A PÉCSI M. KIR. ERZSÉBET-TUDOMÁNYEGYETEM
KISEBBSÉGI INTÉZETÉNEK KIADVÁNYAI

Igazgató: FALUHELYI FERENC dr. egyetemi ny. r. tanár

SICULUS

A MOLDVAI MAGYAROK ŐSTELEPÜLÉSE TÖRTÉNETE ÉS MAI HELYZETE

PÉCS, BUDAPEST 1942

PESTI LLOYD-TÁRSULAT NYOMDÁJA

Felelős kiadó: dr. Faluhelyi Ferenc
Pesti Lloyd-nyomda (Ig.: ifj. Kertész Árpád)

Csángó magyar, Csángó magyar!
Miivé lettél, Csángó magyar?
Ágról szakadt madár vagy te:
Elfeledve, eltemetve.

Halljuk, még áll Magyarország.
Istenem, bár Te is megáldd!
Hogy rajtunk könyörüljenek,
Elveszni ne engedjenek.

Moduvának nagy a híre:
Istenem, végy ki belőle!
Mert ha ki nem vessz belüle,
Megemészt a bánat benne.

(Moldvai magyar ének)

Magyarok a Kárpátokon túl

Ötven- és százmilliós nemzetek öt-tízezres néptöredékeik sorsát a legmesszebbmenő gonddal kísérik: elszórt fajrokonaikat élet-halálharcukban is visszaviszik a nagy nemzeti egységtesthez; szokásaikról, életmódjukról, történelmükről irodalom keletkezik, családonként tartják számon, felkarolják őket s áldozatok árán is gondoskodnak róluk.

Annál inkább kell a mi magyar fajtánk minden rétegéről tudnunk, őket felkarolni s róluk gondosodnunk. A magyar élet duzzadó erőit kévébe kell fogni, hogy a történelem vihara szét ne szórja e nemzetet és rajta végig ne gázoljon, örvendetes, hogy a kalotaszegi, sárközi és a matyóvilág legalább is a népművészeten át kezd az egész nemzet közkincsévé lenni. A román uralom alatt tudtuk csak értékelni, hogy mit jelent pl. a székely népcsoport öntudata és nemzeti gazdagsága: nemzeti erőt, lüktető életet, ellenállást, öntudatot, amelyen megtört a román állam összpontosított támadása és nyomása. Az erdélyi menekültek pedig az egész csonkaország élő lelkiismerete voltak, akik egy percig sem engedték feledtetni a határon túli véreinket és történelmi küldetésünket. Nagyon jól tudjuk, hogy a székelység kedvéért kaptuk vissza Észak- és Kelet-Erdélyt, az ezeréves Kárpátok minden erődvonalat meghaladó védőfalával.

De van a magyar nemzettestnek egy elhanyagolt, elhagyatott és a legnagyobb megpróbáltatások viharát is kiállott része, töredéke, amely történelmi értéket, területi biztonságot képvisel és fajunk szívósságát jelenti, amelyről azonban sokan — sajnos, nagyon sokan még a vezetők közül is — édeskeveset tudnak, amely magyar csoport *most egymilliós tömeget jelentene,* ha nem jutott volna neki osztályrészül a legmostohább magyar sors, az elszakadottság és üldöztetés teljessége. A máramarosi havasoktól a háromszéki legdélibb csúcsokig a Kárpátok túloldalán él egy nép, a magyar fajnak büszkesége, amely 1050 éven át megmaradt, megélt, bár küzdött és szenvedett, és... főleg fogyott. Míg *125.000 töredékével lesi* a bíztató hangot a Kárpátok inneni részéről, bús keservében dalolja, hogy tud még rólunk

(„Halljuk, még áll Magyarországé) s bennünk van minden reménye. Egyedüli vágya, hogy az anyaország éljen, viruljon, erősödjék („Istenem, bár Te is megáldd!"), mert az ő fennmaradása, jövője és boldogulása is ettől függ („Hogy rajtunk könyörüljenek, elveszni ne engedjenek").

Szeretném, ha minden magyar gyermek bölcsője felett ezt. a csángó-magyar dalt énekelnék a szebb jövőt előkészítő magyar anyák, ha ez volna az első dal, amelyre a magyar hazát kiépítő magyar katonákat megtanítanák, ha minden iskolában a Magyar Hiszekegy mellett ezt imádkoznák a magyar s szellemi munkások ifjú leventéi, ha ezt írnák minden magyar sírfájára, mint átvett üzenetet a Kárpátokon túlról, ahol őrzik a bús magyar csángók az ősi magyar sírokat, az etelközi emlékeket, hogy belekapcsolják azt a nagy-magyaregység testébe.

Az ősmagyar isten emléke is a Kárpátokon túl hamvad a falvak nevei leple alatt (Ármán-falva), ott őrzik Árpád emlékét is két falu és egy folyó nevében (Árpádia), s Gyulafalva népe, amely már sajnos beolvadt a román tengerbe, még Bandinus feljegyzése szerint Gyula vezér emlékét őrizte 1647-ben, aki szerinte a falu alapítója volt.

A putnamegyei részes-nemesek még mindmáig viselik az ősmagyar fejdíszt és 200-nál több azon falvak és városok száma, amelyek románs kiejtéssel bár, de magyar hangzású nevükben a magyar alapítást hirdetik; Macskásfalva, Ludasfalva, Gyula, Farkasfalva és a többi 250 falunév a Kárpátok és Szeret között egymást érik. A folyónevek ugyanazon a területen, ha nem szláv eredetűek, akkor magyarok, mint pl. Almás, Aszó, Somos, Sár, Tatáros, stb. De a hegynevek is magyar csengésűek, mint pl.,: Apahavas, Tarhavas, Kerekbükk, Csaholó, Hang, Delelő, stb. Mindenütt magyar emlékek vesznek bennünket körül Moldva nyugati peremén.

Aki valaha ott járt, a vidék és az emberek örökre összeforrtak leikével. Aki egyszer Moldva magyarságával érintkezésbe ju tott, az ennek a népnek szerelmese — rajongója lett.

A moldvai falvak lakója, ha magyar köszöntésére magyar választ kap, megáll az utcán és rejtett, üldözött érzelmének hullámai annyira erőt vesznek rajta, hogy egynéhány másodpercig meg sem tud moccanni: megáll, arcába szökik a vér és percekig szótlanul néz rád. Egész valójával szeretné átölelni benned Nagy-Magyarországot, a magyarság teljességét. Fél óra múlva tudja az egész falu, hogy magyar ember járt közöttük. Forr az addig oly csendes helység. Az aggok még egyszer akarnak látni nagy-magyarországi nemzettársat, mielőtt örök álomra hajtják le fejüket és nyugalomra térnek oda, ahova a honfoglalás előtti magyarság temette halottait. Javakorban levő férfiak jönnek és elmesélik, hogy jártak ők már Budapesten, amikor a román ár-

mádia ott volt, de sajnos, akkor nem mertek magyarul beszélni, mert megmondták nekik, ha magyarul mernek valakivel beszélgetni, azonnal főbelövik őket és Moldvában maradt családjukat is kivégzik.

Jelentkezik a falu magyarságának a lelke, a „diák“ is, aki a mi kántorunknak felel meg tanítói oklevél nélkül. Meghív magához. Ezer kérdéssel halmoz el. Még emlékszik, mint mesélt nagyapja, a 48-as honvéd-menekült, a nagy verekedésről, amelyben csak a túlerő következtében bukott el a magyarság. Nagyapja a 49-es világosi fegyverletétel után menekült a moldvai magyarság közé. Halála előtt unokája lelkébe rejtette a féltve őrzött magyar emlékeket. Sok mindent mesél a múltból. Búcsúzás előtt még egyre kér: „Már öreg vagyok. Munkámért csak üldöztetésben volt részem. Lehet, hogy már holnap megjön az új román kántor: a vad-oláj, akit már a halaucsesti magyarfaló barátok neveltek. Engem kidobnak házamból, nem kapok egy fillérnyi végkielégítést sem, mert a dúsgazdag pap azt akarja, verjenek ki, mint veszett ebet, mert bennem látja a magyarság megtestesítését: én vagyok a figyelmeztető fa, s amíg én állok, a magyarságnak oly nagy gonddal, előkészítéssel és fáradsággal megásott sírját nem lehet betemetni, hogy a feledés keresztfáját rátűzzék. Csak egy kívánságom volna még “ Vár... néz ... ki akarja olvasni szemedből, nem volna-e jobb elhallgatni a nagy kérést, amit a magyarsággal szemben fenntartott, lelkében ápolt, dédelgetett és simogtott, mint az örökre elbúcsúzó halottat szokás simogatni. Ha ugyanis nem tudnád teljesíteni kérését, akkor inkább magával vinné a vágyai netovábbját a sírba. Csak egyet, csalódást nem akar oda vinni. Hiszen úgyis mindenben csalódott. Összetört lelkének csak egyetlenegy vágya van már... Találkozni a magyarsággal, az ősmagyar élet szimbólumával, Budapesttel. „Szeretnék Budapestre jutni, mielőtt meghalok. Nem tudná-e megtenni, hogy oda eljussak?“ Benned látja a magyar nemzet reprezentánsát, aki megérti vágyának jogosságát és minden akadályt elhárít teljesülése útjából. „Csak Budapestet szeretném látni még életemben, aztán nem bánom, ha eltemetnek ebbe az ősmagyar földbe, amelyben Árpád népe pihen, amelyben 1050 esztendő óta temetik a hű, de elhagyatott, üldözött, megfogyott... de meg nem tört magyarságot.”

Érzed e szavakban a sírig táplált magyar egység élő valóságát? Föltámad benned a minden magyart terhelő felelősség ... a nagy-magyar egység megteremtésének parancsoló szava, amely elől csak a hazaáruló és nemzetgyilkos térhet ki.

Ha sikerül valahogy észrevétlenül a faluba eljutnod, összegyüjtheted a „cinkákat” (kis lányokat) és kisfiúkat s megtaníthatod a „Krasznahorka büszke vára” és más magyar dalokra, amelyek értelmét oly hamar felfogják, hogy csodálkozol rajta.

Máskép nem tudod megmagyarázni magadnak ezt a jelenséget, mint azzal, hogy él még a magyar öntudat a csángó-magyar fajban, amely tudja, érzi és érti a magyar élet és magyar ének értelmét: benne van a vérében, amit őseitől örökölt.

Magyar pap vetődött a csángók közé. Bérmálás volt. Nagy ünnep ez a faluban. Megjön a püspök úr nagy papi segédlettel. Elolához sított minorita atyák veszik körül a magyar származású csángó püspököt. Az odavetődött magyar pap nem kap karinget. Nem engedik az ünnepi segédlet közé. Haragvó szemmel mérik végig a hivatlan vendéget a magyarság gyilkosai, amíg a krisztusi szeretet igéjét és az örök Isten igazságosságát és törvényeit hirdetik. A papjával szemben alázatos csángó, a püspökét rajongva szerető és tisztelő magyar belevész az áhítatos szertartás menetébe. A kis csángó piruló arccal várja a püspök atyát, hogy homlokát felkenje és őt az egyház lovagjává üsse. Szeretne hű fia lenni egyházának, csak ne vernék már zsenge leikébe belé a féltékenység szellemét. Félti — és joggal féltheti — a magyarságát, ezektől a csángómagyarokból nevelt magyart gyűlölő papoktól. Mégis áhítatos lélekkel fogadja a hozzálépő püspököt és nagyszámú papi segédletét. Imádságos lelke egybeolvad a szertartás fenségével... De egyszerre csak valami zavaró körülmény csapja meg a lelkét. Az egyház felkent katonája úgy érzi, hogy magyarságát kell védenie és annak harcosává vált. „Sterge frunte“, hangzik el a segédkező papok ajkáról az oláh szó. A kis magyar nem érti, de nem is szereti az idegen szavakat, makacs lélekkel feszíti neki mellét a magyarságát megtámadó első ellenfélnek. Látja ezt a mellőzött magyar pap, odasiet a kisgyermekhez, fülébe súgja a magyar szót: „Töröld le a homlokodat!“ A kis magyar csemete úgy érzi, hogy egész hadsereg áll mögötte. Megszólal a magyarság lelke. Harcra hívja fel. Büszke magyar öntudatra. Elfeled püspököt, papot, ceremóniát és elkiáltja magát: „Mámi, magyar pap! ... Mámi... magyar pap!“ Megáll a szertartás, mindenki a gyermeket nézi. Az elrománosított csángómagyar püspök lelkében megmozdul valami ... a lelkiismeret szava. A magyar múlt vádló, száinonkérő kiáltása, a pusztulásra ítélt csángómagyarság jajkiáltása... A papi segédlet tagjai haragvó és gyűlölködő szemmel nézik a magyar papot, a nyüzsgő-morgó tömeget, amely szorong a magyar pap körül s mindegyik meg akarja érinteni legalább a ruháját s kérni, hallgassa meg beteg lelke panaszos szavát, adja áldását újszülött gyermekére, búcsúztassa el haldokló hozzátartozóját. Aki csak teheti, hazafut és hoz egy-egy szerény ajándékot magyar papjának. A szertartás után az elrománosított papok megrohanják a lelkével viaskodó csángó püspököt, kérik, ostromolják és követelik tőle, hogy távolítsa el a magyar papot Moldva területéről, mert ha egy magyar pap is kerül ide, minden

magyar hozzázarándokol és ők... éhenhalhatnak. A püspök nem szól semmit. Valami vád gyötri lelkét... Jászvásárra hazamenet hívatja a papnevelde igazgatóját, egy elintézetlen aktát kér tőle. Olvassa s hosszabban megakad szeme a következő sorokon: „ A Szentszékkel kötött megegyezés értelmében a híveket anyanyelvükön kell (pásztorálni) gondozni.” Elgondolkozik e szavakon, kiáltó érven, amit eddig figyelembe sem vett. Székébe roskad. Szeme előtt megélénkül a jelenet, ami a bérmálással kapcsolatban játszódott le: majd arra gondol, hogy a sovén román hatóságokkal kerül összeütközésbe, ha enged a pápa követelő szavának, a magyar nép legelemibb jogának, az isteni és természeti törvény követelményének. Hosszan viaskodik lelkében. Majd megint magához hívja a papnevelde elöljáróját, visszaadja neki az aktacsomót, nem ír rá semmit, de halkan, megtört szavakkal megjegyzi: „Heti két órában lehet tanítani a magyar nyelvét a papneveldében.” Majd felemeli szemét és határozottan mondja: „Azonban óvatosak legyenek!”

Egy átutazó magyar papról szerzett tudomást One§ti népe. Sietnek hozzá: „Főtisztelendő Úr! Van egy szegény betegünk, nem tud meghalni, mert oláh papjával nem tud beszélni. A pap nem tud magyarul, a beteg meg oláhul. Szörnyű nézni kínlódását. “ A pap elmegy a beteghez. Amint belép a szobába, a beteget szólítgatják, de észre sem veszi őket. Már alig lélegzik. Időnként tüdőt szakító köhögés töri meg a kínos csendet. Gondosan megfordítják a beteget. Feléje hajlik a pap, magyarul szól hozzá. Erre a beteg kiúszott, halálsápadt arca kissé megélénkül, szemei felnyílnak, két nagy könnycsepp gördül végig arcán, az öröm könnyei, a magyar találkozás boldog érzésének arcán végiggördülő glóbusai. Mosoly játszódik ajkán és rövidesen megmerevednek szemei, a lélegzete eláll s hű magyar lelke megtér az ősmagyarok táborába, amelyhez utolsó leheletéig hű volt.

Fiatal magyar tanár áll nagybeteg apja ágyánál. Búcsúzik, összegyűjti apai örökségének sivár maradványát: két lovat és román ekhós szekeret vett érte. Áthajt az ojtozi szoroson a moldvai magyarok közé és ott hónapokon át faluról-falura jár, beszél minden magyarral, élesztgeti lelkűkben a magyar érzést és gyűjti a magyar emlékeket, hogy el ne vesszenek. Éjnek idején lopózik az egyik faluból a másikba, hogy az oláh csendőr le ne tartóztassa és féltve gyűjtött kincseit tőle el ne vegye, őt pedig az aknavásári börtönbe ne zárja. Épp a Szereten akar átkelni, az ólmoseső arcába vágódik, amikor egyik hű csángómagyarja siet hozzá egy távirattal. Haldokló apja betegágya mellől küldték az ólombetűket. A fiatal magyar tanár hazasiet apjához s az elhaló szemekből még nagyobb erőt merít fajrokonai kutatására és arra a munkára, hogy az összmagyarság számára a moldvai magyarság értékeit közkinccsé tegye. Megtört lélekkel folytatja útját és

eljut a dnyesztermelléki Csöbörcsök határába, a magyarság legkeletibb falujába, hogy onnan is elhozza legalább a dicső magyar múlt emlékének sírköveit. Ez a fiatal magyar tanár a munkájával a moldvai magyar kérdést ismét aktuálissá tetle. Könyve ott feküdt a román belügyminiszter asztalán és minden román közeg figyelmét felhívták a moldvai ébredező magyarságra, hogy összefogásukat megakadályozzák. A fiatal magyar tanárnak azóta nyugta nem volt, mert a román hatóságok állandóan üldözték, de a lelke sem hagyta nyugodni, mert azóta ír és dolgozik a moldvai magyarságért.

A fenti kicsiny töredékek — boldog moldvai emlékek — bizonyítják, hogy a Kárpátokon túl történik valami, él a magyar közösségi tudat és vár a nagy összefogásra, aminek útját itt is, főleg itt magunk között kell egyengetni.

Ezek a sorok, amelyekből nem annyira a történelmi felkészültség és szaktudás, hanem az egyéni tapasztalatok és érzések, egy-két csekély új momentummal pótolva, a mások által feldolgozott anyag újból átnézett és egybegyüjtött egysége keresnek utat a magyarság felé, szerény voltuk mellett arra a szerénytelen eredményre tartanak igényt, hogy összeforrasszák a Kárpátokon túli magyarságot az összmagyarsággal elválaszthatatlan egységbe, hogy a népi és földrajzi adottságával meg tudja teremteni az új ezer év dicső magyar történelmét, amelyből a csángómagyarság is kivegye részét, amint eddig is kivette — elhagyatva, üldözve, fogyva, de meg nem törve. Hisszük, hogy szerepe még fontosabb lesz, mint az előbbi ezer év alatt: — *őrt állni a Kárpátok oldalán.*

Ősmagyar település Nyugat-Moldvában

ELSŐ FEJEZET

A moldvai magyarok és a „csángó“ kérdés

A moldvai magyarokat kezdik újabban egyszerűen csángóknak vagy csángó-magyaroknak nevezni, úgy a néprajzi szakirodalomban, mint a közhasználatban. Pedig sem a moldvai magyarok nem hívják csángóknak magukat, sem a környező és köztük lakó románok nem hívják így őket.

Nem egyszer megesik azonban az is, hogy a bukovinai székely telepeket is csángóknak nevezik.

Evvel szemben délkelet Csíkban, a tatrosvölgyi négy falu lakóit és a Brassó melletti hétfalusiakat a szakirodalom és a közhasználat állandóan csángóknak hívja.

Mielőtt a moldvai magyarokról tárgyalnék, s velük kapcsolatban a „csángó" nevet használnám, szeretném a név eredetét, elterjedését és jelentését, amennyire csak lehet, tisztázni.

Munkám egyik főcélja bebizonyítani azt, hogy a moldvai magyarok nagyobb része ősmagyar, honfoglaláskori települések maradványa. Azt hiszem, errevonatkozóan elegendő és meggyőző érvek állanak rendelkezésre. A jelenlegi moldvai magyaroknak csak egy kis töredéke „csángó" származású s ez a megnevezés nem kizárólag a moldvai magyarokkal kapcsolatban használatos, hanem székelyföldi magyarokkal kapcsolatban is. A „csángó" névvel a XVIII. század végétől kezdik szórványosan a moldvai összmagyarságot megjelölni az irodalomban s jelenleg a közhasználatban is kezdik meghonosítani. A székely elem a XIII. század óta kezd beszivárogni Moldvába, ahol az ősmagyar és csángó elem mellett vagy között telepedett le. A székelyek azonban nevüket ott nem őrizték meg, mert egységes és zárt telepeket sohasem alkottak, csupán a moldvai magyarok közt járt Bandini püspök hívja az 1646 bán írt jelentésében székelyeknek a tatrosvölgyi magyarokat. Havasalföldön, Brassó alatt egy megye viselte a székely nevet, Judetul Sácuesc, amely 1845-ig állott fenn, amikor eltörülték a „türelmes" románok ezt a magyar emléket is.

Magával a „csángó" névvel először 1443-ban találkozunk, amikor Nagy István, moldvai vajda *Sanga* Iliásnak az örményes, Tázló és Tatáros mentén egy-egy falut ajándékoz. Majd 1553-ban egy erdélyi oklevélben bukkan fel a „csángó" név. Ezt az oklevelet Aranka György látta és 1796-ban Kovachich Mártonhoz intézett levelében idéz is belőle. Az okirat külön megemlékszik a moldvai magyarokról, székelyekről és a csángó-magyarokról. Eszerint a csángó elnevezést még csak egy töredékre alkalmazzák s azt megkülönböztetik a magyaroktól és székelyektől. 1560-ban Székelyföldön szerepel egy *Csángó* András név Maksán végrendeletében.

Először Kantemir, volt moldvai fejedelem és történetíró nevezi a moldvai összmagyarságot csángók-nak, az 1771-ben megjelent „Descriptio Moldáviáé" című munkájában. Szerinte valódi oláh paraszt nincs is Moldvában, mert azok vagy oroszok (Besszarábiában és Bukovinában), vagy pedig csángók. Zöld Péter székely pap, aki a „Siculicidium" után Moldvába menekülő székelyeket kísérte el, 1781-ben Battyányi Ignác gróf, erdélyi püspökhöz írt beszámolójában szintén csángómagyarokról beszél. E népi elnevezés ily irányú kiterjesztését gróf Teleki Domokos tette általánossá az 1805-ben írt „Reisen durch Ungarn und einige angränzende Länder" című munkájával.

Nem hangsúlyozhatom azonban eléggé, hogy *a moldvai magyarok nem nevezik magokat csángóknak, s a románok sem hívják így őket.*

A „csángó" elnevezést valószínűleg azokra a magyarokra alkalmazták, akik Csík keleti és Bakó, valamint Bistrija megye nyugati részén laktak. Helynévi kutatásaimmal kapcsolatban ezen a területen találtam csángó nevű hegyeket és falvakat. A Nemere és Nagy-Sándcr határhavasok két oldalán, Háromszékben és Moldvában van egy-egy hegynév, amelynek összefüggése van a csángó névvel: Az előbbi az 1398 méteres Csengő-ponk, a másik a 1157 méter magas Piaiul Ciunget (Csunget). A harmadik hegynév a Tázló felsó folyásánál fordul elő Ciunget (Csunget) alakkal. Csüng helynévvel találkozunk Csíkban, a Békás mel lékpatakja, a Domok mellett. Másik két Ciliiig (Csüng) helységnév Bistri{a megyében fordul elő, a Bistrila-folyó völgyében. Ha már most a *Csunget és Csüng hegy- és helyneveket összeköt-jük,* akkor ép *azt a területet fogjuk közre, amelyen a csíki csángók élnek és a moldvai magyarok csángó-töredéke.* A moldvai részen a közbefogott területen alig akad román helységnév. A hegyek, folyók és helységek nevei közt magyarok akadnak, de legtöbbjük mégis uz-csángó elnevezésű.

A magyar fajrokon népeknél, s azon a területen, ahol a magyarok jártak, gyakori a „csángó[u] *népnév, amelynek jelentése: erős, hatalmas.* Ennek alapján valószínű, hogy a „csángó" név

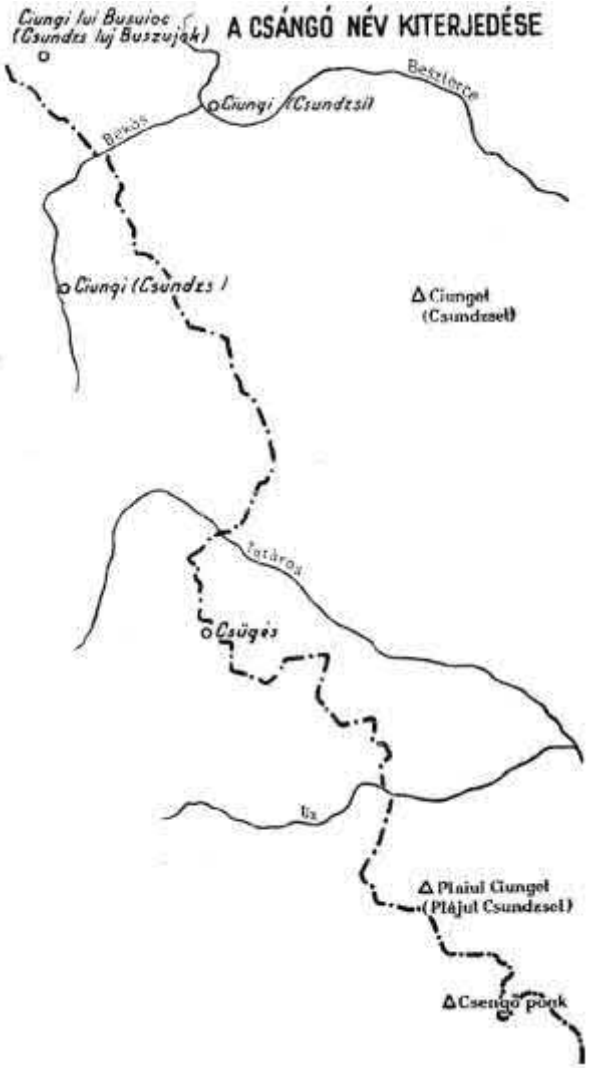
A CSÁNGÓ NÉV KITERJEDÉSE
Ciungi lui Buzuioc
(Csundzs luj Buszujok)
Ciungi (Csundzsil
Bekös
Ciungi (Csundzs)
Ciungel
(Csundzsel)
Csügés
Plaiul Ciungel
(Plájul Csundzsel)
Csengő pünk

népnév s a magyarokkal jött egyik törzs neve, vagy az uzokkal, besenyőkkel jött magyar-rokon törzstöredéké. Ez a törzs hegyet és helységet nevezett el népi nevéről épp úgy, mint az uzok tör zse. Valószínű az a feltevés, hogy a magyarokkal jött törzstöredékről van szó, mert a csángó a moldvai ősmagyar és a székely elem közt helyezkedik el, ha később jött volna, akkor nem ékelődött volna úgy közéjük, épp úgy, mint például a kúnok, akik délre, a Putna és Zabola völgyében telepedtek le.

A csángó név magyarázatával legelőször Pető Dénes próbálkozik 1864-ben. Szerinte a *csan* tiszta magyar gyök. Belőle származik a csanog ige, ami annyit jelent, hogy rútul, kellemetlenül hangzik. Szerinte tehát a csángó nyelv a magyaroknak kellemetlenül hangzó nyelvet jelentene. Orbán Balázs 1869-ben új magyarázattal kísérletezik. Szerinte a székelyek az elköltözőt, kitelepülőt jelzik csángó névvel, s jelentése „elcsatangoló“ lenne. Munkácsi Bernát viszont azt állítja, hogy csángódni ige elkorcsosodni, elolához sodni jelentéssel bír. Melich János nem tartja kielégítőnek a fenti magyarázatokat. Az ő felfogása szerint e szó, kóborló, vándorló, nomadizáló. Ő összefüggést talál a csammogó igével. Eszerint a csángó nem más, mint a nyájai után csammogó-csángó székely. Alexics György az aknavásári §algáu szóval keres összefüggést, amivel az ottani sóvágókat illetik.

Rubinyi Mózes és Horger Antal kiváló nyelvészek már megállapították e magyarázatokról, hogy naivak és tudományos módszer nélküliek.

Az említett magyarázatokkal kapcsolatban szeretném megjegyezni, hogy túlságosan mesterkéltek s így nem képezhették az egyszerű népi elnevezés alapját. Különben is nem igen nevezi el egy nép magát gúnyos jelző alapján, márpedig a salgáu magyarázatot kivéve, a csángó elnevezés gúnyos értelmet jelentene.

Az egyes magyarázatokra vonatkozóan a kövelkező megjegyzéseim volnának.

Említettem, hogy a csángó név először 1443-ban fordul elő, tehát korábbi eredetűnek kell lennie. Nehezen tehetjük fel, hogy a moldvai magyarok már a XIII. vagy XIV. században annyira rosszul beszéltek volna magyarul, hogy az kellemetlen hangzású lett volna s népi elnevezés alapjául szolgált volna. A székelyek nem is a moldvaiakat hívják csángóknak, akikkel közvetlenül nem is érintkeztek, hogy nyelvük kellemetlen hangzása következtében így nevezzék, hanem a csíkmegyeiket és a brassói hétfalusiakat.

Az elcsatangoló magyarázat azért nem valószínű, mert akkor a havasalföldi székelyeket s a tatrosvölgyieket még inkább csángóknak kellett volna nevezni, mint a brassói hétfalusiakat vagy a csíkieket. Ezzel szemben a havasalföldiek székely nevű megyét alkottak, s a tatrosvölgyieket Bandini 1646-

ban székelyeknek nevezi, mert úgy hívhatták azok magukat, és az oláhok is így nevezhették őket. Az általam felsorolt 37 Ungureni falu is amellett tanúskodik, hogy a Magyarországból áttelepültek sem magukat nem hívták csángóknak, sem a környező oláhok nem hallották ezt az elnevezést róluk, mert különben úgy nevezték volna el őket. A 37 Ungureni faluval szemben egyetlen egy Csángó nevű falut sem találunk, kivéve azt a három falut, amely a csángó régi alakját viseli, s azok közül is egy Csíkban fordul elő A moldvai magyar falvak lakói ősi telepesek, ahhoz a röghöz ragaszkodnak, ahol 1050 éve letelepedtek. így nem adhattak alapot arra, hogy kóborló névvel illessék őket. De nem is hívják őket így se a románok, se a székelyek, s önmagukat sem nevezik e névvel.

A cammog igével különben is baj van. A magyar fül nem érzi e szó kapcsolatát a csángó szóval. Az elvont nyelvi okoskodás pedig nem képezheti alapját a népi elnevezésnek. A csángók különben is földműves- s nem pásztor-nép. Köztük is a román a pásztor. A nem létező székely vagy moldvai ősmagyar pásztorok nem szolgálhattak alapul arra, hogy róluk ilyen elnevezés keletkezzék.

A saigáu szó pedig csak Akna-Vásár mellett ismeretes, értelme sóvágó. Az aknavásárvidéki románoknak is van külön szavuk a csángóra, a „ciangái“, s jól tudják e két szó közti különbséget.

Nem vétünk tehát az igazság ellen, ha Horger és Rubinyi véleményét magunkévá tesszük a fenti magyarázatokat illetőleg.

A vélemények felsorolásában igyekeztem teljességre, szerény véleményem szerint az eddig rendelkezésre álló adatok szerint a legvalószínűbb, hogy a csángó megjelölés népi elnevezés, amelynek nyomaira már a XV. század közepén ráakadunk.

A moldvai magyarokat sem a románok, sem a székelyek nem hívják csángóknak, de ők maguk sem hívják csángóknak önmagukat. Nincs okunk tehát arra, hogy Kantemir, Zöld vagy Teleki általánosítását magunkévá tegyük. A csángók, ha esetleg nem voltak a honfoglaló magyarok csoportjában, akkor is a legközelebbi rokon törzsek egyike voltak, akik csatlakoztak közvetlen a honfoglalás előtt vagy után a magyar egységhez és a moldvai ősmagyaroktól nyugatra telepedtek meg.

Munkámban ezek alapján a *moldvai magyarokat egyszerűen magyaroknak fog ont hívni s csak akkor használom a „csángó“ vagy „székely“ neveket velük kapcsolatban, ha kimondottan arról a magyar néptöredékről lesz szó, amely csángó származású, vagy beköltözött székely*. A moldvai összmagyarság zöme ősi magyar telepítés, tehát teljesen megokolt, hogy az ő nevét viselje a kisebb, melléje és közéje került magyar elem.

MÁSODIK FEJEZET

Ősi magyar nyomokon

Ha valaki Moldva és általában Ó-Románia hegyeit, völgyeit és falvait járja, lépten-nyomon megüti fülét egy-egy magyar hangzású falu-, hegy- vagy folyónév. Feltűnt ez a román helynévkutatóknak is és közöttük Radu *Rosetti* számunkra igen becses vallomást is tett, amit a sovén *Jorga* is kénytelen volt részben elismerni.

Az elfogulatlan *Rosetti* megállapítását szóról-szóra idézzük:

„A csángók ősi földjének — Bákó vidékének — helynevei majdnem kizárólag magyarok, de igen sok a magyar hegy- és folyónév feljebb is, fel Piatráig, — amelynek a csángók közt járt Bandini érsek jelentése szerint még 1646-ban is Karácsony kő volt a neve. — A moldvai és erdélykörnyéki vidéken — Suceava és Neamfu megyékben — a határhavasok neveiből a következő kilenc magyar: Vereskő, Cserebükk, Kelemen, Csibles, Csipkés, Kerekhavas, Toroklyás, Meleghavas és a cu{a románo s képzéssel Tar-cuta. De amint feljebb érünk a Tatros völgyébe, ahol a csángók a legnagyobb tömegben laknak, a havasok neve majdnem kizárólag magyar és azokat még a románok is úgy használják, mivel legtöbbjüknek nincs is fordítása. így: Tarhavas, Csüdemér, Áldomás, Pipő, Apahavas, Kerekbíikk, Sólyomtár, Magyaros, Magyaros Sorka, Nagy Nemere, Kis Nemere, Mikes, Kis Sándor, Nagy Sándor, Kecskés és Halas. A magyar nevek azonban nem szorítkoznak csupán a határszéli havasokra, mert találunk belőlük az egész Tatros vidékén, így például: Kis-Havas, Sárosa, Piliska, Nagy-Fark, Lápos, Kikillő, Akna-Vásár mellett, Karakló, Berek, One§ti mellett. Érdekes aztán a Putna megyében fekvő Boszorkányok Hegye, románul Dealul Po$orcanilor, miként a nép nevezi, nem lévén tudatában annak, hogy a boszorkány az ő nyelvén §triga-t jelent, minek következtében a hegynek tulajdonképpen Dealul §trigiilor lenne a román neve.”

„A vidék legnagyobb folyója a Tatros. mellékfolyói pedig az Ojtuz — régi neve Ohtuz —, Tázló. Sós Tázló, Uz, Kasin —

Kászon —, Aszó; egyéb mellékfolyóik Aranyos Beszterce folyó medrében a: Csudámir, Csugyes — Csügés —, Kucsur, Sulca, Szalanc, Zsíros, Örményes, Karakló, Talamba, Nagy- és Kis Kajuc, Kasin — Kászon —, Kalász és Kotumba. Igen jellemző, hogy még oly helyeken is, ahol már egyetlen magyar sem él, mert románokká váltak, mint például: a kasini — kászoni — kolostor jószágain, ilyen nevekkel találkozunk: Kászon, Kalászpatak, Kis- és Nagy Halas, az utóbbi mint hegy- és pataknév szerepel; a Kajuc melletti patak pedig Köves nevet visel."

„A nagy részben magyar toponomia azt mutatja, hogy az említettek nevüket a magyaroktól kapták úgy, hogy mikor a románok a magyarok után Moldvába jutottak, azokat ők ott találták és megtartották. Kétségtelen, hogy e nevek némelyike idővel román névvel cserélődött fel, de tekintélyes ama magyar nevek száma, amelyek a mai napig is fennmaradtak, s azt hiszem, több mint bizonyos, hogy Moldva megalapítása előtt Tatros tartománya lakosságának nagyobb része magyar volt. Ezt a feltevést az is megerősíti, hogy a Tatros vidék szélén fekvő két falu alapítói magyarok voltak: így Radeana ősalapítója Forró Miklós, a kajuci birtoktesteké pedig Boszorka Tamás.[46]

„A Tatros vidékén eltűnt magyar nevek és falvak közül négynek emlékét tartja fenn egy 1410-ből való moldvai oklevél. Az adománylevelekben szereplő bojárok is, akik a XlV-ik században és a XV-ik század elején éltek, kétségtelenül magyarok voltak s köztük Gelebi Miklós feltétlenül még Moldva alapítása előtt született. Az idézett oklevélben előforduló nevek a következők: Domokos asztalnok és testvérei Balázs meg Jakab, Gelebi Miklós fiai, akik Sándor vajdától hűséges szolgálatuk jutalmául hat falut kaptak Kászon és Ojtuz partjain. Gelebi Miklós magyar voltát az is bizonyítja, hogy neve az oklevélben magyarosan van írva, éspedig előbb a családi-, utána a keresztneve. De ez az eset nem egyedülálló, mert például ugyancsak Sándor vajda egy 1413-ban kelt levele Leveti Miklósnak adományoz birtokot. Az, is érdekes, hogy az első moldvai vajdák közt igen sok a magyar nevű, épp úgy mint a birtokosok közt. Ilyenek Domokos, Korlát, Miklea és Miklós Sándor, György, János bojárok, akiknek neve majdnem minden oklevélben előfordul. Román és Bákó megye számos falujának magyar volt az alapítója, így a Románvásár melletti Micláu§eni — Miklósfalva — alapítója Miklós vornik nyilván még Sándor vajda előtti időből; a Bákó megyei Tamás- és Bírófalvát ma az utóbbit Gheraе§tinek hívják — pedig Tamás, illetve Bíró nevű bojárok alapították."

„Fentiekből kitűnik, hogy a moldvai állam alakításakor a Seret és Tatros völgyében kétségtelenül nagy számú magyar lakosság élt letelepedve. E népesség nemcsak parasztokból állott,

hanem nevesebb emberekből is, úgymint falusi kenézekből, bírákból, akik nem késtek csatlakozni a moldvai vajdákhoz, majd összevegyültek a román kenézekkel és bírákkal. Száz esztendőnél rövidebb idő alatt teljesen beolvadtak a moldvai bojárokba.“ (Radu Rosetti: Despre ungurii §i episcopiile catolice din Moldova Bucure^ti, 1905. 2—7. lap.)

Mint említettük, a tatárosvölgyi — tatrosvölgyi — ősmagyar telepek és elnevezések magyar volta mellett felhozott Rosetti érvek előtt a sovén *Jorgának* is meg kellett hajolnia. Ezt a beismerést kénytelen-kelletlen, az „Istoria Românilor prin Cálátori* című műve első kötetének 89. és 239. lapján teszi. Mindkét helyen elismeri, hogy *a tatárosvölgyi (tatrosvölgyi) és Bakó vidéki magyarság a román fejedelemség megalakítása előtti időben került oda, eszerint a XIII-ik század elején, tehát egy egész századdal a román fejedelemség megalakulása előtt.* Jorga másik őszinte vallomása az is, amelyben elismeri, hogy: „Városainkat úgy Moldvában, mint Munténiában kizárólag Erdélyből jött idegenek alapították. Moldvában volt a legtöbb város és itt a gazdasági és politikai civilizáció előrehaladottabb volt.“ Nem véletlen, hogy épp Moldvában volt a legnagyobb magyar település. Tehát az ottani városalapítás és gazdasági, valamint politikai civilizáció szoros összefüggésben állott a magyarok ottlétével.

Nem hallgathatjuk el *Weigand* Gusztáv lipcsei egyetemi tanár megjegyzését sem, aki helyszini tanulmányok eredményeképpen szintén leszögezi, hogy a Beszterce és Tatros völgyeinek folyónevei magyarok és a románok odatelepedése előtti időkből valók. Meggyőző érvelése a következő: *A magyar nevek már István vajda, Mátyás király kortársa, idejében megvoltak, amit román okiratok bizonyítanak. Márpedig a románok nem vették volna át őket, ha nem abból az időből származtak volna, amikor ők még nem voltak ezen a területen. Ezenfelül a magyar helynevek elterjedt volta nemcsak azt bizonyítja, hogy a nevek adói e terület urai voltak, hanem azt is, hogy a nevet adó nép nagyon kiterjedt földterületen lakott.* Weigand a következő magyar folyóneveket sorolja fel: Tázló, Somuz, Békás, Tarkő, Farkas, Hangú, Tatáros, Uz, Ojtuz, Kökényes, Ágas, Forró, Aszó, Sólyom, Bölcs, Zabola és Város (Weigand Orá§a nevet a magyar „városiból származtatja, bár valószínűbb, hogy „Óriás“ volt az eredeti magyar név). Felsorolása természetesen nem teljes. Weigand idézett részét különben megtaláljuk az „Ursprung dér südkarpatischen FluBnamen in Rumänien“ cikkében, a Jahresbericlit des Inst. für rum. Sprache, 1921, XXVI—XXIX-ik kötet, 70—103. lapján. (Leipzig.)

A magyar telepek ősisége mellett bizonyítanak a *legrégibb oláh okiratok* is. Ezeket Costachescu Mihály adta ki „Documenlele Moldoveneste“ címen. E legrégibb oláh okiratokban szám-

tálán *magyar helységnév* fordul elő. A nem magyar szövegbe ékelt *magyarosan írt magyar helységnevek* sokat mondanak. Annyira általánosak voltak a magyar helységnevek az oláh nyelvben is, hogy még a hivatalos nem magyar oklevelekben sem lehetett helyettük oláh nevet használni, de még csak nem is kísérelték őket lefordítani, vagy legalább is oláhosan írni. E jelenség csak úgy magyarázható meg, hogy a magyar helynevek már rég megvoltak, amikor az oláhok a magyarok mellé és közé költöztek.

A magyarosan írt magyar helynevekkel kapcsolatban számos *magyar személynév* is fordul elő, s azok is magyaros írással szerepelnek a nem magyar szövegben. A szereplő nevek nem egyszer magas tisztséget viselői egyének nevei.

Végül *nem egy magyar kifejezést* is őriznek ezek a legrégibb román okiratok.

A magyar helységnevek időrendbeli felsorolása a következő: 1399-ben Sós-Tázló szerepel egy nem magyar okiratban magyaros írással, 1424 és 1442 között pedig Kraszna Patak, Fekete Krakó, Szék, Bérc, Gergely, Béres, Avar, Temes, Lökös. 1435-ben kiállított okmányokban Léta, Szarka, Huba, Ruda patak, Tamás patak, Annuska Udvara, Almás víz szerepel. 1439-ben Böszörmény, 1443-ban Kopasz és Örményes patak, 1445-ben Csonka, Karácsony kő, 1446-ban Acél és Bodza, 1448-ban Kórod, 1452-ben Lyukas, 1456-ban Úzmező, 1492-ben Bálintfalva.

Mátyás király kortársának, Nagy István (Stefan cél Maré) moldvai vajda idejéből származott okiratokban a következő magyar helynevek szerepelnek 1457 és 1503 között: Almás falu, Kis Almás falu és patak, Almásmező, Aszó, Avas hegy, Bahló, Bahna, Bakó, Bálint, Balomir, Berhes, Botos, Buda, Farkashegy, Fedeles, Halastó, Halom, Hodor, Homor vize, Horgas-Forrás, Kálmán, Kálnó, Kopasz, Kóród, Krakó, Lábas, Lackó, Lászlófalva, Lökösfalva, Lukácsfalva, Lyukas, Madarász, Majtény, Nádas, Nemes, Reketó, Reketyés, Szabófalva, Szakállas, Szalanc, Szarka, Szék, Szeret, Szőcs, Tamásfalva, Tankó, Tarkó, Tatárka, Tatros, Tázló, Torontál, Tuiria. Az unguren, „magyar" jelzővel számos magyar hegy, völgy és szöllő is szerepel. így pl.: Dealul Ungura§ului, Valea Ungurului, Viile Ungurilos. Ugyancsak ebben az időben kezdenek szerepelni a Magyarfalva (Ungurati, Ungureni) falunevek is.

Az említett legrégibb oláh okiratokban a magyar helynevekkel kapcsolatban számos magyar név is szerepel, amely nevek szintén magyaros írással fordulnak elő. Az 1384-től 1503-ig terjedő időszakban kelt okiratokban a következő neveket találjuk: 1384-ben Gyula nevet, 1392-ben Jónás vitéz nevét, 1397-ben Sándor, Tivadar és Miklós, 1409-ben Ravasz és Domokost, 1414-ben Veres és Gyurka nevet, 1428-ban Dienest, 1433-ban

Dankó György fia szerepel, 1434-ben Átok György, 1435-ben Lázár, Forró Balázs és Misa, 1455-ben Sándor, 1436-ban Aczél Mihály, 1437-ben Magyar Péter és Béla, 1438-ban Sándor és fia Kozma, 1409-ben Balázs, Forró, Magyar György, 1428-ban Tivadar, 1499-ben Avar, Bibarcz, Horvát Lőrinc, Kis László és Farkas, Fazekas, Gáspár, Gyurka, Imbre, Oláh János, Sebestyén, Steckó, Tót István, 1500 és 1503 közt Miklós, Kóród György, Barta, Tamás, Bene, Bocz Laczkó, Lukács, Botos, Búza János, Domokos, Dancz, Dankó, Délceg, Dienes, Farkas János, Horvát Márkus, Huszár Péter, Endre, János, Kozma, Mátyás, Máté, Násfa Illés, Némái Iván, Ördöngős, Tódor, Recés, Szakállas, Tódor Tamás.

Ugyanilyen gyakoriak egyébként a magyar kifejezések is ezekben a régi oláh okiratokban. E szavakat hivatalos okiratokban használták, tehát az udvari nyelvben is használatosak voltak. Ilyen szavak pl.: apród, bán, kezes, mezsgyés, szomszéd, akna, vég, vitéz stb.

Mindezt az oláhok nem vették volna át, ha ők lettek volna Moldva őslakói, s a magyarok csak később, esetleg velők egyidőben szivárogtak volna át a Kárpátokon. Mivel azonban a románok százados magyar telepeket találtak a Szeret és a Kárpátok közt, amelyeknek régi telepeik voltak saját magyar neveikkel, azért a később jövő románok ezeket a neveket kénytelenkelletlen elfogadták, s az udvari nyelvben, valamint az okiratokban is használták, mégpedig magyaros írásmóddal.

Minderről román kútfők is tanúskodnak.

Az eddig felsorolt, főleg román források, tehát nagymértékben alátámasztják azt a tételt, hogy Moldva őslakói jóval a román fejedelemség megalakulása előtti időben magyarok voltak.

HARMADIK FEJEZET

Ha Moldva összes magyar helyneveit figyelembe vesszük

Az eddigiek során román szerző által felsorolt nevek alapján vizsgáltuk a magyar telepek kiterjedését és ősiségét. A román Rosettit a német Weigand tanulmánya minden tekintetben megerősíti. Megállapításaikat a legrégibb román okiratok is alátámasztják és igazolják.

Ezek után megkísérlem a moldvai magyar hely-, folyó- és hegyneveket teljes egészükben felsorolni. Gyűjtésem során 260 magyar nevű falut találtam Moldva területén. A *260 magyar helységnév a magyar hegy- és folyónevek területén teszik teljessé Nyugat-Moldva magyar toponomiáját*.

A magyar helységnevek a román közhasználatba is bekerültek. A mellékelt térképen jelzett sorszámok alapján az alábbiakban sorakoztatom fel őket:

Sorszám:	Négyzet:	Név:	Románo s írása:
1.	A II.	Andrásfalva	Mănueţi
2.	A III.	Laudonfalva (1550)[1]	Balcăuţi
3.	A III.	Szeredvásár	Siret
4.	„	Hadikfalva	Dorneşti
5.	„	Fogadjisten	Jacobeşti
6.	„	Istensegíts	Ţibeni
7.	A IV.	Botos	Botoşăna, Botoşaniţa, Botoşani
8.	B I.	Pohár	Pohar
9.	„	Botos	Botoş

[1] A nevek mellett szereplő évszám azt jelenti, hogy az illető magyar helységnév már előfordul magyaros írással román oklevélben abban az évben.

Sorszám	Négyzet:		Név:	Románo s írása:
10.	B	II.	Kaláka	Colacul
11.		„	Bor	Bori
12.	B	III.	Homorú-Torka	Gura-Humorului
13.		„	Korlát	Corlaţa
14.		„	Berkes	Berchişeşti
15.		„	Józseffalva	Vorniceni
16.		„	Lukácsfalva	Lucăceşti
17.		„	Botos	Boteşti
18.		„	Szőcsvásár	Suceava
19.	B	IV.	Oszolj	Osoi
20	B	IV.	Gyuri	Giureşgeşti
21.		„	Folt	Fălticeni
22.		„	Husz	Huşi
23.		„	Lökös (1408)	Leucuşeşti
24.		„	Gulya	Gulia

Sorszám:	Négyzet:		Név:	Romános írása:
25.	B	V.	Buda	Buda
26.	B	VI.	Forrás	Forăşti
27.		„	Bors	Borşeni
		„	Balos	Bălueşeni
28.	B	VI.	Sátorosfalú	Şătrăreni
29.	B	VII.	Miklósfalva	Miclăueşeni
30.	C	I.	Botos	Botuş
31		„	Csokányos	Ciocăneşti
32.		„	Botos	Botuş
33.		„	Kas	Caşu
34.		„	Sár	Plaiul-Şarului, Şarul-Dornei Neagra-Şarului
35.	C	II.	Örtö	Ortoaia
36.		„	Gyergyó	Georgiceni
37.		„	Oszolj	Osoiu
38.		„	Hold	Holda, Holdiţa
39.	C	III.	Szék	Secu
40.		„	Moldva-Bánya (1408)	Baia
41.	C	IV.	Gyula (1437)	Giuleşti
42.		„	Apród	Aprodul
43.		„	Német-Város (1408)	Târgu-Neamţ
44.		„	Szakállas (1452)	Săcăluşeşti
45.		„	Forrás	Forăşti
46.		„	Solymáros	Soimăreşti
47.		„	Orcás	Orţăşti
			Feredő	Feredeni
48.	C	V.	Perkovács	Pârcovaci
49.		„	Kotnár (1448)	Hârlău
50.		„	Herló (1384)	Cotnari
51.		„	Bölcsfalva	Belceşti
52.		„	Halastó	Heleştieni
53.		„	Farkasfalva	Fărcăşeni
54.		„	Miklósfalva (1472)	Miclăueşeni
55.		„	Acélfalva (1438)	Oţeleni
56.	C	VI.	Szép-Város (1448)	Târgu-Frumos
57.		„	Hibásfalva	Hăbăşeşti
58.		„	Fedelesfalva	Fedeleşeni
59.		„	Magyarok	Unguri
60.		„	Madaras	Mădărjeşti
61.	C	VI.	Szarka	Sârca
62.		„	Oszolj	Osoiu
63.	C	VII.	Madarzsák	Mădărjac
64.	C	V.	Magasfalva	Mogoşeşti

Sorszám:	Négyzet:	Név:	Románo s írása:
65.	C VII.	Hasznos	Hăsnăşeni
66.	„	Kopó	Copou
67.	„	Kísérő	Chişărăi
68.	„	Béres	Bereşti
69.	„	Jászvásár (1408)	Jaşi
70.	„	Ezerfalú	Ezereni
71.	„	Árpás	Hărpăşeşti, Harpaju
72.	„	Katolikusfalú	Catolic
73.	„	Magasfalú	Mogeşeşti
74.	„	Kilesö	Chilişoaia
75.	C VII.	Oszolj	Osoi
76.	D III.	Barka	Barca
77.	„	Farkas	Farcaşa
78.	„	Szőcs	Soci
79.	„	Gerinces	Grinţieşul
80.	„	Lécfalva	Leceşti
81.	„	Hang	Hangu
82.	„	Szék	Secu
83.	„	Békás	Bicazul
84.	D IV.	Botos	Boteşti
85.	„	Pongrác	Pângăriciorul
86.	„	Kövesd	Cuejdiul
87.	„	Almás	Almaşu
88.	„	Kosár	Căşărăi
89.	„	Szőcs	Soci
90.	„	Veres	Verşeşti
91.	„	Kancsal	Cănciuleşti
92.	D V.	Tamásfalva	Tamaş
93.	„	Koncz	Conceşti
94.	„	Szőcs	Soci
95.	„	Dávid	Davideni
96.	„	Birófalva (1409)	Gherăeşti
97.	„	Gyulafalva	Giuleşti
98.	„	Illésfalva	Ilişeşti
99.	„	Kakas	Cucoşi
100.	„	Egyedfalva (1445)	Adjudeni
101.	„	Istvánfalva (1493)	Teţcani
102.	„	Kóró	Corodeşti
103.	„	Tamás (1449)	Tamaşeni
104.	„	Szabófalva (1606)	Săbăoani
105.	„	Román-Vásár (1408)	Roman
106.	„	Bástya	Başta
107.	D VI.	Székelyfalva	Secueni
108.	„	Tódor	Todireanu

Sorszám:	Négyzet:	Név:	Románo s írása:
109.	„	Talpaló	Tălpălăi
110.	D VII.	Buzogány	Buzdug
111.	„	Köves	Căueşti
112.	„	Zsiger	Jigorani
113.	D VIII.	Boros	Boroşeşti
114.	„	Husz (1550)	Huşi
115.	E III.	Táska	Taşca
116.	„	Szék	Secu
117.	E IV.	Tarkő	Tarcău
118.	„	Kút	Cut
119.	„	Tarkő	Tarcău
120.	„	Karácsonykő (1431)	Piatra
121.	E V.	Cinterem	Ţintericul
122.	„	Gyurka	Giurcani
123.	„	Apród	Aprodul
124.	„	Szőcs	Socea
125.	„	Halmocska	Hălmăcioaia
126.	„	Illésfalva	Ilieşti
127.	„	Áldásfalva	Aldeşti
128.	„	Ludas	Ludaş
129.	„	Baszós	Băseşti
130.	E VI.	András	Andrişeşti
131.	„	Szőcs	Socea
132.	„	Bákó (1430)	Bacău
		Talpa (1479)	Talpa
133.	„	Barna	Barna
134.	„	Újfalu	Ferdinand
135.	„	Bartosfalva	Bartoşeşti
136.	„	Botos	Botoşeşti
137.	E VII.	Bács	Băceşti
138.	„	Ezer	Ezer
139.	„	Csutorás	Ciutureşti
140.	„	Balos	Baluşi
141.	„	Székelyfalva	Secueni
142.	„	Részes	Răzeşi
143.	„	Magyarok	Hungurari
144.	„	Acélos	Oţeleşti
145.	„	Részesfalva	Răzeşi
146.	„	Gegő	Găgâi
147.	E VIII.	Buda	Buda
148.	„	Farkas	Farcaşa
149.	„	Barkános	Bărcana
150.	„	Balos	Băluşi
151.	„	Menekültek	Bejenari

Sorszám:	Négyzet:	Név:	Románo s írása:
152.	„	Puskás	Puşcaşi
153.	„	Pálinka	Palincu
154.	„	Gergely	Ghergheleu
155.	E IX.	Székely	Secuia
156.	F IV.	Csügés	Ciugheş
157.	„	Aszó	Asău
158.	„	Ágas	Agăş
159.	F V.	Tímár	Timăreşti
		Ludas	Ludaş
160.	„	Borzfalva	Borzeşti
161.	„	Magyaros	Măgireşti
162.	„	Lukácsfalva (1459)	Lucăceşti
163.	„	Aszó	Asău
164.	„	Macskás	Macicaşiu
165.	„	Úz-Mező	Poiana-Uzului
166.	F V.	Degettes	Păcurele
167.	„	Dormánfalva	Dărmăneşti
168.	„	Talpa	Talpa
169.	„	Nádas (1424)	Nadişa
170.	„	Erdély	Ardeoani
171.	„	Béres	Bereşti
172.	„	Veres (1414)	Vereşeşti
173.	„	Turul (1409)	Turluian
174.	„	Tisza	Tisa
175.	„	Óriás	Orăşa
176.	„	Akna-Vásár	Târgu-Ocna
177.	„	Tatáros (1408)	Trotus
178.	F VI.	Tamás (1433)	Tamaş
179.	„	Forrófalva (1474)	Fărăoani
180.	„	Klézsa (Bogdánfalva)	Cleja
181.	„	Szamoska	Somuşca
182.	„	Pokolpatak	Valea-Rea
183.	„	Diószkút	Ghiuşcut
184.	„	Reketyés (1452)	Răchiţiş
185.	„	Küsbikk	M. Osebiţi
186.	„	Nagypatak	Valea-Mare
187.	„	Barát	Baraţi
188.	F VII.	Barna	Barna
189.	„	Buda	Buda
190.	„	Ezer	Ezer
191.	„	Nána	Năneşti
192.	„	Részesfalva	Răzesi
193.	„	Szentlélek	Sânzieni
194.	„	Horgos	Horgeşti

Sorszám:	Négyzet:	Név:	Románo s írása:
195.	„	Szőcs	Soci
196.	„	Magyarok	Unguri
197.	„	Tivadaros	Tăvădăreşti
198.	„	Bölcsfalva	Belciuneasă
199.	„	Csortolom	Ciortolom
200.	„	Cérna	Ţârna
201.	„	Ezer	Ezer
202.	„	Kóró	Coroveşti
203.	F VIII.	Buda	Buda
204.	„	Kóród	Corodeşti
205.	„	Gergely	Ghergheşti
206	„	Buda	Buda
207	„	Korlát	Corlăteşti
208.	„	Pogány	Pogana
209.	„	Bak	Bâcani
210.	„	Csákány	Ciocani
211.	„	Barlád (1374)	Bârlad
212.	F IX.	Falcsu	Fălciu
213.	G V.	Lapos	Lapoş
214.	„	Szalánc	Slănic
215.	„	Diószeg	Tuta
216.	„	Szőlőhegy (1448)	Pârgăreşti
217.	„	Szitás	Nicoreşti
218.	„	Újfalu	Satu-Nou
219.	„	Borzafalva	Borzeşti
		Ónfalva (1436)	Oneşti
220.	„	Kászon (1410)	Caşin
221.	G VI.	Borzfalva (1495)	Borzeşti
222.	„	Kőkereszt	Crucea-de-Patria
223.	„	Miklósfalva (1472)	Micläuşoaia
224.	„	Zsidófalu	Jevreni
225.	„	Borsfalu	Borşani
226.	„	Tamás	Tămăsoaia
227.	„	Angyalos	Angeleşti
228.	„	Százkút (1698)	Sascut
229.	„	Konc	Conţeşti
230.	„	Kopács	Copăceşti
231.	G VII.	Magyarfalva	Ungureni
232.	„	Homok	Homocea
233.	„	Ó-Egyedhalma	Adjudul-echi
234.	„	Egyedhalma (1433)	Adjud
255.	G VI.	Csalános	Ciolăneşti
236.	G VII.	Kálmános (1497)	Călimăneşti
237.	„	Buda	Buda

Sorszám:	Négyzet:	Név:	Románo s írása:
238.	„	Kálmán	Călmaţuiu
239.	„	Nána	Năneşti
240.	„	Korcs	Corcioveni
241.	„	Tapló	Taplău
242.	G VIII.	Kóród	Corod
243.	H VI.	Pálfalva	Păuleşti
244.	„	Magyarfalva	Ungureni
245.	„	Kálmán	Caliman
246.	„	Vidra	Vidra
247.	„	Kaláka	Colacu
248.	„	Farkas	Farcaşu
249.	„	András	Andricaşiu
250.	„	Tekerős	Tichiris
251.	H VII.	Diós	Diocheşti
252.	„	Gegő	Găgeşti
253.	„	Forró	Fărăoanle
254.	„	Újfalu	Satul-Nou
255.	„	Foksány	Focşani
256.	H VI.	Kakas	Cocoşari
257.	H VIII.	Magyarfalva	Ungureni
258.	„	Tekucs (1435)	Tecuci
259.	I. VI.	Kövesd	Chioejdeni
260.	I. VII.	Örményes (1732)	Armeni
261.	I. VIII.	Nána	Năneşti
		Halas (1600)	Hălăuceşti
		Csik	Ciocani
		Uj-falu	Satul-Nou
		Berendfalva	Berindeşti
		F. Rekecsin	Fundu-Răcăciuni
		Somoska	Somuşca

A felsorolt nevek *nem román alapításúnak,* épp azért a románok is a magyar nevet vették át kicsinyke nyelvi hozzáidomítással. A helységnevek egyrésze idővel természetesen román névvel is bővült, de néhány név közülük ma is csupán magyarul fordul elő, mivel magyar nyelvvidék kellős közepén fekszik. Román név csakis a legutóbbi időben szerepel e magyar nevek helyett, olykép, hogy kézenfekvő politikai célból egyáltalán nem is hasonlító román neveket állapítottak meg hivatalosan, s mégcsak arra sem törekedtek, hogy a magyar nevet románra fordítsák. így lett pl. Szitásból Nicore^ti, Diószegből Tuta stb. Igaz, hogy a felsorolásban néhány, alig tíz olyan név is szerepel, amely a román név magyarra fordítása vagy magyaros kiejtése. Jellemző azonban, hogy szükséges volt a román neveket is magyarra fordítani ill.

magyarosan fejteni. Ilyen kultúrszükséglet csak olyan területen merül fel, ahol nagyobb nemzetiségű csoport egységes területen él és állandóan a maga anyanyelvén érintkezik egymással.

Ami azokat a magyar helyneveket illeti, amelyek idők folyamán eltűntek s ma már csupán oklevelekben fordulnak elő, tudni kell, hogy a Moldva élete olyan viharos volt, hogy egész vidékek pusztultak el, épúgy mint nálunk a török pusztítás alatt. Ebben is hasonlít a moldvai magyarok sorsa az anyaországéhoz. E falvak létezéséről csupán oklevelek alapján szerzünk tudomást.

De nemcsak az eltűnt magyar nevek, hanem a megmaradtak is előfordulnak román oklevelekben. Nagyrészük a román vajdaság megalakulásának első évszázadából származik. A *magyar nevek* ezekben az oklevelekben *magyaros írással szerepelnek idegennyelvű szövegben* is, ami azt jelenti, hogy a magyaros kiejtés elsődleges szerepet játszott még román hivatalos körökben iá. Mégcsak nem is kísérelték meg románo s írásukat Tehát a moldvai magyarok nemcsak függetlenül élték életüket a hivatalos köröktől, hanem egyenesen reákényszerítették magyar formáikat a román környezetre. A román fejedelemség kezdetleges keretei nem fogták még be a helységeket, amelyek már évszázados múltra tekinthettek vissza sajátos gazdasági és kulturális életet élve. Nemcsak nevüket őrizték meg és fogadtatták el a románokkal, hanem sajátos társadalmi berendezésüket is megőrizték és annak jogait az alig megalakult román illetve helyesebb kifejezéssel oláh állammal is tiszteletben tartatták. Erről az intézményről a „részesek" szervezetéről munkám folyamán még többször esik majd szó.

A közölt magyar hely-, folyó- és hegynevek alapján végeredményben a következőket állapíthatjuk meg:

í. Nemcsak a magyar határ mentén találkozunk *magyarnevű hegyekkel és havasokkal* Máramaros alsó csücskétől a háromszéki havasok legdélibb részéig, hanem magyar nevek fordulnak elő a Kárpátok lejtőjén egész a Szerétig. A Tatros völgyének két oldalán őrtálló hegyek majdnem kivétel nélkül magyar eredetűek, vegyítve a magyar-rokonságú csángó-uz-besenyő-kun nevekkel.

Mint már említettük, a máramarosi havasok tőszomszédságából kiindulva a következő magyar nevű havasokat és hegyeket találjuk: Tatárka, a Bistrija felső folyásánál; továbbhaladva a Bistrifa alsó ágán áthaladva a következők sorakoznak), Lukács, Cserbükk, Cigányos, Kelemen, Zsirkopó, Ráró, Örtő, két Gerinces, Vereskő, Csaholó, Sima, Törökles, Morgós, Tarhavas, Csiilemér, (így eljutottunk a Gyímesi szorosig. A Gyímesi szorostól délre), Áldomás, Pipő, Apahavas, Kerekbükk, Sólyomtár, Magyaros, Magyaros-Sorka, Nagy-Nemere, Mikes, Kis-Sándor, Nagy-Sándor, Kecskés, Halas.

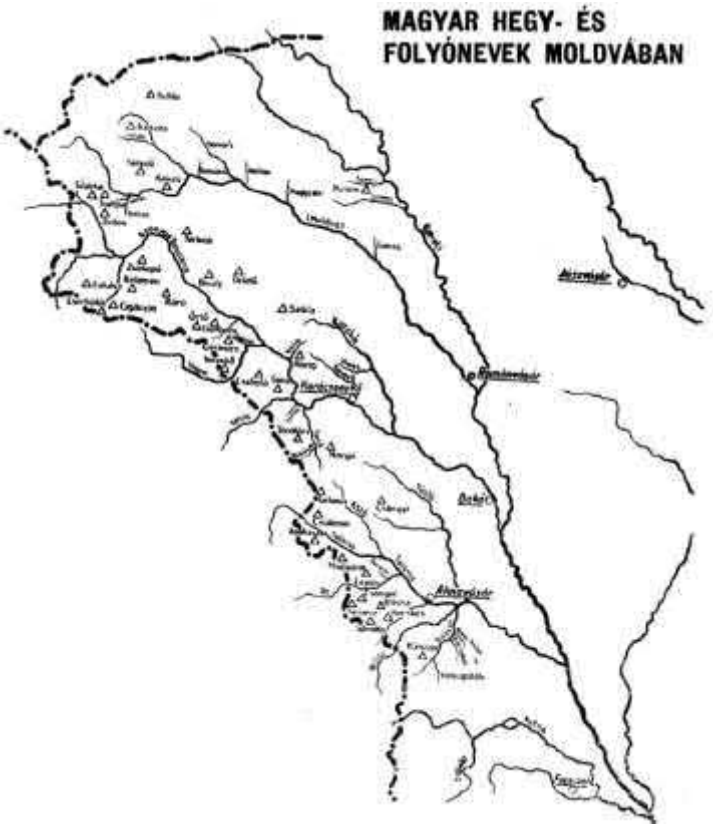

A Szucsava és Moldva folyók közli részen a következő magyar hegynevekkel találkozunk, a magyar határtól kelet felé haladva: Feredő, Kakas, Szikla, majd a Szeret mellett a két Somos patak közt Halom-hegység.

A Moldva és Bistrija folyók közt a magyar határ mentén Tatárkától kezdve a következő magyar nevekkel találkozunk: Tompa, Botos, Tarhica, (e szóban a román hi{a képzőt elhagyva a magyar Tar tő szerepel), Bivaly, Delelő, Szikla, Hang.

Bistrifa folyó jobb partján, annak felső-folyásától a Szeret felé való elhajlásig a magyar határ mentén előforduló tizennégy

magyar nevű hegy- és havasnevet már felsoroltuk. Itt csak azt kívánjuk megjegyezni, hogy feltűnően sok hangtani elnevezés szerepel, úgymint: Hang, Csaholó, Morgós.

A Tatros két oldalán fekvő magyar hegyneveket a fejezet elején Rosettit idézve szintén felsoroltuk már. Teljesség kedvéért ismét idézzük őkel: Kis-Havas, Sáros, Piliska, Nagy-Fark, Lápos, Kikillő, Kara kló, Berek és a pút nők megyei Boszorkányok-hegye.

2. A térképen feltüntetett *magyar folyónevek* előfordulnak *a magyar határtól egészen a Szeret f oly óig,* amelybe beleömlik a Szucsava, Moldva, Beszterce, Tatáros és Putna.

Ezek a folyónevek az egész területen szerepelnek a Szeréttől a Kárpátok gerincéig. Négy Somos patak fordul elő, amelyek közül kettő a Szucsava torkolatától délre ömlik a Szeretbe, harmadik a Moldvának a mellékfolyója, annak alsó folyásánál, a negyedik a Besztercébe ömlik, annak felső folyásánál.

A Moldvának következő magyar nevű mellékfolyói vannak: Medgyes, Halom, Homorú, Domonkos, Patak, Botos és ennek a mellékága Görbe.

A Bistrija magyar nevű mellékfolyói a következők: Krakó, Almás, Kövesd, Tarkő s ennek mellékága a Bálványos, Somos, Békás, Hang, Tölgyes, ennek mellékága a Gerinces és Sár.

A Tatros (eredetileg Tatáros) magyar nevű mellékfolyói: Ojtuz (régebben Ohtuz), Szalánc, Uz, Kászon, Macskáspatak, Aszó, Tázló, Csudamér, Csügés, Kucur, Zsiros, örményes, Karakló, Talamba, Kajuc, Kalász, Kotumba.

A Kászon folyó mellék patakjai: Kalászpatak, Kis- és Nagy-Halas. Kajuc mellékpataka: Köves.

3. A felsorolt és a térképen feltüntetett *magyar helynevek csoportosítása* is jellemző eredményre vezet.

Az *első* csoport a Putna és Zabola völgyében szerepel. Sajnos itt a magyarság már majdnem teljésen kipusztult, csupán három helységben szerepelnek még nagyobb számmal.

A magyar helynevek *második* csoportja a Tatáros völgyében fordul elő a Szeret folyótól egészen a magyar határig, beleértve a Tatáros mellékfolyóit és patakjait is. Itt jelenleg nagyszámú, főleg székely eredetű magyarság van. Az Ojtuz, Tatáros és Uz folyók által közrefogott területen a magyarság száma 58 százalékra rúg.

Barlád és Putna torkolatától a Szeret mindkét oldalán számos magyar nevű falu fordul elő: egészen Románvásár alá húzódnak ezek. Ez a vidék a *harmadik* helységnevek csoportját foglalja magában. Röviden Bakó-vidéki magyarságnak hívjuk az itteni magyarokat, s 81 százalékos többséget alkotnak a tiszta magyar falvak által körülzárt vidéken.

E csoport fölött a Románvásár-vidéki egységes magyar névcsoport szerepel és helységnevei adják a *negyedik* magyar helynévcsoportot. Az itt élő magyarok őrizték meg a legősibb magyar nyelvet, még a selypítő őruagyar kiejtést is.

Az *ötödik* névcsoport a Tázló völgyében szerepel. Ez a folyó ugyan a Tatáros mellékága, helynevek szempontjából azonban külön csoportot képez, mivel a folyó völgyét a Bákó-vidéki magyarságtól elválasztja a Tázló folyóval párhuzamosan haladó hegylánc, nyugaton pedig egy másik hegyvonulat zárja el a völgy lakóit a Tatáros völgyétől. A Tázló-völgyi magyarság nagyrészt kitartott ősi nyelve mellett.

A *hatodik* csoportot a Beszterce völgye alkotja, amely a Szeréttől a magyar határig húzódik. A legtisztább és: legősibb magyar nevek ezen a területen fordulnak elő. A folyónak a Hang-Tarkő-Kövesd közötti elhajlásában hangtani elnevezések szerepelnek: hegy-, folyó- és helységnevekben. Valószínűleg a folyó erős vízesése keltette az ősi magyarokban annak a szükségét, hogy e különös hangokról nevezzék el a hegyeket, folyókat és falvakat.

A *hetedik* magyar helynévcsoport a Moldva folyó völgyében fordul elő. A Szeréttől egészen a folyó felsőfolyásáig. Az egész területen sűrűn találkozunk ősi magyar nevekkel.

A *nyolcadik* csoport a Szucsava völgyében fordul elő, ahol a másfél századdal ezelőtt letelepült székely-magyarok újkeletű falu-nevei mellett az első település ősi magyar nevei is szerepelnek. A legrégibb román okiratok és krónikák is tanúskodnak arról, hogy e területen magyar alapítású városok és falvak voltak.

A *kilencedik* csoportba sorozzuk a szórványosan előforduló magyar helyneveket, amelyek a Szeret túloldalán a Prutig szerepelnek zárt tömböt alkotva a Barlád folyó és a Szeret között, majd tőle északra Jászvásár és Herló között.

A *tizedik* csoportnak vehetjük a besszarábiai eltűnt magyar helységneveket, valamint az ottani városok magyar neveit.

A Szeret és a Kárpátok köze tele van szórva magyar toponomiával. Hegyek, folyók és helynevek beszélnek az ősi magyar településekről. S ezek oly sűrűén fordulnak elő, hogy nem szórványos jelenségről, hanem általános tünetről van szó. Ha a magyarok nem foglalták volna el ezt a területet a románok előtt, akkor nem lehetett volna általános a magyar elnevezés e területen s főleg az őstelepülési helyeken, a völgyekben, de nem is kerülhettek volna be a magyar nevek a román közhasználatba.

Nem hangoztathatjuk eléggé, hogy a magyar helységnevek ép a *völgyekben* általánosak. A völgyeket pedig az *őstelepesek* szokták elfoglalni s nem a beszivárgottak. Ez győzte meg a román Rosettit és a német Weigandot, hogy elismerjék a magyarság őstelepülési voltát legalább is a Szeret és Tatáros közében,

valamint az utóbbi mellékfolyóinak völgyeiben. Az ifjúkori Jorga is kénytelen volt ezt a bizonyítékot elfogadni. Csak a későbbi politikus-író hallgatta el az ifjabb Jorga igazságszeretetén alapuló meggyőződését.

Kár, hogy Rosetti nem terjesztette ki tanulmányát a Bistrifa és Moldva völgyeire is, mert minden bizonnyal a román történész tanúságot tenne akkor e területek ősmagyar települési voltáról is. Magyar részről dr. Lükő Gábor folytatott tanulmányt ez irányban. Az általa beígért átfogó munka még nem jelent meg, pedig izgatottan várja mindenki, hogy bebizonyítsa a Bistrita és Moldva völgyének ősmagyar települési mivoltát magyar helynevei valamint folyó- és hegynevei alapján. „A moldvai Csángók*[4] című munkájában már számos adatot dolgozott föl és meggyőzően bizonyítja be, hogy a moldvai magyarság összefüggő egységet alkotott nemcsak a Székelyfölddel, hanem a számosvölgyi magyarsággal is. Ez az összeköttetés a török hódoltsággal szakadt meg, mert a Szamos völgye Erdély határára esett, amely a török és osztrák dulások színtere volt. Az anyaországgal kapcsolatát elvesztő moldvai magyarság nem tudott ellentállni a románság szorító gyűrűjének s így a hegyekből leszivárgott románság mindinkább közéjük ékelődve íassan-lassan megindította azt a folyamatot, amely a Beszterce- és Moldva-völgyi magyarság elrománosításához vezetett.

Nem szándékozom behatóan foglalkozni a román-oláh pásztornép eredetével e munkám keretén belül. Csupán a moldvai helységnevekkel való foglalkozás alkalmából felmerült egyké meglepő eredményről szeretnék beszámolni. A magyar-csángó-kun toponomia kiterjed a Putna-Szeret f oly óktól bekerített területen a Kárpátokig éspedig hegy-, folyó- és helynevek területén. Ez a toponomiai terület találkozik az általános szláv toponomiai területtel s a választóvonal körülbelül a Moldva és a Szeret keleten és északon.

Az említett két toponomiai terület egymással való találkozásainál többé-kevésbé egymásba fonódik. Azonban román általános toponomiai terület közéjük sehol sem ékelődik be. A román helyrajzi terület csupán Putnától délre kezdődik és a Barládtól keletre húzódik északkelet irányban, körülölelve a magyar és szláv toponomiai területeket. Előfordul ugyan szórványosan román névterület is a magyar-csángó-kún és a tőle északra eső szláv területen is, de éppen azért, mert csak szórványos jelenségként fordul ez elő, bizonyítéka annak, hogy a románság erre a területre csak a szlávok, magyarok, csángók és kúnok után jött. A toponomiai adatok is igazolják tehát Kantemir román történetíró állítását, mely szerint Moldva paraszti lakosságát oroszok és csángómagyarok képezték még a XVIII. század közepén is.

Előfordul az említett területen egy sémi-dák toponomiai elem is, amely azon a vidéken maradt meg, amelyen főleg szláv helynevek szerepelnek. Dnyeszter például az ősi sémi nyelv szerint eltűnő, össze-vissza csavargó folyót jelent. A Prut ugyanaz a sémi név, mint az Euphrat, amelynek az eredeti sémi neve Parat volt, melynek gyöke teljesen egyezik a Pruttal. A Szeret eredeti formájában selypítő s-sel szerepel s jelentése sémi nyelven annyi, mint hirtelen eső völgy. Aki látta a Szeret völgyét, meggyőződhetett, hogy a folyó völgye tényleg leszakadt hegyoldal. A Moldva név két sémita igéből származik. Mindkettő kiapadást jelent. Az ilyen kettős igéből képzett ugyanazt a fogalmat kifejező szó a sémi nyelvekben a felső fokot jelenti. Jelentése tehát nem más, mint teljesen kiapadó folyó. A Moldva tényleg nyáron teljesen kiapad. Ezen sémi folyónevek mellett számtalan Magúra hegynév fordul elő Moldva említett területén. Magúra zord, kietlen hegyet jelentet sémi nyelven, tehát megint nem meghatározott hegynév, amit a semita-dákok után jövő szlávok csak azért alkalmazzák meghatározott hegyekre, mert a Magúra jelentését nem tudták. A Tisza folyót jelent sémi nyelven és előfordul Moldvában többször is. Már zavarost jelent s így Mármaros ugyanazon zavaros szónak kettős összetétele, ami annyit jelent, hogy nagyon zavaros folyó.

E rövidke felsorolás azt a föltevést látszik megerősíteni, hogy a dákoktól a sémi elnevezéseket ép a szlávok vették át és nem az állítólagos dákoromának által keletkezet erdélyi román területek. Az idők folyamán eltűnt semitadákok tehát nem a római kolóniákba lakó latin elemekkel olvadtak egybe, amint azt a románok Xenopol óta hangoztatják, hanem fönnmaradtak a szlávok eljöveteléig s azok szívták fel őket, átvéve toponomiai elnevezéseiket is. A latin elem térfoglalásával a semita-dákok kivonultak a mai Erdély területéről és Mármarosba, a mai Moldva északi részén, valamint Besszarábia területén telepedtek meg a fajrokon sémi törzsek között. A népvándorlás viharában aztán nagyrészük elpusztult s a kicsinyke elem csupán egyes toponomiai elnevezéseket tudott megőrizni. A beözönlő szlávok aztán a semita-dákokat végleg fölszívták magukba s csupán helyrajzi neveiket őrizve meg az utókornak.

NEGYEDIK FEJEZET.

Ősmagyar nevek Moldva területén

Hóman leszögezi a Magyar Történet első kötetének 96-ik lapján: „A magyar uralkodó és előkelő családokban gyakran előforduló nevek: *Árpád,* Álmos, Zulta, Tas, Taksony, Üllő, Kaplony, *Bors,* Kartal, Ákos, Ajtony, Ond, Bulcsu, *Gyula, Turul, Baja,* Kurt stb.“ Ha Moldva helységneveit vizsgáljuk, meglepődve látjuk, hogy nem egy névvel találkozunk a felsoroltak közül.

A *Bors* helységnév három helyütt is: Ja§i, Putna és Neamf megyékben szerepel, úgyhogy szinte felvázolja az utat, amelyen a magyarság eljutott a Pruttól a Kárpátok szomszédságába.

Bár nem Moldvában fordul elő, megemlítjük, hogy a román Olteniában, az egykori Szörénységben szerepel a honfoglaló *Árpád* neve; éspedig két helység és egy patak viseli ezt a sokatmondó nevet. Az egyik falu Dőlj, a másik Olt megyében van. Vájjon nem kilométerjelzői-e a hazánkba igyekvő egyik sereg útjának?

Gyula helységnévvel a Moldva folyó középfolyásánál, Baia megyében, más két Gyula helységnévvel Román megyében találkozunk. A Baia megyei Gyula falu lakói még Bandini idejében (1646) is őrizték a számunkra nemcsak érdekes, hanem értékes hagyományt, hogy falujukat a honfoglaláskor szereplő Gyula vezér alapította. A Domokos Pál Péter fordításában és kiadásában magyar nyelven is megjelent Bandini-codex XLII-ik oldalán ezt olvassuk: „Gyula magyar város volt, melyet Gyula kapitány nevének emlékére építettek. Ez a hét kapitány közül való volt, mikor a magyarok . . . másodszor törtek Pannóniába és a Szarmata föld e részén kevés időre megállapodtak volt.”

Ha csupán a nevet vesszük figyelembe, a moldvai *Baia*-ról nem lehet megállapítani, hogy alapítása nem fűződik-e egy honfoglaló Baja nevű vezető ember nevéhez, mert ez a név gyakori volt az akkori vezető családok közt Hóman tanúsága szerint. A név eredete lehet a bánya (Baia) is. Azonban feltűnő, hogy a helység körül számos magyar nevű ősmagyar telep fordul elő.

Minden bizonnyal onnan ered annak szükségessége is, hogy Baián alapították a püspöki székhelyet, mert ez ősrégi magyar alapítású helység mellett egész sor magyar telep létesült, aminek központja Baia volt. Püspökséget ott szokás alapítani, ahol virágzó katolikus élet van, és a katolikusok száma nagy, márpedig Moldvában a katolikusok magyarok voltak. Baia-ban nemcsak fényes templom, hanem magyar kolostor is épült. Alapítója Sándor vajda katolikus felesége, Margit fejedelemasszony volt, akit ebbe a legszebb moldvai templomba temettek, amely még Bandini idejében ép volt. Mindezekről Bandini feljegyzéseiből értesülünk, aki még a sír felírását látta. Sajnos, ma már csak romok jelzik a régi magyar múlt műemléke helyét. A magyar templomépítési stílus jellemző vonása volt észlelhető a baia-i templomon, mert Bandini feljegyzése szerint a tornya bástya-alakú volt. Emlékeztet ez az építkezési mód a keletmagyarországi bástyás templomokra. De egy szomorú magyar emlék is van e városban. §tefan cél Maré (Nagy István) vajda ide építette az emléktemplomot, amelyet Mátyás hada tőrbecsalásának emlékére állíttatott fel 57 évvel a magyar püspöki templom felépítése után. A minden bizonnyal magyar alapítású város közelében vannak a következő magyar nevű helységek: Béres, Bor, Forrás, Gyula, Solymáros, Tojásfalva, Botos, Pokolfalva, Búzás, Herés, Szőcs, Veres, Gulya, LÖkösfalva, Oszolj, mindmegannyi bizonyítkékai annak, hogy ősmagyar telep volt ezek központja is Baia város, a magyar püspöki székhely. A Moldva völgyében szereplő magyar helységnevek magyar alakját a később jövő románok is átvették.

A *Turul* név szintén szerepel az idézett nevek közt. Előfordul Bákó (Bacáu) megyében mint a Tázló (Tazláu) folyónak mellékpataka és a mellette mindmáig fennálló Turului falu neve alakjában. Még 1850-ben is élt e faluban egy Turluian nevű részes bojár, aki tizenkét csángó-magyar családdal gazdálkodott. A Turul nevű helynév előfordul már egy 1409-iki román okmányban, majd ismét felmerül 1432-ben. A román turului a Turul szónak részeshatározói alakja. Hogy miért fordul elő ilyen alakban, arra az a magyarázat, hogy a „mező" szó összetételével szerepel, mint részeshatározó: „Turul mezeje." Az ősmagyar név, amely gyakori volt a magyar vezetőcsaládoknál, amellett a magyar szimbolikus madár neve is volt, és őseink jelvényeiben szerepel. Nem véletlen tehát, hogy e név a moldvai helység- és folyónevek közt is előfordul, s így beszédes bizonyítéka annak, hogy az a terület nemcsak átjáróként szolgált a magyarok számára a honfoglalás idején, hanem ősi települési hely volt. 1930-as román statisztika szerint 60 magyar volt még a faluban.

Besszarábia, tehát *Moldva keleti része őrzi a magyarok egyik istene nevét* is. Az *Ármány* istennek biztosan voltak Ma-

gyarországon is helységnevei, de a kereszténység kiirtotta még emlékét is. A későbbi időben kereszténnyé lett Moldvai magyarok azonban megőrizhették e nevet a mai Caliacra megye területén, mert midőn hozzájuk eljutott a kereszténység a messze Besszarábiába, ahol csak szórványosan laktak, talán ott már bele is olvadtak a környező nemzetiségbe, s így az ősi istenük neve nem vének sem volt már a kereszténységet sértő jelentősége. Mindenesetre jellemző, hogy Kelet-Moldvában maradt meg e név, ami szintén azt bizonyítja, hogy a terület ősmagyar települések helye.

Nem a nevekkel kapcsolatos ugyan, de említésre méltó az az *ősmagyar emlék,* ami a *Bakó vidéki magyarságnál tartotta fenn magát a múlt század közepéig,* Gegő Elek 1838-ban történt feljegyzéséig, hogy *Bákó város körötti halmokon áldozták fel fehér lovaikat a magyarok ősei.* A Kárpátokon túl maradt magyarságnál nem érvényesült Szent István térítése s így valószínű, hogy az ottani magyarság tovább hódolt a pogány isteneknek, mint a magyarországi, mivel pogány szokásai emlékét megőrizte a múlt század közepéig. Ha Gegő feljegyzése nem is alapulna egyéni tapasztalaton, hanem a tatrosi plébánostól szerezte volna ezt az értesülést, a hagyomány létének hitelességét ez még jobban igazolja, mert a tatrosi plébános e vidék állandó lakója volt. Lehetetlen az a feltevés, hogy az említett hagyományt a Magyarországból kiköltözöttek vitték volna magukkal. A kiköltözések ugyanis a XIII-ik század elején kezdődtek, amikor Magyarországon már nem voltak pogány magyarok. Azonfelül az említett hagyomány kimondottan a Bákó-vidéki halmokhoz van kötve s nemcsak általában az ősmagyar fehérló-áldozatának megmaradt emlékéről van szó. A Bákó-vidéki magyarság tehát még akkor került jelenlegi lakóhelyére, amikor a magyarság pogány volt, s a fehér ló áldozása vallási szertartásának jellegzetes kelléke volt.

Egy másik igen értékes magyar őstörténeti adat is világossá válik a moldvai nevek elemzésével kapcsolatban.

Anonymus X-ik fejezetében feljegyzi, hogy Ed és *Edumer* vezérek öt társukkal együtt meghódoltak Árpádnak, és vele Pannóniába költöztek. Kézai Simon jobb értesülést szerzett, amely szerint nem mind a két testvér költözött Pannóniába, hanem csak az egyik. Igaz, Kézai szerint Ed maradt vissza, de a moldvai nyomok arra vallanak, hogy Edumer maradt atyjánál. Egy 1393-ból származó moldvai adománylevélben Edumer helység szerepel a Tázló torkolatánál. Az Edumer név előfordul még az 1449-es átírásban is és egy 1650-es eredeti iratban. Ebből kitűnik, hogy Edumér nemzetsége Moldva területén visszamaradt. Igaz, Kézai Scythiát említ s nem Moldvát, de nála is további magyarázata szerint Scythia Moldvát jelenti. Anonymus azt is megemlíti, hogy Árpád Ed és Edumer-nek a Mátrá-

ban földet adományozott. Itt unokájuk várat épített és az Aba nemzetség ősévé lett. Ezt Kézai is megerősíti. Tehát az Aba nemzetség és a moldvai Edumer tulajdonosai közt rokoni kapcsolat állott fenn, amely nemzetség Moldvában még a XVII-ik században is ősei földjén élt.

Mindenesetre ez az emlék világosan mutatja a magyarok útját a Dunavölgye felé. Ed és Edumérrel a Szeret és Kárpátok közt kellett találkoznia a magyar seregnek. De az is kétségtelen, ha az ott talált rokon, talán hun törzsek egy része biztonságban élt és maradt e vidéken, akkor a magyarság egy töredéke is nem futott át rajta, hanem ott megpihent. Az ilyen megpihenések eredménye az szokott lenni, hogy megszeretik a vidéket s ha biztonságban érzik magukat, ott végleg meg is telepednek.

A felsorolt adatok így alátámasztják azt is, hogy a magyarok egy része a Szeret és annak a Kárpátok felé haladó mellékfolyói völgyein át hatolt be a mai Magyarországba.

ÖTÖDIK FEJEZET.

A moldvai magyar helyneveknek megfelelő helynevek Magyarországon

Az ősmagyarok moldvai letelepedése mellett felsorolt eddigi érvek mellett beszédes bizonyíték az is, hogy *számtalan moldvai magyar helységnévnek meg van a magyarországi megfelelő neve.*

Ez nemcsak a székelyföldi területről áll, sőt főleg nem erről a területről. Ha ugyanis csak a Székelyföld helynevei egyeznének meg a moldvai magyar helynevekkel, akkor ezt a tünetet úgy lehetne megmagyarázni, hogy a Xllí-ik századtól kezdődő székely beköltözések idejéből származnak. A beköltözködő székelyek ugyanis volt lakóhelyükről nevezték volna el az új telepeket.

Tényleg azonban Magyarország ősfoglalási területének minden vidékén találunk helyneveket, amelyek a moldvai helynevekkel megegyeznek: *Ágas* előfordul a moldvai Bacáu megyében és Pest megyében is, *Almás* NeamJ és Arad, Kolozs, Fehér, Bihar, Huny ad, Komárom, Zala valamint Somogy megyékben, *Aszó* Bacáu és Pest, Komárom, Abauj-T. v.~ ben, *Árva* Putna, Prahova és Árva vm.-ben, *Arnót* Caliacra és Borsod vm.-ben,*Bács* Olt, Vla§ca és Győr, Bács vm.-ben, *Bak* Lapulna és Zala vm.-ben, *Bárna* Bacáu és Nógrád vm.-ben, *Sárkány* Ncamt és Nógrád vm.-ben, *Bálványos* Mehedinti és Somogy vm.-ben, *Béla* Válcea, Hotin és Csanád, Borsod, Szabolcs, Somogy vm.-ben, *Ágas* Bacáu és Pest vm.-ben, *Bugac* Bacáu és Pest vm.-ben, *Bors* Ia§i, Putna és Pest, Zala, Borsod, Veszprém, Nógrád vm.-ben, *Borz* Bacáu és Veszprém vm.-ben, *Kalota* Arge§ és Kolozs vm.-ben, *Köves* Neam{, Buzáu, Tecuci, Prahova és Zala, Vas vm.-ben, *Csorna* Román és Sopron vm.-ben, *Kakas* Román, Prahova és Tolna, Békés vm.-ben, *Korlát* Suceava és Abauj-T. vm.-ben, *Kút* Neamt és Alsó-Fehér, Somogy, Nógrád, Zala vm.-ben. *Farkas* Putna, Neamj:, Román,

Górj, Dőlj és Vas vm.-ben, *Folt* Covorlui, Tutova és Pest (Fót) vm.-ben, *Forró* Bacáu és Abauj-Torna vm.-ben, *Gebe* Putna, Górj és Szatmár vm.-ben, *Görcsöny Vaslui* és Baranya vm.-ben, *Gyűrűs* Orhei és Zala vm.-ben, *Gyula* Baia, Román és Békés, Veszprém, Zala vm.-ben.

Nem törekedtem teljességre azokban a néhány betű alatt szereplő nevek felsorolásában sem, amelyeket jóhangzásuk következtében szedtem ki a betűrendi névtárból.

Ideiktatom azonban a Moldva, Havasalföld és Szörénység magyaros helyneveit betűrendbe szedve; a betűrend alapjául a román helynevek betűrendjét vettem. Nem állítom, hogy a háromszáznál több magyar helységnév közül egy-kettő kivetnivalót nem talál a szakképzett ember. De állítom, hogy a felét sem tudtam feldolgozni annak, amit hosszú és hozzáértőbb munkásság napvilágra tudna hozni. Minden esetre jellemző, hogy milyen erős a párhuzam a moldvai és az ősmagyarok által elfoglalt magyarországi terület nevei közt.

Még csak azt szeretném a felsorolás előtt megjegyezni, hogy a moldvai magyar helynevek közt nem találunk szentekről elnevezett falvakat. Kivétel csupán a Dnyeszter-vidéki négy falu és a Putna melletti egy falu, amelyeknek alapítási ideje egész biztosan a husziták Moldvába való kiűzetése idejére esik. A Székelyföldön általános a szentekről elnevezett falunév, mint pl.: Kézdiszentlélek, Csíkszentlélek, Szentmiklós, Csíkmindszent, Csíkszentkirály, Szentimre, Szentsimon, Szentmárton stb. Ezek a nevek átszármaztak volna Moldvába is, ha a Székelyföldről kivándorolt és áttelepített magyarok alapították volna azokat. Ámde a XlII.-ik századtól kezdődő székely áltelepülések Moldva területén már magyar telepeket találtak s így nem vihették magukkal sajátos helységneveiket. A moldvai magyarok nevet adtak már falvaiknak akkor, amikor a keresztény szentek még idegenek voltak előttünk, sőt mi több falvaik neve közt pogány vonatkozásiakat is találunk.

Ágas	Agăş (Bacău megyében)
Áldásfalva	Aldeşti (Arges, Covorlui, Olt, Roman-megyékben)
Almás	Almaşi (Neamţ megyében)
,,	Almăjel (Mehedinţi m.-ben)
,,	Almăjelu (Dolj m.-ben)
,,	Almăju (Dolj m.-ben) Erdély tele van szórva Almás nevű falvakkal.
Andrásfalva	Andrăşeşti (Ialomiţa m.-ben)
,,	Andrieşeni (Iaşi m.-ben)
,,	Andrieşeşti (Bacău m.-ben)

Andrásfalva	Andrieşu (Putna, Cahul m.-ben)
Apródfalva	Aprodul-Purice (Cetatea-Alba m.-ben)
„	Aprodul-Purice (Ismail m.-ben)
„	Aprodul-Purice (Neamţ m.-ben)
Örményfalva	Arman (Caliacra m.-ben)
Árpádfalva	Arpadia (Dolj, Olt m.-ben)
Ártány	Artanu (Gorj m.-ben)
Babos	Baboş (Ţecuci m.-ben)
Barna	Barna (Bacău m.-ben)
Bátor	Batâr (Tighine m.-ben)
Babona	Băbana (Argeş m.-ben)
Bögyörő	Bădărăi (Iaşi m.-ben)
„	Bădărăii (Olt m.-ben)
Barka	Bărca (Dolj m.-ben)
„	Bărcăneşti (Ialomiţa, Neamţ, Olt, Prahova, Vâlcea m.-ben)
Baszós	Băsăşti (Bacău m.-ben)
„	Băseşti (Fălciu m.-ben)
Bálványos	Bălvăneşti (Mehedinţi m.-ben)
Bak	Bâc (Lapuşna m.-ben)
Béla	Bela (Vâlcea m.-ben)
„	Belausovea (Hotin m.-ben)
„	Belăuţi (Hotin m.-ben)
Berkes	Berchişeşti (Suceava m.-ben)
Magyarfalva	Berevoeşti-Ungureni (Muscel m.-ben)
Bika	Bicheşti (Tecuci m.-ben)
Magyarfalva	Biţina-*Ungureni* (Ilfov m.-ben)
Borsfalva	Borşa (Iaşi, Cluj m.-ben)
Kövesd	Calea-Chiojdului (Buzău m.-ben)
Kalotás	Caloteşti (Arges m.-ben)
Kálvinfalva	Calvini (Buzău, volt Secueni m.-ben)
Kászon	Caşin (Bacău m.-ben)
Kassa	Caşova (Buzău m.-ben)
Kamarás	Cămăraşu (Ilfov m.-ben)
Katona	Cătuna (Neamţ m.-ben)
Korlát	Corlata (Suceava m.-ben)
„	Cătunaş (Argeş m.-ben)
Köves	Chiosdeanca (Prahova m.-ben)
„	Chioşdeni (R. Sărat m.-ben)
„	Chioşdu (Buzău m.-ben)
Magyarfalva	Chiroiu-*Ungureni* (Ilfov m.-ben)
Kis-Irig	Chişirig (Neamţ m.-ben)
„	Chişarăi (Iaşi m.-ben)
Kis-Károly	Chişcăreni (Bălţ, Dorohoi. Iaşi m.-ben)
Kis-Éta	Chişeta (Bacău m.-ben)
Kis-Jenő	Chişinău (Lăpusna m.-ben)

Csontfalva	Ciontești (Gorj m.-ben)
„	Cionți (Gorj m.-ben)
Magyarvölgy	Ciorâca-Valea *Ungureni* (Olt m.-ben)
Csorna	Ciorna (Roman. A megfelelő a Dunántúl)
Csorthalom	Ciortolom (Tutova m.-ben)
Csürös	Ciresu (Bacău m.-ben)
Csúcs	Ciuciu (Olt m.-ben)
Csügés	Ciugheș (Bacău m.-ben)
Csöng	Ciungi (Neamț m.-ben)
Csorbás	Ciorbești (Iași m.-ben)
Csutak	Ciutaci (Ilfov m.-ben)
Csutora	Ciutura (Dolj m.-ben)
„	Ciuturești (Roman m.-ben)
Kökörcsin	Cocărceni (Buzău m.-ben)
Kakas	Cocoșari (R. Sărat m.-ben)
„	Cocoșești (Prahova m.-ben)
Kaláka	Colacu (Dâmbovița, Putna m.-ben)
Kolcsag	Colceag (Prahova m.-ben)
Korlát	Corlata (Suceava m.-ben)
„	Corlăteni (Dorohoi m.-ben)
Kóród	Corod (Tecuci m.-ben)
Kovászna	Covasna (Iași m.-ben)
Kükő	Chiuchioi (Caliacra m.-ben)
Kút	Cut (Neamț, megfelelője Alsófehérben)
Daruvár	Dărvar (Prahova m.-ben)
„	Dărvărești (Vâlcea m.-ben)
„	Dârvari (Ilfov, Mehedinți m.-ben)
Farkasvölgy	Dealul-Fărcășoaia (Arges m.-ben)
Dezsőfalva	Dejești (Olt m.-ben)
„	Dejoiu (Vâlcea m.-ben)
Ezer	Ezăreni (Iași m.-ben)
„	Ezer (Dorohoi, Roman, Tutova m.-ben)
„	Ezerenii (Bălți m.-ben)
„	Ezerul (Vaslui m.-ben)
Forrófalva	Fărăoane (R. Sărat m.-ben)
„	Fărăoani (Bacău m.-ben)
„	Fărăoani (Cetatea-Albă m.-ben)
Farkasfalva	Farcaș (Putna m.-ben)
„	Farcașa (Neamț, Tecuci m.-ben)
„	Farcașul-de-jos (Romanați m.-ben)
Fakó	Făcău (Vlașca m.-ben)
Fogadó	Făgădău Bălți, Cahul, Soroca m.-bene)
Új-Fogaras	Făgăraşu-Nou (Tulcea)
Farkasfalva	Fărcașu (Dolj m.-ben)
„	Fărcășanca (Dolj, Vlașca m.-ben)
„	Fărcășeni (Roman m.-ben)

Farkasfalva	Fărcăşeşti (Gorj m.-ben)
„	Fărcăşeşti-Mosteni (Gorj m.-ben)
„	Farcaşeşti-Moşteni (Gorj m.-ben)
Fedelesfalva	Fedeleşeni (Román m.-ben)
„	Fedeleşoiu (Argeş, Olt m.-ben)
Felfelé	Fefelei (Buzău m.-ben)
Feredő	Feredeni (Botoşani m.-ben)
Foltfalva	Folteşti (Covorlui, Tutova m.-ben)
Forrás	Forăşt (Baia m.-ben)
Gáborfalva	Gabera (Romanaţi m.-ben)
„	Gabru (Dolj m.-ben)
Gáspár	Gaşpar (Băţi m.-ben)
Gegő	Găgâiu (Dolj m.-ben)
„	Găgeni (Buzău m.-ben)
Gálos (Gálf.)	Găleşti (Lăpuşna, Tecuci m.-ben)
Görcsfalva	Gărceni (Vaslui m.-ben)
Gebe	Ghebani (Gorj m.-ben)
„	Ghebari (Putna m.-ben)
Gerőfalva	Gheräeşti (Roman, Buzău m.-ben)
Görcsfalva	Gherşeşti (Dolj m.-ben)
Gyöngés	Ghingheşti (Covorlui m.-ben)
Gyűrűs	Ghirişeni (Orheiu m.-ben)
Gazdafalva	Ghizdăveşti (Romanaţi)
„	Ghizdiţa (Buzău, Soroca m.-ben)
Zsiger	Gighera (Dolj m.-ben)
„	Gighir (Cetatea-Albă m.-ben)
Gyór (Gyűrű?)	Giorucelu (Dolj m.-ben)
Gyulafalva	Giuleşti (Baia, Ilfov Vâlcea, Roman 2 m.-ben)
Gyurkafalva	Giurcani (Fălciu m.-ben)
„	Giurcu (Gorj m.-ben)
Gulyás	Gueşti (Olt m.-ben)
Gulya	Gulia (Baia, Ilfov m.-ben)
Hajdufalva	Hajdău (Hotin m.-ben)
Halas	Haleş (Buzău m.-ben)
„	Haloş (Buzău m.-ben)
Hang	Hangu (Neamţ m.-ben)
Haragoş (Horgas)	Haragăş (Cahul m.-ben)
Hajas	Haeşti (Gorj m.-ben)
Halas	Hăleşti (Vâlcea m.-ben)
Hajasd	Hâjdieni (Bălti m.-ben)
Halom	Holm (Roman m.-ben)
„	Holmu (Iaşi m.-ben)
Határ	Hotăreasa (Gorj m.-ben)
„	Hotarele (Caliacra, Vâlcea m.-ben)
„	Hotaru (Romanaţii m.-ben)

Janka	Ianca (Romanaţii m.-ben)
Jászfalva	Iaşi (Dolj m.-ben)
Jászvásár	Iaşi (Iaşi m.-ben)
Lahováry	Lahovary (Vâlcea, Vlaşca m.-ben)
Lapos	Lapoş (Bacău m.-ben)
„	Lapoşu (Buzău m.-ben)
Lőkő	Lăikăi (Muscel m.-ben)
Lőles	Lăleşti (Tutova m.-ben)
Lapos	Lăpuşelu (Buzău m.-ben)
Magyarfalva	Lecca-*Ungureni* (Bacău m.-ben)
Leső	Leşeşti (Argeş m.-ben)
„	Leşiile (Argeş, Dolj m.-ben)
„	Leşile (Ilfov m.-ben)
Magyarfalva	Luturi-*Ungureanu* (Dorohoi m.-ben)
Lukácsfalva	Lucăceni (Hotin m.-ben)
„	Lucăşovca (Orheiu m.-ben)
„	Lucăceni (Iaşi m.-ben)
„	Lucăceşti (Bacău, Cuceava m.-ben)
Ludas	Ludaş (Bacău m.-ben)
„	Ludeşti (Dâmboviţa m.-ben)
Magyarosfalva	Măghereşti (Gorj m.-ben)
Madaras	Mădârjeşti (Iaşi m.-ben)
Medvefalva	Medveja (Hotin m.-ben 3 falu)
Miklósfalva	Miclăuşeni (Iaşi, Dobrohoi, Roman m.-ben)
„	Miclăuşoaia (Bacău m.-ben)
„	Micloşanii (Muscel m.-ben 2 falu)
Magasfalu	Mogoşani (Dâmboviţa, Gorj m.-ben)
„	Mogoşeşti (Iaşi, Roman, Ilfov, Olt m.-ben)
Nádas	Nadişa (Bacău. Megfelelője Arad, Temes, Szilágy és Kolozs megyékben)
Nána	Nana (Ilfov m.-ben megfelelője Hajdunánás
„	Năneşti (Bacău, Putna, Tecuci m.-ben)
Ordas	Ordăşei (Orhei m.-ben)
Oszoly	Osoi (Baia, Iaşi 2 m.-ben)
Acélfalva	Oţeleni (Fâlciu, Roman m.-ben)
„	Oţeleşti (Bacău m.-ben)
„	Oţelu (Muşcel m.-ben)
Párkány	Parcani (Lapuşna, Soroca. Megfelelője Duna mellett)
Pohárnokfalva	Păharniceni (Orheiu m.-ben)
Pokolfalva	Pocoleni (Baia)
Paprikásfalva	Popricani (Iaşi m.-ben)
Patak	Poteca (Tecuci m.-ben)
„	Potecu (Buzău m.-ben)
„	Potoci (Neamţ m.-ben)

Puskás	Puşcaşi (Prahova, Vaslui m.-ben)
Rákócfalva	Racoţi (Gorj m.-ben)
Rákfalva	Racova (Bacău m.-ben 2 falu, Baia, Mehedinţi m.-ben)
,,	Racu (Vâlcea m.-ben)
Rákócfalva	Răcăut (Bacău m.-ben)
Szamoska	Samaşcani (Orhei m.-ben)
Szarka	Sarca (Prahova m.-ben)
Szászkút	Sascut (Putna m.-ben)
Almásfalva	Sat-ălmăş (Caliacra m.-ben)
Szabófalva	Săbăoani (Roman m.-ben)
Szőcs	Săceni (Teleorman m.-ben)
Székelyfalva	Săcuieni (Dâmboviţa, Roman Bacău m.
Szilágyfalva	Sălăgeni (Botoşani, Fălciu m.-ben)
Szálás	Sălăşeni (Rădăuţi m.-ben)
,,	Sălişlea (Argeş, Cahul, Vâlcea m.-ben)
Szamosfalva	Sămuşeni (Cernăuţi m.-ben)
Szarka	Sârca (Iaşi m.-ben)
,,	Sârcova (Orhei m.-ben)
Szőcsfalva	Soci (Bacău, Baia, Neamţ 2 m.-ben)
,,	Socii (Bălţi 2 m.-ben)
Szamoska	Somuşca (Bacău m.-ben)
Sárkány	Şarcani (Orheiu m.-ben)
Sátorfalva	Şătrăreni (Botoşani m.-ben)
Sipka	Şipca (Orhieu m.-ben)
Solymáros	Şoimăreşti (Baia m.-ben)
Solymárosok	Şoimari (Prahova m.-ben)
Talpas	Tălpaşu (Dolj m.-ben)
,,	Tălpăşeşti (Gorj m.-ben)
Tamásfalva	Tămăşeni (Fălciu, Roman m.-ben)
,,	Tămăşeşti (Muscel, Vlaşca m.-ben)
,,	Tămăşoaia (Putna m.-ben)
Tapló	Tăplău (Tutova m.-ben)
Tatáros	Tătăruş (Baia, Neamţ m.-ben)
,,	Tătăruşi (Iaşi m.-ben)
,,	Tătăruşii (Soroca m.-ben)
Tompa	Tămpeşti (Neamţ m.-ben)
Tekerős	Tichiriş (Putna m.-ben)
Timáros	Timăreşti (Bacău m.-ben)
Temes	Timişeşti (Baia m.-ben)
Tisza	Tisa (Bacău 2 Prahova, Valcea m.-ben)
,,	Tisă (Buzău m.-ben)
,,	Tisăuţi (Suceava m.-ben)
Tatáros	Trotus (Bacău m.-ben)
,,	Trotuşanu (Putna m.-ben)
Turul	Turului (Bacău m.-ben)

Magyarfalva	*Ungureni* (Olt m.-ben)
„	*Ungurelu* (Gorj m.-ben)
„	*Ungurei* (Argeş m.-ben)
„	*Ungureni* (Argeş m.-ben)
„	*Ungureni* (Bacău m.-ben)
„	*Ungureni* (Dâmboviţa m.-ben)
„	*Ungureni* (Gorj m.-ben)
„	*Ungureni*-Moi (Gorj m.-ben)
„	*Ungureni*-Sasa (Gorj m.-ben)
„	*Ungureni*-Tismana (Gorj m.-ben)
„	*Ungureni* (Mehedinţi m.-ben)
„	*Ungureni* (Olt m.-ben)
„	*Ungureni* Valea-Ungureni (Olt m.-ben)
„	*Ungureni*-Brăţăşanca (Prahova m.-ben)
„	*Ungureni*-Fântânele (Prahova m.-ben)
„	*Ungureni*-Ghergiţa (Prahova m.-ben)
„	*Ungureni*-Vadu-Săpat (Prahova m.-ben)
„	*Ungureni* (Putna m.-ben)
„	*Ungureni* (Romanaţi m.-ben)
„	*Ungureni* (Tecuci m.-ben)
„	*Ungureni*-Vultureni (Tecuci m.-ben)
„	*Ungureni* (Vâlcea m.-ben)
„	*Ungureni* (Vlaşca m.-ben)
„	*Ungureni*-Ciulei (Botoşani m.-ben)
„	*Ungureni*-Isăcescu (Botoşani m.-ben)
„	*Ungureni*-Jianu (Botoşani m.-ben)
Magyarfalva	*Unguri* (Soroca m.-ben)
„	*Unguri* (Tecuci m.-ben)
„	*Unguriţi* (Vâlcea m.-ben)
Magyarfalva	*Unguriu* (Buzău m.-ben)
„	Berevoeşti-*Ungureni* (Muscel m.-ben)
„	Biţina-*Ungureni* (Ilfov m.-ben)
„	Chiroiu-*Ungureni* (Ilfov m.-ben)
„	Ciorâca a Valea-*Ungureni* m.-ben
„	Lecca-*Ungureni* (Bacău m.-ben)
„	Loturi-*Ungureanu* (Dorohoi m.-ben)

II. RÉSZ

A moldvai ősmagyar telepek története és új magyar települések,

HATODIK FEJEZET

A Szeretig kiépülő magyar népi egység
(1100—1242)

A Kárpátok övezte Dunamedence természeti adottságánál fogva szinte maga kínálkozik egységes államalakulat bölcsőjéül.

A magyar-rokon hűn nép vezére, Attila, vette először észre, hogy egy európai nagyhatalom központja épp a Dunavölgye lehetne.

A magyarok, a hunok rokonai ugyanezt a Dunamedencét választották államuk otthonává. E célból egységes nemzetként kellett fellépniük.

A nomád életkörülmények közt élő magyarság ereje a honfoglalás előtt épp az volt, hogy önálló csoportokra, törzsekre oszolva kíilön-külön léphetett fel egységes szervezetként s védhette meg magát a támadóval szemben.

A Dunamedencébe érve azonban már az egysége jelentette erejét. Az egységes Dunavölgyét ugyanis egységes államszervezetnek kellett kitöltenie. Az Árpád által elindított magyar népi egységet Szent István, minden idők legnagyobb magyar államszervezője tökéletesen kiépítette.

A földrajzi és politikai egységgé kifejlődött Magyarország *nyugat és délnyugat felé* nem annyira elválasztó, mint inkább *összekötő határokkal rendelkezett.* Ebben az irányban különben is a német és olasz nemzetek voltak a magyarság szomszédjai, akikkel szemben nem kellett elzárkózni, mert ők voltak a kultúra közvetítői feléjük.

Kelet felé azonban a magyarság történelmi szerepe a védekezés volt. Nemcsak önmagát, hanem az európai kultúrát is védenie kellett. E feladatában a Kárpátok övezete is segítségére volt. Kelet felé: a határ védő- és választófalként szerepelt.

Újabb időben megszoktuk, hogy a Kárpátok gerincét tekintsük Magyarország határának kelet felé. Az oláh fejedelemség megalakulása előtt azonban a magyarság egyszerűen a Kárpátok

hegy tömbjére támaszkodott, amelynek a túloldalon fekvő völgyeit is benépesítette úgy, hogy a *Szeret mellett a Kárpátok gerincével párhuzamosan haladó hegyvonulat volt a legkeletibb határ.* A Kárpátok túloldalának is a magyarság kezében kellett lennie, mert az természetes függvénye a Székelyföldnek és a Számos-völgyének. Ilyen egységes földrajzi és népi összefüggésben tudott biztos védőfalként szerepelni.

Csak az képes Magyarországot megvédeni kelet felől, aki a Kárpátok túloldalának is az ura. Hogy Magyarország tényleg annak az ura is legyen, nemcsak magyar érdek, hanem európai is. Ez állt főleg a múltra.

A törökök is azért tudtak utat törni maguknak Európa belsejébe, mert a Kárpátok déli lejtőjén nem az egységes magyar nemzet állott őrt, hanem a túlerővel szemben magát mindig megadó oláhság.

Alighogy megalakították az első Árpád-házi királyaink a Dunamedence magyar egységét, csatlakozott hozzá a Kárpátokon túli magyarság is a Szerétig. Ez az egység azonban történelmi szerepet és küldetést jelentett, mert szembe kellett nézni a máris feltűnő ellenség áradatával.

Szent László katonakirályunk megtörte a kúnok özönlését, akik kénytelenek voltak a Kárpátokon túl a Szeret és Tatros vidéki magyarságtól délre letelepedni. A moldvai magyarok közt él a hagyomány, hogy László királyunk Moldvában is járt s ott várat is épített.

A magyar királyok jól látták a Kárpátok túloldalának fontos védő jellegét. //. *Endre* aztán meg is kezdte annak *védőövvé* való kiépítését. Ezt annál könnyebben tehette, mert az ottani magyarságra támaszkodhatott, amely a völgyeket benépesítette. A magyar egyháznak nem volt saját katonai szervezete, azért II. Endre idegen nemzetiségű lovagokat bízott meg a védőöv kiépítésével. A vallási alapon szervezkedett lovagrend azonban a magyar államtól függetlenül kívánt berendezkedni és ehhez a törekvéséhez a pápa segítségét igyekezett megnyerni. Először külön püspököt kért a rend a maga számára, majd felajánlotta az általa szervezés alatt álló területet hűbérül a pápának, hogy így teljesen függetlenítse magát a magyar államtól. II. Endre ezt a törekvést még idejekorán meghiúsította. Az előzött lovagrend helyébe a moldvai magyar telepek igénybevételével és a székelyek áttelepítéséivel szervezte meg a Kárpátok túloldalát.

Erre az időre esik a székelyek első áttelepítése Moldva területére, amit akkor Kumániának, Kúnországnak neveztek. Az áttelepített székelyek azonban már magyarokra találtak ott. Emellett elegendő érvet sorakoztattunk fel az eddigiek során. Alaptalan tehát Jorga állítása, hogy a magyarok első ízben épp ezen telepítések alkalmával jelentek meg a későbbi moldva terü-

létén. Jorga semmivel sem tudja véleményét igazolni. Az ugyanis nem érv, hogy az első írott telepítési emléket úgy állítja be, mint az első települési tényt. Számos érv szól amellett, hogy már a honfoglalás idején megtelepedett a magyarság a későbbi Nyugat-Moldva területén s annak völgyeit benépesítette.

A 11. Endre által elindított szervezkedés nemcsak a magyarság körében hagyott nyomokat, hanem a később megalakult oláh fejedelemségek, Moldva, Havasalföld és Szörénység társadalmi életében is. Véleményem szerint ugyanis erre az időre nyúlik vissza a „részes" (ráze$) intézmény. Erről az intézményről még szó fog esni munkám további folyamán is, mert értékes adatokkal szolgál arra vonatkozóan, hogy mennyi magyar románosodott el a jelenlegi ó-Románia területén.

Az említett „részes" intézménynek még a neve is magyar. Még Kantemir idejében az oláhok is rezesi-nek írták. A z-betű megfelelt az akkori magyar írásmódnak, amelynek kiejtése azonban sz volt. Erre példáink is vannak. A Zamos, Zekel, riv, romom z-jét sz-nek ejtették. A magyarul rezes-nek írt, de részesnek ejtett szót az oláhok a magyar írásmód alapján vették át, s a hangtani szabályaik alapján ráze^re változtatták idővel. Jorga ugyan más magyarázatot igyekszik a szó eredetének adni. Szerinte a ráze§ a raza szóból keletkezik, ami sugarat jelent.

A Jorga által felhozott raza román szónak semmi összefüggése sincs magával az intézménnyel. Azonfelül azonban a hangtani szabályok is teljesen megcáfolják Jorgát. Ha a raza szóból keletkezett a ráze§, akkor miért írja az első román történetíró „rezes" módra e szót. Semmiféle hangtani szabály szerint nem lesz az oláh nyelvben a-ból e, hogy *aztán* á-vé változzék.

Jerney a következőkben határozza meg a részes intézmény lényegét: „Léteznek Moldvában számtalan helységek, amelyek földesurak alatt nem lévén, *szabadon, önmaguk* közt felosztva bírják határaikat". A részesek tehát a *szabad faluhatár részes tulajdonosai voltak.*

Kantemir volt moldvai vajda következőképpen írja le az intézmény kiváltságait: A részesek külön helységekben, saját törvényeik szerint éltek. Parancsot még a vajdától sem kaptak. Bírákat nem fogadtak el. Évi járadékot fizettek ugyan, de ennek összegét megegyezés alapján állapították meg minden vajdával, annak uralkodása kezdetén. Ha a fejedelem az egyezményt nem tartotta meg s többet követelt tőlük, akkor a részesek nem fizettek és az esetleges megtorlás alól a hegyekbe menekültek.

Az oláh író által részletezett kiváltságok amellett tanúskodnak, hogy a részesek ősi rendi szervezetet alkottak, független alkotmányt képviseltek az oláh állam keretén belül.

A részesek jogaikat megvédték az oláh vajdával és a bojár főnemesekkel szemben is. Ebben a védelemben állandóan arra hivatkoztak, hogy jogaik abból az időből származnak, amikor az oláh fejedelemségek még nem is léteztek. Ezt a köztudatban élő jogforrást aztán az 1817-ben ülésező *Ob§teasca Adunera a Moldovei* törvényerőre is emelte. A fontos esemény előzményei a következők voltak. C. A. Ypsilanti moldvai vajda a Putna és Zabola által körülvett vráncsai részesek kiváltságait megsértette, mert önkényesen rótt ki rájuk adót. A vráncsai részesek tiltakoztak a jogfosztás ellen. A perlekedés 1801-től 1817-ig tartott. Végül is a moldvai törvényhozó testület foglalkozott az üggyel s a híres Andronachi Doniéi alkotmány- és jogtudós fogalmazásában a következő határozatot hozta: „A vráncsai *részesek földjeik urai voltak már Drago§ Voda Moldvába jötte előtt.* A részeseknek nincs szükségük birtoklevélre, mivel az, hogy *valaki részes,* bizonyítéka annak, hogy az illető *ősi birtokkal rendelkezik.“* A moldvai alkotmánytörvénybe bekerült döntés világos bizonyítéka annak az általánosan ismert ténynek, hogy a részesek ősi lakók Moldva területén. Már pedig az őslakók magyarok voltak Moldvában. Erre vonatkozóan az eddig felsorolt érveken kívül magából a részes intézményből a következő bizonyítékokat sorakoztatom fel.

Ha a részesek elhelyezkedését vesszük figyelembe, akkor azt látjuk, hogy csak 19.33 százalékuk lakik hegyekben. Ezek a hegyek is inkább kisebb emelkedésűek, s lakóik nem pásztorok, hanem földmívesek. *A részesek 80.67 százaléka pedig a völgyekben lakik.* Már láttuk, hogy a völgyek lakói legalább is Nyugat-Moldvában magyarok voltak. Az oláh itt is pásztornép volt. A völgyeket pedig az ősfoglaló tartja meg magának.

Ha továbbá a részesek eloszlását vesszük figyelembe, akkor azt látjuk, hogy ezek azokban a tartományokban vannak nagyobb számarányban, amelyek Magyarországgal szorosabb viszonyban voltak és amelyek területén a magyar elem jobban meg tudott szervezkedni még az oláh fejedelemségek megalakulása előtt. így Havasalföldén a részesek a lakosság 20.9 százalékát teszik ki. Itt ugyanis gyengébb volt a magyarok arányszáma az említett időben s meg sem voltak szervezve. A Kárpátokon túli *Szörénységben* (Olteniában) már *39.9 a részesek arányszáma.* Ez a tartomány magyar fennhatóság alatt szerveződött meg s magyar püspökség is létesült benne 1236-ban. A *moldvai részesek arányszáma 21.3* százalék volt, tehát a lakosság egynegyede.

A mellékelt térkép azt is szemléltetővé teszi, hogy *a részesek azokban a megyékben* voltak nagyobb arányszámban, amelyek *a magyar határ mentén feküdtek.* Sőt mihelyt járhatatlan hegyek választják el Magyarországot a tartományok valamelyik részétől, akkor a részesek arányszáma még

közvetlenül a határmenti megyékben is csökken, amint azt Dámbovija, Rámnicul-Sárat és Neamj megyék esete mutatja. *A magyar határ mentén fekvő megyék részeseinek arányszáma 29 és 63 százalék között mozog.* Ezek közül négy megyében a tíz közül a lakosoknak több mint a fele részes. Aszerint, hogy a megyék a magyar halártól távolabb esnek, a részesek arányszáma is csökken s a legtávolabbi megyékben teljesen elmaradnak. *Csupán Moldva képez kivételt.* Itt *a Székelyföld szomszédságában s a szereti ősmagyar településektől keletre is megmarad a negyedszázados arányszám egészen a Prutig.*

A *részesfalvak* ezenfelül *ritkán román nevűek. Számos magyar nevű fordul* elő köztük s nagy százalékuk uz-csángó elnevezésű.

Az oláh fejedelemségek megalakulása előtti időből származott részesek élvezték a magyar királyok támogatását abban az

időben is, amikor már az oláh fejedelemségek államszervezetébe kerültek. Ez csak abból magyarázható meg, hogy jogaikat a vajdákkal és az oláh főnemességnek megfelelő bojárokkal szemben is meg tudták védeni.

A *részesek* annyira *különálló életet éltek* az oláh államszervezettől és a környező oláhoktól, hogy *falvaikba másokat nem is engedtek beköltözni.* Moldvában a részes falvak lakói közül részes családfő volt 103.130 és „kalákás" csak 11.378. Olténiában a részesfalvak részes lakóinak száma 111.498 családfő, a kalákásoké pedig 20.926. (A kalákás intézmény még a mai napig is megvan a Székelyföldön. Itt más az értelme. Moldvában a kalákás munkára felvett földnélküli elemet jelentett). Csupán Havasalföldön férkőzött közéjük 23% nem részes. A részes falvak általában nem nagy lélekszámmal rendelkeznek.

Ezekután kétségtelen, hogy a részes intézmény nem román eredetű és abból az időből származik, amikor az oláh fejedelemségek még csirájukban sem léteztek. Minden bizonyíték amellett szól, hogy *a részes intézmény magyar eredetű*, a *részes intézménybe beszervezettek pedig magyarok, uzolc és csángók, valamint az elmagyarosodott kánok voltak.*

Így a vallásilag már egységes keresztény magyarság II. Endre szervező munkájával nemzeti és politikai egységgé fejlődött a Kárpátokon túl is. Az anyaországgal egységbe olvadva most már oly hatással lehetett a tőle délre letelepedett kánokra, hogy azokat teljesen hatáskörébe tudta vonni. A kunok belátták, hogy fennmaradásuk csak akkor lesz biztosítva, ha teljesen beleolvadnak a különben is fajrokon magyar nemzetbe, elfogadva annak kultúrformáját a kereszténységet és szervezetüket, a részes intézményt.

Helyes belátásukat tettek követték. A kunok magyar papok kíséretében egyik hercegüket az esztergomi érsekhez küldték, hogy tolmácsolja készségüket a keresztény vallásra való áttérésre. A herceg 12 kísérő társával bejelenti, hogy apja 2000 alattvalójával együtt szintén keresztény lesz. Abból, hogy az esztergomi érsekhez fordultak e kéréssel, látszik a magyar vallásszervezeli egység, amely a Kárpátokon túlra is kihatott, miután megteremtődött a népi és politikai egység e területek közölt.

Róbert esztergomi érsek felhatalmazást nyert a Pápától új püspökség megalapítására. A kúnok közti térítő és szervező munkára több papot küldött, akiket Béla herceg is elkísért. *15.000 kán kérte felvételét az egyházba és Bortz kánnal az élükön meg is keresztelkedtek.* Az új püspökséget Milkovban állították fel. Püspökük Theodorik lett, aki azelőtt egy magyarországi rendház elöljárója volt. A *püspökség felállításának éve 1227-re esik.*

A milkovi püspökség felállításánál az volt az irányelv, hogy a kunok további megtérítésére és a keresztény életmódba való bevezetésre a már keresztény moldvai magyarokat és átköltözött székelyeket használják fel, ezért egységes püspökség keretébe szervezték be őket. A kulturált és keresztény magyarságnak nem tetszett ez az intézkedés és főleg az, hogy a kúnok közé került a püspöki székhely, ahol csak elvétve voltak magyar falvak. Ezen intézkedésnek ugyanis az ő szemükben az volt a látszata, mintha a magyarok és székelyek a kúnok mögé kerültek volna, holott ők hódították és térítették meg emezeket. Fel is panaszolták vélt sérelmüket. Püspökük Theodorik azonban nem késett megfeddeni magyar híveit 1228-ban kelt pásztorié veiében.

Theodorik egyházpolitikája helyesnek bizonyult, mert *1231*-ben új kún törzsek megtérését jelenthette a Pápának.

A kúnok nagy része lassan-lassan a magyar nyelvet is elsajátította.

Ebben az időben kezdett délről az oláh elem is felhúzódni a Kárpátok túloldalára. A vallásilag és társadalmilag megszervezett magyarság az oláhságot is kul túrhatása körébe vonta. Számosán ezek közül a katolikus egyházba való felvételüket kérték. Ez a folyamat olyan erős volt, hogy a katolikus oláhok számára külön püspökség megalakítását kérelmezték a Pápától.

Kétségtelen, hogy az ilyen hatásokra képes magyarság kulturális és nemzti egységet alkotott a dunavölgyi magyarsággal. A magyar és székely védőőrség megszervezése a Kárpátokon túl befejezte azt a szervező munkát, amely a túloldali magyarságnak a kereszténységre való térítésével megindult. A moldvai magyarság közt tudatossá vált az a feladat, hogy Nagymagyarország védőbástyáivá váltak és az a tény, hogy egy nagy magyar egység részei. Ez a büszke tudat és szervezettség, valamint az anyaország által nekik kölcsönzött védőerő adta meg számukra azt a hatóképességet, hogy a kúnokat is megtörjék és a magyar egység körébe vonják, míg azok végre kulturális és szervezeti egységbe olvadtak a Kárpátokon túli magyarsággal. Ebből magyarázható, hogy amikor *1238-ban* a tatárok pusztító hadai a közelben feltűntek, egy feljegyzés szerint 40.000 kún keresett menedéket a Kárpátokon inneni részen.

A magyar királyok szervező munkája természetesen nemcsak a későbbi Moldva területére terjedt ki, hanem Szerénységre és a későbbi Havasalföldre is. A Szörénység nagyrészt lakatlan volt, bár valószínű, hogy egy-két ősmagyar telep itt is megmaradt oázisként, mint például a két Árpádfalva, amelyek az Árpád patak mellékén terülnek el. A magyarok betelepítése a XIII. század elején indult el és szervezetileg 1236-ban megalakult püspökség felállításával nyert befejezést.

Havasalföldön a városok és falvak egy részét az Erdélyből jött magyarok alapították. A magyar telepek mellé csatlakoztak a szászok is. Havasalföldön azonban a magyar szervező munka sokkal gyengébb volt, mint a másik két tartomány területén.

Sajnos, a tatárok végigsöprő pusztítása rombadöntötte az oly szerencsésen megindult szervezőmunkát és hosszú időre megtörte a magyarság erejét a Kárpátokon túl, egyben megszakította egy időre az egységet az anyaországi magyarsággal.

HETEDIK FEJEZET

A moldvai magyarok a tatárjárástól a moldvai oláh fejedelemség megalakulásáig (1242—1348)

A későbbi Nyugatmoldva magyarjainak gondos megszervezése nagyon is szükségesnek bizonyult. Csak az a kár, hogy kissé, későn került rá a sor.

Ez azonban még nem lett volna végzetes, ha a magyar hadak a Kárpátokon túl szálltak volna szembe a tatár seregekkel az ottani megszervezett magyarságra támaszkodva.

A Dunamedencében letelepedett magyarság azonban már elfelejtette, hogy mit jelent a keleti népek vad előretörése, amikor nemzetek és fajok kelnek útra és minden erejükkel nekifekszenek egy új haza megszerzésének. A mai totális háborúknak kezdetleges formája lehetett az efajta hadbakelés.

A nyugat felé törő tatárok nyomása alatt a lengyel állam már térdrekényszerült. Így a Kárpátok északi része nyitva állott Magyarország felé. Egyidőben estek a tatárok neki a zsenge moldvai magyar előváraknak is. A moldvai védőgát azonban nagyon meggyengült azáltal, hogy a tatárok elől 40.000 kún és biztosan magyar is átmenekült az anyaországba. Emellett a figyelőket és elővárakat nem erősítették meg kellően. A meggyengített és magárahagyott moldvai magyarság a véderőkben így hamarosan szintén összeroppant s evvel a tatárok előtt megnyílt kelet felől is az út Magyarország belsejébe. A Mohi-pusztai esemény és annak következménye annyira ismeretesek, hogy tárgyalása nemcsak fölösleges, hanem kelletlen is volna.

A tatárok pusztítása a Kárpátok túloldalán még siralmasabb volt mint a magyarországi.

A milkovi püspökségnek még a nyoma is eltűnt a föld színéről. A megszervezett figyelők és várak összeomlottak. A magyarok és székelyek elmenekültek a hegyekbe, falvaikat és városai-

kat felgyújtották. A tatárok visszavonulása után keserves munka árán lehetett megint a városokat és falvakat újjáépíteni a régiek helyén. A megmentett állatok segítségével keserves munka árán a szántóföldeket termékeny kalászok alá megdolgozták.

Az anyaország újjászervezéséhez erős és hozzáértő kézzel látott hozzá a második magyar honalapító, *IV. Béla.* Mihelyt tehette, *gondozásba vette a még nagyobb károkat szenvedett Kárpátokon túli magyarságot is.* Elküldötte hozzájuk gazdasági, kulturális és társadalmi szervezésre megbízottjait.

Ebben az időben nagyobb számú átköltözések is történtek e területre az anyaországból.

Gondja kiterjedt a magyarok közt maradt tatárokra is. Missziópapokat küldött e célra közéjük. *1253-ból kelteződnek* azok a jelentések, amelyek a sikeres munkáról számolnak be. A misszionáriusok úgy beszélnek a jelenlegi Nyugat-Moldváról, mint *amely magyar terület volt,* a magyar fajnak megszervezett élettere, Nagy-Magyarország elővédje és bástyája.

IV. László idejében ismét számottevő magyar költözött Moldvába. Az átköltözések oly nagy arányokat kezdtek ölteni, hogy meg kellett azt tiltani, mivel megritkult az erdélyi és szamosvölgyi magyarság, amely már a tatárjárás pusztítása alatt nagyszámban kiveszett.

1278-ban IV. László új munkaerőket küld a hegyeken túlra. A dominikánusok helyébe az akkori népmozgalom klasszikus vezetői, az *erdélyi ferencrendi atyák kerülnek az ősmagyar telepek közé,* amelyek már újjáépültek és bővültek a betelepedett magyarokkal, valamint a megtérített tatárokkal.

Róma sem késik érdeklődni a legkeletibb katolikus terület iránt. Milkov érdekli, amelyhez annyi reményt fűzött s amely ezen reményre reá is szolgált.

A magyar kultúrmunkások kiterjesztették működésüket a későbbi Havasalföld területére is, amely nem szenvedeti annyit a tatárok pusztításaitól. Egy 1300-ból származó síremlék hirdeti a Hosszúmezei (Langfeld, Cámpolung) Lőrinc pap áldásos tevékenységét.

Az árpádházi királyok kihalásával az anyaország is válságos időt élt át. A magyar haza vezetői nem tudtak kellően gondoskodni a Kárpátokon túli magyarságról. Mihelyt azonban az Anjou királyok megszilárdították a magyar királyi szék tekintélyét, gondosságukat kiterjesztették a Kárpátokon túlra is.

A tatárok ugyan a Dnyeszteren túlra vonultak vissza, de onnan állandóan veszéllyel fenyegették nemcsak Moldva földjét, hanem Magyarországot is. Különben is a havasalföldi első

oláh vajdát is támogatásban részesítették, akinek tatár kapcsolataira az utóbbi időben derítettek fényt.

Nagy Lajos Laczkfi erdélyi vajdát küldötte a Kárpátokon túlra, hogy űzze ki a tatárok előharcosait onnan és szervezze meg e területet. *Laczkfi 13A3-ban* kelt át a Kárpátokon.

Seregével számos magyar ment át a jelenlegi észak-nyugat Moldvába (Dél-Bukovinába). Különösen az erősen megritkult Szucsava és felső-Szeret völgyeit népesítették be az újonnan érkezett magyarok, akik az *ott megmaradt ősmagyarok mellé telepedtek.*

Ekkor keletkezett nem egy város és falu, amelyet a magyarok alapítottak, vagy újjáépítettek. Miron Costin oláh krónikás szerint az így újjáépült városok közé tartozott Szeredvásár (Seret) és Szücsvásár (Suceava). *M. Costin* a magyar telepesekről a többi között a következőket írja: „*Laczkfi hadaiból magyarok is maradtak az új fejedelemségben, városokat alapítottak ... Legtöbben azonban földmivelésre adták magukat.*[e(]

Nagy Lajosnak bölcs tervei voltak ezekkel a telepekkel. A tatárok és Magyarország közé egy megbízható vajdaságot akart létesíteni, amely távol tartsa a tatárokat Magyarországtól és védelmet nyújtson a moldvai magyarságnak.

A Nagy Lajos által előkészített moldvai fejedelemség azonban hamarosan a Mármarosból kiszökött oláh Bogdán fennhatósága alá került, aki kihasználta a tatárok segítségét helyzete megerősítésére. Nagy Lajos ismét kiküldötte hű emberét a mai Moldvába, hogy a kiszökött oláhokat visszatérésre bírja és Bogdán uralmát megdöntse. Számos oláh visszatért, akiket nemességgel jutalmazott meg hűségükért, az oláh Bogdánt azonban nem sikerült teljesen megtörnie. A tatárok mellett a lengyelek is pártfogásukba vették az oláh vajdát. Erre nem lehetett mást tenni, mint a magyar fennhatóság elismerése fejében elismerni az oláh vajdaságot, amely 1348-ban alakult meg.

Nagy Lajos különben is nagyon el volt foglalva dinasztikus törekvéseivel s így nem foglalkozhatott sokat közvetlenül Moldvával, de joggal remélte, hogy ha a lengyel koronát is megkapja, akkor a moldvai fejedelemség lengyel támasza elesik, s így a magyar befolyás teljes mértékben érvényesülni fog.

A tatárjárás után természetesen a magyarok a már előbb megindult szervezeteiket tovább is megtartották s az újonnan érkezett magyar telepeseket is bevették azokba. A „részes" kérdés szakértője, a román Petre Poni, épp az ú j magyar beköltözések területéről állapítja meg, hogy: „A részesek Cámpulung környékén is a román fejedelmiség megalakulása előtt kerültek oda és birtokolták földeiket." Ez a részes intézmény tartotta aztán őket össze a megalakuló oláh fejedelemségekben. A magyar királyok

ezt az intézményt vették gondjukba, mert általuk biztosíthatták a magyar elem jogait a Magyarországtól függő oláh vajdaságban. *Ha a magyar állam nem veszítette volna el Mohácsnál vívott szomorú csatája után a befolyását Moldvára, ez a részes intézménybe csoportosult magyar elem mindmáig megtartotta volna magyar jellegét* és nem olvadt volna az oláhságba annyi magyar, hogy *leszármazottaik ma 2,000.000 lelket tesznek ki*. Erről a szomorú tényről majd a továbbiak során beszélek még.

NYOLCADIK FEJEZET

A moldvai magyarok története az oláh fejedelemség megalakulásától a mohácsi vészig

(1348—1526-ig.)

A tatárok szívesen látták az oláhok terjeszkedését, mert szervezetlen népelem voltak s államalkotó képességről még nem tettek tanúságot. Ilyen szomszéd kellett nekik. Ebből ered a barátságuk az oláhokkal. Maguk az oláhok is nagyon jól tudták ezt, amikor 1342—1343-ban Máramarosból Bogdán vajda embereivel átszökött a havasokon, hogy Északnyugat-Moldvában a magyar uralomtól független szervezkedést létesítsen tatár támogatással.

Nagy Lajos nagyon jól látta a veszélyt és Laczkfi segítségével igyekezett is megbénítani az elindult folyamatot. Számos román vissza is telepedett Mármarosba, akiket a magyar hazához azzal akart jobban odakötni, hogy megnyitotta számukra a nemessé válás lehetőségét.

Az oláh vajda a tatárok rokonszenve mellett igyekezett kihasználni a lengyel segítséget is. Miután Ladoméria az ő fennhatóságuk alá került, ezt a segítséget kétszeresen remélte.

Nagy Lajos 1372-ben lengyel király is lett s így Moldva két oldalt is az ő birodalma szomszédságába jutott. Ez aztán érzékenyen érintette az oláh vajda magyarellenes politikáját. Bogdán fia és űtódja Laczkó, igyekezett is külszínre a magyar igényekhez simulni.

Amikor már biztosra is vette, hogy Nagy Lajos lengyel király is lesz, sietett a katolicizmus pártfogására, ami akkor a magyarság felé való közeledéssel egyértelmű volt. Szeredvásáron katolikus püspökséget is alapított 1370-ben. Csakhogy ebben is ügyes ravaszsága nyilvánult meg. Sietett ugyanis még azelőtt a püspökséget megalapítani, mielőtt Nagy Lajos lengyel király lett, hogy így a püspökség élére lengyel vezetőt állíthasson annak ellenére, hogy a katholikus hívők majdnem kizárólag magyarok

voltak. Evvel akarta a magyar hatást gyengíteni, amely szerinte nagyon is erős lett volna akkor, ha a magyar király kerül a lengyel trónra is. Valójában a püspökök nem is laktak Szeredvásáron, hanem Lengyelországban.

Külszínre különben is mindent megtett Laczkó, hogy ne legyen ellene Nagy Lajosnak kifogása. Még a katholikus vallásra is áttért. Margit fejedelemasszony 1377-ben *kolostort* is építtetett a *magyar* domonkosok részére *Szeredvásáron* és szép templomot.

A *magyar domonkosok* oly szép eredményt tudtak felmutatni, hogy meg volt már a megalapozott remény Moldva oláhjainak a katholikus hitre való térítésére.

Magának Laczkónak a katholizálása és a magyarsághoz való közeledése csak külszín volt, mert orthodox maradt lelkében és orthodox szertartás szerint temették is el.

Mindenesetre Nagy Lajos éber figyelmét ki tudta kerülni és nyugodtan fáradozhatott Moldve megszervezésén.

A szereduásári püspökség 60 évig állott fenn, amikor a magyar templomot és kolostort is leromboltatja az oláh vajda és a magyar szerzeteseket elűzi. Ugyanez volt a sorsa az összes moldvai magyar katholikus templomoknak és papoknak is.

Nagy Lajos halála után a moldvai fejedelmek ismét elérkezettnek látták az időt *a magyar befolyás csökkentésére.* Ekkor szervezik meg az orthodox egyházat is, amely halálos ellensége lett a magyarságnak Moldva területén.

Zsigmond nagyon is el volt foglalva a német császári koronáért való küzdelemmel s a török is kezdte nyugtalanítani, semhogy Moldvával komolyan foglalkozhatott volna. Kortársa, Jó Sándor (1401—1433) moldvai vajda folytatta elődjének ravasz politikáját. Külsőleg igyekezett kerülni minden feszültséget, mert jól ismerte Zsigmond erejét, tényleg azonban függetlenül szervezte Moldvát és igyekezett kapcsolatait a lengyelek felé elmélyíteni. Hűséget is fogadott a lengyel királynak és meg is segítette őt a német lovagrend elleni harcában Tannenbergnél 1410-ben 400 lovassal.

A másfele elfoglalt magyar király nem látott más megoldást, minthogy megegyezzék a lengyel királlyal arra az esetre, ha a moldvai fejedelem nem segítené Magyarországot a törökök elleni küzdelemben. Erre az esetre Moldvát felosztották volna Magyarország és Lengyelország között. A magyar közvetlen hatás Zsigmond idejében nagyon meggyengült Moldvára s ezt nagyrészt a lengyelek támogatásával érte el a román vajda. Margit fejedelemasszony Jó Sándor vajdasága alatt is támogatja a katholikusokat. 1412-ben alakul meg a Moldva-bányai püspökség. Ezt a támo gatást azonban Jó Sándor arra használja ki, hogy színlelje a jóakaratot a magyarsággal szemben s így Zsigmondot meg-

tévessze, hogy zavartalanul szervezhesse a független és magyar elemtől megtisztított Moldvát.

Hunyadi János személyében az erős magyar állameszme ismét diadalra jutott. Sajnos, a nagy magyar kormányzó már nem szentelhetett kellő időt a magyar elővárak megszervezésére. Nagyon is élesen látta az Európát és főleg Magyarországot fenyegető török veszedelmet, amit csak úgy vélt elháríthatónak, ha még Európa kapujában töri meg erejét. A szakadatlan törökellenes harcban keserűen tapasztalta, hogy az oláh vajdák állandóan árulói lettek a közös európai ügynek és a magyar érdekeknek. Ideje és módja azonban már nem volt, hogy a megszervezkedett román vajdaságokat meghódítsa és teljesen a magyar érdekeknek megfelelően újjá építse.

Mátyás királynak erre megvolt minden adottsága s hozzá is fogott ehhez; azonban túlságosan aprólékos feladatnak tekintette bíbelődni a hegyi portyázó oláh csapatokkal. Nagyobb vonalú tervei voltak. Meg akarta szervezni saját fennhatósága alatt Közép-Európát, hogy aztán evvel az erővel nekifeszüljön a fenyegető török erőnek. Evvel az erővel aztán a román vajdaságot is a maga körébe kényszerítette volna. Korai halála azonban megakadályozta végső és legfontosabb tervének megvalósításában.

Kortársai Nagy István moldvai és Cepes Voda havasalföldi vajdák nagyon is ravasz és erős kezű államférfiaknak bizonyultak és kihasználták Mátyás király másirányú elfoglaltságát s megszervezték az elhanyagolt vajdaságokat, egyben beindították azt a politikát, amely a törökök megsegítésében nyilvánult meg. A román fejedelemségek egyenesen élelmezői lettek a török hadjáratoknak.

Mátyás után következő lengyel származású királyaink a mohácsi vészig annyira gyöngék voltak, hogy áz ország belügyeit is alig tudták vinni, nemhogy Moldvában érvényesíthették volna a magyar befolyást.

Moháccsal aztán megpecsételődött a román fejedelemségek alatt élő magyarok sorsa. Teljesen megszűnt hatása erre a két vajdaságra, amely alakulása után oly szoros viszonyban volt Magyarországgal. A magyarok kiszorultak az állami élet minden megnyilvánulásából. Az oláh vajdaságban lévő politikai szervezetük, a „részes” intézmény szerepe elsatnyult, annak magyar nemzeti jellege elsorvadt, bár kiváltságaikat még megtartották.

A magyaroknak csak vallási szervezetük maradt már meg, bár 1551-től kezdve azt is összeroncsolják. A vallási szervezet élére lassan-lassan idegen elemek kerülnek, akik egy ideig még nem üldözik ugyan a magyarságot, de nem is ápolják azt. Egykét jóakaró vezető semmit sem segíthetett az általános irányon. Végül is magát a vallási szervezetet is, amelyet a magyarság alapított, ellene állítják be, hogy a magyarellenes vezetőség az

állami közegekkel egyesülve irtsa a magyarság maradványát.

Mátyás király hiába viaskodott a lengyel királyokkal, Moldva fölött nem tudta biztosítani teljes fölényét. Pedig ekkor még segítségére lehettek volna a moldvai magyarok, akik befolyásos emberek voltak és elsőrangúan meg voltak szervezve. Hogy menynyire meggyengült a magyar király befolyása Moldvára, kitűnik abból, hogy Mátyás király által Magyarországból kiűzött husziták is Moldvába menekültek.

Mátyás király idejében terjedt a huszitizmus hazánkban. Ez a vallási törekvés Csehországban teljesen a cseh' nemzeti eszme szolgálatában állott s a magyarországi hitsorsosaikat is a cseh érdekek szolgálatába igyekezett beállítani. Ezért vált szükségessé, hogy a magyar király az országot tőlük megtisztítsa. A kiűzött husziták alapították 1468-ban a Prut mellett Szent Jero mos és Lunca Barului, a későbbi Lucani falvakat s a hagyomány szerint Húsz várost is. Emellett a Dnyeszter melléki Csöbörcsök, Szentantal, Szentjános, Szentpéter falvak is az ő alapításuk. A huszitizmus, mint vallás, idővel teljesen megszűnt, a moldvai magyarság között. Elszórva letelepedtek a husziták a már ott levő magyarok között is.

Nagy István oláh vajda, Mátyás király kortársa, előszeretettel vette fel seregébe a magyarokat, különösen a székelyeket. Erdélybe való becsapásai alkalmával számos magyart hurcolt el magával Moldvába. Csapatai gerincét a székelyek alkották. így a *magashídi, (racovai), csatában* is, amely a legszebb török elleni győzelme voll, *5.000 magyar harcos vett részt.* Borzfalván, szülőhelyén, az általa épített ősi és művészi templom körül még ma is székely testőrcsapat leszármazottjai laknak. A székelyek számára kiváltságokat biztosított. Ez a ravasz politikája azonban csak addig volt kedvező a székelyekkel szemben, amíg Moldvába csalogatta őket. Mert ugyanakkor a régebbi magyar telepeket megfosztotta jogaiktól és nem egy magyar községet a román kalugyerek fennhatósága alá rendelt s így elrománosodásuk gyors ütemben folyt. Ez volt a sorsa pl. a Sós-Tázló melletti ősi magyar településnek, Lukácsfalvának is.

A tehetetlen lengyel származású királyok alatt az oligarchia jelei ismét mutatkozni kezdtek Magyarországon s különösen az erdélyi vajdák bántak rosszúl a szabad székely néppel. A székelyek panaszt emeltek a királynál Báthori István erdélyi vajda ellen, aki nem azonos a későbbi erdélyi fejedelemmel és lengyel királlyal, a gyenge király azonban nem tudta rávenni az erőszakos vajdát, hogy a szabad székely néppel szemben kellő politikát folytasson. Erre a székelyek nagy számban vándoroltak ki Moldvába. Az oláh vajdák kiváltságokkal édesgették őket, mert szükségük volt jó katonákra, szorgalmas munkásokra, hű alattvalókra és adófizetőkre, valamint ügyes iparosokra. Drágífi kor-

Hiányzásával sem voltak megelégedve a székelyek és az ő kormányzása alatt is több székely költözött át a havasokon túlra.

Sajnos, az említett kivándorlások már nem a magyar telepek erősítésének tervszerű célkitűzése mellett történtek. Egyrészt kiüldözött magyarok kerestek menedéket a magyar királysággal hadilábon álló oláh vajdaságban. Ennek ellenére azonban jó magyaroknak bizonyullak a határokon túl is, mert pl. a Dnyeszter melléki falvak lakói még 1766-ban is kérve könyörögnek a köztük járt Zöld Péter előtt, hogy küldjenek számukra magyar papot, aki őket hitükben és magyarságukban megtartja. Húsz város például Bandini idejéig 1646-ig megőrizte magyar jellegét. Ebben az időben a románok még mindég másodrangú szerepet játszottak a városban. Bandini a többek között ezt írja: „E város lakói magyarok és románok, de sokkal több a magyar, és mindenben elsőbbek.[u<] Az ő idejében még 682 magyar élt a városban. Az 1930-as román népszámlálás is mutat ki magyarokat Húsz városában.

A kitelepülő székelyeket főleg az oláh vajdák ravaszkodása késztette arra, hogy elhagyják ősi területüket és Moldvába vándoroljanak. *A Moldvába özönlő székelység felfrissítőleg hatott az ős-magyar moldvai telepekre, amelyek az oláh üldözések következtében rendkívül sokat szenvedtek.* Számtalanszor földig rombollak minden magyar kultúrintézményt, elűzték vagy megölték a magyar vezetőket, akik akkoriban e területen a magyar papok voltak. A kolostorokat feldúlták. A magyar népet üldözték vallási meggyőződésében és nemzeti öntudatában. A Moldvába csalt székelyeknek egyelőre kiváltságokat adtak és ezzel lehetővé tették, hogy e székely telepek megerősödjenek és felfrissítőleg hassanak az elnyomás alatt görnyedező ősmagyar telepekre. *Kevéssel a mohácsi vész után 1588-ban a magyarok Moldva lakóinak egyliarmadát tették ki.*

Röviddel az oláh fejedelemség megalakulása után a magyarokat kiszorították az állam felelős pozícióiból és a részesintézmény szerepét is igyekeztek csökkenteni. Erre *a magyarság* a szerzett jogai védelme mellett *új szervezkedési lehetőséget keresett magának.* Ezt a lehetőséget vallási téren vélte megtalálni. A szeredvásári és moldvabányai püspökségek mindenesetre magyar kultúrigényből keletkeztek s csak az oláh vajdák ravaszsága következtében nem alakulhattak ki teljesen olyan intézményekké, amelyek kizárólag a magyarság kultúrigényeit szolgálták volna: ezért is szűntek meg.

A moldvai magyarság magas kultúrigényére vall az a tény is, hogy ezen a területen fordították le először magyarra a bibliát. Az *1407-ben keletkezett Tatros* (Tatáros) idővel kis *kultúrközponttá nőtte ki magát* — s bár püspök nélkül — átvette a

volt milkovi püspökség szerepét, végre a modabányai püspökség megszűnése után átmenetileg püspöki székhely is volt.

Ez a kultúrközpont adott menedéket a két magyar barátnak* *Tamás és Dávid testvéreknek*, akik a magyar szóra éhes nép számára *a XV. század derekán lefordították a bibliát magyarra* s ezt Némethi György 1466-ban Tatroson lemásolta, amely másolatot jelenleg a Müncheni Codex néven ismerünk. Beszédesebb bizonyitéka nem is lehetne a moldvai magyarok kultúrigényének, mint épp ez a hatalmas méretű magyar irodalmi emlék.

Magát Jorgát is meglepte a Tatros mellett lévő Gorzafalva ma is meglevő harangja, amelynek öntési éve 1583. Hogy mennyi testvérharang pusztult el Moldva területén templomostól együtt* talán számos magyar festményt és szobrot is maguk alá temetve, amelyek nem 1583-ban, hanem még egy pár századdal azelőtt létesüllek, arról a megmaradt emlékek tanúskodnak. Sajnos, az oláh üldözés vad pusztítása még a romokat is eltakarította, hogy azokból a kortársak feljegyzése szerint a bojárok építsenek maguk számára kastélyokat.

1412-ben létesült a bákói kolostor, amely egy másik gyújtópontja volt a Szeret-völgyi magyarság kultúrális életének. E kolostor magyar barátokkal népesült be s megesett, hogy 10—12 barát is működött az ott élő magyarok között. *Bákó* idővel *püspöki székhely is lett*, azonban a kolostor történetének ez a kora már a következő fejezet keretébe tartozik.

Az oláh fejedelemség megalapításakor a moldvai magyarság lakta Nyugat-Moldva völgyeit. Ennek a magyarságnak természet - adta vezetői voltak s maga a magyarság is még a tatárjárás előtti időkből szervezkedett „részes" intézménybe.

A fejedelemség megalakulása után még hosszú ideig fontos vezető szerepet töltöttek be a magyarság természetadta vezetői, akik azonban lassan-lassan beleolvadtak az oláh bojár rétegbe. Előbbi fejezeteimben rámutattam arra, hogy az oláh fejedelemség első századaiból származó oklevelekben mennyi magyar származású és akkor még biztos magyar vezetőember vett részt. Ha neveiket idegennyelvű okmányokban magyarul írták, ez annak a bizonyítéka, hogy magyarságukra büszkék voltak és annak elismerését rákényszerítették az oláh fejedelmekre is.

A részes intézménybe szervezett magyarság szokásjogait, saját bíráskodását a későbbi időkre is megtartotta és legszívósabban állott ellent az elrománosító törekvéseknek. Az újonnan és újonnan átjött székely települések felfrissítőleg hatottak erre az erős ellenállásra képes beszervezett magyarságra. Erejük csupán a mohácsi vész után tört meg, amikor ugyanis tűzzel-vassal pusztították a magyarságot úgy, hogy számbelileg is kb. V_B-ére csökkentették egy félszázad leforgása alatt. A számbelileg ennyire lecsök-

kent magyarság elvesztve Magyarország pártfogását is, már nehezebben tudta kiállani az elolához csapásokat.

A részes szervezetek mellett alakultak a székely *bevándorlók által* létesített *szloboziák.* E telepek a vajdák joghatósága alá kerültek s így függetlenek voltak a többi állami közegektől. Eleinte nyelvüket és vallásukat is megtarthatták, a letelepedésük idején 2—4 évig terjedő teljes adómentességet élveztek és utána is egy ideig mérsékelt adókat vetettek ki rájuk. A szloboziákon az állami hivatalnokok nem gyakorolhattak joghatóságot, kivételt csupán a vornik tett. Ez az intézmény azonban nagyon átmeneti jellegű volt és inkább arra szolgált, hogy a székelyeket átcsalogassák Erdélyből s belekényszerítsék később az oláh államszervezetbe, hogy őket kihasználják mint jó katonákat, szorgalmas munkásokat, ügyes iparosokat és becsületes adófizetőket.

Már Nagy István, Mátyás király kortársa megkezdte a harcot a részes intézmények ellen és utódai folytatták e munKat. Ugyanúgy igyekeztek lemorzsolni a szloboziák kiváltságait is, hogy az így kiváltságos jogokat élvező magyarságot megbontsák és a lemorzsolódott falvakat és telepeket annál biztosabban dobják bele az elrománosodó vad áradatba.

Az öldöklés, fosztogatás, gyújtogatás és rombolással egybekötött magyar-üldözés a mohácsi vész után indult meg. Annak tárgyköre azonban már a következő fejezet keretébe tartozik.

KILENCEDIK FEJEZET

Tűzzel-vassal pusztítják a magyarokat Moldvában

A magyarok szellemi téren kísérlik meg a szervezkedést
(1526—1611)

A mohácsi vésszel megpecsételődött a moldvai magyarság sorsa. A Dunamedence egységes magyar államszervezete összeroppant a török túlerő támadása alatt. A kis Erdély létéért küzdött és soha sem tudta kiterjeszteni hatalmát Moldvára, amely teljesen behódolt a törököknek és hűségesen kiszolgálta Európa ellen irányuló támadásában.

Megszűnt a hatalmas középkori magyar államnak és egységes nemzetnek hatása Moldvára. Megszakadt a szamosvölgyi magyarság összeköttetése is a moldvai magyar területtel. Szamosvölgye, Erdély, valamint a török és osztrák fennhatóság alá tartozó területek ütközőpontja lett. Az ezen a területen dúló harcok következtében majdnem teljesen kipusztult a magyarság Szamos völgyében. A török viszont szívesen látta a számára hűséges oláh elem terjeszkedését ezen a területen, aminek az lett az eredménye, hogy északnyugat Moldva magyarjainak kapcsolata megszűnt a magyarországi magyarsággal. Az ottani magyarság pusztulni kezd ennek következtében. Megszűnik ezen a területen a moldvabányai magyar püspökség is.

A magyar politikai hatás gyengülésével a magyarok teljesen kiszorultak Moldva közéletének irányításából, sőt egyenesen üldözött elemmé váltak. Erre szellemi és valláserkölcsi téren kísérelték meg a szervezkedést délnyugaton.

1518-ban Tatroson püspöki székhely létesült. A tatrosi püspökség olyan területen alakult, amely már egy századdal azelőtt élénk magyar kulturális élet színhelye volt. Itt fordították le magyarra a szentírást a püspökség megalakulása előtt egy szá-

zaddal. Ez olyan nagy magyar életigényt fejez ki, hogy csak a püspökség megalapításával lehetett méltó keretbe foglalni. A jelenlegi tatrosi templom bejárata még ma is hirdeti a magyar élet erejét, mert székely kapu díszíti. A régi Tatros pedig egyenesen a magyar élet mentsváraként szerepelt. A szomszédos község, Gorzafalva is őriz egy régi magyar emléket, az *1583-ből* származó harangot, amely azóta hirdeti a- magyar élet fennállását s sikolt ja a Kárpátokon tálra a haldokló magyarság vészkiáltását. Tatros különben is központja a Kárpátokon túli magyar csoportnak, amely legjobban őrizte meg magyarságát. Vannak itt tiszta magyar falvak, amelyeknél magyarabbat még a Nagyalföld közepén sem találunk.

A másik magyar csoport Dél-Moldvában, Bákó környékén lakik, azért nem is lep meg bennünket, hogy amikor a magyarság elszigeteltségében saját belső és szellemi életét igyekszik megszervezni függetlenül az állami élettől, akkor éppen Bákó lesz ennek az életnek a központja. Bákóban erős szellemi magyar élet folyt. A központja és rúgó ja pedig a bákói Ferences kolostor volt. 1531-től 1572-ig magyar ferencesek magyar házfőnök alatt fejtik ki áldásos munkálkodásukat. A szerzetesek száma eléri a 10-et is s minden bizonnyal nem kevés munkájuk akadt.

Alighogy megszervezkedik egy kissé a magyarság vallási téren, máris lecsap reá a *pusztító orkán.* Nyúzó Istvánt, — aki nem sokáig uralkodott: *1551—1552* között — ebben az üldözésben példájával előljárt, a román Urechi krónikája szerint a bojárok és a román alsó osztályok is buzgón követték.

Petru Rares vajdának egy brassói szíjgyártó leányától fia születik, aki a moldvai fejedelemségre is kerül Jancu Sasul néven. A szász kapcsolatai a vallásújításnak is teret nyitottak. A lateranizmus és az unitarizmus benne jóakaró pártfogóra találtak. De megerősödni nem tudtak, mert a románok közt követőkre nem találtak, a magyarok közt pedig a román fejedelemnek nem volt befolyása. A magyarok közt inkább visszatérés mutatkozik ebben az időben a katolikus vallásra, mivel mindenki benne látta a magyarság megmaradásának kezességét. 1570-ben a tatrosi plébános, Thabuk Mihály, e téren nagyarányú működést fejt ki. Mintha Moldva püspöke lett volna, ellátogat Húszba és Romániba is és 2000 huszitát hoz vissza a Kat. egyház egységébe, egy táborba egyesítve a moldvai magyarokat. Működése nem merül ki evvel. Kérésére 12 felszentelt pap érkezik Moldvába s befejezi az ottani magyarság szellemi egységesítését.

1572-ben megint gyászév következett a moldvai magyarságra. *Rettenetes János kíméletlen üldözést indított ellenük.* Bandini így írja le az üldözést: „Az oláh vajdát rávették, hogy

romboltassa le a szereti kolostort, (amelyben magyar szerzetesek voltak) és a római hitet, (amelynek követői magyarok voltak) elnyomva, kényszerítse a magyarokat és szászokat, hogy újrakeresztelkedve a konstantinápolyi pátriárka iránti engedelmességre térjenek, és azt idejekorán tegye, mert különben a *szereti* (magyar) *barátok... egész Moldvát a római Pápa jármába hajtják...* A könnyelmű és igen nagy mértékben kegyetlenségre hajlandó fejedelem haragra gyulladva, *nemcsak a kolostorra támadt reá nagy, zsarnoki dühében, hanem az egész katolikus* (magyar) *népre. Miután a kolostort leromboltatta s a szerzeteseket elűzte, minden katolikus* (magyar) *templomot leromboltatott Moldvában*

Ennek betetőzésére 1574-ben leég a magyar élet központja, a bákói ferences kolostor. A magyar barátok otthon nélkül maradva el is költöztek onnan. Sajnos, evvel alkalmat adtak arra, hogy idegen nemzetiségű minoriták fészkeljék be magukat oda s hogy azok soha többé helyet ne engedjenek a magyar papoknak a magyar fajtestvérek közt működési lehetőségre.

1580-ban a bákói kolostor romjain a görög Arsengo Jeromos minorita házat épít. Maga mellé vesz még más minoritákat is. A magyar hívőkhöz azonban épp annyi közük volt az új miszszionáriusoknak, mint a török szultánnak a magyar néphez, amelyet meghódított. Sánta István vajda kancellárja, Brutti Bertalan fel is panaszolja a lengyel nunciusnak ezt a tarthatatlan helyzetet. A magyarul nem tudó minoriták teljesen képtelenek arra, hogy a magyar hívőknek lelki vigaszt nyújtsanak. *Pedig ekkor a magyarok száma 15.000 volt, ami Moldva lakosságának egyharmadát képezte.*

A magyarok lelki igényét a lengyel nuncius avval igyekezett kielégíteni, hogy lengyel jezsuitát küldött 1588-ban Moldvába, a lublini rektor személyében, aki képzett ember volt s humánus érzésével nem állott a magyarság útjában. Warszewicki lengyel jezsuita mellé sorakozott ugyanebben az évben öt erdélyi jezsuita is, akiket kiüldöztek Erdélyből. Az ő munkájuk áldásos volt katolikus s magyar szempontból, s csak az a kár, hogy nem telepedtek le huzamosabb ideig, s nem szervezték meg a moldvai magyarság lelki gondozását.

Bruttinak nagyon a szívén feküdt a katolikusok vezetése s a róluk való gondoskodás. Kérésére XIV. Gergely püspöki címmel felruházott egyént küldött Moldvába *bákói székhellyel.* Az argesi püspöki címmel felruházott bákói püspök Quirini Bernát lett.

A csíksomlyói ferencesek azonban nem nyugodtak bele abba, hogy helyüket más foglalja el. Már Arsengo letelepedése is megindította a viszályt a magyar ferencesek és az idegen nemzetiségű minoriták között. Egyelőre azonban a magyar

ferencesek nem tudták érvényesíteni elsőbbségi jogaikat s a fajtestvérek közti működés elemi jogának igényét. A vajdához fordulva, Quirini távollétét használták tehát fel jogaik visszaszerzésére. A vajda jogaikat elismerte, s erre a csíksoinlyói ferencesek 1601 június 25-én birtokukba is veszik a tőlük jogtalanul elvett bákói kolostort. Az okmányt Váradi János és Angyalosi Lajos írták alá. A Rómából visszatérő Quirini kénytelen volt elismerni a jogaikba való visszahelyezést. Quirini szívén viselte hívei ügyét. Bejárta egyházmegyéjét, arról pontosan beszámolt Rómában (a hívek számát 10.704-re becsüli, akikből 9.000 magyar), s lelki vigaszt igyeszik nekik nyújtani. Az ő idejére esik a tatárok betörése Moldvába és Erdélybe. Fájó szívvel jelzi, hogy 1602-ben a tatárok a katolikus templomok javarészét feldúlták, 1604-ben 100.000 embert fűztek rabszíjra Erdélyből, Oláhországból és Moldvából s magukkal hurcolták őket. 1604-ben őt is a tatárok ölik meg.

TIZEDIK FEJEZET

Kivették a magyarok kezéből a moldvai magyarok lelki és szellemi vezetését

(1611—1700)

1611-től kezdve 200 éven át a moldvai egyházmegye névleges vezetői lengyelek voltak, ők azonban nem tartózkodtak Moldva területén és a hívek lelki gondozásával nem so kát törődtek. *A tényleges egyházmegyei vezetők szintén nem voltak magyarok* s egy-két kivétellel ellenséges érzülettel is viseltettek a magyarok iránt.

1620-ban végül a hívek közvetlen gondozását is idegen papokra bízta Róma és pedig az olasz minorita atyákra. Ebben az időben ugyanis a Propaganda de Fide-ben minorita érdekek érvényesültek s ezért esett a választás a minorita rendre. A moldvai katolikusok lelki gondozását évszázadokon keresztül a csíksomlyói magyar ferences atyák látták el s így elestek lelkipásztori tevékenységüktől, amelyet az *idegen nemzetiségű* testvérszervezetük vett át.

A moldvai magyarok lelki élete ettől az időtől kezdve a szenvedés és panasz szakadatlan láncolata volt. Az elhagyottság dermesztő hidege üli meg a lelkeket. Nincs meg a lelkipásztor és a hívek közti összekötő kapocs, a testvéri nyelv. A hívek lassan-lassan szétszóródnak, s megindul az a folyamat, ami a kát, egyházra nézve szomorú jelenség, hogy lemorzsolódik testéről hívei nagy része. A magyarság szempontjából meg egyenesen tragikus volt ez az elhagyatottság. Az egyharmadrészben magyar Moldva lassan-lassan csak emlékét őrzi a virágzó magyar életnek. Róma nem veszi észre, hogy a magyar nyelv elhalásával elhal a Kat. hívők száma is. A történelem bizonyítja, hogy amennyi a magyar nyelvűek száma, annyi a katolikusoké is a Kárpátokon túl. A magyarság lelkében örökre fájó érzés marad a magyar hívők ezernyi panaszának meg nem hallgatása, s csak az a vigasztaló, hogy a Pápa maga intézkedett, hogy

a misszionáriusok tanulják meg a magyar nyelvet, és pedig rövid időn belül, vagy pedig hagyjak ott állomáshelyüket s adják át olyanoknak, akik a pápai előírást hajlandók betartani. A Pápa 1774-ben kelt intézkedése azonban a pusztába kiáltó szava volt. Soha végre nem hajtották.

Az említettekhez járult még a háború pusztítása is. így pusztult el a vaszlói templom, amit a lengyelek kiraboltak, a románok meg leromboltak, Iierló régi magyar katolikus hitközsége is szétszóródik. A hívek lassan-lassan áttérnek az orthodox vallásra és a magyarság számára is örökre elvesznek.

1635-ből és 1641-ből is maradtak ránk feljegyzések a moldvai Kat. magyarokról, amit az akkori püspöki helynökök eszközöltek. Mindkét feljegyzés 4000-re teszi a hívek számát. Ennyire csökkent le a számuk, mert elszélcdtek pásztor nélkül, beolvadlak vallásilag és nyelvileg a románságba.

Egy kedves magyar emlék mégis származik ebből a pusztulási korból. 1623-ban íródott egy magyar nyelvű levél, amelyet Radu Mihnea vajda Íratott magyar íródeákjával Dániel Mihály háromszéki főkirálybírónak. A moldvai nyelv sajátságait vélik felfedezni benne a nyelvészek. Minden esetre becses emlék, mert a lalrosi bibliafordítás mellett ez a legrégibb írott emlékünk a testvéri Moldvából. A fejedelem híreket közöl a szomszédos országokból s viszont vár ilyeneket a címzettől.

1646 a moldvai magyarok életében vigaszos időpont. Közéjük jött egy lelkes és fáradhatatlan magyar pap és a baráti horvát nemzet fia, Randini kerül az egyházmegye élére.

A székely származású Beke Pál jezsuita atya tipikus alakja a székely-magyarnak. Találékony, fáradhatatlan, munkás ember s kitartó. A magyar papoknak nincs maradásuk Moldvában mióta az idegen minoriták szerezték meg ezt a területet missziós munkára. Beke mégis módját ejti, hogy ott huzamosabb ideig maradjon s működjék, bár megesett, hogy a minoriták fejszével verik ki a jászvásári templomból. Tudta azt is, hogy hogyan kezdjen eredményes tevékenységhez. Vezető embereket kell nevelni a moldvai magyarok számára s katolicizmus részére. Középiskolát nyit, amelybe Kat. magyarokat vesz fel, de olyan eredményesen tanít, hogy a román bojárok is szívesen íratják be fiaikat hozzá. Csak az a kár, hogy nem maradt meg elkezdett munkája mellett.

Valószínűleg maga Bandini, az új püspök, vette őt ki az iskolából, mert egyedüli képzett és fáradhatatlan munkás volt a moldvai papok közt. Nem is csoda. Saját fajának szerencsés tulajdonságai mellett ösztönözte munkára a magyarok hallatla mii nyomasztó helyzete, ő érezte fajának minden búját-baját. A pusztulásból kivezető utat is jól meglátta. Mi lett volna, ha az ő középiskolájából kikerült magyar gyermekek Rómában

végezhették volna tanulmányaikat az akkori kat. világ legjobb intézetében, a jezsuiták vezetése mellett működő pápai egyetemen, amely mellett akkor már létezett a magyar Szántó páter ügybuzgalma folytán a magyar intézet is, a Collégium Hungari-r.um. Amint említettem Bekét az új püspök elszólította munka köre mellől, amely egyedül volt hivatva a magyarságot megmenteni. A képzett jezsuita és százszázalékos székely-magyar itt is megállotta helyét. Hogy Bandini sokat tudott tenni a moldvai magyarok érdekében, azt főleg annak köszönhette, hogy Beke állott oldala mellett.

Bandini életét és moldvai szereplését a magyar irodalomban már kellően ismertették. Ezt mindenesetre meg is érdemelte a horvát baráti nép fia. Munkám keretén belül nem foglalkozhatom részletesen személyével, de egyik munkáját nem mellőzhetem.

A lelkes és magyarbarát Bandini 1644-ben meglátogatja egyházmegyéje majdnem minden hitközségét: Erre az útjára Beke páter kísérte el. Pontos feljegyzéseket készít (valószínűleg Beke páter által) útjának állomáshelyeiről, s mindenről értesíti Rómát. Egy ilyen hosszú beszámolóját Godex Bandini néven ismerjük. Napvilágra kerültek levelei is, amelyeket a Congregatio Propaganda de Fidé-hez intézett. Leveleiből és nagyobb jelentéséből pontos képet nyerünk a moldvai magyarokról.

A magyarok számát 1122 családra teszi. Felsorolja a jelentésben a családfők neveit is. Beszédes bizonyítékai ezek a nevek a katolikusok színtiszta magyarságának. Amellett történelmi adatokként szereplő tényeket sorol fel a magyarok életéből, kb. ötven évre visszamenőleg. Pontosan felsorolja azokat a városokat és falvakat, amelyekben a magyarok laktak s megemlíti azt is, hogy mennyien voltak ugyanott az előző időkben. Megdöbbentő kép tárul elénk a közölt adatok alapján.

Néma temető lett Moldva földje, amelyen a Beke által összeírt magyarok inkább csak őröknek tűnnek fel a moldvai nagy temetőben, amely csupán maradványa az azelőtti nagy magyar moldvai népéletnek. Az egyes városok és falvak magyar sírkövére feliratnak lehetne vésni Bandinus feljegyzéseit.

Egy néhányat idézek is: *Vaszló* (város) „*Hajdan a magyar lakosok száma* nagyobb volt, *több mint 300 házban laktak*, jelenleg csak 4 magyar ház van.“ *Takucs* (város) „*Hajdan 200-nál több volt a magyarok háza, most egy sincs” Bogdán* (falu) *„Hajdan csak magyarok laktak itt, most csak 6 házuk van” Alfalu „Régen a magyarok híres faluja volt, most teljesen elhagyatott” Paskány* (város) „Ezidőben a legtöbb lakó román, kezdetben csupán magyarok voltak.“ *Bákó* (város) „A románok kisebb számban vannak. (Bákó magyar többségű város volt Tatros és Húsz mellett Bandini idejében.) *A számuk oly nagy*

volt régebben, hogy 12 barátra bízták gondozásukat.“ Jászvásár „A katolikus nép ebben a városban magyar, *akik azelőtt többen voltak 1000-nél, ezidőszerint* a kisdedekkel együtt *300-an vannak“ Karácsonykő* (város) *„Hajdan itt csupa magyar volt, most* már csak *3 magyar ház van.” Román* (város) „Nem sok évvel ezelőtt *300 magyart számláltak*. A házak száma 100, a *lakosoké* pedig *800-nál több volt. Most csak 6 magyar ház van.” Herlo* (város) „Régente magyarok laktak itt, akik *500-nál több* házban laktak, *most csak 5 házuk van-”* Egyedül Húsz városa s egy néhány község helyzete vigaszosabb, mert az ember szinte az élet szívetszakító gyászindulóját hallja a nevek szomorú során!

Bandini levelei és hosszabb jelentése (Codex Bandini) a számszerinti helyzetkép mellett s a hallatlan pusztulás vázolásán kívül értékes adat arra vonatkozólag is, hogy világot vet a nagy magyar és katolikus pusztulás okára. A becsületes és őszinte magyarság megmondta az okát Bandininek a püspöki körútja végén. Megmondta, mert életösztöne diktálta neki és haláltól való természetes iszonyával azt felfogta. Megmondta az idegen barátok fülehallatára, mert azt hitte, hogy amennyire őszinte és becsületes ő, annyira igazlelkűek a többiek, a lelketlen kúfárok is.'

Bandini jelentésében így írja le ezt a jelenetet: *„Jászvásárra* érkezve a nép seregesen hozzám folyamodott Notho Gáspár atya jelenlétében s *azért esengett előttünk,* hogy *szereznénk nekik magyar papot,* t. i. nyelvükbélit. A misszionáriusok dölyfét pedig lealáznám, mert semmi (magyar) pap az ő bánásmódjuk miatt Jászvásárban nem maradhat. Ezért mi erkölcseinkre nézve a vadakhoz hasonlók lévén, fiaink és leányaink is mint az oktalan állatok, minden buzgalom és vallás nélkül nőnek fel. Ezek minket nem tanítanak, másokat pedig a tanításban gátolnak: az egyházmegyét törvénytelenül foglalták el. A civódásokat és perlekedéseket szeretik. Egy-két esztendeig itt tartózkodnak, és ismét elmennek. Botránkoztatnak, nemhogy épülésünkre szolgálnának. *így a katolikusok* száma nemcsak *kevesedik*, hanem a keresztényi ájtatósság mindnyájunk kebelében hüledezve napról-napra szűnik”: fájdalom, szűnt vele a magyarok száma is. Egy fél század alatt ahelyett, hogy megháromszorozódott volna, egyharmadára csökkent. *Bandini idejében a magyarság számának legalább 35—40.000-nek kellett volna lennie csupán a természetes szaporulat alapján, s ehelyett 5—6000-re csökkent.*

Valóban igen erős magyar városi és falusi élet lehetett Moldvában, ha Bandini ezt írhatta Husz-ról: „E város lakói magyarok és románok, de *sokkal több a magyar és mindenben elsőbbek*. Miért is a város legalacsonyabb részét engedték oda

az oláhoknak, hogy ott lakjanak. A tisztséget egymás között úgy osztják meg, hogy egyik esztendőben magyar viszi a bíróságot, a másikban román.[46] A román szervezkedés és elnyomás köréből egy kissé távoleső Húsz elodázta a pusztulás gyors ütemét, de végzetét ő sem kerülhette el.

Épp így nem állíthatta meg Bandini és Beke buzgóikodása a katolicizmus és Moldvában a vele egyértelmű magyarság pusztulását sem. Megjelenésük csak egy kis megállását jelentette a guruló lavinának, s feljegyzéseik reflektorként világítják meg a magyarság történetének ezt a legszomorúbb jelenségét.

A hitéhez hű moldvai magyarságot épp e hit hűsége által fojtják meg. A hithűséget használják fel fegyverül az ellenük folytatott irtóhadjáratra. Ha valamire, akkor erre a legsötétebb gyámkodásra illik rá az „égbekiáltó bűn" jelzője.

A moldvai idegen nemzetiségű barátok nem nézhették a két buzgó pap harmonikus működését. Mindent megtetlek, hogy éket verjenek közéjük. Megvádolták Bekét, hogy Bandinit el akarja távolítani a püspöki székből s magának akarja azt megszerezni. Nem riadtak vissza a hűtlen sáfárok ezt eskü alatt sem bizonyítgatni. Bandini elhitte a vádat, meghasonlott leghűbb és legjobb munkatársával. Ezután azonban már nem sokáig élt, 1650- ben elhunyt a magyarság hálaját mindenesetre kiérdemelt nagy egyházfő.

Ha Beke lehetett volna az utódja, talán a nagy székely megállította volna a pusztulás útján a moldvai magyarságot. Azonban nemcsak hogy útódává nem tették, hanem még a működési helyére is másokat állítottak oda, a lengyel jezsuitákat. A magyar hívek így még az egy-két magyar jezsuita vigaszától is elestek. Végtelen elkeseredés és fájdalom járta át a lelkűket ezért.

Az erdélyi ferencesek is felfigyeltek a változásra. Az ő helyüket már elfoglalták az olasz minoriták, most pedig az Erdélyből száműzött magyar jezsuiták helyét is idegenek lepték el, a lengyel jezsuiták. Ezt nem lehetett szó nélkül hagyni. Legalább is a bákói ősi fészküket akarták megmenteni. Rómában rendjük főnökénél kértek pártfogást. Erre Manero Péter 1651-ben a bákói kolostort az erdélyi ferencesek fennhatósága alá helyezte.

Beke helyett Bandini egy másik hü kísérője, a dalmát Parchevich lett Moldva vallási vezetője. Hű utóda volt Bandininek.

Hogy mennyire magyar jellege volt a bákói Kat. központnak és mennyire magyart illetett volna meg annak vezetése, kitűnik abból is, hogy még az oláh vajda is magyar püspökségnek nevezi azt. Dúca Voda 1662-ben ugyanis azt írja, hogy: „Teljesítettem Bákó magyar püspökének kérését." Pedig a püspök akkor nem volt magyar.

Parchevich dalmát származású volt, ezért érzett rokonszenvet a magyarok iránt. De ferencrendi is volt s úgylátszik ezért járt az erdélyi ferencesek kedvében az olasz minoritákkal szemben. *1670-ben Parchevichet Csíksomlyón találjuk, ahol átadja a bákói kolostort az erdélyi ferences atyáknak.* Csíksomlyóról Jegenyei Ferenc és Domokos Kázmér kísérik el Bákóba. Jegenyei már 1662-ben Bákóban volt, ahova levelet írt neki az erdélyi ferencrendi tartományfőnök. A Csíksomlyón történt átadás július 2-án ment végbe. Röviddel rá július 12-én Parchevich még nagyobb jogokat biztosít Csíksomlyó számára, átadja ugyanis a szabad lelkipásztorkodási jogot Moldva területére a csíksomlyói házfőnöknek, Tapolczai Istvánnak.

A csíksomlyói barátok felbátorodtak erre a sikerre és beszámolót küldtek Rómába, amelyben feltárják a moldvai katolicizmus helyzetét, kifejtik jogaikat Bákóhoz s egyben megírják, hogy hogyan lehet hathatósan segíteni a moldvai katolikusok sorsán.

Az összhang teljes volt a dalmát származású püspök és az erdélyi ferencesek között, mert ugyanez év július 27-én Parchevich azt kéri Rómától, hogy Tapolczai atyát, a csíksomlyói gvardiánt segédpüspökül nevezzék ki őmellé.

A dalmát ferences és az erdélyi magyar ferences barátok megértették egymást, összhangban dolgoztak, de épp ezt vették zokon tőlük az idegen nemzetiségű minoriták és a lengyel jezsuiták. Bepanaszolták Parchevichet a lengyel nunciusnál, aki számon is kérte tőle intézkedéseit. Parchevich nyiltan feltárta intézkedéseinek jogos voltát és szemére vetette az idegeneknek, hogy nem gondozzák kellőképpen a magyar hívőket.

1673-ban Parchevich minden akadályt leküzdött és Tapolczai Istvánt általános helynökké nevezik ki mellé. Ő maga Rómába ment, miután egyházmegyéjét meglátogatta. Parchevich 1674 júniusában elhúnyt.

Utóda nem az általános helynöke lett, hanem Barkutz János világi pap. A moldvai fejedelem 1675 december 14-én *a bákói magyar püspökség magyar püspökéről* tesz említést. Barkutz jelentést is küldött Rómába, amelyben a katolikusok számát 6000-re teszi.

1677-ben maga Tapolczai István lett Moldva apostoli vikáriusa. Tehát győzött egy időre a magyarok jogos kívánsága. De csak egy időre és csak azért, hogy annál gyikolóbban hasson a magyarokat elsöprő gyülölei.

Tapolczai 1678-ban meghalt. Utóda Piluzzi Vitus lett, a negyedik apostoli vikárius a Bandim számára megalkotott bákói székhelyen.

Az idegen származású minoritának gondja volt rá, hogy Csíksomlyót végleg kiszorítsa Moldva területéről.

Összeomlott a dalmát püspök és a csíksomlyói ferenceseknek oly nagy gonddal előkészített terve. Moldva megint s most már végleg kiesett a magyar vezetők kezéből.

A mindent elsöpréssel fenyegető magyarellenes üldözés idejében egy másik vigaszos magyar erőfeszítés mozzanata is erre az időre esik.

Petrás Mihály 1671-ben kezdte írni a Moldvai Csángó-Magyarok-Krónikáját. Sajnos, a forrófalvi kántor írása még mindeddig nem került elő, bár Zöld Péter moldvai útja alkalmával a kéziratot látta.

Egy másik becses kéziratos munka került Domokos Pál Péter tulajdonába. Forrófalván találta. A kézirat 744+23 oldalból áll. Imádságos könyvről van szó, amelyben az év minden napjára találunk imádságokat Istent dicsérő szöveggel. Valószínű, hogy a kántor előimádságának anyagát öleli fel. Minden napra összegyűjtött imaszöveget, amit a nép előtt előimádkozott. Domokos Pál Péter ezt a munkát is Petrás Mihály alkotásának tartja. Értékes benne a Szűz Mária kis zsolozsmájának magyar szövege, amiről Domokos azt tartja, hogy Petrás eredeti verses fordítása. A Petrás-család Baranyából származott a későbbi leszármazott, Petrás Ince szerint.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

A magyarok teljesen és végleg kiszorultak a moldvai magyarok vezetéséből

(1700—1800)

A két magyarbarát és a másik két magyar egyházfő működése, valamint a magyar szellemi élet írott hagyatéka után megint a sötét fogyatkozás ideje járt a moldvai magyarok felett. 1700 után csak egy-két hamu alól felpislákoló életjelenséget észlelhetünk. Az is inkább csak azért tűnik fel, hogy jobban kitűnjék a pusztulás útja.

1706 március 26-án a Dnyesztermelléki Csöbörcsök falvát érintette Rákóczi Ferenc két követe, Bay Mihály és Pápay Gáspár. A két követ a tatár Khánnal járt. A falu 30 magyar családja keservesen panaszkodott, hogy nincsen nyelvüket értő papjuk. Rákóczitól magyar papot kérnek. A fejedelem a legkeletibb magyar falu kérelmének eleget is tesz, elküldi hozzájuk Lippai Istvánt, aki már Csöbörcsökről ez év augusztus 6-án levélben keresi fel a fejedelmet.

1741 és 1742-ből az akkori bákói püspök Jezierski Szaniszló feljegyzése maradt reánk a moldvai magyarok számát illetőleg. A bákói, kotnári, jászvásári, szucsavai, forrófalvi, kalugyeri, szabófalvi, tamásfalvi, galaci és csöbörcsöki egyházközségekről szól az első jelentés. A tatrosi, lukácsfalvi és gorzafalvi, vagyis *a tatarosi s ojtozvölgyi magyarság ebből a feljegyzésből teljesen kimaradt.* A magyarok száma így 8.000. Ez a szám azonban nem teljes, ha figyelembe vesszük, hogy Parchevich már 1673-ban egész Moldva területén 6000 magyar katolikust talált. Bandini feljegyzéséből azt látjuk, hogy a tatrosvölgyi és ojtozvölgyi magyarok száma az ő idejében is nagy volt, így nyugodtan állíthatjuk, hogy *Jezerszki* idejében legalább *9.000 volt a moldvai magyar katolikusok száma.* Ez alatt csak természetesen azt értjük, akik magukat katolikusoknak vallották, mert *legalább 30.000-re tehető azoknak a száma, akik a közelmúltban vagy éppen abban az időben elrománosodtak.*

A második jelentésben, 1742-ben már az előbb kihagyottak mellé Szabófalva is sorakozik, amely mindég a legnépesebb hitközségek közé számított. Ebben a jelentésben már csak 5.000-re teszi a püspök a hívők számát. Minden esetre beszédes bizonyítéka annak, hogy hogyan gondozták a lengyel püspökök a moldvai hívőket, ha még számukat sem tudták és a legnépesebb hitközségeket is figyelmen kívül hagyták, sőt egész vidékeket hanyagoltak el. A XVIII. század első felére esik a Mavrocordátok moldvai uralkodása.

A Mavrocordát-család görög eredete elenére a latin kultúra iránt rokonszenvvel viseltetett. A műveltséget pedig komolyan akarta terjeszteni Moldvában. Szívesen látták a művelt jezsuitákat területükön, mint olyanokat, akik abban az időben a legnívósabb közép- és főiskolákat tartották fenn.

A lengyel jezsuiták moldvai működését 1708—1774 között egy eddig Magyarországon még nem ismertetett kézirat dolgozza fel. A kézirat nyelve latin és a krakói jezsuita archívumban őrzik. Szó van benne a Moldvában szórványosan járt magyar jezsuiták működéséről is. A komoly történeti munka megvilágításba helyezi a moldvai katolikusok életét és az általános helyzetet is, amelyben az ottani katolikusok éltek. Egyben a a moldvai fejedelemség bel- és külpolitikai helyzetére is találóan rávilágít. Csak két momentumot ragadok ki a munkából, amely magyar vonatkozású.

Mavrocordat Miklós ortodox léte ellenére nagyrabecsülto a jezsuiták tanítását. Jászvásáron megengedte nekik, hogy középiskolát nyissanak, amelybe fiát is beíratta *1710-ben.* A jezsuiták tanításának fő anyaga a latin és a görög nyelv volt. A művelt fejedelem kívánta, hogy a matematikának és geometriá nak is nagyobb teret engedjenek. A tanulók száma azonban nem volt nagy, bár a fejedelem fia is oda járt. Csupán négyen voltak. Változás akkor állott be, amikor *az erdélyi Labotai Nikicz Mihály magyar nemes is ide adta fiát.* A magyar nemes felesége kálvinista volt, de a jezsuiták iskolája annyira híres volt akkor, hogy ennek ellenére is a jezsuitákra esett a választás.

A magyar nemes példája hatott. *A következő évben már 24 magyar nemes adta be a fiát a jászvásári jezsuiták középiskolájába*, s így lett Jászvásár bizonyos fokig magyar kultúrképző intézet.

Az említett műben nincs felsorolva, hogy kik voltak a jászvásári tanárok évről évre. Nincs kizárva azonban, hogy egykét magyar is volt köztük. Ezt abból következtettem, mert a magyar nemesek közt nevelkedett Mavrocordát nagyon is jól ismerte a magyar jezsuita történetül dósokat.

Mavrocordát Miklós fia nagyon megszerette a tudományt a híres jezsuita tanintézetben. Az volt az ambíciója, hogy veze-

tése mellett meg fogják írni Moldva történetét. Erre egy egész történelmi gárdát állított össze. Már 500 dosszié állott készen, amelyben a nyersanyag fel volt halmozva. A mű megírásába a fejedelem apja azután a magyar Péterfy Károlyt kérte meg, aki a pozsonyi egyetemen tanított.

1743 júniusában a magyar történész meg is érkezett, kíséretében voltak még a híres teológus Patay András és Szegedv György. Az előbbit valószínűleg azért küldték Péterfy vei, hogv a fejedelem esetleges vallási érdeklődése esetén szakember legyen kéznél, vagy talán azért, hogy a kollégiumban helyezkedjék el s a nyelvek tanítása mellett a katolikus vallást ismertesse a növendékekkel teljes szakképzettséggel. A fiatal Szegedv* pedig lelkipásztorkodásra szánták a jászvásári magyarok között. Talán méltó utódja lett volna Bekének, ha működni engedik

A megmagyarázhatatlan kenyérirígység azonban megakadályozott minden nemes és jogos szándékot. A moldvai misszió viceperefectusa, Mária ab Auxilio idegennyelvű minorita, nem engedte a magyar jezsuiták működését. Egyházi átokkal fenyegette meg őket, ha áthágják a tilalmat. El lehet képzelni a magyar hívők szomorúságát, akik látták, hogy honfitársaik időznek körükben, s nem nyújthatnak nekik lelki vigaszt. Nem szólhatnak hozzájuk az édes anyanyelven, amely már kihalóban volt a moldvai tartományban. Ila már nem lehetett lelkipásztorkodni a magyar atyáknak, akkor legalább privát beszélgetésekkel igyekeztek a magyarok segítségére lenni. Ezt is sokalták és rossznéven vették tőlük. Nem nézték jó szemmel, ha a sétára menő magyar atyákat magyar gyermekek vették körül s elkísérték őket egész útjukon, míg meg nem érkeztek tartózkodási helyükre. Máskor meg haldoklóhoz hívták őket, mert ahhoz joguk volt, hogy a nagybeteg utolsó kívánságát teljesítsék. Nem egyszer megható jelenet játszódott le az utcán, őszbeborult aggastyánok, délceg munkások állították meg a magyar atyákat s kérve kérték őket, hogy maradjanak köztük, legyenek ők a lelkivezetőik, mert az idegen papokat nem értik s azok sem őket. Csókolták ruhájuk szegélyét, s az utca porába térdepeltek, hogy áldásukat vegyék. Ez a mondhatnám véletlenül adódó lelkipásztori tevékenység is egészen felvillanyozta a jászvásári magyarokat.

Nem egyszer kérve-könyörögve esengtek az olasz barátoknak, hogy engedjék meg legalább, hogy gyóntathassák őket a magyar papok, hogy legalább a nagyobb ünnepek alkalmával szólhassanak hozzájuk anyanyelvükön. Mindhiába. Az idegenek hajthatatlanok maradtak.

Lassan-lassan aztán már kellemetlen kezdett számukra lenni a történelmi munkával foglalkozó kis magyar papi csoport is. Elkezdték az aknamunkát a fejedelemnél. Segítségükre volt

a fejedelem titkára Stahl János és orvosa Sacculus. A két pro testáns ember nem jó szemmel nézte a jezsuiták munkáját. Feszélyezte őket még jelenlétük is. Bebeszélték a fejedelemnek, hogy a törökök rossznéven veszik, ha megtudják, hogy osztrák jezsuiták vannak az udvarban. Azt fogják ugyanis hinni, hogy kémeket rejteget udvarában.

1764-ben azután ki is tiltotta a fejedelem a magyar jezsuitákat tartományából. Így hiúsult meg a nem magyar feljegyzés szerint a nem magyar barátok és a nem magyar protestáns urak összefogása következtében a magyar papok Moldvában való működésének kísérlete.

1764 nevezetes évforduló a moldvai magyarok életében. Az időponthoz fűződő esemény ugyan nem Moldvában játszódott le, de hatása elsősorban a moldvai magyarságra volt s jelentősége mindenesetre felbecsülhetetlen a moldvai magyarok életében.

Mária Terézia 1762-ben kiterjesztette a katonai határőrséget a Székelyföldre is. A székely magyarság a rendeletszerű intézkedést nem szívelte, ők évszázadokon át határőrséget teljesítettek magyar szervezetben, magyar módra. Az idegen szervezés belevágott a természetes fejlődés menetébe. Ez bántotta a székelyeket s tiltakoztak is ellene. Megkísérelték küldöttség útján megértetni Bécscsel, hogy magyar szervezetet óhajtanak, magyar vezetőkkel, ősi szokás szerint. Bécs azonban nem tartotta fontosnak tiszteletben tartani a nemzeti érzést. 1773-ban Siskovich bárót megbíz Iák a székely határőrség megszervezésével. Az erőszakra a székelység felkeléssel felelt. Egyelőre csak küldöttek útján kívántak nyomást gyakorolni a törvénytelen és.szokásjog elleni intézkedések visszavonására. A tábornok egyezséget színlelt. A székelyek hajlandók voltak tárgyalni s *Madéfalvánál* gyülekeztek fel. A tábornok azonban, szavát szegve, bekeríttette őket katonáival s *1764 január 7-én lekaszaboltatta őket.* A lelke mélyéig megsértett székelység erre csapatostól özönlött át Moldvába. A Tatros és Bákó környéki magyarság mellé települtek le ezek a magyarok, ez felfrissítette amazokat s megakadályozta a románságba való végleges beolvadást.

A Székelyföldről kivándorolt magyarság magával vitte az anyaország rajongó szeretetét, a független és szabad magyar élet igényét. Ezek fájó megtörése cseng ki az egyik ez időből származó énekükből is:

Mikor Csíkból elindúltam,
Színem sem volt, úgy búsúltam ...
Kezem fejemre kapcsoltam
S én magamat úgy sirattam.

A siculicidium (székelymészárlás) után Moldvába menekült magyarok elhelyezkedéséről „A bukovinai székely telepek története” című fejezetben számolok be. Itt csak azt kívánom még megjegyezni, hogy az elbújdosott magyarok nagy része nem is telepedett falvakba, hanem kis telepeket alkottak félreeső erdők mellékén, vagy más elhagyott területen. Az 1788—89-ből származó osztrák térkép ezeket a kis telepeket „bezsenári“ (bújdosók) névvel jelöli.

Az osztrák fennhatóság alá került Bukovinában nagyobb arányú telepítést eszközölt az osztrák kormány. A számos német telep mellé magyar telepeket is létesítettek. Mindenekelőtt összegyűjtötték a Bukovinában szétszórtan élő csekély számú magyarságot, s Istensegíts, valamint Fogadjistenre telepítették le őket. Ezután a moldvai bújdosó székelyeket édesgették Bukovinába. A inadéfalvi veszedelem után Moldvába menekült székelyek Bukovinába való telepítése elég nehezen ment. Rövid történetével külön fejezetben foglalkozom. Itt csak annyit akarok leszögezni, hogy ők népesítették be a jelenlegi Andrásfalvát, Hadikfalva,- Istensegíts, Fogadjisten, és József falva községeket. (Ezekre áll tehát legkevésbbé a csángó elnevezés, mert tiszta székelyek, bár a magyar közvélemény helytelenül mindjárt reájuk gondol, ha moldvai csángókról esik szó.)

A Moldvába költözött székelyek felbecsülhetetlen jó hatással voltak a moldvai magyarokra. Kár, hogy ez a felfrissítő áradat nem hatott el a román vidéki magyarságig, mert akkor megakadályozta volna ebben a legrégibb magyar elemben is az elrománosodás folyamatát.

A bújdosó magyarokkal együtt vándorbotot vett a kezébe egy székely pap, *Zöld Péter is.* Ő bejárta Moldva nem egy ma gyarlakta részét s tapasztalatairól beszámolt püspökének, Battvány Ignác grófnak.

Zöld Péter feljegyzéseiből értesülünk Petrás Mihály 1671-bcn kezdődő moldvai krónikájáról is, ami sajnos, mindmáig nem került elő.

Ez a lelkes, faját határtalanul szerető pap általános helyzetképet mutat a XVIII. század végi moldvai magyarságról.

A plébániák és a hozzájuk tartozó leány egyházakat sorolja fel. *Kilenc* plébánia és *hatvan* leányegyházat említ meg, bár megjegyzi, hogy *több helyen is léteznek még magyar katolikusok.*

A számszerinti megállapítás mellett fontos a *magyarság faji öntudatáról* adott jelentése. E szerint: *„A magyarok hangos sóhajtások között imádkoznak, hogy az Isten igazgassa szerencsésen a magyar király fegyvereit és a római szék szivét, hogy az olasz misszionáriusok helyett magyarokat és az ő nyelvüket értő lelkipásztorokat méltóztassék nekik leküldeni*.”

Bámulatosan éles a magyar nép politikai érzéke, mellyel fel tudja fogni, hogy az idegen papok, idegen érdekek szolgálatában zsarnokoskodnak felettük. A magyar királyság erősödésével a moldvai magyarok sorsa is jobbra fordul. Az anyaországgal való egybetartozás érzése még a tatárjárás előtti időkből átmentett tudat, amikor a Dunamedence Magyarországával annak szerves egészét alkotta.

Zöld Péter részletes leírást ad a Dnyeszter-melléki magyarokról is. Leírása főleg azok lelkiállapotáról szól, azért részletesen nem foglalkozunk a jelentés e részével. Az azonban kitűnik belőle, hogy ezek a szegény elszakadt magyarok mindenkitől elhagyatva éltek. 15—20 sőt 50 évig sem járt közöttük magyar vezetőember. A teljesen elhagyatott magyarok nem csoda, ha lassan-lassan elvesztek a magyarság számára.

Zöld Péter is megállapítja, hogy az idegen misszionárius atyák nem tanulnak meg magyarul: a hívek gondozására ügyet nem fordítanak. Mellettük szétszóródik a nyáj és folytatódik az elrománosodás veszélyes folyamata.

Battyány püspök maga is írt Rómába. Felpanaszolta a pápának a szomorú helyzetet. Erre történt 1774-ben a pápai intézkedés, hogy a misszionáriusok tanuljanak meg magyarul. Sajnos, az intézkedést nem hajtották végre. Sürgős segítségként a pápa utasítására az esztergomi érsek két magyar papot küldött ki Moldvába, Pozsonyi Tamás és Bialis atyák személyében.

A század végéről érdekes Sulzer feljegyzése is, amely világot vet arra, hogy mennyi lehetett az átköltözött székelyek száma és mily gyors arányban nő a magyarság a természetes szaporulat alapján, ha nem vész el a románosodás áradatában. Eszerint 1779-ben 6000 magyar család élt, ami 25—30.000 magyart jelent. Míg 1747-ben Jezerszti feljegyzése szerint csak 8000-ren voltak, tehát 38 év leforgása alatt majdnem négyszeresére növekedtek A madéfalvi veszedelem után Moldvába özönlött székelység megállította a románosodás folyamatát.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

A szervezett és erőszakos románosítás
(1800—1941)

Eljutottunk a moldvai magyarok történetének legszomorúbb korszakához. A XIX-ik században hivatalosan és tervszerűen lógtak hozzá a moldvai magyarság elrománosításához.

A XIX-ik század előtt az idegennyelvű és nemzetiségű papok *kenyérkérdésből* még csak arra törekedtek, hogy lehetőleg a minimumra szorítsák a magyar papok számát Moldvában, s a maguk *nemtörődömségével sohasem igyekeztek a magyar néphez közeljutni, annak nyelvét elsajátítani*.

Menthetetlen mulasztás volt a XlX-ik század előtt a misszionáriusok eljárása katolikus szempontból is, mert tény igazság az, amit számtalanszor hangoztattak magyar és nemmagyar megfigyelők, hogy a Kárpátokon túl a katolikus vallás híveinek száma egyenlő a magyarok számával. Amint kihal a magyar nyelv, veszni fog a katolikusok száma is. Ha a magyar nyelv ápolása mellett gondozták volna a katolikusokat Moldvában, akkor ma legalább is 800.000 katolikusnak kellene lenni ezen a területen. Ehelyett (Északbukovinát és Beszarábiát leszámítva) ma csak 109.000 katolikus él ezen a területen.

Magyar szempontból viszont megbocsáthatatlan merénylet ellenünk.

A XIX. század missionáriusainak tevékenysége *nemcsak hanyagsággal volt összekötve, hanem egyenesen a magyar nyelv kiirtására irányuló tervszerű hadjáratnak lehet azt nevezni.* A püspökség lassan-lassan eltiltotta a magyar nyelvet a templomból, előírják, hogy a hitoktatás nyelve a román legyen: végül eltiltják a magyar népéneket és a népi imákat is. A templomokban nem hangzik el magyar szó.

Mindevvel nem elégszenek meg. *A magyar nyelv eltiltása mellett a román nyelv kényszerítő bevezetését eszközük* s román-nyelvű és érzésű papságot és kántorokat képeznek ki, akik terv

szerűen vezetik a románosítást és kényszerítik a magyarságnak a román tengerbe való beolvadását.

A román állam az egyháznak ezt a működését támogatja, arra ösztökéli, érte őt jutalmazza. De emellett ő maga is mindent megtesz a tervszerű és erőszakos elrománosításra. Erről majd részletesen beszámolok.

Ezen elrománosítási törekvés mellett épp a XlX-ik században nagymérvű érdeklődés nyilvánul meg a moldvai magyarság iránt. Ez az érdeklődés, magyar és nemmagyar néprajzi és nyelvész tudósok körében keletkezik. Sajnos, nem követte azt a politikai és társadalmi, valamint egyházi megmentési, illetve szervezési tevékenység.

A moldvai magyar katolikusok hivatalos vezetőinek is be kellett idővel látniok, hogy a magyar nyelv és a katolikus vallás Moldvában teljesen egybe volt forrva. Be kellett látniok, mert erről maga a románság is meg volt győződve, amikor maga a román nép is a katolikus vallást magyar vallásnak, „religia ungureasca"-nak nevezi. Azt is belátták, hogy a magyar nyelv pusztulásával pusztul a katolikus vallás is. Az ember azt gondolná, hogy ebből azt a következtetést fogják levonni, hogy magyar papokat hozatnak és neveltetnek a moldvai magyarság számára. Egy-két ily irányú gyenge kísérlet a jobbérzésű veze tők között történt is. Azonban csak gyenge akaromság lett belőle.

Valójában azonban egy egészen más terv született meg, ami a magyarság sírját ásta meg.

A következőképpen okoskodtak: meg kell szüntetni azt a tudatot, hogy a katolikus vallás egy és ugyanaz a magyar nyelvvel Moldva területén. Ezt úgy lehet elérni, ha a magyarokat elrománosítják s még emlékét is kiirtják annak, hogy a katolikusok magyarok. Az elrománosítást egy rományelvű katolikus klérusra kell bízni, amelyet meg kell teremteni. Ezt a papságot lehetőleg nem magyar családból kell kiválasztani. A clrománosodott magyarság és románnyelvű és érzésű papság azután majd a renegátok túlbuzgóságával áll az összrománság közé és jegecesedő pontja lesz a románnyelvű moldvai katolikus vallásnak. Ez a román papság megkezdheti majd az agitációt a románok között, hogy íme a katolikus vallás milyen nagy szolgálatot tett a románságnak, mert beleolvasztotta az idegen elemeket. Azonfelül a román nemzet testvérnemzete a többi román nemzetnek, amelyek mind katolikusok. A katolikus vallás egyenesen román nemzeti kellék. Az oláhság szerencsétlenségében került csak a keleti szláv-ortodox egyház befolyása alá, amely lényegénél fogva a bomlás szellemét hordja magában, viszont a katolikus egyház a római szervezettségen épült fel. A katolikus vallás római jogérzés megtestesítője, s mint ilyen a román faj tökéletesítője és

függvénye. A románságnak úgyis a szervezetlensége a hibája, amit a keleti vallás befolyásának köszönhet, a latin vallási kultúra ebből az importált hibájából megszabadíthatja. Azonfelül már hódítási célok is lebegtek szemeik előtt. A latin-katolikus vallásra tért románság könnyebben olvaszthatja magába a túlnyomó többségben szintén katolikus magyarságot. Ezt az ördögien rafinált gondolkodási módot kell szemelőtt tartani, amikor a múlt század s a jelen század románosításának folyamatát vizsgáljuk, amelynek a moldvai magyarok ki voltak téve.

A magyarság számszerinti adatáról a XVIII-ik század végéről (1778) Sulzer révén értesülünk, eszerint abban az időben 30.000 magyar élt Moldva területén. Ezek egy része Délbukovinába költözött. Raab konzul 1822-ben 40.000-re becsüli őket. Lippa konzul pedig 1824-ben 50.000-re. Petrás Ince János szerint 1839-ben 57.300-ra növekedett a számuk. Kovács pedig 1868-ban 62.918-ról tud. Ezután a katolikusok és magyarok száma nem nagyon növekedett, mert az elrománosodás folyamata hallatlan méreteket ölt. A századfordulón (1902-ben) a jassi püspökség hivatalos kimutatása szerint a katolikusok száma (63.601), tehát 1868 óta csupán két és félezerrel növekedett.

Miért fejlődött a katolikusok és magyarok száma a múlt század közepéig aránylag jól s azután miért észlelhető félszázadon át a szaporodás teljes hiánya, vagyis tényleg a katolikusok természetes szaporodásának a magyarság és katolicizmus számára való teljes elveszése?

Az elsőnek az az oka, hogy volt a moldvai apostoli kormányzók között egy, akinek emberi érzése volt s katolikus papi lelkiismerete. Paroni Fülöp János volt a neve. ő 1825-ben Kolozsvárra utazott s a magyar minoritákkal egyezséget kötött, hogy évenkint 6 minorita tartózkodjék Moldva területén a hívek lelki gondozására. Idővel úgy látszik, a munka fejében fizetendő 100 tallér elmaradt a moldvai apostoli kormányzó részéről. Érthető, hogy a minorita rend ebbe bele nem nyugodott, mert hiszen a papok utánptólásáról is gondoskodnia kellett, ami kiadással járt. A magyar hercegprímás értesült a dologról és 1845-ben magára vállalta a 100 tallér kifizetését. Egyben arra kérte a minoritákat, hogy küldjenek még több tagot ki Moldvába. A főpap biztatására két magyar minorita ment ki s így számuk 8-ra növekedett. Az egész ügy kedvező fordulatot látszott venni. A moldvai magyarok és katolikusok nemcsak hogy megtartották létszámukat, hanem a természetes szaporodás mérete szerint növekedtek is.

Sajnos azonban több ok közbejátszásával ennek is vége szakadt. Az idegen papok úgy sem nézték jó szemmel a magyar papok térhódítását nemzettársaik között. Állandó intrikájuk következménye minden bizonnyal, hogy az apostoli helynök nem tett eleget fizetési kötelezettségének. A magyar hercegprímás be-

avatkozását meg egyáltalán nem tudták megbocsátani. Paroni Fiilöp utóda Sardi Pál apostoli helynök csak az alkalmat kereste, hogy belekössön a magyar barátokba. Nem fizette az elődje által vállalt összeget s a magyar hercegprímás ajánlata ellen Rómában tiltakozott. A Propaganda de Fide meg is intette a magyar hercegprímást. A fizetés csak ürügy volt, hogy a kellemetlen vendégtől szabaduljanak.

Kapóra jött egy szerencsétlen eset is, amit egészen jóakaró buzgósággal idézett elő Jerney néprajzi kutató. 1844-ben a tudós magyar kutató Moldvában járt, hogy adatot gyűjtsön a moldvai magyarokról Írandó kétkötetes munkájához. Ottlétében a kalugeri magyarok panaszkodtak neki, hogy nemesi részesbirtokukat Pruncul bojár elperelte. Erre a lelkes magyar kutató felhívást intézett a magyar társadalomhoz, hogy telepítsék Magyarországra a kalugereikel. A cikkre óriási kavarodás támadt. Jerneynek el kellett hagynia Moldvát.

Távoznia kellett az utólag jött két minoritának is. A román hatóságok a többi magyar papot is ki akarták utasítani, de ez annyira lehetetlenné tette volna az egyházmegye papokkal való ellátását, hogy az apostoli helynök kérte a román hatóságokat tervüktől való elállásra. Idővel, úgy látszik, a hiányt pótolni lehetett, mert 1848-ban a közben újra elvállalt fizetést ismét beszüntette. Ez a teljes szakítás jele volt. Hozzájárulhattak még a különféle kellemetlenkedések, az 1848-as felkelés következtében előállott magyar-román feszültség úgy, hogy május 4-én a magyar minorita tartományfőnök visszahívta a Moldvában időző hat magyar szerzetest.

Ezzel azután végleg megszakadt a magyar egyház és a moldvai magyar katolikusok közti kapcsolat. Megindulhatott az elrománosítás vad áradata.

Már a század elején szolgálták az elrománosítást a papokon kívül a hivatalos egyházi vezetők is. *1804-ben Brocani Domokos elrendelte, hogy a kalugeri, bakói és prezesti plébániákon románul végezzék az imádságokat és a hitoktatást.* Hogy mennyire igazságtalan volt ez a rendelet, mutatja az, hogy még az 1930-as román statisztika szerint is Kalugerben 1800 magyar élt. A faluban csak a csendőrök és a hivatalos személyek románok. A faluban ugyanis a lakosok száma 1876. Bákóban is még 1930-ban a katolikusok fele magyarnak vallotta magát.

Az apostoli helynök példáját és buzdítását a papok azután „vad buzgalommal" követték. Valósággal üldözni kezdték a magyar nyelvet. Arduini Rafael apostoli vikárius ezt már soknak tartotta, feltámadt benne a nemes emberi érzés és leintette magyarirtó papjait: „Amint esztelenül járna el az, aki franciául akarna prédikálni azoknak, akik csak németül tudnak vagy szlávul, épp oly esztelenül járnak el azok a misszionáriusok is,

akik románnyelvű oktatást akarnak adni annak a népnek, amely csak magyarul tud. Sajnos, ez a legelemibb jogokra való figyelmeztetés hamar feledésbe ment, amint hogy soha sem tartották meg a pápa 1774-ben tett intézekdését sem, hogy minden misszionárius egy fél éven belül tanuljon meg magyarul, vagy különben távozzék állomáshelyéről.

A magyar minoriták távozásával elhal a magyar szó a papok ajkáról. De nemcsak ott, mert a magyar nép ajkáról is eltiltják. Még ennél is tovább mennek. A magyar népet kényszeríiik arra, hogy román énekeket énekeljenek s románul imádkozzanak. A hitoktatás és prédikáció román nyelven történik. Az apostoli kormányzók egyenesen kötelezik papjaikat, hogy a magyar helyett ne csak románul prédikáljanak, hanem románul végezzék a hitoktatási is. A hívek kezébe román nyelvű katekizmust és énekes-, valamint imádságos könyvet adnak. A magyar hívők már csak lopva merik a magyar imádságos könyvet magukkal vinni a templomba.

Végre 1884-ben megindul egy intézmény, amely tervszerű elrománosítást van hivatva szolgálni s erre vezetőket nevelni, *ez az intézmény a jászvásári római katolikus szeminárium.* Sajnos, a terv megvalósítására a magyar nemzettel szemben barátságos lengyel nemzet fiai a lengyel jezsuiták vállalkoztak. Nekünk, magyaroknak fáj az is, hogy lengyelek s az is, hogy jezsuiták hajtották végre a tervet. Nem támadás akar ez lenni a jezsuita renddel szemben, amely nem egyszer kisérelte meg a moldvai magyarok lelki gondozását ellátni, és olyan értékes embereket adott, mint Beke és Péterfi erre a munkára, de nem zárkózhatunk el a tények elől sem. Csak az igazság lebeghet szemünk előtt a történelmi tények megállapításában s csak annak megismerése vezethet a moldvai magyarságnak a végpusztulástól való megmentésére.

A jászvásári szemináriumba már első gimnázista korában vették fel a gyerekeket. A felvételnél arra vigyáztak, hogy lehetőleg ne a magyar falvakból toborozzanak gyermekeket, hajiéin a szláv és már teljesen elrománosodott falvakból (egy-két ilyen falu van) s egy-két város nem magyar nemzetiségű katolikus családjaiból. így kerültek azután be a Ple§ka, Prcák, Cisar stb. elrománosodott szláv gyermekek, akik között egy-két magyar csángó kénytelen volt magyar érzését leplezni, s idővel az áradat magával ragadta őket is. A gyermekeket soha sem engedték haza a szülői házhoz, még a nagyvakációban sem. A néhány magyar gyermeknek még alkalma sem volt arra, hogy a magyar szót hallja s így lassan-lassan el is felejtette azt, amit gyermekkorából tudott magyarul. A lengyel jezsuiták 1909-ig vezették így a jászvásári szemináriumot.

Hasonló elgondolás szerint állították fel *1895-ben a független minorita rendtartományt.* Az olasz barátok neveltek maguknak román öntudatú moldvai származású minorita gárdát, amely átvette a románosítás feladatát. A minoriták között már több magyar származású egyén van, egynéhány közülük tud is magyarul, de érzésben teljesen elrománosították őket. Van azután egy kis csoport, amely telve van gyűlölettel a magyarok iránt, egyenesen üldözi a magyar szót és szokásokat.

A moldvai plébániák a világi papok és a minoriták közt vannak megosztva. Egyik sem jobb a másiknál magyar szempontból.

A moldvai magyarok életében fontos szerepet játszottak a kántorok. Nem a magyar kántorokra kell itt gondolni. Képzettségük a zenei téren és bizonyos liturgikus ténykedések terén van csak. Egyik sem tanító. Rendesen ügyes iparosgyermekeket képeznek ki zenei téren, hogy tudjon eljátszani egyházi énekeket, azonfelül megtanítják őket latinul olvasni s egy pár liturgikus ténykedést elvégezni, amit világi is elláthat. Megesik ugyanis Moldvában, hogy egy negyedévig sem kerül pap egy-egy egyházközségbe s a kántornak kell keresztelni, temetni s a „száraz misét" elvégezni, ami hivatalos imák előimádkozásából áll, stb. Régebben ezek a kántorok, rendesen értelmesebb magyar emigránsok soraiból kerültek ki, vagy pedig a pap inasaként nevelkedtek fel. Az előbbi eset nagyon kedvező volt magyar szempontból, mert a székelyföldről jött kántor tartotta a magyarokban a magyar lelket. Újonnan ezt is intézményesen látják el. *A minorita atyák többéves kurzuson képezik ki a kántorokat, természetesen elsősorban román nyelvből is román érzésre. A régi, hű, magyar kántorokat lassan-lassan leváltják és csak oláh érzésű kántor kerülhet be újonnan kántornak.*

A kántorok nem kapnak annyi fizetést, hogy abból megélhessenek, azért rendesen valami ipart űznek. Megesik nem egyszer, hogy magyar érzése miatt egyenesen letesznek kántorokat állásukból s telivér oláh kerül a helyükbe. A leváltott kántort, minden végkielégítés nélkül bocsátják el s nyugdíja sincs. Valóságos nyomorba sodródnak szegények s főleg azért, mert nem hajlandók a templomban románul énekelni és románul imádkozni. A magyar kántorok működését nemcsak a papok, hanem a világi hatóságok is üldözik. (Nevet nem akarok említeni, hogy ne ártsak neki.) Egy magyar érzésű kántor például évenként az egész vidéket elvezette a Csiksomlyó-i búcsúra. Két napig gyalogoltak az emberek oda, egy napot töltöttek Csiksomlyón s ismét két napig jöttek vissza. Ez az ötnapi együttlét s a csiki székelységgel való érintkezés valósággal felvillanyozta a moldvai magyarokat. Minden évben magyarságukban meggyarapodva tértek vissza Csíksomlyóról. Ezt nagyon is jól látták a románok.

A főszolgabíró magához is idézte a búcsújárást szervező kántort és megmondotta neki, hogy ha nem hagy fel tevékenységével, összetöri. Az ellene indított hadjárat részleteit megint csak azért nem részletezem, hogy ne ártsak neki vele, ha erről ráismernének.

A világháború után a magyar egyháznak módja lett volna reá, hogy magyar papokat juttasson el Moldvába. Magától a jászvásári püspöki helynöktől az elhunyt dr. Gábortól tudom, hogy történt ajánlat arra vonatkozóan, hogy a szatmári és erdélyi egyházmegyékből papokat küldjenek Moldvába. Sajnos, a rövidlátással megvert magyarság nem látta be a lehetőség fontosságát s az ajánlatot elutasították azzal, hogy nincs fölösleges pap az említett egyházmegyékben.

A világháború után ismét megnyílt a jászvásári szeminárium, amelyben azonban lengyel, német és spanyol jezsuiták neveltek román görögkatolikus tanerők segítségével. A németek számára, akik Bukovinában hitközségeket alkottak, lehetséges volt német nyelvoktatást kieszközölni, de a magyarok számára ez nem sikerült. Nem lehetett sohasem keresztülvinni, hogy megengedjék a szemináristák számára a magyar nyelvi társalgást, holott a németeknek ezt kieszközölték. Pedig sokkal több magyar nyelvű hitközség van Moldvában, mint német volt Bukovinában.

Szórványos magyar lelkipásztorkodás történt Moldvában a háború után. P. Pénzes István jezsuita atya számos moldvai hitközséget bejárt, ahol egy-egy hétig tartózkodott s magyarul prédikált naponta kétszer. A ferences-atyák közül is át-átrándultak rövidebb-hosszabb időre Moldvába lelkipásztori tevékenységre és közvetlen viselkedésükkel, emberbaráti beállítottságukkal feledhetetlen emlékeket hagytak a nép lelkében. Azonban ezt a lelkipásztori munkát nem sikerült intézményesíteni. Az időszerű működések fel-felrázták a magyarságot, de túlságosan maradandó nyomokat nem tudtak előidézni.

A bukovinai magyar papoknak nem volt szabad Moldva területén működniük. Alig sikerült néha-néha észrevétlenül eljutniok a moldvai magyarok közé. Ha pedig erről a moldvai oláh papok tudomást szereztek, mindent megtettek, hogy őket e területről kitiltsák.

A világháború előtt a Szent László Társaság felkarolta a havasalföldi magyarságot és sokat tett a bukovinaiak ügyében is, azonban a moldvai magyarok nem élvezhették ezt a csekély segítséget sem.

Ha a múlt és jelen század írásait kutatjuk s a moldvai magyarok közt járt néprajzi kutatók feljegyzéseit vizsgáljuk, örömmel kell megállapítani, hogy a Kárpátokon túli magyarság együtt érez velünk, lelke mélyén hordja a magyar összetartozás

érzését. Végeszakadatlan a moldvai magyarok panasza, hogy nincs magyar papjuk s csak egy kívánságot szorgalmaznak és pedig azt, hogy magyar vérükbéli vezesse őket minden szellemi életmegnyilvánulásaikban.

A múlt század második évtizedében magához az osztrák császárhoz és magyar királyhoz folyamodtak, hogy könyörüljön meg rajtuk, és küldjön hozzájuk magyar papot. A császár megértőbb volt, mint a római pápa, mert 1814-ben Dénes Imre Pécs egyházmegyei papot kiküldette. Sajnos, az ottani papok áskálódásai miatt 12 évi áldásos működés után el kellett hagynia Moldva területét. *Pap Sándor* Tatros-i plébános 1839. év március 4-én írt levelében megállapítja a moldvai magyarságról, hogy *„nem a misszionáriusok fáradozása, hanem a saját nyelvük szeretete által tartatnak meg a katolikus vallásban,* amit bizonyít sok városnak és falunak elpártolása a katolikus vallástól csak azért, mert elfelejtették szülőik nyelvét". Sajnos, a katolikus egyház vezetői nem szívlelték meg ezt soha. Inkább engedték a vallásuk elsatnyulását Moldvában, minisem hogy magyar papokról gondoskodtak volna.

Kellemesen meghatók a magyarsághoz való ragaszkodás megnyilvánulásai, amelyekből csak a gorzafalviaknak a magyar hercegprímáshoz írt levelét idézem: „Mi 600-an gazdák Ojtoz határszél mellékiek, moldvai részen egybegyülve, tanácskozva magunkban nagy sérelmünkről, kik már 500 esztendeje mind magyar lakosok *római katolikusok igazi hitben eddig elé megmaradtunk, sok viszontagságok között, mindent eltűrtünk, elszenvedtünk,* megszaporodtunk, *igaz hitben megerősödtünk, ezt csak szegény magyar papjainknak köszönhetjük.*" „Oh, hányán és hányán sírva jó lelkiszegények mondják, oh, Isten, adj moldvai szegény magyaroknak magyar papot!"

Számtalanszor ismétlődött meg az effajta kérés, meghaló és szívetrázó formában. Magam is szemtanúja voltam, hogy aratás idején abbahagyták a legfontosabb munkát, ami csak előfordulhat a földmíves ember évi életében, és összesereglettek mindannyian, mert történetesen magyar pap vetődött falujukba. Dédelgették, édesgették, hogy csak maradjon közöttük, vigyáznak rá, mint a szemük fényére. Kérték, könyörögtek, hogy ne hagyja őket árván, mert a vad üldözés kipusztítja őket. Miután mégis távoznia kellett onnan, a fájdalom és letörtség annyira erőt vett az embereken, hogy csak legdrágábbjaik temetésén látni hasonló fájdalommegnyilvánulást.

TIZENHARMADIK FEJEZET

A néprajzi tudósok érdeklődése a moldvai magyarok Iránt

A moldvai magyarokkal a múlt és jelen században főleg néprajzi kutatók foglalkoztak: Nemcsak magyarok, hanem más nemzetiségűek is. A moldvai magyarok vázlatos története nem volna teljes, ha róluk röviden meg nem emlékeznék.

A mi kutatóink irányították a magyar társadalom figyelmét a pusztuló fajrokonaink felé s megteremtették velük a kapcsolatot, amelyet a mostoha sors Mohács után megszakított. De figyelemre méltók a külföldi néprajzi kutatók is, mert megállapításaik felbecsülhetetlen értékkel bírnak s a magyar igazság mellett kardoskodnak.

A Magyar Tudományos Akadémia 1836-ban Gedő Elek ferencrendi atyát küldte ki Moldvába, hogy tanulmányozza az ottani helyzetet. A Tudományos Akadémia 1838-ba kiadta könyvét is. Azt állítják, hogy Gedőnek nem saját tapasztalatai az általa leírottak. Egy azonban bizonyos s ez az, hogy olyantól merítette minden adatát, aki közvetlen és alapos ismerője volt a moldvai kérdésnek, s ez nem más, mint a tatrosi plébános. Ezenfelül Gedő érdeme, hogy felhívta a magyar társadalom figyelmét a híres Codex Bandinire, amely felbecsülhetetlen érték a moldvai magyarok történetében, ő hívta fel továbbá a figyelmet Magyarországon az égető és elhanyagolt csángómagyar kérdésre is.

A másik egyén, aki fontos adatokkal szolgált a moldvai magyarokat illetőleg, *Petrás Ince János volt.* Valószínűleg leszármazottja a „Moldvai Magyarok Naplója"-t megíró Petrás Mihálynak, aki az említett Naplót 1671-ben kezdte el. A minorita atya Döbrenteivel ismerkedett meg, aki kérdéseket intézett hozzá. Ezekre a kérdésekre felelt a magyar pap, aki jól ismerte faját, mert fia egy moldvai magyarnak. Az ottani magyarok számát 1839-ben 57.300-ra becsülte. Érdekes a részesekről szóló megállapítása, ő magyar eredetűnek tartja magát a ráze§ szót, s annak az in-

tézménnyel kapcsolatos magyarázatát is adja. Megállapítja, hogy a részesek nagy része magyar. Azonban számos magyar eredetű részes nyelvileg elrománosodott, bár maguk a nyelvileg elrománosodottak is tudnak róla, hogy magyar származásúak. Petrásnál találtak otthont a moldvai magyar kutatóink. (Jerney, Veszély, Szarvas Gábor.) Összegyűjtött 20 csángó dalt is és élete végéig tudósításokat közölt a „Magyar Nyelvőrben" Rokonföldi aláírással. 73 éves korában történt elhunytáig moldvai plébános volt Klézsán.

Jerney János egész Moldvát tanulmányozta a helyszínen s terjedelmes kötetben számolt be tapasztalatairól. Moldvai útja alkalmával ásatásokat is végzett. Könyve címe: „Keleti utazás" Pest 1851.

Újabb időben *Domokos Pál Péternek* van nagy érdeme a moldvai magyarok kérdésének napirendre tűzésével. Domokos beutazta a moldvai magyarok által lakott terület jó részét, Onesten hosszabb ideig tartózkodott. A Moldvai Magyarság című mű - vét arra szánta, hogy belőle minden magyar felelős tényező értesüljön pontosan a moldvai magyarok kérdéséről. Sajnos a román hatóságok jobban forgatták ezt az értékes munkát, mint mi magyarok. Az erdélyi Magyar Párt nem akarta a moldvai magyarság megszervezését kézbe venni, mert úgy is nagyon terhesnek tartotta a Magyar Párt munkáját s ennek a kérdésnek napirendretűzésével hallatlan üldözésnek lett volna kitéve. Domokos új adatokat is dolgozott fel munkájában (pl. dalgyűjteménye, irodalmi lelete s egyéni megfigyelései, magyar családok neveinek összegyűjtése, kár, hogy ezt az utóbbi gyűjteményt nem terjesztette ki az összes magyar falvakra), bár az első célja volt a moldvai magyarság kérdéskomplexumáról beszámolót közölni. Domokos lefordította magyar nyelvre a Codex Bandinit is, amit most már a magyar nagyközönség is olvashat.

Tudományos részletmunka szempontjából kitűnő *dr. Lükö Gábor,* A „Moldvai csángók" című munkája. Bebizonyította, hogy a moldvai magyarok főcsoportja és magva nem székely, hanem sókkal régebbi elem. A második bebizonyított tétele, hogy a moldvai magyarság nemcsak az ojtuzi és gyímesi szoroson át volt szoros kapcsolatban a székely magyarsággal, hanem összefüggő egészet alkotott a Szamosvölgyi magyarsággal is. Veress Endre dr. a moldvai magyarságra vonatkozó vatikáni adatok felkutatásával és feltárásával járult hozzá a moldvai magyarok kérdésének tisztázásához.

A nem magyar tudósok közül legértékesebb munkát *dr. Wcygand Gusztáv* lipcsei egyetemi tanár végzett. 1894—1902. között, beutazta és tanulmányozta a románlakta területet. Útjáról külön kiadás jelent meg „Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache" címen. A moldvai magyar kérdéssel kapcsolatban az

1902-bcn megjelent kilencedik kötet fontos. A „Fremde Elemente in dér Moldau“ címen foglalkozik a magyarokkal. Weygand 58.000 csángó és székely 2100 régi magyar és 13.000 elszórtan élő székelyt számlált, (összesen 73.100.) Ez az adat még kedvezőbb, mint a jászvásári püspökség hivatalos kimutatása, amely 1902-ben 04.601 katolikust tartott nyilván.

Weygand megállapítja, hogy a székely elemtől elütő a moldvai csángó. Ezenfelül szerinte egy kis töredék egészen régi magyar elem. Ezeket a magyar íróktól függetlenül szerzett megállapításait ma már minden komoly moldvai magyar kutató magáénak vallja. A moldvai magyarok magva, a honfoglalás előtti ősmagyar, ebbe olvadt bele a csángó-uz-kán magyar fajrokon elem, s csatlakozott hozzá az idők folyamán átvándorlott székely.

Weygand a románvidéki románok sziszegő kiejtése folytán jutott kapcsolatba a magyarokkal. Megfigyelte ugyanis, hogy csak a románvidéki magyarok tőszomszédságában élő románok sziszegős kiejtésűek. Viszont a románvidéki magyarok is sziszegősek, vagyis s helyett sz-t, cs helyett c-t ejtenek. A román nyelvbe tehát csak a magyar hatás alatt kerülhetett bele a sziszegő kiejtés. Weygand a sziszegő kiejtés eredetét kún hatásnak tartja. Ez az állítás nem fedi a valóságot, mert a régi magyarban is megvolt ez a sajátosság. Újabb bizonyíték reá a ma is élő magyar fajrokon, csuvasz nyelv, amelyben a sziszegősítés szintén megvan. Meg volt ez továbbá a finn fajrokonoknál is. Tehát magyar ősi nyelvsajátossággal állunk szemben.

Weygand megállapításaiból az is fontos, hogy még az ő *idejében is voltak falvak* (Valea Seaca, Bogdánfalva, Forrófalva, Klézse, Valea-Mare, Luizi, Galugera), *amelyben csak a magyar nyelvvel boldogult.* A nők ugyanis csak magyarul tudtak, a férfiak bár tudtak románul is, de a családban használt nyelvük kizárólag a magyar volt.

Weygand is megállapítja, hogy számos elrománosodott magyar él Moldvában.

Wichmann György finn egyetemi tanár is foglalkozott a moldvai magyarok selypítő csoportjával. Kutatásai eredményéről a Nyelvtudományi Közlönyben számol be (XXXVII—XXXVIII. kötet).

Román részről bizonyos objektivitással tárgyalta a moldvai magyarok kérdését Radu Rosetti is. A moldvai magyar helység-, hegy- és folyónevek ősisége mellett kardoskodik. A fiatalabb Jorga egy-két tárgyilagos megállapítását sem hagyhatjuk figyelmen kívül a moldvai magyar kérdést illetőleg.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

A bukovinai székely telepek története

A délbukovinai magyarok a moldvai magyarságnak egy részét alkották s így történetük is egybeesik amazokéval, mégis külön szándékszom velük foglalkozni, mert e telepek akkor keletkeztek, amikor Bukovina külön tartományként szerepelt s 1941 első felében másfélszázados ottlétük után végre visszakerültek az anyaországba.

A magyar közvélemény előtt a bukovinai magyarok külön csoportként szerepelnek annyira, hogy ha Csángómagyarokról esik szó, következetesen a bukovinai magyarokra gondolnak. Pedig ez a magyar csoport, Istensegíts és Fogadjisten egy részét kivéve, nem is csángó, hanem tiszta székely, akiknek ősei a székely mészárlás (1764) után bujdostak ki Moldvába, annak is délnyugati részébe és csak 1776—1786 között telepítették őket Délbukovinába.

Bukovina 1774 óta külön tartományként szerepelt. Azelőtt azonban mindég Moldva szerves' része volt, sőt mi több, az 1348 bán megalakult külön moldvai vajdaság központja és jegecesedő magva. Csak a török időkben költöztették az oláh vajdát Jászvásárra, hogy a szultán szeme előtt legyen s bármikor könnyen elbánhasson vele a sík területen. Az oláh vajdák állandóan ingadozó politikát folytattak és annak adták be derekukat, aki erősebbnek látszott. Ezt a politikát folytatták a törökökkel szemben is. A Kárpátok hegyei közt lévő székvárosaikban védve voltak a törökök elől s abban az esetben, ha magyar nyomást éreztek, cserben is hagyták a szultánt. Ezért volt szükség török részről arra az intézkedésre, hogy Jászvásárt és Bukarestet jelöljék ki az oláh vajdaságok székhelyéül.

Moldva északnyugati része csak később, a XVIII. század végén lett külön tartomány. Bukovina neve, ami magyarul Bükköst jelent, erdeinek bükkfa-jellege miatt, már előbb szerepel, de csak mint egy meghatározott vidék neve. Mária Terézia Lengyelország első felosztása alkalmával már bejelentette igényét

Moldvára s ezzel kapcsolatban Bukovinára is, mint Moldva északnyugati részére, úgy érvelve, hogy Moldvát a magyar fejedelmek alapították és magyar fennhatóság alá is tartozott. A magyar Szent Korona birtokosa tulajdonosa tehát a Szent Korona e részének is. Oroszország jóakaratúlag tudomásul vette ezt az igényt, Törökország azonban nem tudott ebbe belenyugodni és csupán északnyugat Moldváról volt hajlandó lemondani abban az esetben, ha Ausztria semleges marad a török-orosz háborúban. Így alakult meg 1774-ben Bukovina tartománya.

Bukovina rendkívül néptelen tartomány volt Ausztriához való csatolása alkalmával. Az új gazdának első feladata volt tehát azt benépesíteni. Ekkor létesült számos német telep, amelyek lakóit az 1940-ik év folyamán telepítették vissza a német anyaországba. Néhány cseh, tót és lengyelekkel vegyes szláv falu is létesült. A magyar telepek szintén ebben az időben keletkeztek.

A bukovinai ősmagyar telepekkel kapcsolatban egy kis történelmi visszapillantásra van szükség. Ugyanis Istensegíts és Fogadjisten első telepesei azokból kerültek ki, akiket Bukovina területén gyűjtöttek össze s így leszármazottai az ősmagyar bukovinai területeknek.

Bukovina csak egy része annak a völgykatlannak, amely a Máramarosi Havasok túloldalán kezdődik és a Háromszék déli részének szomszédságában végződik. Ez a völgyalakulat a Szeret völgye: belőle nyugatra számos völgy fut egymással párhúzamosan a Kárpátok hegyláncolatáig s közülük a Beszterce, Tölgyes, Tatros és Ojtoz a Kárpátok gerincét is átmetszi és összeköti Nyugat-Moldvát a Székelyfölddel és Szamos-völgyével.

A szereti völgykatlan északi része a Szucsava, Moldva és Beszterce völgye által kapcsolatban van a Szamosvölggyel. E völgycsoporttól délre a Tatros, Tázló, Uz, Ojtoz völgy csoport Középszeret völgyét köti össze a Székelyfölddel.

Az említett két völgycsoport nem volt egymással túlságosan szoros kapcsolatban, inkább függvényei voltak a szamosvölgyi, illetve székelyföldi területnek. Az oláh fejedelemség az északi részen született meg, mert a tatárjárás ott olyan pusztítást végzett, hogy a honfoglalás alaklmával ottmaradt magyarságot majdnem teljesen kipusztította s így félig-meddig lakatlan területet népesített be és szervezett meg a Dnyeszter mögé visszavonult tatárok támogatása mellett. Nagy Lajos erre a területre magyar telepeseket küldött és a román Miron Costin feljegyzése szerint számos magyar város és falu keletkezett ebben az időben. Nagy Lajos magyar fejedelemséget akart itt alapítani, azonban a Máramarosból kiszökött Bogdán oláh vezér tatár támogatás mellett Nagy Lajos tervét meghiúsította.

Délnyugatmoldva a székelység tőszomszédságában a tatár* pusztítás után ismét hamar benépesedett székelyekkel s az ott megmaradt ősmagyar telepekkel együtt teljesen benépesítette e vidéket úgy, hogy az oláhok nem tudtak összefüggő oláh településeket itt létesíteni. Ennek a területnek a Székelyfölddel való kapcsolata bensőséges volt és csak később lehetett beolvasztani a moldvai oláh fejedelemségbe.

A honfoglaló magyarság egy része a termékeny és védett Szucsava, Moldva és Beszterce, valamint Szeret völgyében maradt. Az ottlévő szláv elemet nagyrészt magábaolvasztotta. A keresztény kultúrát helyben kapta s azt befejezte a Magyar* országból visszavándorolt keresztény magyarok csoportja és a magyar hittérítők munkája.

A virágzó magyar telepeket a tatárok pusztították el. Ezen a területen torpantak meg a tatárok s oszlottak ketté, elérve a Kárpátokat, hogy Lengyelországon át azt megkerüljék, a másik része pedig a Kárpátok szorosain keljen át s egymással ismét egyesülve, a Mohipusztán megtörjék a virágzó magyar állam erejét.

A tatárok visszavonulása után IV. Béla és IV. László idejében költözött át e területre kisebb-nagyobb magyar telepescsoport, de meg kellett állítani áttelepülésüket, nehogy a tatárjárás alkalmával amúgyis nagyon kipusztult Szamos völgye és Erdély egy része teljesen el ne néptelenedjék s az oláhok foglalják el helyüket.

Nagy Lajos idejében lehetett végre nagyobbszámú telepítéssel foglalkozni, hogy Északmoldva s így a mai Bukovina nagy részét is magyarokkal népesítsék be s magyar politikát szolgáló fejedelemséget alapítsanak Északmoldva területén. Sajnos, Nagy Lajos nem foglalkozhatott elég odaadással a moldvai fejedelemség kérdésével. Politikájának súlypontja délnyugatra és északra irányult.

A megalakult oláh fejedelemségben a magyar elemet lassanlassan elnyomták. A későbbi időben itt zajlottak le a lengyeltörök háborúk is, ami Északmoldva elnéptelenedését eredményezte. Az oláh vajdák adóprése is elköltözésre kényszerítette a lakosságot. Főleg az ország határához közel eső mai Bukovinából vándoroltak ki számosán. Ezek az okok idézték elő, hogy a magyar őstelepesek és a tatárjárás után beköltözöttek létszáma nagyon megapadt. Igaz, Bandim idejében (1646) még Szücsvásáron és Szeredvásáron, valamint Cune§tben, Cúmáne§tben, Kácsikán és Petre§ben volt nagyobbszámú magyarság.

A bukovinai telepítés idején nagyon kisszámú volt már az ottani magyarság. Ezt a kis csoportot telepítették le Istensegits és Fogadjisten helységekben.

E két falu többi lakosa s a másik 3 falu lakói Erdélyből

kerültek ki éspedig a székelymészárlás (1764) után. 1762-ben Mária Terézia a székelyeket is be akarta szervezni a határőrségbe. A székelyek azonban nem akartak az osztrák módra szervezett és osztrák vezetés mellett működő határőrségbe belépni. A rendeletszerű intézkedésekbe a magyar különben sem törődött bele, mert meg volt a saját alkotmányos formája ilyen intézkedések meghozatalához. A székelyek be is jelentették ebbeli kifogásukat. A tisztességes magyar állásfoglalásra erőszak volt a felelet. A székelyek összegyűltek, hogy a határőrség megszervezésével megbízott Siskovich báró tábornokkal megértessék jogos követeléseiket és tiltakozásukat. A tábornok tárgyalási hajlamot színlelt, tényleg azonban 1764 január 7-én

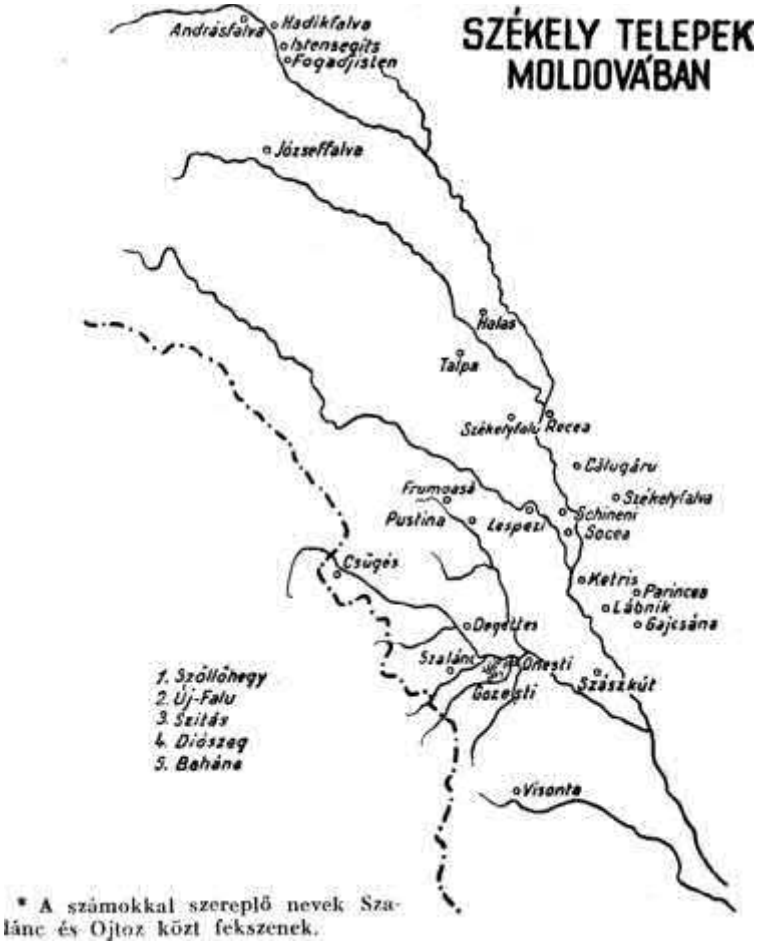

* A számokkal szereplő nevek Szalánc és Ojtoz közt fekszenek.

körülvette a székely küldöttséget és számszerint 400-at lemészároltatott. Az önérzetében és magyar becsületében vérig sértett székelyek ezután tömegesen vándoroltak a Kárpátok túloldalára.

A Délnyugatmoldvába menekült székelyek a Tatros völgyében, valamint Beszterce torkolatának vidékén telepedtek le.

A Tatros moldvai szakaszán mindenütt találni székely lakosságot. *Többségben Csügésen, Kis- és Nagg szóláncon vannak, valamint az Ojtuz torkolata közelében Diószegen, Szőllöheggen, Báhnán, Szitáson, Újfaluban és Degettesen. Ónfalva és Górzafalva magyar lakossága csak felerészben székely.*

A Tatros folyó mellékága a *Tázló.* Ennek folyási területe beleesik a csángó magyar vidékbe. De vannak székely települések is *Pusztinán, Belényesen és Sóstázlón.* A Tatros völgye és Tázló vidéki magyarság különben is 80%-bán megőrizte magyar anyanyelvét.

Székelytelepek a Tatros alsó folyásánál Szászkuton és Vi§ontán is vannak. Mindkét helység nyelve ma is a magyar. A Szeret balpartján, a Tatros torkolata alatt Ploscuten ezernél több lakossal, tiszta magyar falu. Weigand székelyeknek mondja őket, de Győrffy bebizonyította róluk, hogy a Román melletti Szabófalváról kerültek ide, eszerint ősmagyar telepek leszármazottai.

A bákóvidéki magyarság nagyrészt ősmagyar település. Találunk azonban itt is székelyeket. Külön székely falu azonban nincs. A székelyek az ősmagyarokkal vagy románokkal élnek vegyesen a falvakban. Nagyobbszámú székely elem van Lészpeden, Szkinén, Kalugerén, Ketrisben, Lábnikon, Gajcsánán. A székely elem nem tudott behatolni az egységes tömbben élő magyarság közé, hanem inkább a magyar sziget szélén elterülő magyar falvakba költözött. *A Bukovinába telepített székely menekültek egy része ismét visszatért Délmoldvába s Szócsán, Kalugerén, Ketrisen, Parincsán és Gajcsánán telepedett le.* A *románvidéki magyarság* közt csak jelentéktelen székely beszivárgást lehet kimutatni: *Récse, Halas és Talpa falvakban.* Nem állja meg tehát a helyét azok véleménye, akik Auner után itt is székely falvakat vélnek találni. Az itteni magyar falvak ugyanis már székely települések ideje előtt szerepelnek az oláh oklevelekben. Lökösfalva pl. 1408-ban fordul elő, Acélfalva 1446-ban, Tamásfalva 1449-ben, Berendfalva 1453-ban, Kickófalva és Merzsefalva 1455-ben, 1457 és 1503 között pedig Jugán (Kozmafalva), Miklófalva pedig 1472-ben. A székelymészárlás utáni időből készült osztrák katonai térkép Bákó vidékén feltünteti a székely menekülteket „bezsenári" „menekültek telepei"[4] név alatt, Román vidékén azonban e telepekből nem találtak egyet sem.

A Moldvába menekült székelyeket az újonnan alakult Bukovina tartományába akarták telepíteni. Alapul a telepítésekre létesítették *a bukovinai magyarokból Istensegíts és Fogadjisten községeket 1776-ban.*

Csakhogy a moldvai bujdosókat nem lehetett egykönnyen Bukovinába édesgetni, mert nem bíztak azokban, akik a mádéfalvi vérfürdőt rendezték, emellett a moldvai oláh fejedelem se engedte szívesen ki a szorgalmas, találékony és az iparhoz jól értő székely elemet tartományából. Jó adófizetőkre neki is szüksége volt, mivel az oláh elem a hegyekbe menekült az adó elkerülése végett.

1784-ig nem is jelentkezett települő Moldvából. Ebben az évben hivatalos megbízást kapott Erzenberg és Rajchevich jászvásári ügyvivő, hogy a telepítést tervszerűen hajtsák végre, indítsák meg a hivatalos tárgyalást az oláh vajdával és kezdjék el a toborozást.

Mavrocordat Sándor nem szívesen látta a toborzást. Csak azt engedélyezte, hogy a katonaszökevényeket adják ki, ezenfelül azokat, akik osztrák illetőségűek voltak. Erre ugyanis kötelezve volt az Ausztriával kötött határszerződés értelmében. A jászvásári diván csak azt kötötte ki maga számára, hogy az eseteket egyenként felülvizsgálja, nehogy visszaélések történjenek. Tényleg azonban senki sem hagyhatta el Moldvát I. Mavrocordát Sándor életében, vagyis 1784 decemberéig.

Utóda II. Mavrocordat Sándor nem tett formai nehézségeket a kiköltöztetés ellen, de a tényleges kiadatásokat halogatta mindenféle ürügy alatt.

A hivatalos áttelepítés tehát kudarccal végződött.

A bukovinai magyarok telepítése egy magyar barát, Mártont! Mór érdeme. Mártont! Mór azok közé a kevés papok közé tartozott, akiket az idegen papok nem tudtak kiüldözni Moldva területéről. De mindent megtettek, hogy működését lehetetlenné tegyék. Erre Mártont! jobbnak látta, híveivel együtt kiköltözni Moldva területéről, mert minden reménye meg volt ahhoz, hogy az új bukovinai tartományban zavartalnul működhetik hívei között s azokat hitükben és magyarságukban megtarthatja.

1776-ban Istensegíts és Fogadjisten magyarjainak lelki gondozását elvállalta, valamint a megszálló csapatok magyar katonái lelki vezetését is.

Erzenberg Mártonfit Moldvába küldte szőllővesszők beszerzése címén, tényleg azonban azért, hogy megnyerje a bujdosó székelyeket az áttelepülésre. Megígérték számukra a katonai kötelékből való elszökés miatt járó büntetés elengedését s hat pontból álló kiváltságot helyeztek számukra kilátásba:

1. Ingyen háztelket és szántóföldet.

2. Minden gazda 6 krajcárt, gazdasszony 3-at és egy-egy gyermek 2 krajcár segélyt kap naponként visszafizetés kötelezettsége nélkül az állampénztárból, amíg a kezdet nehézségein túlesnek.

3. ötven forintot kap minden család házépítési segélyként. Ezt a kamatmentes összeget akkor fizetik vissza, amikor módjuk lesz rá.

4. 20 forint segélyt folyósítanak gazdasági eszközök beszerzésére kamatmentesen. Ezt négy éven belül kellett visszafizetni.

5. Adómentességet Ígértek 5 évre.

6. Az 50-nél több tagból álló községek államköltségen építhetnek templomot.

Ezekre az ajánlatokra, s Mártonfi tevékenységére 1784 november 8-án 37, ugyané hó 30-án 30 és 1785 január 2-án 27 család költözött Moldvából Bukovinába. Számszerint 395 személy. Magukkal vittek 41 lovat, 7 csikót, 167 ökröt, 75 borjú 1, 118 tehenet 63 üszővel és 82 szekeret.

A települők között voltak olyanok is, akik már a mádéfalvi veszedelem előtt költöztek Moldvába.

Az újonnan érkezetteket Istensegítsben, Fogadjistenben és a környékező 11 községben szállásolták el.

1786 május 14-ig 2287 lélek költözött Bukovinába, 830 férfi, 474 asszony és 893 gyermek volt köztük.

1785-ben alakul Hadik falva 140 családdal.

Laudonfalva volt a második, 1785 szeptember 16-án 30 családdal. E falu lakói később átköltöztek Hadikfalvára.

A harmadik község *Józseffalva volt. 1785 szeptember 25-én* alakult e falu 60 családdal.

A negyedik *Andrásfalva* volt. *1786* tavaszán keletkezett.

A 2687 átköltözött székely 1880-ban 9887 lélekszámra növekedett. Ezután számuk csökkent úgy, hogy 1890-ben csak 8139-en voltak. Ennek a csökkenésnek az oka az 1883-ban eszközölt Magyarországba való telepítés volt.

A haizatérőket az Al-Duna mellett Székelykevére, Sándoregyházára és Hertelendifalvára telepítették. Később Dévára, Gyorokra, Csernakeresztúrra és Marosludasra került a második csoport.

1890 és 1910 között számosán kivándoroltak a bukovinai magyarok közül, főleg Kanadába, ahol falvakat alapítottak éspedig Istensegítset, Józseffalvát és Andrásfalvát.

1900-ban 10.248 volt a bukovinai magyarok száma. 1910-ben 11.860-at mulatnak ki. Az 1930-as román statisztika csak 10.898

magyar anyanyelvűről tud. A román statisztika adatai azonban megbízhatatlanok. Lehetetlen ugyanis, hogy kevesebben voltak a bukovinai magyarok 1930-ban mint 1910-ben. Az 1941 első felében lebonyolított áttelepítéskor az 5 községből 13.040-en jöttek át. Az ottmaradottak száma nagyon csekély. De így is kitűnik a román statisztika megbízhatatlansága.

Az 1930-as román statisztika alapján Satu-Marében is volt 256 magyar lakos. Ezek a magyarok azonban Hadikfalva lakói, akik a Szucsava jobboldalán telepedtek le, s a román közigazgatás a szomszédos Satu-Maré községhez csatolta őket, hogy így is megossza az egységes magyar falvakat.

Az 1930-as román statisztika Fratauli-Vechi-ben is 100 magyart mulat ki, akik Andrásfalviak.

A világháború után keletkezett Kis Józseffalva község Józseffalva mellett. Várda József Kanadából hazatért gazda tanyát alapított itt. Erre több család költözött a tanya mellé. 1940-ben már 52 családból álló kis falu volt az új telepen.

A volt bukovinai falvak a Szucsava mellett keletkeztek, Józseffalvát kivéve. Andrásfalva a Szucsava folyó jobb partján fekszik, míg Hadikfalva, Istensegíts és Fogadjisten a folyó bal partján, közel Radáuf-hoz.

Szucsava folyó a Szeretnek jobboldali mellékfolyója s párhuzamosan halad a többi szereti mellékfolyókkal (Moldva, Beszterce és Tatros), amelyek a Kárpátokban erednek s délkelet irányába folyva ömlenek a Szeret folyóba. Maga a Szeret is a Szucsavától északra a Kárpátok felé kanyarodik s ez a felső folyása párhuzamos a többi mellékfolyóival.

E falvak lakói r.-Kat.-ok, csupán Andrásfalván élt 516 protestáns. Andrásfalván, Hadikfalván, Istensegítsen és Józseffalván magyar papok működtek a legutóbbi időkig. A háború után a jászvásári püspökséghez kerültek, azelőtt a lembergi érsekség alá tartoztak. Andrásfalván Malec János szlovák származású magyarul tudó pap, Hadikfalván Sebestyén Antal, Istensegítsen Elekes Dénes és Józseffalván Dr. Németh Kálmán magyar papok működtek. Hadikfalvára került 1940-ben László Antal mint káplán, aki Istensegítsből származott.

Iskoláikban az osztrák időben magyarul tanítottak. A románok azonban a magyar tanítókat elbocsájtották, vagy nyugdíjazták. Helyettük regáti oláh tanítók kerültek a színtiszta magyar falvakba.

A bukovinai székelyek dalairól Kodály megállapította, hogy a magyar zene ősi motívumait ők őrizték meg legsértetlenebbül.

Viseletük teljesen megegyezik a székelységével.

A bécsi döntés alkalmával 40 fiatalember jött át hazánkba.

őket követték az átköltözők meg nem szűnő csoportjai. A magyar állam vette kezébe az átköltöztetés ügyét s gondosan előkészítette azt. Az ünneplést kerülő fáradságos diplomáciai előkészítést Bárdossy követ eszközölte, míg az országban Boncos államtitkár hajtotta végre Teleki Pál, majd Bárdossy László ezirányú részletes utasításait. A 13.040 bukovinai székely haza telepítésével ez az annyit szenvedett nép végre visszakerült az anyaországba.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

A moldvai magyarok száma a múltban

Az eddigiek során sokszor felmerült a moldvai magyarok számarányának kérdése. Annál is inkább szükség van ennek megállapítására, mert például a román magyar-ellenes propaganda szerette a közelmúltban a többek között a székely-kérdést úgy beállítani, mintha a székelyek elmagyarosodott románok volnának. Erre ugyan bizonyítékuk nem volt a románoknak, de felhasználták propaganda célra s a székelyek közötti erőszakos románosítás igazolására. A be nem bizonyított román állítással szemben viszont igaz az, hogy nem „egy félmillió román eredetű székely magyarosodon el“, hanem csak magában Moldvában majdnem egymillió magyar románosodott el.

Nem propaganda célra akarom ezt a számunkra szomorú lényt felhasználni, hanem lelkiismeretvizsgálásra, és arra, hogy a magyar erőket felrázva a még meglevő magyar véreink megmentésére fogjunk össze.

Láttuk, hogy a tatárjárás előtt egyenesen ősfoglaló elem, vagyis domináló szerepet betöltő népréteg volt a magyar Moldva délnyugati részén. Az oláh fejedelemség elején még mindég fontos szerepet játszottak a magyarok. A fejedelmi hivatalokban az oláh vajdaság fennállásának első századában számos magyart találunk. Okmányszerűleg bizonyítható az is, hogy a bojárok közt is szép számmal voltak képviselve. Ezenfelül a kisnemesség, a „részesek” egyenesen a magyarok számára szervezett intézmény volt.

Később a magyar elem állandóan fokozódva mindég jobban háttérbe szorult aszerint, amint a magyar királyok hatalma kezdett kiszorulni a moldvai fejedelemség területéről.

A mohácsi vész után egyenesen üldözött elemmé vált a magyarság. Egy ideig még vallási szervezet révén tartott össze, majd a XVII-ik században annak vezetését is kivették a magyarok ke-

zéből, hogy a románosítás teljes erővel folyjék, amit hivatalosan és tervszerűen vezetnek a román királyság megalakulása és a jászvásári „román püspökség" felállítása óta (1884).

Elszomorító képet nyújt a magyarság pusztulása és kiveszése Moldvában, míg végre számuk százhúszezerre csökkent, pedig még a XVI-ik század végén Moldva lakóinak egyharmada magyar volt. Még a XVIII-ik század végén is azt írhatta Kantemir volt oláh fejedelem és az első oláh történetíró, hogy a moldvai alsó osztály orosz (Besszarábiában és Bukovinában), vagy csángó-magyar (Nyugatmoldvában).

Ha természetes szaporodása alapján megtarthatta volna a magyarság az arányszámot Moldvában, akkor jelenleg közel egymillió magyar lakosa volna e területnek és nem veszett volna el a magyarság számára kb. nyolcszázezer lélek.

Ez a rettentő tényállás arra késztet bennünket, hogy vizsgáljuk meg egy kissé tüzetesebben ezt a kérdést.

a) A magyarok száma Moldvában a tatárjárás előtt.

Művem első fejezetében bőven foglalkoztam avval a kérdéssel, hogy a magyarság Moldva nyugati részének ősfoglaló eleme. A magyar nép annyira domináló volt e területen, hogy az utánuk jött oláhok is kénytelenek voltak átvenni a magyar hegy-, folyó- és helyneveket, bár ők alapítottak fejedelemséget vagyis államszervezetet. Ez a tény amellett szól, hogy *a magyarságnak nagy számban kelleti Nyugat-Moldva területén élnie.* Emellett *a magyarok által lakott terület nagy kiterjedésű volt* az általuk túlsúlyban lakott területen.

A magyarság székely elemmel is gyarapodott valószínűleg már a XlII-ik század első felétől és bizonyos hogy csángó-, tízes besenyő rokontörzsek is beleolvadtak a magyarságba. Az így egységessé vált moldvai magyarsághoz csatlakozlak a tőlük délnyugatra telepedett kúnok is, akiknek nagyrésze még a Kárpátokon túl olvadt be a magyarságba.

Tudjuk, hogy a tatárok megjelenése alkalmával egy feljegyzés szerint *40.000 kun* költözött be a Duna-völgyébe, de valószínű, hogy a kúnok egy része a Kárpátokon túl maradt. Már most, hogy *erre a nagy tömegre* szellemileg *hathatott a Kárpátokon túli magyarság,* az annak a jele, hogy nem csak szellemi, hanem *számbeli fölényben is voltak a kúnok fölött.*

Számbeli adataink ugyan nincsenek arra vonatkozóan, hogy a tatárok megjelenése előtt mennyi volt a magyar a Kárpátokon túl, de Moldva toponomiája arról beszél, hogy a lakható vidékeket magyarok népesítették be, s ez a terület nagyon kiterjedt, mert majdnem egyenlő Erdély területével.

b) A magyarok arányszáma Moldvában a tatárjárás után.

A tatárjárás alkalmával főleg a kún elem menekült a Dunavölgyébe. A Moldvában maradt magyarság egy része a tatárok pusztítása alatt kiveszett és csupán a hegyekbe menekült lakosság maradt életben.

A talárok elvonulása után a magyarok zárt sorokban foglallak ismét el a kiürített, de teljesen elpusztított vidéket és főleg a völgyeket. A magyarság a tatárjárás előtt megszervezett részes intézményben forrott össze szerves egységgé s ezt az egységet nem tudta megtörni a délről fölfelé törő oláh elem sem. A Máramarosból észak-nyugat Moldvába szökött Bogdán vezetése mellett szerveződött oláh fejedelemség a magyar elemet igyekezett elnyomni, de emellett is még a XVl-ik század végén a lakosság egy harmada magyar volt.

A részes intézménybe tömörült magyarság kiváltságos helyzetet vívott ki magának. Saját szokásjoguk, közigazgatásuk és igazságszolgáltatásuk volt. Az államterheket megegyezés alapján vállalták magukra. Ezeket a jogokat annak alapján tudták megőrizni a bojárok és a fejedelem túlkapásaival szemben is, mivel jogaik forrása az oláh fejedelemség megalakulása előtti időre nyult vissza. A részes intézményről Petre Póni a Román Tudományos Akadémia által kiadott művében részletes adatokat közöl. Ennek alapján megtudjuk, hogy a román tartományokban mennyi a magyar eredetűek száma, mivel a részes intézménybe tömörült lakosok magyar leszármazottak.

Havasalföldén (Munteniá)-ban az összlakosság 20.9%-a részes származású, Moldvában 24.3%, Szörény ségben az oláh Olteniá-ban 39.9%. Ezek alapján az ó-romániai tartományokban az összlakosság 26.2% részes származású, vagyis 2,000.000 lélek. Ehhez a számhoz kell még vennünk a székelyszármazású beszivárgott magyarokat, akik a fejedelemség megalakulása után kerültek a jelenlegi román királyság területére, de a részes intézménybe nem vették őket fel.

Moldva lakosainak a számát ebből az időből nem ismerjük s így a magyarok számát sem tudjuk meghatározni, csupán a románokhoz viszonyított arányszámuk tűnik ki. A mohácsi vész után 1588-ból van errevonatkozólag is adatunk, melynek alapján megállapíthatjuk, hogy kb. mennyien lehettek a magyarok Moldvában a mohácsi vész előtt.

c) A magyarok száma Moldvában a mohácsi vész után.

1588-tól 1930-ig számos statisztikai adat áll rendelkezésünkre a moldvai magyarok számát illetőleg.

A legrégibb adat 1588-ból származik, Brutti feljegyzése alap-

ján maradt meg számunkra ez a becses emlék. Eszerint a moldvai magyarok száma 1588-ban 15.000 volt. Más forrásból tudjuk, hogy ugyanebben az időben, 1591-ben mennyi volt Moldva összlakossága (47.167). *Eszerint a magyarság Moldva összlakosságának egyharmadát tette ki.* Ebből világosan kitűnik, hogy a részes intézményre alapított föltevésünk megállja a helyét, sőt még több volt a magyarság arányszáma, mint a részes intézménybe tömörültek arány száma az összlakossághoz viszonyítva. Kantemir idézett (feljegyzése is azt igazolja, hogy rendkívül nagynak kellett a magyarok arányszámának lenni még a XVIII-ik század vége felé is. *Kantemir* följegyzéseivel megegyezik *Pray* egyik fejtegetése is 1774-ből. Eszerint Moldvában annyi magyar élt, *hogy ha Erdélyből költöztek volna át, akkor Erdétyben egy magyar sem maradt volna.* Tehát a moldvai magyarok száma még Pray ide jében is nagyobb volt mint az erdélyieké.

A XVIII-ik század végén megejtett osztrák népszámlálás megállapítja Nyugatmoldváról, hogy a lakosoknak a fele se román. Minden bizonnyal a nem román elem zömét a magyarság alkotta.

Idővel a moldvai magyarok száma nagyon megcsappant és megindult az a szomorú folyamat, amelynek eredménye, hogy jelenleg Moldvában 120.000-re csökkent le a magyarok száma. Ez alig teszi ki egytizedét Moldva lakosságának.

A magyarok csökkenésének folyamatát figyelemmel kísérhetjük a XVI-ik század végétől, rendelkezésünkre álló statisztikai adatok alapján, egészen a XVIII-ik század közepéig, amely időben hallatlan nagy számú csökkenést tapasztalunk e téren. Az 1588-ban 15.000-t számláló magyarság 4.400-ra csökkent le 1744-ig. Erre az időre esik a magyarországi török hódoltság, amikor Magyarország hatása teljesen megszűnt Moldvára s így az oláh fejedelemségben tűzzel-vassal pusztíthatták a magyarságot. 1767-től kezdve, amikor ugyanis 12.000-re becsülték a moldvai magyarok számát, a magyarok száma állandó emelkedést mutat, úgy hogy 1822-ben Raab konzul feljegyzése szerint már 40.000 magyar élt Moldvában. Ez a feljegyzés azonban nem volt nagyon pontos, mert két évvel később — vagyis 1824-ben — Lippa konzul feljegyzése szerint 50.000 volt a magyarok száma. Ebből a számból hiányzott még a bukovinai magyarok lélekszámú. A múlt század második felében megalakult román királyság közigazgatási és kultúrszervei, valamint az 1884-ben megalapított jászvásári oláh katolikus püspökség tervszerűen románosították a moldvai magyarságot s így megakadályozták, *hogy a természetes szaporulat alapján a moldvai magyar lakosság száma ma 300.000-t tegyen ki.* Az erőszakos elrománosítás következménye az volt, hogy jelenleg Moldva területén csak 120.000

ember vallja magát magyarnak. Ezt a tényleges számot az 1930-as román statisztika 23.894-re csökkentette le.

A moldvai magyarok jelenlegi számával az ezután következő fejezetekben foglalkozom. Az 1588-tól 1902-ig idevonatkozó rendelkezésünkre álló statisztikai adatokat Domokos Pál Péter „A Moldvai Magyarság" című munkájában találjuk meg s e fejezet végén idézem is az ott felsorolt adatokat. Csupán azt szeretném az említett adatokhoz fűzni, hogy azok nagyrészt egyházi forrásokból erednek. A püspöki körutak alkalmával írták össze a katolikusok számát. Ezek az adatok azonban annyira hiányosak, hogy sokszor a legnépesebb katolikus falvak is kimaradnak. A szórvány-magyar katolikusok összeírásáról ilyen futólagos csoportosítás alkalmából szó sem lehetett. Ennek alapján az említett adatokhoz egészen nyugodtan még az idézett számok egyharmadát és nem egyszer felét is hozzátehetjük. Hogy ez az állításom megállja a helyét, mutatja az is, hogy abban az esetben ha hivatásos személyek végzik az összeírást, a magyarok létszáma lényegesen megnagyobbodik, pedig ezek a világi emberek egyáltalán nem törekednek arra, hogy a statisztikai adatok a magyarság javára kedvezőbb számoszlopokat tüntessenek fel, mivel rendesen osztrák jászvásári konzulok jelentéséről van szó.

A moldvai magyarok statisztikai adatai 1588-tól 1902-ig:

A statisztika összeállítója vagy a munka megnevezése	A statisztika számadata		Az adat feljegyzésének megjegyzése
Brutti feljegyzése	15.000		A moldvai kat.-ok száma. (Bizonyára magyarok tették a zömét).
Querini Bernard	10.704		A magyarok száma 9000 katolikus.
Remondi Emanuel	4.000	Csökkenés	
Baksich Péter	4.000		
Marcus Bandinus	5.497		1.020 magyar család.
Piluzzi Vitus	5.000		Nagyobb részük magyar.
Jezerski R. Szaniszló	8.000		Mind Erdélyből bevándorolt magyarok
„ „	4.400		
Zöld Péter	12.000		Katolikus magyar menekültek.
Saint-Priest francia követ	12.000		
	15.000		
Matinotti József	12.000	Gyarapodás. A termésátlag növekedése és a szaporodás a szabad áttelepülés következtében	
Sulzer	30.000		6.000 család.
Gatti Vince	13.336		
Gatti Vince	13.057		
Bocskor István	50.000		Mind magyar.
Francia ország megbízottja	20.000		Erdélyi magyar.

A statisztika éve	A statisztika összeállítója vagy a munka megnevezése	A statisztika számadata		Az adat feljegyzőjének megjegyzése
1807	Hammer konzul	21.307	Lassú gyarapodás. A szaporodás nem felel meg a természetes gyarapodásnak, ami erős románosodási folyamatot jelent.	Magyar származású.
1812	Berardi Bonaventura	23.000		
1814	Berardi Bonaventura	23.331		5000 magyar család.
1815	Raab konzul	24.000		
1822	Raab konzul	40.000		
1824	Lippa konzul	**50.000**		Jórészben magyarok.
1829	Sturdza Mihály	35.000		7.000 család, mind magyarok.
1830	Lippa konzul	**50.000**		
1838	Gegő Elek	**50.000**		Mind magyarok.
1839	Petrás Ince János	**57.300**		Valóságos magyar vérből származnak.
1844	Jerney János	43.641		Jó nagy részük magyar.
1854	Auner	50.674		Elenyésző kivétellel mind magyarok.
1859	Hivatalos kimutatás	48.880		Elenyésző kivétellel mind magyarok.
1868	Kovács jelentése	**62.914**		Mind magyarok, néhány város mozgó elemén kívül.
1902	A jászvásári püspökség hivatalos kimutatása	**64.601**		Katolikusok.
1902	Weigand Gusztáv lipcsei egyetemi tanár	**73.100**		Mind magyar származású. Nagy része tud románul is, de vannak vidékek, ahol főleg a nők, csak magyarul beszélnek, s románul nem is értenek.

III. RÉSZ.

A moldvai magyarok jelenlegi száma és helyzete

TIZENHATODIK FEJEZET

Mennyi moldvai magyart ismernek el a románok?

Bennünket mindenek előtt a moldvai magyarok jelenlegi helyzete érdekel. Szeretnénk tudni, hogy mennyien vannak, hogy mennyi és hogyan beszél magyarul?

Vájjon megőrizték-e a Kárpátokon túli fajtestvéreink magyar érzésüket és mi az állásfoglalásuk az összmagyarsággal kapcsolatban, valamint az őket környékező románsággal szemben?

Kiinduló pontúi a román statisztikát vehetjük, mert bizonyos, hogy legalább is annyi magyar érzésű egyén él Moldvában, amennyit a román népszámlálási adatok feltüntetnek. *Az 1930-as román népszámlálási adatok szerint Moldvában 20.964 magyar nemzetiségű és 23.894 magyar anyanyelvű egyén élt.*

Ez az a minimális lélekszám, amelyet először ismert el hivatalosan a román állam. Eddig ugyanis úgy kezelte a moldvai magyarok kérdését mint, amely már nem létezik.

Hogyan került tehát akkor mégis ez a csekély szám a statisztikai adatok közé?

Elnézés folytán.

A moldvai magyar falvak ugyanis szinte teljesen kimaradtak a népszámlálási adatok közül és épp azok kerültek be, amelyekről már a magyar néprajzi kutatók is szomorúan állapították meg, hogy az elrománosodás útján haladnak feltartóztathatlanul előre, és pedig rohamosan. Ezek a magyarok a román néptengerben elszórt községek, vagy a román községekben élő magyar néptöredékek.

A moldvai tiszta magyar falvak — ebből legalább 30 van — népszámlálási listavezetőinek ki volt adva az utasítás, hogy magyarnak csak azt írhatják be, aki a világháború után költözött át Moldvába a Magyarországtól elcsatolt területről. Erről az utasításról pozitív értesülésem van.

Csakhogy hiba csúszott be az utasításba, mert elfeledték

ezt az utasítást megadni azoknak a listavezetőknek, akik olyan falvakban vezették a népszámlálást, amelyekről azt hitték, hogy végleg elrománosodtak. Ezek a magyarok magyaroknak vallották. magukat, s bekerülve a népszámlálási magyar rovatba, bebizonyították a magyar részről eddig hangoztatott tételt, hogy a nyelvileg majdnem teljesen elrománosodott magyarok is magyarnak vallják magukat.

A *román statisztikai adatok* amellett, hogy *a tiszta magyar falvakat kihagyták* a népszámlálás magyar rovatából, azt a kézenfekvő ügyetlenséget is elkövették, hogy *ellentmondásokba keveredtek.* Az elhallgatási és letagadási taktika azért nem sikerült, mert nem volt következetes.

A magyarok statisztikai kolumnái kiáltöan világosan beszélnek a román statisztika irányzatosságáról és helytelenségéről. A Bákó megyei magyar anyanyelvűek száma például lényegesen meghaladja a magyar nemzetiségűék számát. Ez annál is feltűnőbb, mert a román statisztikában csak 13.000 magyar anyanyelvűről van szó. Tényleg azonban legalább 50.000 magyar él ezen a területen.

A román statisztika szerint *Bákó megyében 13.999 magyar anyanyelvű* ember él, a *magyar nemzetiségűek* száma pedig *csak 8.437.* Kísérjük csak figyelemmel helységek szerint ezeket az elferdített adatokat. Bákó megye Bistrifa járásában, *Berindesti* faluban a román statisztika szerint 774 *magyar anyanyelvű közül egy magyar származású sincs, Ciocani*-bán 144 *közül egy sincs, Corhana*-bán 4*01 közül csak 12, Fimdu-Racániuni-ban 833-ból egy sincs, Luizi-Cálugára-biin 1800-ból csak 9, Osobifii-Luizi-Cálugára*-bán *h02-ből egy sincs;* Oituz járásban *One étiben 612-ből csak 57, Valea-Seaca-ban 201-ből csak 71;* Siret járásban *Geoseni-ben 135 közül egy sincs, Vladnicu-ban 608 közül csak 280;* Tazláu járásban *Pustina* községben 7/46 *közül csak 171.* Hasonló az eset Tecuci megye *Ploscufeni* falujában, ahol a román kimutatás szerint az *1185 magyar anyanyelvű* lakos közül *csak 3 magyar nemzetiségű* szerepel.

Ez egy kissé furcsa elszámolás a kisebbségi adatokkal. Mikép képzelik el a románok, hogy a román többségű Moldvában s annak egyik megyéjében a 13.000 magyarul beszélő emberből 5000 az elmagyarosodott személy? Kik magyarosodtak volna el, ha nem a környékező románok? S vájjon őket is a „magyar terror* magyarosította volna el?

Vagy talán elismerik azt a tényt, hogy Bákó megyében vannak magyar többségű vidékek? Tényleg úgy áll a dolog, hogy Bákó megyében egész magyar járások vannak, s az is igaz, hogy a tiszta magyar falvakba került románok elmagyarosodnak. De ez az eset csak akkor fordul elő, ha egy-két román beházasodik a tiszta magyar falvakba.

Az azonban tiszta képtelenség, hogy 8000 magyar 5000 románt magyarosítson el. Ez még mesének is sok, főleg ott, ahol a magyart pusztítja az állam és az egyház.

Mi tehát az oka annak, hogy ilyen súlyosan megtévesztő román statisztikai adatokkal találkozunk?

Ez az ok nem más, mint a román népszámlálás módszere és irányzatossága.

A Román megyei 32.000 magyarból a román 1930-as statisztika csak *2.050-et ismer el magyarnak,* azokat is a nem tiszta magyar falvakban tünteti fel, a románok közt élő szórvány magyarság között, ahol elfelejtettek utasítást adni a magyarok letagadására.

A 2.050 magyar származású egyénről pedig azt állítja a román statisztika, hogy közülük csak 462-en tudnak magyarul. Ezzel szemben magában Szabófalván 4.314 lakó élt 1930-ban. E faluban számos nőt talál az ember, akik románul nem is tudnak, de magyarul jól beszélnek; itt a *román csendőrökön és a románosító papok és hivatalnokokon kívül mindenki tud magyarul,* nemcsak hogy tud magyarul, hanem *a falu legnagyobb részének anyanyelve is magyar. Ennek az egy falunak az adatai is teljesen rácáfolnak már a románmegyei statisztikai adatokra.*

Mindenesetre szívesen fogadom el a román statisztika hivatalos elismerését, amit a helyszínen szerzett tapasztalatok alapján a többi magyar és idegen nemzetiségű néprajzi kutatókkal vallók, hogy nem csak a magyar anyanyelvű magyarok vallják magukat magyarnak, hanem azok is, akik nyelvileg már elrománosodtak, vagy az igazságnak megfelelőbben már jobban beszélnek románul mint magyarul. Az említett beismerést köszönettel nyugtázom a román hivatalos statisztikának. Az igazságnak ezt a szándéktalan beismerését azonban nem könyvelhetem el olyan túlságosan jóakarattal, hogy a román statisztikai adatok helytelensége előtt szemet húnyjak: már csak azért sem tehetem ezt, mert maga a hivatalos román statisztika emel vádat önmaga ellen.

Ezek előrebocsájtásával közlöm az 1930-as hivatalos román statisztikai adatokat megyék, járások és falvak szerint. Nem szabad azonban elfelednünk, hogy a román statisztikában számos tiszta magyar falu nem szerepei, mert azokat román többségű, vagy tiszta román falvakhoz csatolták, és továbbá épp a tiszta magyar falvakban írták be a magyarokat románoknak. A további fejezetekben más adatok alapján fel fogom tüntetni külön a magyar falvakat és közlöm azok pontos lélekszámút.

A statisztikai adatokban közlöm a moldvai római katolikusok számát is, mert azok, 2—3.000-et kivéve, mind magyar származásúak.

A románok által elismert magyarok statisztikai adatait azért közlöm együtt a katolikusok statisztikai adatával, hogy könnyebb legyen az összehasonlítás és gyakorlati szempontból azért, hogy ne kelljen kétszer közölni ugyanazokat a helységeket.

Közlöm egyben a havasalföldi (munteniai), szörénységi (olténiai) és dobrudzsai magyarok számát is csak azért, hogy a magyar közönség teljes képet nyerjen *az óromániai magyarok számáról,* amelyről a baráti német sajtó egyik lapja, a *Kölnische Zeitung 1940 szeptember 4-iki számában azt állapította meg, hogy számuk eléri a* [c]*250.000-et.*

Az ó-romániai tartományok magyar lakosainak adatai az 1930-as román statisztika alapján.[1]

Tartományok	Összlakosság	Magyar nemzetiségű		Magyar anyanyelvű	
Moldva:	2,433.596	20.964		**23.894**	
Havasalföld: (Muntenia)	4,029.008	33.806	38.557	32.980	37.312
Olténia:	1,513.175	2.557		2.255	
Dobrudzsa[2])		2.194		2.7	

A moldvai magyarok.

	Összlakosság	Orth.	R. kath.	Magy. nemzetiségű	Magy. anyanyelvű	Ref.	Un.
Bákó (Bacău) megye .. .	216.019	197.862	47.139	8.497	**13.999**	270	14
Városok:							
180 Bákó (Bacău)	31.138	19.091	1.897	822	**603**	85	10
84 Moineşti ..	6.616	4.600	246	101	100	3	3
59 Târgu-Ocna	12.588	9.005	2.539	184	**543**	12	3
60 Tratos	3.493	1.689	1.796	17	**424**	2	—
Járások:							
Bistriţa	57.579	34.645	22.242	1.799	5.435	33	—
Muntele ..	42.143	37.887	3.216	1.572	1.252	81	1
Oituz	39.186	31.391	7.213	1.271	2.189	56	—
Sirel	35.839	29.799	5.721	725	790	—	—
Tazlău	35.930	31.444	4.069	2.020	3.087	—	—
Bistriţa-járás:							
167 Albeni	171	—	171	—	—	—	—
118 Alexandrina	542	38	492	2	3	—	—
Andrieşeşti	207	201	6	3	5	—	—
182 Baraţi ..	498	46	445	2	—	—	—
204 Bereşti-Bistriţa	1.304	1.275	2	—	—	—	—

[1]) L. a térképet a könyv végén.

[2]) Déldobrudzsa elcsatolása után még nem közölték a megmaradt rész pontos adatait.

		Összlakosság	Ort.	R. kath.	Magy. nemzetiségű	Magy. anyanyelvű	Ref.	Un.
140	Berindeşti	165	51	114	—	**114**	—	—
206	Blăgeşti ..	1.806	1.800	6	1	1	—	—
	Bogdan-Vodă	152	96	56	—	—	—	—
163	Buchila ..	398	34	362	1	1	—	—
	Buda	880	874	6	6	6	—	—
	Călugăra-(Mare)	1.118	1.113	5	—	—	—	—
	Căţeleşti ..	344	338	6	1	—	—	—
	Chetrosu ..	290	284	6	6	—	—	—
141	Ciocani .	190	11	179	—	**145**	—	—
147	Cleja	1.839	38	1.698	1	1	—	—
174	Corhana ..	452	45	406	12	**401**	—	—
198	Costeiu ..	134	109	25	—	—	—	—
154	Costiţa ..	282	5	277	63	63	—	—
	Cremenea ..	375	345	17	7	4	—	—
164	Dămocu ..	43	—	43	—	—	—	—
169	Dealul-Nou	259	235	24	—	3	—	—
181	Domniţa-Maria	3.096	2.806	221	64	71	—	—
188	Fântânele	257	245	11	—	—	—	—
151	Fărăoani ..	1.785	17	1.757	1	1	—	—
160	Ferdinand ..	1.129	160	961	1	12	—	—
165	Floreşti ..	372	10	360	—	—	—	—
166	Frăsinoaia	111	—	107	—	—	—	—
142	Fundu-Răcăciuni	854	11	842	—	**833**	—	—
159	Galbeni ..	577	12	565	—	—	—	—
	Gârleni ..	635	536	82	77	**77**	—	—
138	Găşteni ..	243	215	28	—	—	—	—
143	Gh. Buzdugan	546	267	261	9	6	—	—
	Gura-Văii ..	605	533	68	68	28	—	—
192	Hemeiuşi ..	800	763	23	19	21	—	—
178	Isvoarele ..	472	287	183	—	—	—	—
	Iteşti	1.255	1.169	11	19	11	—	—
97	Lărguţa ..	144	—	141	—	—	—	—
194	Lespezi ..	1.314	245	1.058	1.058	**1.053**	—	—
	Lilieci	357	259	91	91	86	—	—
172	Liuzii—Gălugăra	1.879	21	1.853	9	**1.800**	—	—
185	Mărgineni—Munteni	973	514	432	3	3	—	—
183	Mărgineni—Răzeşi ..	752	8	737	—	—	—	—
173	Oschiţii-Liuzii-Călugăra	697	108	589	—	**402**	—	—
184	Oschiţii—Mărgineni ..	309	243	66	7	4	—	—
	Pălădeşti ..	316	312	4	4	4	—	—
	Păscăreni ..	488	471	—	—	8	—	—
202	Peletuţii—de—Jos	222	147	75	—	—	—	—
202a	Peletuţii-de-Sus	282	240	42	—	—	—	—
98	Petricica ..	713	478	235	—	—	—	—
253	Prăjeşti ..	2.025	369	1.646	—	—	—	—
193	Răcila ..	480	235	235	235	**235**	—	—
	Racova ..	1.574	1.566	8	3	3	—	—

		Osszlakosság	Orth.	R. kath.	Magy. nemzetiségű	Magy. anyanyelvű	Ref.	Ev. Un.
136	Răcăciuni ..	1.981	1.552	244	24	8	—	—
177	Răchitişu ..	779	671	95	—	—	—	—
	Răstoaca ..	70	33	17	—	—	—	—
162	Rujinca ..	81	—	81	—	—	—	—
170	Sărata ..	312	228	84	—	—	—	—
	Săuceşti ..	1.337	1.317	11	—	—	—	—
200	Schineni ..	798	487	297	1	3	—	—
186	Secătura ..	251	7	244	—	—	—	—
146	Somuşca ..	907	8	898	—	—	—	—
203	Şerbeşti .	479	467	7	1	1	—	—
171	Talpa	474	60	414	—	1	—	—
187	Trebişu ..	425	88	330	1	1	—	—
	Ţigănimea ..	217	212	5	—	5	—	—
	Valea-Budului	226	203	23	—	—	—	—
133	Valea-de-Sus	474	9	463	—	—	—	—
154	Valea-lui-Jon	910	910	—	—	10	—	—
155	Valea-Dragă	684	38	646	—	—	—	—
152	Valea-Mare	406	13	387	—	—	—	—
144	Valea-Rea	319	36	283	—	—	—	—
161	Valea-Seaca	872	195	670	—	—	—	—
Muntele járás:								
45	Agăş	1.050	788	136	107	118	18	20
70	Ardeoani ..	930	877	44	43	—	—	—
48	Asău	3.608	3.482	78	49	47	11	3
44	Brusturoasa	1.065	813	234	12	12	—	—
46	Burueniş ..	202	150	52	—	—	—	—
	Camânca ..	536	502	31	—	—	—	—
3	Ciobănuş ..	232	194	18	4	4	—	—
1	Ciugheş ..	1.274	501	771	8	83	—	—
49	Comăneşti ..	1.428	1.158	172	80	72	—	—
	Cuchinişu ..	114	20	93	—	—	—	—
7	Dărmăneşti	7.091	6.159	745	687	605	—	—
53	Gloduri ..	119	21	98	72	—	—	—
2	Goioasa ..	484	481	1	1	—	—	2
	Ilieşti ..	334	331	2	2	—	—	—
	Lăloaia ..	1.830	1.699	61	60	57	14	2
	Leontineşti	546	544	2	2	—	—	—
	Leorda ..	743	738	1	1	1	—	—
	Leorzeni ..	123	120	2	3	3	1	—
82	Lucăceşti ..	3.992	3.639	167	132	54	1	1
	Lunca-de-Jos	441	309	49	34	31	2	15
	Măgireşti ..	1.128	1.121	2	2	1	—	—
	Palanca ..	1.059	967	69	24	13	—	2
	Poarta	197	195	2	2	—	—	—
5	Podeni ..	290	183	107	96	—	—	—
	Podenia ..	134	128	5	5	1	—	—
	Popoiu ..	332	331	1	—	—	—	—
47	Preluci ..	682	673	3	3	3	3	—
45	Sâmbrea ..	364	306	27	6	11	1	—
77	Solonţ ..	1.749	1.715	14	—	—	—	—
	Stăneşti ..	677	662	6	1	—	—	—
	Sulţa	458	456	1	—	—	—	—
43	Surdu	304	288	16	—	—	—	—

	Összlakosság	Orth.	R. kath.	Magy. nemzetiségű	Magy. anyanyelvű	Ref.	Ev. Un.
78 Şesuri ..	289	280	9	9	9	—	—
Şipoteni ..	272	230	26	—	—	—	—
4 Şupanu ..	1.369	1.251	86	57	44	13	9
Oituz járás:							
51 Vermeşti ..	376	288	85	79	23	—	—
37 Blidari ..	657	654	3	1	1	—	—
18—20 Bogdăneşti	3.041	1.897	1.333	5	8	—	—
33 Borzeşti ..	284	175	73	65	—	—	—
139 Capăta ..	192	63	129	128	**123**	—	—
Căiuţi-Sat ..	587	576	6	1	9	—	—
36 Căiuţi-Târg	396	259	25	17	16	—	—
Călcâi	166	6	160	—	—	—	—
28 Caşin	1.758	1.757	—	1	1	—	—
Corbu	337	336	1	—	—	—	—
10 Dofteana ..	4.789	4.296	463	197	94	—	—
29 Ferestrău-M.-Caşin ..	1.526	1.106	237	175	**169**	48	8
26 Ferestrău-Oituz ..	591	332	259	—	93	—	—
Floceşti ..	68	66	2	1	—	—	—
Gârbovana	238	218	20	14	14	—	—
Gropile ..	1.032	1.030	2	—	—	—	—
21 Grozeşti ..	3.481	1.763	1.713	375	**676**	3	1
31 Gutinaş ..	588	432	148	72	—	—	—
Haloş	138	138	—	—	—	—	—
27 Hârja	1.058	970	67	1	10	—	—
28 Mânăstirea-Caşin ..	659	646	9	6	5	—	—
16 Oneşti ..	2.945	1.586	1.236	57	**672**	3	5
Pârvuleşti ..	447	445	2	—	—	—	—
38 Popeni ..	257	253	4	4	4	—	—
39 Pralea ..	347	99	248	8	25	—	—
Răcăuti ..	637	629	2	2	2	—	—
Rădeana ..	491	480	4	3	3	—	4
13 Slănic ..	1.761	758	998	14	25	—	—
90 Slobozia-Mielului	635	589	32	48	34	—	1
Suseni ..	706	701	4	3	2	1	—
34 Valea-Seacă	456	220	231	71	**201**	—	—
Vlaşca ..	312	310	2	2	2	—	—
Siret járás:							
228 Bazga ..	345	332	18	13	2	—	—
249 Bejghiru ..	1.217	343	874	—	—	—	—
Berbinceni	446	444	2	—	—	—	—
258 Bogdăneşti	370	106	264	—	—	—	—
248 Buhociu ..	1.169	802	287	—	—	—	—
244 Chetrişu ..	474	129	341	—	—	—	—
Chilia-Benei	90	89	1	1	1	—	—
225 Dieneţ ..	317	311	6	6	—	—	—
242 Fântâneanu	110	98	12	—	—	—	—
224 Fulgurişul	171	160	11	11	—	—	—
247 Furnicari	263	194	69	—	—	—	—
231 Galeri ..	213	141	72	42	5	—	—
241 Geoseni ..	1.363	528	833	—	**135**	—	—

		Összlakosság	Orth.	R. kath.	Magy. nemzetiségű	Magy. anyanyelvű	Ref.	Ev.	Un.
229	Gura-Răcătău	192	165	27	31	18	—	—	
233	Horgești ..	1.316	473	814	207	—	—	—	
237	Lecca-Ungureni	434	432	1	2	—	—	—	
232	Mărăscu ..	92	75	17	17	—	—	—	
	Năneşti ..	1.133	1.129	4	4	1	—	—	
226	Pănceşti ..	1.092	1.064	28	15	—	—	—	
236	Părincea-Târg	809	636	28	14	1	—	—	
	Poeni	130	—	—	1	1	—	—	
246	Racova ..	602	531	71	—	—	—	—	
196	Radomireşti	161	157	4	—	—	—	—	
	Răcătău Răzeşi ..	271	262	2	3	1	—	—	
	Răcătău-Slobozia	78	57	21	21	13	—	—	
245	Tamaşi ..	472	392	80	28	—	—	—	
238	Tociloasa ..	354	346	6	—	—	—	—	
250	Traian ..	1.658	971	680	—	2	—	—	
	Valea-lui-Drob ..	112	108	4	—	—	—	—	
	Valea-Mărăşti	572	569	2	—	—	—	—	
239	Varniţa ..	38	15	23	—	—	—	—	
234	Văleni (Părincea)	547	77	440	—	—	—	—	
	Văleni (Secueni)	141	—	—	—	—	—	—	
	Viforeni ..	1.585	1.552	33	29	1	—	—	
227	Vlădnicu ..	730	104	615	280	608	—	—	
	Zlătari ..	223	217	4	—	1	—	—	
Tazlău (Tázló) járás:									
92	Bălăneasa ..	593	422	171	167	167	—	—	
	Bârzuleşti ..	116	80	36	—	—	—	—	
64	Brăteşti ..	753	749	4	—	—	—	—	
91	Brătila-de-Jos	430	426	3	3	—	—	—	
70	Butucari ..	552	281	271	123	123	—	—	
63	Caraclău ..	1.095	1.052	39	7	—	—	—	
108	Câmpeni ..	601	593	4			—	—	
105	Cetăţuia ..	671	627	38	58	46	—	—	
	Ciortea ..	274	272	2	2	2	—	—	
	Coman ..	56	14	42	—	—	—	—	
	Costineni ..	14	11	3	3	3	—	—	
	Cucuieţi ..	1.043	934	109	4	92	—	—	
	Dragomir ..	948	905	37	23	16	—	—	
100	Enăcheşti ..	780	697	79	32	82	—	—	
96	Găidar ..	373	4	369	368	367	—	—	
65	Glodosu ..	302	254	48	—	—	—	—	
	Ludaş	536	530	3	—	—	—	—	
	Martin-Berzunţ ..	351	308	38	38	36	—	—	
69	Moreni ..	602	577	25	—	—	—	—	
104	Năsocşti ..	315	114	163	168	168	—	—	
	Nadişa	616	599	3	—	—	—	—	
94	Orşa	618	638	4	4	4	—	—	
	Pârjol	514	490	20	—	—	—	—	

		Összlakosság	Orth.	R. kath.	Magy. nemzetiségű	Magy. anyanyelvű	Ref.	Ev.	Un.
68	Prajoma-Tuzlău	540	533	7	5	—	—	—	
99	Prisaca ..	371	364	4	—	—	—	—	
107	Pustiana ..	1.177	18	1.153	—	**1.146**	—	—	
190	Rãpa-Epei ..	98	42	56	—	—	—	—	
	Reţeni ..	350	346	4	—	—	—	—	
102	Sârbi	387	16	370	369	**366**	—	—	
	Sănduleni ..	318	312	6	—	—	—	—	
71	Scăriga ..	335	312	23	23	—	—	—	
89	Sărata ..	437	425	—	—	—	—	—	
	Scorţeni ..	1.237	1.223	7	5	—	—	—	
95	Stufu	311	22	289	283	**283**	—	—	
88	Tărâţa (Szalánctorka)	598	313	278	—	—	—	—	
75	Tesseni ..	753	705	15	14	11	—	—	
74	Turluianu ..	568	507	61	60	10	—	—	
93	Valea-Rea-Sat	438	308	130	114	**119**	—	—	
	„ „ Târg	332	186	8	6	6	—	—	
73	Verşeştii-de-Jos	784	665	115	108	1	—	—	
73/a	Verşeştii-de-Sus	151	123	28	28	28	—	—	
	Román megyer:	151.550	110.900	32.462	2.050	**462**	45	111	3
271	Románvásár	28.823	21.268	1.079	366	**284**	38	79	3
Járások:									
	Miron-Costin	61.687	39.606	21.514	103	26	4	18	
	Roman-Voda	61.040	50.026	9.868	1.581	**152**	5	14	
Miron-Costin járás:									
273	Adjudeni ..	1.585	15	1.562	—	—	—	—	
286	Bartiveşti ..	1.051	13	1.031	—	—	—	—	
298	Bozeni-Balş	501	357	—	—	—	—	—	
297	Budeşti-Ghichăi ..	1.219	1.193	4	2	2	—	—	
299	Corbasa ..	410	62	348	—	—	—	—	
341	Cuza-Vodă	752	716	36	—	—	—	—	
309	Davidul ..	156	65	91	—	—	—	—	
342	Fărcăşeni ..	796	17	774	—	—	—	—	
279	Gherăeşti ..	2.233	426	1.804	4	4	—	—	
	Giuleştii-din-deal ..	143	—	—	—	—	—	—	
	Ginleştii-din-Vale	102	—	—	1	1	—	—	
288	Hălăuceşti	2.637	144	2.153	—	—	—	—	
281	Jugani ..	716	10	701	—	—	—	—	
289	Luncaşi ..	579	7	572	—	—	—	—	
284	Mirceşti ..	857	485	372	—	—	—	—	
	Miron-Costin	1.150	—	—	3	3	—	—	
291	Mogoşeşti ..	843	491	308	—	—	—	—	
290	Muncelul-de-Sus ..	1.462	1.379	55	12	—	—	—	
287	Nisporeşti ..	810	11	794	—	—	—	—	
277	Pildeşti ..	1.536	27	1.506	—	—	—	—	
285	Principale-Ferdinand	480	287	190	—	—	—	—	
	Principesa-Maria ..	364	271	93	—	—	—	—	
283	Răchiteni ..	963	5	955	—	—	—	—	

	Összlakosság	Orth.	R. kath.	Magy. nemzetiségű	Magy. anyanyelvű	Ref.	Ev.	Un.
275 Săbăoani-Lecușeni	4.448	51	4.374	2	3	—	—	
340 Scheia ..	893	378	504	1	—	—	—	
Sofrăcești ..	654	620	22	5	6	—	—	
282 Sturza ..	584	5	579	—	—	—	—	
272 Tămășeni ..	1.661	28	1.628	—	—	—	—	
280 Telcani ..	446	10	436	—	—	—	—	
274 Traian ..	407	68	339	—	—	—	—	
310 Tupilați ..	1.651	1.470	166	2	1	—	—	
308 Văleni ..	1.152	1.059	79	69	5	—	—	
Roman-Voda járás:								
321 Bălușești ..	1.310	723	567	21	—	—	—	
328 Bâra	803	672	45	28	—	—	—	
335 Boghicea ..	1.175	931	234	**219**	—	—	—	
331 Buhanca ..	316	43	273	—	—	—	—	
330 Buruenești	1.456	13	1.436	—	—	—	—	
339 Butea ..	1.853	45	1.802	1	1	—	—	
265 Călugăreni	438	27	409	—	127	—	—	
Căutișeni-B.	141	128	12	2	—	—	—	
Cichirdicul	159	156	3	2	—	—	—	
Cuci	687	676	5	7	7	—	—	
Doljești ..	839	831	8	1	—	—	—	
264 Dămienești	893	748	3	—	2	—	—	
Gădinți ..	1.469	1.440	15	3	—	—	—	
Hăbășești	662	641	19	—	—	—	—	
Iucșești-Gorovei ..	679	660	13	—	—	—	—	
260 Măgla ..	275	220	55	—	—	—	—	
255 Micläușeni	708	685	20	—	—	—	—	
261 Negri	628	591	37	8	—	—	—	
344 Oboroceni	830	647	180	—	—	—	—	
332 Oțeleni ..	1.697	363	1.329	**278**	2	—	—	
Pădureni ..	100	88	12	—	—	—	—	
Pănceşti ..	499	465	26	16	—	—	—	
325 Piscu-Rusului ..	267	224	43	—	—	—	—	
259 Poiana-Jurașcu ..	770	91	671	**212**	—	—	—	
327 Principele-Carol .	460	208	251	**222**	—	—	—	
323 Recea ..	393	336	53	49	—	—	—	
262 Roșiori ..	927	808	106	**108**	—	—	—	
338 Rotunda ..	760	4	747	1	1	—	—	
324 Sagna	1.689	706	970	**272**	6	—	—	
336 Slobozia ..	875	443	430	**111**	—	—	—	
Strunga ..	464	441	4	2	2	—	—	
Valea-Mare	418	386	32	—	—	—	—	
Vovrieşti ..	452	441	7	7	—	—	—	
Putna megye:	194.105	182.767	3.152	2.106	**2.149**	230	105	5
Városok:								
121 Focșani ..	32.481	26.508	932	653	**579**	108	54	5
115 Adjud	6.748	5.910	97	50	60	9	11	—
118 Mărășești ..	4.532	4.247	178	91	81	1	11	—

	Összlakosság	Orth.	R. kath.	Magy. nemzetiségű	Magy. anyanyelvű	Ref.	Ev.	Un.
122 Odobeşti ..	8.106	7.221	43	20	17	3	6	—
Panciu ..	6.816	6.070	51	41	24	3	2	—
Falvak:								
Bălineşti ..	1.197	1.191	4	3	3	—	—	
Bizigheşti ..	282	274	5	10	5	—	—	
Boloteşti ..	1.021	1.015	6	—	—	—	—	
Călieni ..	1.425	1.421	4	—	—	—	—	
Căpotesti P.	571	567	4	7	5	—	—	
Clipiceşti ..	1.196	1.191	5	—	—	—	—	
129 Fântânele ..	498	98	399	20	196	—	—	
Găroafă ..	337	284	—	53	53	—	—	
Jariştea ..	3.088	3.065	12	5	5	—	—	
Mircestii-Noui	864	859	5	—	—	—	—	
Străoane-de-Jos	2.087	2.047	5	1	—	—	—	
Suria	2.585	2.578	5	1	1	—	—	
Varniţa ..	355	347	8	—	—	—	—	
Vulcăneasă	651	644	7	7	7	—	—	
Burcioaia ..	576	569	7	4	4	—	—	
Ciorani ..	1.000	992	7	8	1	—	—	
Cornăţel ..	513	503	10	1	—	—	—	
Cucova	830	808	5	—	—	—	—	
Domnesti-Sat	815	809	6	—	—	—	—	
41 Domnesti-Târg ..	273	259	9	3	3	—	—	
Mândrişca	810	802	8	7	—	—	—	
133 Orbenii-de-Jos	2.108	2.060	29	—	—	—	—	
Păncesti ..	3.051	2.926	52	47	36	—	—	
42 Păuneşti ..	4.853	4.842	4	1	1	—	—	
Pufeşti ..	1.151	1.130	17	1	1	—	—	
129 Sascut ..	589	461	115	109	103	—	—	
Sascut Târg	447	228	113	39	48	—	—	
Satu-Nou ..	374	369	5	5	5	—	—	
Schineni ..	305	298	7	6	6	—	—	
Urecheşti ..	1.081	1.046	13	9	9	—	—	
Andreaşul ..	627	621	6	1	1	—	—	
Câmpurile	3.493	3.444	12	9	7	—	—	
Coza	833	817	15	5	5	—	—	
Negrileşti ..	1.421	1.417	4	5	—	—	—	
126 Podul-Schiopului ..	686	417	185	257	286	—	—	
124. Soveja ..	3.798	3.574	130	58	54	—	—	
Tulnici ..	1.574	1.517	39	39	39	—	—	
123 Vizantea-Mănăstireasca	1.169	679	488	482	488	—	—	
Neamţ-megye:	198.223	179.314	4.528	2.384	1.612	52	532	6
Városok:								
217. Piatra-Neamţ ..	29.827	20.839	999	501	450	39	107	3

		Összlakosság	Orth.	R. kath.	Magy. nemzetiségü	Magy. anyanyelvü	Ref.	Ev.	Un.
314	Târgu-Neamț ..	9.475	6.892	57	17	19	4	6	1
205	Bohusi ..	8.655	5.711	572	85	80	—	363	1
	Bistrița járás:								
220	Arduluta-Brateș ..	365	319	37	14	14	—	—	
	Balcani ..	751	732	7	5	5	—	3	
	Bicaz	607	589	11	11	5	—	—	
	Ciungi	247	225	12	8	6	—	—	
	Costișa ..	573	558	14	1	1	—	—	
109	Frumoasa	1.676	742	908	897	903	—	—	
	Pângărați ..	670	644	6	1	—	—	—	
	Pângărâcior	625	613	3	1	1	—	—	
	Roznov ..	962	854	17	3	5	—	—	
	Ruseni	1.311	1.296	10	10	8	—	—	
	Scăricica ..	501	472	7	2	—	—	—	
	Slobozia ..	2.427	2.380	9	1	—	—	—	
	Stejarul ..	441	429	9	—	—	—	—	
	Straja	692	596	43	11	11	—	—	
218	Tarcău ..	991	919	27	16	13	—	—	
110	Tazlău ..	1.855	1.740	61	28	29	—	—	
	Vădurele ..	655	639	5	6	6	—	—	
305	Arămoaia ..	176	143	33	33	—	—	—	
	Bălănești ..	614	602	8	8	8	—	—	
301	Bârgaoani ..	1.327	337	984	609	—	—	—	
304	Breaza	162	—	162	—	—	—	—	
214	Căculești ..	367	340	7	6	6	—	—	
112	Dochia	1.870	1.765	100	67	—	—	—	
	Grași	659	651	3	1	1	—	—	
	Păstrăveni	1.136	1.123	5	2	1	—	—	
307	Talpa	622	337	275	—	—	—	—	
213	Turturești	368	358	4	3	3	—	—	
	Horca	640	630	4	1	1	—	—	
	Broșteni ..	634	599	6	3	4	—	—	
	Crucea ..	672	656	8	—	—	—	—	
	Grințieșul Mare	411	400	9	—	—	—	—	
	Grințieșul Mic	270	267	1	—	—	—	—	
219	Hangu	2.001	1.991	2	1	1	—	—	
	Holda	506	485	8	1	1	—	—	
	Neagra-Broșteni ..	286	259	15	—	—	—	—	
	Poiana ..	786	766	3	2	2	—	—	
	Răpciuni ..	843	801	7	5	5	—	—	
	Săbasa ..	1.119	1.104	3	—	1	—	—	
	Schitu	1.072	1.053	4	2	2	—	—	
	Cucjdin ..	710	687	11	1	—	—	—	
	Magazia ..	388	381	6	—	—	—	—	
	Mănăstirea-N. ..	373	362	9	2	—	—	—	
	Baia-megye:								
	Városok:								
316	Fălticeni ..	14.096	9.460	278	68	63	5	45	1
158	Paşcani ..	13.968	12.011	395	30	28	1	56	1

		Összlakosság	Orth.	R. kath.	Magy. nemzetiségű	Magy. anyanyelvű	Ref.	Ev.	Un.
Falvak:									
317	Baia	3.105	3.068	8	—	—	—		3
	Bogata	851	840	5	—	—	—		—
	Buda	451	416	28	14	14	—		—
	Cornu-Luncii	88	58	19	—	—	—		—
350	Dumbrava	291	69	101	—	—	—		—
	Găineşti	1.637	1.471	114	—	—	—		—
	Malini	1.004	975	5	—	—	—		—
	Răşca	1.635	1.611	8	4	4	—		—
	Rotopăneşti	511	494	5	—	—	—		—
318	Sasca-Mare	390	352	5	—	—	—		—
	Slatioara	398	382	7	—	—	—		—
	Văleni-St.	651	622	12	—	—	—		—
292	Cosmeşti	1.443	1.253	190	76	—	—		—
	Drăguşeni	2.718	2.646	10	—	—	—		—
	Mirosloveşti	916	896	6	—	—	—		—
	Ruginoasă	1.140	1.289	10	—	—	—		—
	Stolnicenii-Pr.	1.140	1.118	12	10	—	—		—
	Vascani	549	537	3	—	—	—		—
	Buneşti	531	510	7	—	—	—		—
	Dolhasca	2.081	2.051	6	—	—	—		—
346	Lespezi	2.351	935	189	9	10	—		—
	Osoi	402	391	5	—	—	—		—
	Rotunda	977	959	15	—	—	—		—
	Siliştea	364	346	17	—	—	—		—
	Valea-Gl.	795	768	6	—	—	—		—
	Bogdăneşti	2.694	2.684	2	2	1	—		—
	Horodniceni	1.455	1.428	—	8	7	—		—
	Prelata	1.550	1.535	—	5	5	—		—
315	Giuleşti	615	615	—	—	—	—		—
	Sârbi	688	688	—	—	—	—		—
	Tecuci-megye:								
Város:									
128	Tecuci	17.172	15.155	218	196	176	59	84	7
Falvak:									
	Argeana	222	212	10	6	6	—		—
223	Corbasca	907	881	—	1	—	1		—
	Gherdana	587	585	1	1	1	1		—
	Gura-Ruget	50	47	3	3	3	—		—
	Lunca	261	247	7	7	7	—		—
	Perchiu	310	309	1	—	—	—		—
116	Ploscuţeni	1.350	130	1.220	3	1.185	—		—
230	Recea	425	411	6	3	3	5		—
	Tăvădăreşti	243	232	1	1	1	—		—
267	Unguri (Găiceana)	847	1	843	837	837	3		—
	Valea-Merilor	121	105	16	13	—	—		—
	Vladnic	740	732	3	1	1	—		—
	Băltăreţi	1.021	966	44	13	15	—		1
	Brătuleşti	355	349	6	6	6	—		—
	Buceşti	4.027	4.012	13	13	13	—		—
	Coasta-Lupej	619	616	3	3	3	—		—

		Összlakosság	Orth.	R. kath.	Magy. nemzetiségű	Magy. anyanyelvű	Ref. Ev. Ur.		
	Cozmeşti-Deal	792	790	2	—	—	—	—	
	Cozmeşti-Vale	927	921	2	—	—	—	—	
	Iveşti ..	2.421	1.961	16	7	2	—	—	
132	Mândreşti ..	1.218	1.212	6	—	—	—	—	
	Munteni ..	2.460	2.451	9	1	—	—	—	
	Negrileşti ..	1.359	1.349	6	6	6	—	1	
127	Nicoreşti ..	1.456	1.396	4	—	—	—	—	
	Podoleni ..	682	679	3	3	3	—	—	
	Slobozia-Corni ..	449	441	5	1	—	—	3	
	Şerbăneşti	2.738	2.733	3	—	—	—	—	
	Tudor-Vl. ..	2.956	2.943	2	—	—	—	—	
	Răchitoasă	1.622	1.582	12	11	1	5	—	
	Iaşi megye:	275.796	226.188	6.335	1.281	556	110	433	29
Városok:									
415	Iaşi	102.872	63.023	3.178	543	496	87	356	29
	Târgul-Frmos	4.932	3.125	25	4	1	—	1	
Bahlui-Cârligătura járás:									
	Bădeni ..	1.171	1.162	2	—	—	—	2	
451	Bălţaţi	606	420	186	—	—	—	—	
	Belţeşti ..	3.739	3.669	9	3	—	—	—	
	Buznea ..	613	611	2	—	—	—	—	
	Cepleniţa ..	1.325	1.312	5	—	—	—	1	
445	Cotnari ..	884	660	218	58	—	—	1	
	Goeşti ..	1.012	985	11	—	—	—	—	
	Hoiseşti ..	645	643	2	1	1	—	—	
443	Iosupeni ..	70	21	49	5	—	—	—	
	Jora	250	235	13	—	—	—	2	
444	Moara-Prefectului	224	207	17	17	—	—	—	
	Păuşeşti ..	893	885	5	—	—	—	—	
436	Podul-Ilonei	3.783	2.094	66	27	25	15	5	
464	Satu-Nou ..	739	620	119	—	—	—	—	
	Scobâlţeni	318	314	3	—	—	—	—	
430	Sprinceana	196	—	196	—	—	—	—	
	Vârfţi ..	634	631	3	—	—	—	—	
	Zlodica ..	241	217	24	—	—	—	—	
Codru járás:									
	Buciumi ..	444	426	14	—	—	—	4	
	Chicerea ..	588	586	1	—	—	—	—	
	Copou	1.075	699	56	3	1	—	20	
	Costuleni ..	1.411	1.395	6	—	—	—	—	
	Covasna ..	1.857	1.855	2	—	—	—	—	
	Curături ..	265	263	2	—	—	—	—	
	Galata ..	720	648	46	19	18	8	—	
418	Găureni ..	245	230	13	—	—	—	—	
	Hlincea ..	307	287	14	—	—	—	—	
420	Horleşti (Voineşti)	1.281	302	964	—	—	—	—	
	Podgoria ..	919	803	37	4	—	—	2	
423	Slobozia (Voineşti)	770	667	95	—	—	—	—	

		Összlakosság	Orth.	R. kath.	Magy. nemzetiségű	Magy. anyanyelvű	Ref.	Ev.	Un.	
	Socola ..	2.269	1.988	88	2	3	—	6		
	Ţuţora ..	934	928	6	—	—	—	—		
	Uricani ..	548	542	3	—	—	—	—		
	Valea-Adânca	151	142	7	—	—	—	—		
416	Valea-Lupului	378	350	28	—	—	—	—		
	Vişau ..	202	193	8	—	—	—	—		
	Vlădiceni ..	318	311	7	—	—	—	—		
	Voineşti ..	1.612	1.608	2	—	—	—	—		
	Voroveşti ..	527	523	4	—	—	—	—		
Turia járás:										
	Bivolari ..	2.874	1.867	8	—	—	—	—		
409	Fântânele (Gropniţa)	1.842	1.572	256	176	—	—	—		
412	Focuri ..	2.685	2.039	222	219	2	—	—		
406	Iazul-Porcului	360	228	72	—	—	—	—		
	Larga	638	634	3	—	—	—	—		
429	Săveni	199	13	186	186	—	—	—		
	Seulenii-Vechi	571	414	7	—	—	—	—		
	Şipotele ..	790	777	3	—	—	—	—		
	Trifeşti ..	897	880	2	—	—	—	—		
	Ţigănaşi ..	713	695	3	—	—	—	—		
	Covorlui m.	210.006	182.784	4.008	2.238	2.027	462	722	3	
Városok:										
471	Galaţi ..	100.611	74.381	3.931	2.155	1.981	461	709	1	
	Fileşti	1.006	887	93	7	3	7	6		
Falvak:										
	Băleni .	2.943	2.926	13	16	4	—	—		
	Bujor-Târg	831	648	—	30	16	—	—		
	Golăşei ..	1.301	1.297	4	4	2	—	—		
	Măstăcani ..	2.121	2.160	5	—	—	—	—		
	Moscu ..	1.232	1.232	—	5	—	—	—		
	Tudor Vl. ..	2.014	1.998	5	2	—	—	—		
	Umbrăreşti	943	940	3	4	3	—	—		
	Barboşi-Gara	549	546	3	1	1	—	—		
	Braniştea ..	1.705	1.695	10	3	3	—	—		
	Brăneşti ..	873	869	4	4	3	—	—		
	Cudalbi ..	6.148	6.140	2	—	—	—	—		
	Oancea ..	2.590	2.577	5	5	5	—	—		
	Pechea ..	4.201	4.181	2	2	2	—	—		
	Roşcani ..	995	993	2	1	—	—	—		
	Slobozia-Conachi ..	2.251	2.241	4	—	—	—	—		
	Şendreni ..	701	698	3	3	3	—	4		
	Vânători ..	756	752	3	—	—	—	—		
	Tutova m. ..	144.821	139.735	373	239	229	78	139	18	
Városok:										
470	Bârlad	26.204	21.857	257	186	180	78	129	17	
Falvak:										
	Costeşti ..	2.260	2.247	2	—	—	—	—		
	Epureni ..	868	865	3	3	1	—	—		

		Összlakosság	Orth.	R. kath.	Magy. nemzetiségü	Magy. anyanyelvü	Ref.	Ev.	Un.
	Fedeşti ..	670	667	3	1	—	—	—	
	Murgeni ..	1.424	1.388	11	—	—	—	—	
	Similia ..	551	535	3	1	1	—	—	
	Zorleni ..	2.543	2.513	29	17	17	—	—	
	Cărăpceşti	799	794	5	3	1	—	—	
	Criveşti ..	530	525	4	—	1	—	—	
	Fătăciui ..	533	527	3	2	3	—	—	
	Ghidigeni ..	1.370	1.353	10	4	3	—	—	
	Pochidia ..	506	498	3	—	3	—	—	
	Priponeştii-de-J.	616	609	7	7	7	—	—	
	Cărjoani ..	300	296	4	—	—	—	—	
	Pătrăşcani	690	676	7	5	4	—	1	
	Popeşti ..	389	381	8	—	—	—	—	
	Fălciu m. ..	115.055	105.462	5.655	352	28	3	35	
Város:									
458	Huşi	17.130	10.589	3.983	324	16	2	9	
Falvak:									
	Fălciu-Târg	2.677	2.514	2	—	—	—	1	
	Gura-Idrici	436	429	5	2	2	—	2	
	Rânceni ..	827	809	4	—	2	—	14	
	Rusca ..	629	623	6	—	—	—	—	
	Voloseni ..	237	229	8	—	—	—	—	
	Vutcani ..	3.307	3.295	4	—	—	—	—	
	Drânceni-Târg	556	405	9	—	—	—	—	
	Fundătura ..	639	632	7	—	—	—	—	
	Isaia	347	344	3	3	—	—	—	
	Oltenești ..	713	709	4	—	—	—	—	
	Podul-Hagiului	678	668	8	8	—	—	—	
455	Răducăneni	3.006	779	1.573	1	1	—	—	
	Roşu	392	383	9	—	—	—	—	
	Târzii	964	954	4	6	5	—	1	
	Vaslui m. ..	139.503	133.442	272	97	97	17	53	1
Város:									
468	Vaslui	15.310	11.691	167	79	79	15	37	1
Falvak:									
	Boroşeşti ..	773	743	5	2	1	—	2	
	Codăeşti ..	2.017	1.584	3	—	—	—	—	
	Crăciuneşti	512	501	6	6	6	—	—	
	Dobrovăţi ..	3.226	2.213	3	1	1	—	1	
	Gura-Munteni	541	520	7	—	—	—	—	
	Pribeşti ..	785	782	3	—	—	—	—	
	Frenciugi ..	635	621	10	—	—	—	—	
	Gârceni ..	1.450	1.441	6	—	—	—	—	
	Jigoreni ..	654	646	3	—	—	—	—	
	Munteneşti	227	225	2	—	—	—	—	
	Negreşti ..	2.140	1.608	5	2	3	—	—	
424	Secături ..	209	202	7	—	—	—	—	
	Todireşti ..	948	934	6	—	2	—	—	
	Tungujei ..	746	941	3	—	—	—	2	
425	Ţibana ..	709	613	9	—	—	—	—	

		Összlakósság	Orth.	R. kath.	Magy. nemzetiségű	Magy. anyanyelvű	Ref.	Ev.	Un.
	Tibăneşti ..	896	873	3	—	—	—	4	
	Botoşani m.	218.258	195.075	1.460	272	249	36	110	3
Városok:									
396	Botoşani ..	32.355	19.292	688	115	107	22	48	3
449	Hârlău	9.074	6.661	356	18	12	3	1	
Falvak:									
	Călugăreni	947	923	4	—	—	—	—	
399	Cristeşti ..	1.898	1.885	9	1	—	—	—	
	Dracşani ..	1.838	1.802	9	—	—	—	—	
401	Flămânzi ..	1.618	1.585	15	11	11	7	2	
	Oneaga ..	1.766	1.753	6	—	—	—	—	
	Slobozia ..	715	701	5	—	—	—	—	
	Stăuceni ..	1.374	1.349	10	—	—	—	7	
	Supiţa ..	871	857	5	—	—	—	—	
	Ungureni-Is.	404	389	4	—	—	—	—	
	Ungureni-Ji.	314	290	5	—	—	—	—	
	Albeşti ..	1.418	1.362	15	—	—	—	—	
	Bătrâneşti ..	528	520	8	—	—	—	—	
	Brăteni ..	1.244	1.227	9	—	—	—	—	
	Ionăşeni ..	1.707	1.681	5	—	—	—	—	
	Mihălăşeni	1.090	1.058	15	9	9	—	6	
	Petreşti ..	242	234	8	—	—	—	—	
385	Ripiceni-Fab.	1.302	900	131	88	85	3	5	
	Siliscani ..	273	256	6	—	—	—	—	
	Strahotin ..	370	349	13	—	—	—	—	
	Băneşti ..	1.026	1.008	6	—	—	—	—	
	Călineşti ..	870	862	7	—	—	—	—	
	Dumbrăveni	4.176	4.023	8	2	2	—	—	
	Leorda ..	1.078	1.064	7	—	—	—	—	
	Salcea ..	1.749	1.641	19	14	13	—	—	
	Dorohoi m.	211.354	195.267	579	71	75	13	94	1
Városok:									
389	Dorohoi ..	15.866	9.738	214	49	60	10	15	1
	Herţa	8.454	6.602	25	2	1	3	—	
372	Mihăileni ..	3.686	1.976	132	—	—	—	49	
	Săveni ..	4.953	3.154	6	2	2	—	—	
Falvak:									
	Borzeşti ..	534	517	12	—	—	—	—	
	Drăguşenii	772	762	6	—	—	—	—	
	Havârna ..	2.969	2.909	3	1	1	—	—	
	Mitoc	1.942	1.880	5	—	—	—	—	
	Păltiniş ..	1.365	1.354	7	—	—	—	—	
	Plopenii-M.	543	523	1	—	—	—	—	
	Plopenii-Mici	338	334	3	—	—	—	1	
	Rădăuţi ..	2.236	1.448	7	—	—	—	—	
	Lupeni	1.554	1.524	10	—	—	—	—	
	Molniţa ..	1.522	1.511	7	—	—	—	—	
	Smârdani ..	1.220	1.197	4	—	—	—	—	
	Suharău ..	2.003	1.950	4	—	—	—	—	
	Vorniceni ..	3.460	3.429	6	—	—	—	—	
	Broscăuţi ..	3.234	3.185	4	—	—	—	—	
	Carasa	444	425	3	—	—	—	—	

	Összlakosság	Orth.	R. kath.	Magy. nemzetiségű	Magy. anyanyelvű	Ref.	Ev.	Un.
Dersca	2.909	2.892	10	—	1	—	—	
Dimăcheni	1.302	1.287	4	2	2	—	—	
Ghilia ..	1.435	1.425	10	—	—	—	—	
Văculeşti ..	2.150	2.097	7	—	—	—	—	
Vârful-Câmp.	1.407	1.384	5	—	—	—	—	
Vlădeni ..	911	902	5	—	—	—	—	
A havasalföldi (Munténia) magyarok.								
Arges m. ..	257.378	—	—	591	504	—	—	
Városok:								
Pitesti	19.532	—	—	487	408	—	—	
Curtea-de-Arges ..	6.809	—	—	49	50	—	—	
Brăila m. ..	219.831	—	—	1.569	1.453	—	—	
Város:								
Brăila	68.347	—	—	1.149	1.050	—	—	
Falvak:								
Brăiliţa ..	6.869	—	—	130	143	—	—	
Nedelcu								
Chercea ..	11.765	—	—	230	204	—	—	
Buzău m. ..	309.405	—	—	517	457	—	—	
Városok:								
Buzău	35.687	—	—	348	317	—	—	
Mizil	6.440	—	—	26	25	—	—	
Dâboviţa m.	309.676	—	—	705	656	—	—	
Város:								
Târgovişte ..	22.298	—	—	393	361	—	—	
Falu:								
Pucheni ..	801	—	—	83	76	—	—	
Ialoniţa m.	293.352	—	—	460	439	—	—	
Város:								
Cătărasi	18.053	—	—	167	158	—	—	
Falu:								
Jegălia ..	2.579	—	—	40	37	—	—	
Ilfof m. ..	999.562	—	—	24.690	24.486	—	—	
Város:								
Bucureşti ..	639.040	—	—	24.052	23.910	—	—	
Falvak:								
Chitila ..	1.626	—	—	82	79	—	—	
Otopeni ..	3.167	—	—	99	95	—	—	
Jilava	2.458	—	—	33	38	—	—	
Muscel m.	149.797	—	—	254	236	—	—	
Város:								
Câmpulung	13.868	—	—	173	164	—	—	
Olt m.	183.595	—	—	351	332	—	—	
Város:								
Slatina ..	11.243	—	—	276	262	—	—	
Prahova m.	477.750	—	—	3.624	3.473	—	—	

	Összlakosság	Orth.	R. kath.	Magy. nemzetiségű	Magy. anyanyelvű	Ref.	Ev. Ur.
Városok:							
Ploeşti	79.149	—	—	1.591	1.480	—	—
Câmpina	16.918	—	—	1.393	1.394	—	—
Sinaia	4.072	—	—	203	205	—	—
Slănic	6.306	—	—	56	59	—	—
Falvak:							
Moreni	4.806	—	—	101	95	—	—
Mislea	2.133	—	—	31	28	—	—
Stavropoleos	3.835	—	—	139	144	—	—
Târguşorul-Nou	1.419	—	—	62	67	—	—
Arva	405	—	—	67	72	—	—
Azuga	2.639	—	—	282	274	—	—
Busteni	3.792	—	—	276	259	—	—
Predeal	2.113	—	—	104	125	—	—
Râmnicu Sărat megye:	184.956	—	—	251	235	—	—
Város:							
Râmnicul Sărat	15.007	—	—	156	149	—	—
Teleorman m.	347.294	—	—	284	231	—	—
Város:							
Turnu-Măgurile	16.950	—	—	133	124	—	—
Vlasca m.	296.412	—	—	510	478	—	—
Város:							
Giurgiu	31.016	—	—	306	294	—	—
Falvak:							
Mihai-Bravul	3.199	—	—	61	59	—	—
Sterea	539	—	—	37	37	—	—
Az olténiai magyarok.							
Dolj m.	485.149	—	—	1.365	1.175	—	—
Városok:							
Craiova	63.215	—	—	1.082	949	—	—
Calafat	7.633	—	—	107	103	—	—
Gorj m.	206.339	—	—	168	153	—	—
Város:							
Târgu-Jiu	13.030	—	—	120	123	—	—
Mehedinţi m.	303.878	—	—	300	237	—	—
Város:							
Turnu-Severin	21.107	—	—	190	131	—	—
Romanati m.	271.096	—	—	244	224	—	—
Város:							
Caracal	14.950	—	—	135	125	—	—
Vâlcea m.	246.713	—	—	480	466	—	—

	Összlakosság	Orth.	R. kath.	Magy. nemzetiségű	Magy. anyanyelvű	Ref.	Ev.	Un.
Városok:								
Rămnicu-Vâlcea ..	15.648	—	—	166	162	—	—	
Drăgeşani ..	7.002	—	—	50	37	—	—	
Falvak:								
Brezoiu ..	3.183	—	—	197	203	—	—	
A dobrudzsai magyarok.								
Conştanţa ..	59.164	—	—	1.142	1.065	—	—	
Sulina	6.399	—	—	26	17	—	—	
Tulcea	20.403	—	—	72	74	—	—	
Medgidia ..	6.466	—	—	112	109	—	—	
Carmen-Silvia	872	—	—	41	43	—	—	
Cerna-Voda	6.744	—	—	64	67	—	—	
Terchighiol	1.956	—	—	13	13	—	—	
Babadac ..	4.626	—	—	21	22	—	—	
Mamaia ..	410	—	—	20	20	—	—	
Oituz	39	—	—	—	33	—	—	

TIZENHETEDIK FEJEZET

Mennyi magyar él tényleg Moldvában?

Láttuk az eddigiek során, a románok által is elismeri moldvai magyarok adatszámait. Bennünket azonban nem az érdekel, hogy a román népszámlálás adatai közé akaratlanul is mennyi magyar került, hanem azt szeretnénk tudni, hogy mennyi magyar él tényleg ezen a területen.

A katolikusok statisztikai adatai adják legmegközelitőbben a Moldvában élő magyarok számát." Ezeket az adatokat az előbbi fejezet végén már leközöltem a románok által is elismert magyarság adataival kapcsolatban.

A moldvai magyarok számának megállapításában legbiztosabb, de még mindég nem végleges elirányító a katolikusok statisztikája, mert Moldvában a katolikusok 2000—3000-ret kivéve, mind magyarok. Ezek a nem magyar katolikusok inkább a városokban élnek. Annyira áll ez a tétel, hogy a moldvai katolikusok mind magyarok, hogy maguk a románok is a római katolikus vallást „Religia Ungureascá"-nak, magyar vallásnak hívják.

Erről tesz tanúságot már 1763-ban Jezerski Szaniszló moldvai püspök Rómába írt jelentésében: „Catholici a moldavis non vocantur catholici séd Hungari", a katolikusokat a moldvaiak magyaroknak hívják s nem katolikusoknak.

Kizárólag román történészek és néprajzi kutatók tanúságát szeretném felsorakoztatni ennek igazolására. Radu Rosetti, aki a legjobb és legelső néprajzi kutatók közé tartozik írja: „A megtelepedett magyar lakosság Moldvában 50—60.000 lelket számlál. (Rosetti idejében ennyi katolikus élt Moldvában.) Ezek román állampolgársággal rendelkeznek. Ez a lakosság két élesen megkülönböztethető rétegre tagozódik, a csángóra és a székelyre, vallásilag kizárólag római katolikusok. Román és Bákó megyékben vannak főleg. "

C. Gane pedig azt állítja, hogy: „Az ide beköltözött fejedelmek magokkal hoztak számos magyar kat. családot, akik az or-

ság szívében telepedtek le intézményeikkel (valószínűleg a részes intézményre gondol a román szerző) és papjaikkal. Utódaikat ma is megtaláljuk Román és Bákó megyékben. Néprajzi szempontból s nemzetiségi tekintetben sértetlenül megőrizték eredetüket."

R. Gándea egyetemi tanár, aki erdélyi származású görögkeleti sovén román, beismeri, hogy a moldvai katolikusok csak Kotnárban és Moldva-Bányán voltak szászok, a többi falvakban pedig Hungari, nomine catholici.

O. Gádei azt mondja, hogy „magyar szigetek az úgynevezett csángók (lélekszámra kb. 60.000-en) is, akik székely leszármazottak."

Maga Jorga is magyaroknak tartja a moldvai katolikusokat. Ezt tartják a régebbi legkomolyabb román történetírók is, éspedig Onciul, Xenopol, Isopescu s mások. A legjobb élő román történész G. G. Giurescu egészíti ki az e tekintetben kivételt nem szenvedő történészek sorát.

1. N. Giocan a Román megyei katolikusokról írt monográfiájában azt állítja, hogy három községet kivéve mindenütt magyarul beszélnek a katolikusok (21. oldal). Ez a megállapítás annál fontosabb, mert a Román megyei katolikus magyarok közt van a legtöbb nyelvileg elrománosodott magyar.

Nemrég jelent meg, egy röpirat román nyelven, mely igyekszik szembeszállni az általános román felfogással, hogy a moldvai katolikusok mind magyar eredetűek, a füzet elején kénytelen beismerni, hogy: „majdnem minden román író magáévá tette azt a magyar felfogást, hogy mi moldvai katolikusok magyarok vagyunk/[4]

A román történészek egyöntetű felfogását teljes mértékben megerősíti a „Romániai Nagy Földrajzi Szótár" , amely 1898-ban jelent meg s kérdésünkben megállapítja, hogy: „*Bákó megye lakói legnagyobb részben románok, de találunk a földmíves nép között régi kolóniákat is, melyek magyar eredetűek: megőrizték a mai napig nyelvüket és Kat. vallásukat. Megtartották népi jellegüket oly mértékben, hogy vannak egész falvak csángócsaládokkal, ahol nem tudnak egyetlen szót sem románul.* A magyar telepeket két ágra oszthatjuk: először *csángó-magyarokra, akik a legrégibb időktől, a moldvai vajdaság megalapítása előtt, már a Szeret völgyében laktak . .*

A kivétel nélkül álló felfogást először az 1930-as román statisztika igyekezett megtörni, midőn a 110.000 moldvai katolikus közül csak 21.000-et ismer el magyar nemzetiségűnek és 24.000-et magyar anyanyelvűnek.

Rendelkezésünkre áll 1647-ből egy összeírás, amelyben 1020 katolikus családfő neve szerepel. Bandinni bosnyák származású moldvai püspök írta össze Róma számára. Semmi célja és oka

nem volt, hogy magyar érdeket védjen, de románt sem. A nemzetiségi kérdés egyáltalán nem vetődött fel összeírása alkalmával. ö csak számon akarta tartani híveit. Értékes adatok bukkantak elő ebből az összeírásból a magyar neveket illetőleg:

Először is mindössze 32 (azaz harminckettő) román nevet találtunk az 1020 családfő neve közül. Ez nem nagy ezrelék. A 32 közül 7 Pecorár, vagyis pásztor, akik nem biztos, hogy román eredetűek. Lehet, hogy magyar pásztorok voltak, de a románok közti foglalkozás miatt az általános román elnevezést kapták meg. Nem akarom azonban a nagy ezrelékszámot csökkenteni, mert akkor tényleg egy román név sem maradna a végén, ami azért sem volna valószínű, mert egy két vegyes házasság mégis csak elő kellett, hogy forduljon.

Német nevet 12 tudtam kihámozni. Úgylátszik a Moldvába költözött szászok hamar beolvadtak a románságba vallásilag és nyelvileg.

Olasz név a tízet sem éri el.

Szláv név valamivel meghaladja a húszat.

Tiszta magyar nevet 809-et találtam. Ezeknek a neveknek magyar hangzásához és jelentéséhez semmi kétség sem fér, mert ilyenek mint: Mészáros, Trombitás, Szabó, Tolnai, Fazekas, Sánta, Benedek, Tatrosi, Veres, Hosszú, László, Varga stb. stb.

A többi 130 név egyáltalán nem román név, hanem olyan kún-úz-csángó eredetű, tehát mind fajrokon, amellyel Erdélyben számtalanszor találkozunk, tehát végeredményben ezek is százados magyar nevek.

A tizenhetedik század elejéről származó adattal egybevetettük a mai névadatokat. Minden vidék katolikusainak sorából kiemeltünk 26 községet, amelyben nagyobb számmal élnek katolikusok, A választás Bákó, Román, Putna Tecuci és Neamt megyékből történt teljesen találomra. A kijelölt faluban minden katolikus nevét figyelembe vettük. A 26 községet azért választottam találomra ki, de úgy, hogy minden vidék bele essék, mert a ki). 120 helységet számba venni rövid időn belül szinte lehetetlen. Arra is sor kerül. így is mindenféle helység került a kiválasztottak közé s általános arányszám nem fog változni a teljes számbavételnél sem.

A 26 helységben 2550 családfő neve szerepel. Tekintve azt, hogy a moldvai katolikusok családjai nagyszámú, nem fogunk csodálkozni azon, hogy ez a 2550 család 13.000 személyt jelent, vagyis a moldvai katolikusok valamivel több mint 10%-át.

A 2550 családnév közül csupán 237 román név fordul elő. Ez nem is teszi ki a nevek tíz százaléKat. De még ez a százalék sem teljesen román eredetű, mert pl. Noghiu egész biztosan a Nagyból származik, s a Checiches kétségtelenül a Kecskésnek románosírása. Ennek alapján a román nevek százalékát jóval

le kell szállítani, mert számos névről kétségtelenül meg lehel állapítani, hogy nem román eredetűek, viszont másokról nem lehet bebizonyítani, hogy román eredetűek. *így a tíz százalék a felére csökken le.* A román nevek fele ugyanis foglalkozást jelent. Iparosok Moldvában nagyrészt magyarok még ma is. Ha román iparos költözött volna magyar helységbe, akkor nem román nevet kapott volna, hanem magyart. Valószínűbb tehát, hogy magyar iparosok költöztek román faluba, vagy oda jártak dolgozni, vagy pedig vegyes faluban a románoknak is ők dolgoztak s így a románoktól román foglalkozási nevel kaptak, ami aztán rajtok maradt.

Biztosan román eredetű név tehát mindössze a moldvai katolikusok 5%-ónak neve.

1930 óta a moldvai katolikusok száma 110.000-ről biztosan felemelkedett a természetes szaporodás alapján 125.000-re. Ennek alapján a névelemzés szerint, amit a románok annyira szeretnek használni, *Moldvában legalább 120.000 római katolikus magyar él ma.*

Az 1930-as román statisztika Moldvában 109.953 római katolikust tüntet föl, akikből legalább 105.000 a magyar. Ha ehhez a számhoz hozzávesszük az utolsó tizenegy év természetes szaporulatát, akkor a moldvai katolikusok számát *legalább 125.000-re* tehetjük *s ebből 120.000 biztosan magyar* származású.

Eszerint a moldvai magyarok számát 120.000-re tehetjük.

Az említett számból körülbelül 15.000 magyar érzésű egyén már jobban beszél románul, mint magyarul, vagy pedig nyelvileg már teljesen el is románosodott, érzésben azonban ezek is teljesen magyarok, amiről maga a román statisztika tanúskodik. Ha ezeket a magyar érzésű, de nyelvileg elrománosodottakat figyelmen kívül hagynánk — amihez azonban nincs jogunk — akkor is a moldvai magyarok számát 105.000-re kellene tennünk.

Magyar reálpolitikai szempontból ezt a számot kell kiindulópontul venni. Ezeknek az embereknek kulturális és vallási szabadságot kell biztosítani, már magának a reciprocitás elvének alapján is. Ha mi megengedjük az erdélyi románoknak ez irányban az önálló fejlődési lehetőséget, akkor joggal elvárhatjuk, hogy a románok is ugyanezt megengedjék a moldvai magyaroknak. Az nem szolgálhat okul a legelemibb emberi jogok megtagadására, hogy ezeket a jogokat századok óta megtagadták tőlük. Az pedig, hogy magyar részről a múltban ezirányban mulasztás történt, csak arra kell, hogy ösztönözzön bennünket, hogy mulasztásainkat helyrehozzuk és a magyar társadalom még inkább követelje a moldvai magyarok jogainak megadását.

Az említett 105.000 magyar anyanyelvű és 120.000 magyar

érzésű létszámot reálpolitikai alapul kell venni. Ez azonban nem jelenti azt, hogy beletörődjünk azok végleges elrománosításába, akiket ezen számon felül erőszakkal szakítottak ki a magyar népi egységből. Az 1779-es Sulzer-féle statisztikai adatok szerint abban az időben 6000 magyar család élt Moldvában, ami kb. 25.000—30.000 lelket jelent. Lippa konzul feljegyzése szerint ez a szám 1822-ben 40.000-re emelkedett és 1824-ben a pontosabb feljegyzés alapján 50.000-re rúgott. Ezen létszám természetes szaporodása ma — több mint egy század múlva — 300.000-es lélekszámot eredményezett volna. Mi lett a magyar ükapák, nagyapák és apák utódaival? Hová lett a 180.000 magyar, akik a magyar ükapák, nagyapák és apák utódai? Mondjunk-e mi le erről a 180.000 magyarról, akiknek apjuk vagy a nagyapjuk büszkén vallotta magát magyarnak, akik egyenes leszármazottai a honfoglaló magyaroknak.

Miért tennénk mi ezt meg? Miért nyugodnánk bele abba, hogy a történelem folyamán elrománosodott 2,000.000 óromániai magyar mellé sorakozzék még 180.000 csak azért, mert a mi nagyapáink 1849-ben elbuktak és nem tudták gondját viselni a Kárpátokon túli fajtestvéreknek, akiket kíméletlenül meglősz tótták anyanyelvűktől. Nyugodjanak bele abba, hogy a román erőszak közigazgatási és vallási eszközökkel belekényszerítette fajtestvéreinket a román nemzetegységbe? Ezek közül egyik sem ad okot és jogot arra, hogy az elrománosodás folyamatának befejeződését a 180.000 magyarra mi elismerjük. Lehet, hogy már nem sikerül mind visszamenteni a magyar egység számára s egyik részük gyarapítani fogja a moldvai magyarság temetőjének halotti számát, de nekünk a visszamenthetők kedvéért fel kell venni a harcot és el kell végeznünk a magyar feltámasztás kötelező munkáját.

A moldvai magyar kutatóink találkoztak görögkeleti magyarokkal is, akik bevallották, hogy még apáik katolikusok és magyarok voltak, de elvesztették ősi hitüket és nyelvüket, mert nem volt, aki gondjukat viselte. Ebben a tekintetben is felderítő kutatásokat kellene végezni, hogy pontosan meg lehessen állapítani a *180.000 elrománosodott magyar lakóhelyeit és elrománosodásuk foKat.*

A lappangó magyar öntudatot fel kell ébreszteni abban az elemben is, amely még emlékszik arra, hogy apja vagy nagyapja magyar volt nyelvileg, vallásilag és öntudatában. Még nem tagadta meg magyarságát, csupán szomorúan veszi azt észre, hogy kezd eltűnni a román tengerben. Éppen a határon van még csak, ahonnan visszaút lehet számára: ezt a visszautat kötelességünk megkönnyíteni, annál is inkább, mert hasonló folyamatot a románok minden erejükkel igyekeztek megakasztani Szatmár és Bihar megyében fajrokonaikat illetőleg. Nem

lehetünk ebben rosszabb magyarok mint a románok jó románok voltak.

Nagyon helytálló *Vida Péternek*, országunk egyik legjobb román szakértőjének véleménye, hogy a moldvai magyarok száma nem 120.000, hanem *legalább 200.000.* Ő — nagyon helyesen — azt tartja, hogy kedvező magyar történelmi fejlődés esetén a románosodás folyamatában legmesszebbre jutott 200.000 magyarból legalább 60.000—70.000 még visszafordul a magyar egységbe. Ez áll főleg a Beszterce- és Moldvavölgyi magyarokra, akiket a magyar néprajzi kutatók is elhanyagoltak, de a legújabb megfigyelések szerint e két folyó völgyében majdnem minden faluban lehet 8—10 családot találni, amelyek magyarnak vallják magukat. A 8—10 családon felül számosán vannak még mások is, akik tudatában vannak annak, hogy a közelmúltban estek csak ki a magyar népi egységből. E két folyó völgyében számtalan ősmagyar alapítási! falu van, amelyek magyarsága a mohácsi vész előtt közvetlen összeköttetésben volt a szamosvölgyi magyarsággal. Ezen a vidéken keletkezett az első két magyar kulturális és vallási magyar központ s csak a mohácsi vész után megindult brutális oláh üldözés következtében sorvadt el az itteni magyarság.

Vida Péternek feltevése az említettek alapján teljesen helytálló, én azonban csak azért nem kardoskodom még mellette, mert errevonatkozóan pontos, adatszerű kimutatás nem áll még rendelkezésemre. Ha a magát magyarnak valló 60.000—70.000 szórvány magyart idővel pontosan számba is vesszük, még mindég van 10Ó.000 magyar, akikről szomorúan kell megállapítanunk, hogy a múlt század második felében olvadtak be a románságba és vesztek el számunkra talán örökre.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET

Amit a románok szeretnének letagadni

A jelenlegi moldvai magyarság mint egy erős törzsű fa gyökerezik a háromszéki és csíki székely-magyarságba. A Tatros és Ojtoz folyók völgyei belenyúlnak — a Kárpátok gerincét átszelve — a csíki és háromszéki völgy katlanba. Az Ojtuz és Tázló völgyei pedig magyarlakta vidék: azok voltak a honfoglalás óta. A Tatros völgye viszont mellékfolyói völgyrendszerével belekapcsolódik a Szeret völgyébe, ahol a magyarság zöme él összefüggő egészben. Mellékelt térképem világosan mutatja ki az említett tényállást. Nem tudom eléggé kihangsúlyozni ezt az igazságot, hogy *a moldvai magyarság a székely magyarság tőszomszédságában él vele egy néprajzi egységet alkotva*. A székely-magyar és moldvai-magyarság által lakott területen a magyarság 75%-os többséget alkot.

Az Uz-Tatros és Ojtoz által közrefogott terület köti össze a Székelyfölddel a szeretvölgyi magyarságot.

Ezt nagyon jól tudják a románok is. Talán jobban mint mi. Ezért törölték el a határmenti magyar falvakat a népszámlálási adatok közül és közigazgatásilag is azért szűntek meg ezek teljesen. Pedig 11 tiszta magyar faluról van szó, amelyek lélekszámú 500-tól 1.000-ig terjed. Ugyanakkor a 60—70 lelket számláló román községeket különálló közigazgatási egységekként kezelik. Sőt pl. Costineni-ben csak 14 lakos van s mégis külön szerepel.

Jelen fejezetemben a románok által észrevett, letagadott és elhomályosított igazságot szeretném épp kidomborítani.

Először is *Moldvában színtiszta magyar falvak vannak:* számuk megközelíti az 50-t. A magyarság kisebb része, kb. 25%-a él csak vegyes román-magyar falvakban.

Másodszor a *magyar falvak* három nagy csoportban *egymás*

mellett fekszenek úgy, hogy magyar többségű járásokat lehetne belőlük alkotni.

Harmadszor *a moldvai magyarság 85%-a olyan területen lakik, amely terület a magyar határ mentén kezdődik, Csík- és Háromszék tőszomszédságában, s az általuk lakott terület néprajzi egységet alkot a Székelyfölddel.*

A székely-magyar terület és a moldvai magyarlakta vidék összefüggő egysége:

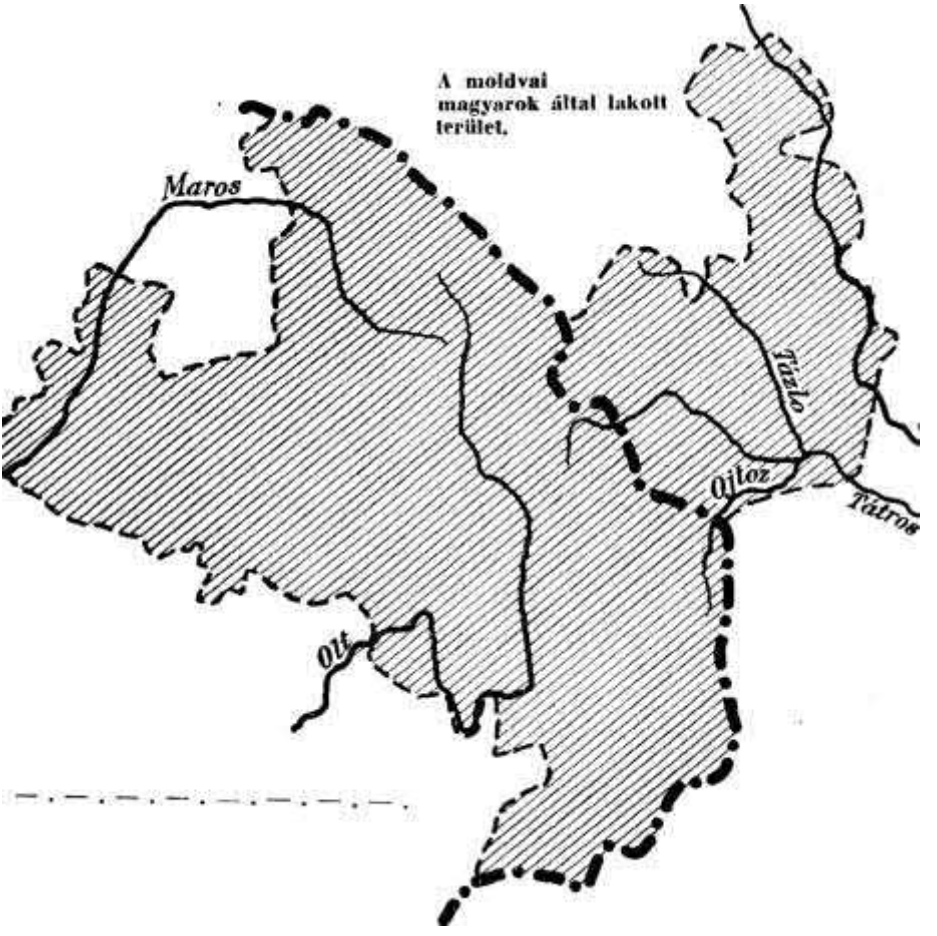

Már írtam arról, az előbbi fejezetben, hogy a románok éppen a színtiszta magyar falvakat tüntették el az 1930-as román statisztikában. Pedig e falvakról nemcsak az összes magyar,

hanem német, finn és román néprajzi kutatók is megállapították, hogy magyarok. Weigand, lipcsei egyetemi tanár pl., aki a századfordulón járt a moldvai magyarok között, megállapította, hogy nemcsak tiszta magyar területek vannak ott, hanem több faluban nem is lehet boldogulni a román nyelvvel, mert románul nem tudó egyének vannak nagy számban a tiszta magyar falvakban. Saját tapasztalatom is megerősíti Weigand megállapítását. Számos egyénnel találkoztam a tiszta magyar falvakban, akik nem tudtak románul, különösen a gyermekek az iskolakötelezettség idejéig és a nők, akik katonai szolgálat alatt nem voltak kénytelenek megtanulni a román nyelvet. Ha ezekbe a falvakba román kerül házasodás révén, az is elmagyarosodik.

Az első magyar csoport az Ojtoz és Tatros völgyében fekszik.

Ha az Ojtoztól délre a Kászon és Ojtoz folyó között vonuló hegygerincen haladunk One§ti-ig és az Uz folyócska völgyét kísérjük Uz-Mezőig s onnan a hegygerincen haladunk Bogáta falva mellett a Tatrosig, majd a Tatrost kísérjük Tatros faluig, s onnan a Tatros baloldalán a Tázló melletti Caracláuig haladunk, majd a Tázló folyásától Onesti-ig, akkor egy olyan területet kapunk, amelyen 19.000 ember él, s annak többsége magyar. Uz-Mező, Szalánctorka, Kis- és Nagyszalánc, Szalánc-Újfalu, Szőllőhegy, Újfalu, Szitás, Báhna, Diószeg és Tatros tiszta magyar falvak. Tehát 11 tiszta magyar falu esik erre a területre. Ezen felül Gorzafalva és One§ti, valamint Szaláncfürdő, felerészben magyar. Az általunk körülhatárolt területen csupán 4 román falu van. A magyar lakosok száma ezen a területen 11.000, a románoké csak 8.000. Tehát a magyarság jóval meghaladja a románok létszámát.

Evvel szemben azt tapasztaljuk, hogy *a román statisztika a ti magyar faluból csak kettőt tüntet fel külön,* mert közülük Tatrost nem lehetett eltüntetni, mivel egy történelmi nevezetességű helységről van szó. A másik helység Szalánc, 998 magyarral, de a román statisztika csupán 25 magyart tüntet fel benne.

Mi lett a többi tiszta magyar falvakkal?

Még az 1912-es román statisztikában külön szerepeltek ezek a falvak: az akkori statisztika azonban sem a vallási, sem a nemzetiségi adatokat nem tüntette fel.

Azóta *ezeket a magyar falvakat közigazgatásilag megszüntették és tőlük messzeeső román falvakhoz, vagy városokhoz csatolták.*

Tatroshoz viszont a *környékező román falvakat csatolták, hogy így megszüntessék tiszta magyar jellegét. Szalánctorka, Szőllőheggyel Aknavásárba lett beolvasztva*, amely városban az 1912-es években csak 500 katolikus volt és jelenleg a 12.588

lakos mellett 2.539 katolikus van. *A 2000 létszámmal megnövekedett katolikus létszám azonban nem a város katolikusainak adata, hanem a városhoz odacsatolt falvaké.*

Újfalut, Szitást és Báhnát viszont a tiszta román Bogdüne$tihez csatolták, holott ezek a falvak közelebb esnek Gorzafalvához, amelynek lakossága felerészben magyar. Az említett falvak útjai is Gorzafalvához vezetnek s majdnem össze is épülnek vele, viszont Bogdánesti 5—6—10 km-re esik e falvaktól és csak Gorzafalvát érintve, kerülő úton lehet e falut az említett három faluból megközelíteni. E három faluban 1.300 magyar él.

Diószeget viszont Tatroshoz csatolták, mert lehetetlen volt román községhez beosztani, olyan messzire esik ugyanis azoktól.

Uz-Poiánát (Úz-Mezőt) szintén megszüntették és Dármánesti Községhez csatolták, amelytől pedig 10 km-re esik.

A Tatros és a magyar határ közt eső többi részen, amely az előbbi terület egyhatodát teszi ki, a magyarság az összlakosságnak *körülbelül 30%-át* alkotja.

Az említett Tatrosvölgyi terület magyarságának fontos szerepe van a moldvai magyarság életében, mert összeköti a szeretvölgyi magyarságot a Székelyfölddel. Ezért kellett eltünniök a román statisztikából és a román közigazgatásból. Nekünk azonban inkább számon kell őket tartani, mert maga a románság ismerte fel az előbb említett jellegét és tűzzel-vassal igyekeznek is természetadta szerepüktől őket megfosztani.

A másik abszolút magyar többségű terület Caracláu és Onesti között lévő Tazláu folyórészen kapcsolódik a Tatrosvölgyi magyar többségű területhez.

Onesti-től egyenes vonalban haladva Brande^tit átszelve jutunk a Szerétig, innen a Szeret folyását követjük egészen Bákóig, ahol Bákót megkerülve a Marginéni falvak északi részéig jutunk és a Tázló, valamint a Szeret folyásával párhuzamosan haladó hegygerincen jutunk le Onesti-ig. *Ezen a területen a magyarság 81.8%-ot alkot. E területen 31 faluban a magyarság abszolút többséget alkot, s köztük 16 tiszta magyar falu van.* A románok csupán 11 faluban vannak többségben. Köztük 2-ben a magyarok majdnem a felét teszik ki: E terület *lakosainak száma 22.000, amelyből 18.000 a magyar és 4000 román.* A magyar többségi falvak a következők:

Berindetfi (140) Capáta (139), Ciocani (141), Fundu-Ráchá-ciuni (142), Valea-Rea (144), Somusca (146). Cleja (147), Alexandria (148), Fáráoani (151), Valea-Mare (152), Valea-de-Sus (153), Valea-Dragá (154), Costifa (155), Galbeni (159), Ferdinand (160), Valea-Seacá (161), Rájinca (162), Buchila (163), Dámocu*

* A számok a helységek sorjelzései az utolsó térképen és a statisztikai kimutatásoknál.

(164), Floresti (163), Frásinoaia (166), Alberti (161), Talpa (111), Luizi-Calugara (112), Osobifii-Luizi-C, (113), Corhana (114), Never (115), Margineni-Raze$i (183), Secátura (186), Trebisu (181), Barati (182).

Ezen a területen a legelemibb nemzetiségi jog alapján magyar járást kellene alkotni, amelyben a magyar többségnek kijáró jogokat kellene biztosítani.

Az előbbi területet rövidség kedvéért, Bákó-vidéki magyar területnek nevezzük, amelytől keletre a Tazláu völgyében van a harmadik magyar csoport 4500 magyar lelket számlálva. 4 faluban éspedig: Pusztinán, Gáidarban, Sarleiben és Stufuban a magyarok abszolút többséget és 3 faluban, úgymint: Butucariban, Násoe§tiben és Tárátán vannak a magyarok fele számban, a román statisztika szerint.

A, *negyedik magyar csoportot* a *Szeretett túli* magyarság alkotja, ahol *1 faluban abszolút többségben vannak,* 6000 lelket számlálva. *Ezek a falvak a következők: Bejghiru (249), Bőgdáne§ti (258), Chetris (244), Geoseni (241), Horge§ti (233), Váleni (234), Vladnic (221).*

Ide sorozható még az ezen falvaktól délre eső Ploscufeni, amelyben kizárólag magyarok élnek, és Unguri.

A Bakó-megyei magyarság létszáma — az 1930-as román statisztaki katolikus adatait véve alapul — *41.000. Ez a szám jelenleg* bizonyosan *50—55.000-re* növekedett a természetes szaporulat alapján.

A Bákó megyei magyarságtól északra terül el *a román-megyei zárttömbü magyar egység.* Az *1930-as román* statisztika szerint *32.000-en voltak,* megint csak a vallási adatokat véve kiinduló pontul. *Ezek száma jelenleg* szintén eléri a *31—40.000-et. 32 faluban* lakik ez a magyarság zárt egységben és a falvakban magyar többséget alkotva. Már leszögeztem, hogy ebből a magyarságból kb. 15.000 nyelvileg elrománosodott, érzelmében azonban mindmáig magyar, amiről a román statisztika akaratlanul is tanúskodik.

Az eddig felsorolt magyarság összefüggő csoportokban él és a csoportok egymáshoz simulva a Székelyfölddel alkotnak elnikai egységet.

A moldvai magyarság többi része elszórtan él, különösen a románvidéki magyarság és Jászvásár között, valamint több nagyobb városban.

A mellékelt térképek és a statisztikai adatok minden bizonnyal tudatossá teszik e fejezet elején leszögezett és 3. pontban összefoglalt tételt, amely számunkra a moldvai magyarság kérdését illetőleg döntő jelentőségű. Nem engedhetjük, hogy román törekvések elhomályosítsák a leszögezett és bebizonyított igazságot, aminek jelentőségét éppen ők ismerték fel.

TIZENKILENCEDIK FEJEZET

Százados magyar nyomokon Moldvában

A XVII-ik fejezetben említést teltem arról, hogy lia az egy századdal ezelőtti moldvai magyarság természetes szaporodását a magyarság létszáma mellett őrizhette volna meg, akkor *jelenleg Moldvában 300.000 magyar élne.* Akármi is történjék, az elrománosodás útján messzire jutott 150.000 magyarral, nem engedhetjük, hogy a feledés homályában tűnjenek el.

Számon kell tartanunk minden magyart, aki még kimondottan nem tagadta meg magyarságát, épp azért szinte aggályos gonddal kell kísérnünk minden nyomot, amely a 300.000 moldvai magyarhoz elvezet.

Lükő Gábor a „Moldvai Csángók" című munkájában ezeket az adatokat minden falura vonatkozóan külön-külön összegyűjtötte. Egy két pótlással és kiigazítással teljes egészében közlöm is ezeket az adatokat, hogy a moldvai magyarok kérdésével foglalkozók számára mindég kéznél legyenek.

A Lükő Gábor művéből átvett szöveganyagban előforduló rövidítések a következők: *B* betű a Codex Bandini rövidítése. Ez a munka 1647-ben készült, hogy általa a bosnyák származású püspök beszámoljon a pápának és a Congregatio Propaganda de Fidel-nek az új püspök a moldvai katolikusokról. E műben a katolikus családapák teljes névsorát találjuk meg, amelyek majdnem kivétel nélkül mind magyarok. Ezenfelül számos adatot közöl, ami a moldvai magyarok helyzetére vonatkozik a XVII. század első felében. Először Gegő Elek hívta fel a magyar közvélemény figyelmét a múlt század első [f]elében e munkára, azonban nem nagy eredményt ért el vele. A románok figyelmét Urechia hívta fel e műre 1895-ben, amikor ugyanis az eredeti latin szöveget románnyelvű kivonattal közzé is tették. A magyar olvasóközönség számára e művet Domokos Pál Péter tette hozzáférhetővé, aki 1940 folyamán a magyar fordítást saját kidásában közzétette.

J. Jerney János: Keleti utazása a magyarok őshelyeinek kinyomozása végett című munkának rövidítése. E kétkötetes munka 1851-ben jelent meg Pesten. Jerney 1844—45-ben járt Moldvában. Munkájában a moldvai magyar falvakat betűrendben sorolja fel. Az egyes falvaknál megadja a lakosok Számát és megállapítja róluk, hogy székelyek-e vagy magyarok, egyben azt is föl jegyzi, hogy beszélnek-e magyarul. Számunkra tehát fÖlbecsülheletlen Jerney megállapítása, mert megtudjuk, hogy a múlt század közepén mely helységben mennyi magyar élt és hogy akkor, mennyien beszéltek még magyarul.

K. Kovács Ferenc: Útinaplója című munkájának rövidítése. Marosvásárhelyen jelent meg e munka 1870-ben Veszély, Imets és Kovács utazása Moldva-Oláhhonban címmel 1868-ban. E munka plébániák szerint csoportosítja a katolikus falvakat Moldva területén. Egyházi statisztikára támaszkodik. A katolikus lakosok számát megadja falvankint. Nyelvükről azonban csak a plébániák keretén belül emlékezik meg. Ismeretes ugyanis, hogy Moldvában 10—15 falu is lartozhatik egy plébániához.

Seb. Sebestyén Ede: A romániai magyarok élete című munka rövidítése. Az említett mű 1904-ben Budapesten jelent meg. Fontosak Észak-Moldva katolikus szórványaira vonatkozó adatai. Erre vonatkozólag más szerzőnél alig találunk egy-két utalást. A szerző az egyházi statisztika alapján plébániák szerint csoportosítva sorolja fel a katolikus lakosságú falvakat. A katolikus lakosok számát a következőképpen tünteti fel: külön feltünteti a plébánia székhelyének számadatait s a plébániához tartozó többi község létszámát összegezve sorolja fel.

Ds. Dictionarul Statistic al României I—II. műnek a rövidítése, amely munka 1914—15-ben jelent meg Bukarestben. E munka az 1912-es román népszámlálás adatait teszi közzé, azonban nemzetiségi és felekezeti adatok nélkül. A Lükőtől átvett összefoglalásban a helységek lakosságának létszámát zárójelben, ebből a munkából vette át a szerző. Ugyancsak innen vette át Lükő az egyes helységekben előforduló templomok megjelölését, felekezetek szerint.

Wgd. Weigand Gusztáv; Ursprung dér S-gemeinden című munka idézésének rövidítése. Weigand megállapítja, hogy számos faluban csak a magyar nyelvvel tudott érintkezni, mert románul különösen a nők nem tudtak. Igen fontos ez, mert megállapítása 1902-ből való. Weigand megállapította továbbá, hogy a moldvai katolikusok mind magyar eredetűek. A Tatros völgyében lakó magyarok számát falvakként közli.

Dóm. Domokos Pál Péter: A Moldvai Magyarság című munka rövidített idézése. E mű Csíksomlyón jelent meg 1931-

ben. Fontosak Ja§i megyére vonatkozó közlései. A Bákó megyei falvak jó részéről statisztikát közöl, amelyek 1929-ből erednek. A falvakat plébániák szerint csoportosítja.

A szögletes zárójelben közlöm az 1930-as román statisztika adatait, ö.: összlakosság, r. *k.:* római katolikusok, *m.:* magyar rövidítéssel. *Az 1930-as román statisztika számos magyar falut eltüntetett, beleolvasztotta őket a román többségű falvakba.* Ezért nem lehet számos magyar falu újabb, 1930-as adatait közölni.

A nevek előtt szereplő számok sorrendi számok. Nagyjában meghagytam e tekintetben Lükő számozását. *Egyben lelőhelyek is azonban ezek a számok a nemzetiségi térképekhez.*

A Tatros (Trotil?) jobboldali mellékvölgyeiben, illetőleg a folyó jobbpartijón a víz folyósának irányában haladva.i)

1. Csürjés-Ciughie?, (K: Csioje§t, Seb: Cinghies). — *Magyar lakosságút* említik: J: 150, K: 203, Gegő, Szathm., Lupescu: *többsége Kat.* (Revista Democraliei Románé. II. 1911. No. 1. 37 1.). — J: *székely, magyarul tud.* — *Temploma katolikus.* — (összes lakója: 1253). *[ö. 1.274: r. k. 771: m. 83.}*

2. *Goioasa.* — *Magy.* lak: Seb. — Templ. ortodox. — (Ossz. Jak: 345). *[ö. 482: r. le. 1: m. 1.1.*

3. *Csobányos* — Ciobánu§, (Csobános). — *Magy.* lak: Seb. — (Ossz. lak: 4434). *fö. 7.091: r. k. 745: m. 687.].*

4. *Sipan*—§upanul. — *Magy.* lak: Seb. — *[ö. 369: r. k. 86: m. 57.1.*

5. *Podén-Podeni.* (Seb: Podein); — *Magy.* lak: Seb. — (össz. lak: 209.) *[Ö. 134: r. k. 5: m. 1.].*

6. *Lapos—Lapo§u.* — *Magy.* lak: Seb. — Templ. őrt. — (Össz. lak: 434.)

7. *Dormánfalua*—Dármáne^li. — *Magy.* lak: J: 250, K: 396, Wgd: 7-5% J, Wgd: *székely,* J, Dóm: *magyarul tud.* — *Templ. Kat.* és őrt. (össz. lak: 4435). *[ö. 7.091: r. k. 745: m. 687.].*

8. *Macskás*—Má?ca§u. (Szathm. — Seb: Maciucas). *Magy.* lak. Seb. Szalhm. A többi forrásmunkában nem találja Lükő. Lahovari csak Má§ca?uf patakot említ itt. Valószínűleg ennek völgyében áll néhány magyar ház.

9. *Uz-Pojána*—Poiana-TJzului. — *Magy.* lak: Dg: 127, Seb. — Dg: *székely.* Templ. őrt. (1) — (össz. lak: 351, Dg. szerint 127, tehát *valamennyi magyar!* Feltűnő, hogy a magyar forrásmunkák nem ismerik. A legrégibb oláh forrásokban már előfordul magyaros írásmóddal. [Az 1930-as Sta. Dormánfalvához sorolja.].

10. *Doftána*—Dofteana. (J: Doftiana). — *Magy.* lak: Gegő: 400, J: 200, K: 159, Wgd.: az össz. lak. Yi.-J, Wgd: *székely. Templ.* őrt. *Kat.* templ. Seaca nevű falurészen. — (össz. lak: 1870, Seacaban 309.) *[ö. 4. 789: r. k. 463: m. 19. f.].*

11. *Bogáta*—Bogata, Szathm: Cire§oaia, Csürösalja). — *Magy.* lak: ,1: 15, K: 61. Szathm. — J: *székely,* J. K: *magy. ny.* — *Templ. Kat.* —- (össz. lak: 295). [Az 1930-as St. Doftanához sorolja.)

12. *Szalánctorka*—Gura-Slánicului. — *Megy. lak:* Dg: 15. Doni. 62 család, Seb, Cold P. — Templ. őrt. (Dg) — össz. lak: Dg. szerint *119 csa-*

*) Térképet lásd a könyv végén.

Jód. — Ds. nem tünteti fel a falut. Lakosait Akna—Városához számítja.). [Az 1930-as Stat. Aknavásárhoz sorolja.]

13. *Szalánc*—Slánic. (J: Eszlenek. Ds: Cerdac). — *Magy.* lak: J: 400, K, 484, Dóm: 180 csal. — J. Wgd: székely. J, K, Wgd, Dóm: magy. nyelvű. — *Templ. kat.* — (Ossz. lak: 610). — Domokos tévesen Bandinus Szalonczával azonosítja (v. ö.: 76 Solonf a Tázló partján). Azonos Jerney Sófalvával, villa Salinarival? (Szegedi, Timon után közli), *[ö. 1.761:* r. *k. 998: m. 25.].*

14. *Szöllőhegy*—Párgáre§ti. (1448* — Cost, II. 355 — és Dg: Tise§ti, J, Tiszest, Szathm: Szöllős). *Magy.* lak: J: 200, K: 231, Dg: 394, Wgd: 100 ház. Dóm: 65. csal. J. Wgd: *székely,* Dóm: magy. ny. — *Templ. Kat. (Ossz.* lak: *708.* Dg. szerint 534.). [Az 1930-as Stat. Aknavásárhoz sorolja.]

15. *Diószeg*—Tuta. — *Magy.* lak.: J: 250, K: 280, Wgd: 90 ház. Doni: *135* csal. — J. Wgd: *székely,* Dóm: *magy. nyelv. Templ. Kat. (Ossz.* lak: *528).* [Az 1930-as Stat. Talroshoz sorolja.]

Az Ojtöz völgyén felfelé haladva.

16. *Ónfafva*—One§ti (már 1436-ban említik. — Cost. I. 488. — 1458-ban egyik fele Lábasfalva: Lábá§e§ti nevet viselte — Bogdán. I. 26.) — *Magy. lak.* J: 350, K: 320, Dg: 500, Wgd: *4 rész. Dóm: 280 csal. — J, Wgd. székely, Dóm: magy. ny. — *Templ. Kat.* és őrt. *— (össz. lak: 2307, Dg. szerint 1560). — Domokos tévesen a Bandinus említette Stanfalvával azonosítja (v. ö. alább a 24. sz. [Ö. 2.945: r. k. 1.236: m. 672.].

17. *Huta*—Fabrica de sticlá *Magy.* lak: K: 91, Dg: 130, Seb. — (Össz. lak. Dg. szerint 143).

18. *Bahána*—Bahna (K: Bohona, Doni: Bana, Bohána, Völcsök). —- *Magy.* lak. K: 142, Dg: 229, Wgd: 50 ház, *Dóm: 60 csal.* Wgd: *székely,* Dóm: magy ny. — *Templ. Kat. — íössz.* lak: *336,* Dg. szerint 288). — Völcsök valószínűleg nem népies neve a falunak. Domokos Bandinustól vehette tévesen Balanával azonosítva Bahánát (v. ö. alább a 25. sz.). [Az 1930-as Stat. Bogdáne^tihez sorolja.]

19. *Szitás*—Nicore§ti (1:50.000 és 1:100.000 térképek: Sila§ Dóm: Szitásfalva). — *Magy.* lak: Wgd: 50 ház, Dóm: 40 csal. Seb Szathm. Col d. P. — Wgd székely, Dóm. magy. ny. — Templ. Kat. — (Össz. lak: 218). [Az 1930-as Stal. Bogdáne§tihez sorolja.].

20. *Újfalu—Satu-Nou.* — *Magy.* lak. J: 250. K: 183, Dg. 292, Wgd. 80 ház, Dóm: 110 csal. — J. Wgd: székely J. K. Wgd. Dóm: magy. ny. -— Templ. Kat. — (össz. lak: 473.). [Az 1930-as Stat. Bogdáne§tihez sorolja.]

21. *Gorzafalva*—Groze§ti (újabban Oituz a hivatalos neve. Bandinus: Godzafalva, Garzdafalva). — *Magy.* lak: B. 69. J: 1000, K: 1085. Wgd 1500. Dóm: 520 csal. — B. J. Wgd: *székely,* Dóm: magy, ny. -— Templ. Kat. — (össz. lak: 3301.) *[ö. 3.348: r. k. 1.713: m. 676.].*

22. Cioreni. — Magy. lak. Seb.

Gorzafalva közelében *a XVII. században még más három székely* falu is volt és pedig:

23. *Manfalva*—Mane^te (B: 48 magy. lak., — ma Manascu patak és domb, 1:50.000 térkép).

24. Stanfalva—Stencst (B: 150 mgy. lak.) és

25. *Völcsök*—Balana (B: 87 magy. lak.) Ez utóbbi kettő már 1410-ben említettek Stáni$orá§ti és Vlieic néven (Cost. I. 78).

* A nevek után szereplő cvszám azt jelenti, hogy (román) oláh kútfőben már akkor szerepel a helység neve.

26. *Fűrésztelep*—Ferástráu—Oituz *[ö. 591: r. k. 259; m. 93.]*

27. *Herzsa*—Hárja, (K: Herzia Dóm: Hirsa, Seb, Szatlun: Marja j — *Magy.* lak. J: 40, K: 57. Dóm: 15 csal. — Dóm: magy. ny. — Templ. őrt. — (Ossz. lak: 1243. *fÖ. 1.058: r.* A. *67: m. 10.]*

A Kászon (Ca§in) völgyében.

28. Kászon—Ca§in. — (K: Kásinul). — Magy. lak: K: 13. Zöld Seb. — Templ. őrt. (3). (Ossz. lak. 1659.) *[Ö. 1.758: m. 1.]*

28/a. Mánástirea—Casin. *fö. 659: m. 6.].*

29. *Fűrészfalva*—Ferástráu, Dóm.: Fárástráu). Magy. lak: Doni: 30 csal. — (Dóm. magy. ny. ossz. lak: 1619). *[Ö. 1526: r. k. 237: m. 175.].*

30. *Búcsúm*—Buciumi (J: Bucsumi, Bursun, *K:* Búcsún). Magy. lak: J: 100. K. 90.— J: székely. — Templ. őrt. (2). — (Ossz. lak: 1458).

31. *Gutinázs*—Gutinasj (Dóm: Gutinaj). — Magy. lak: Dóm: 50 csal, Seb Col d P. — Templ. őrt. — (Ossz. lak: 515). *[Ö. 588: r. k. 148: m.* 72.1.

Tovább a Tatros jobbpartján lefelé.

32. *Kőkereszt*—Crucea de Piatrá. — *Magy.* lak: Dóm 3 csal. Seb. — Templ. őrt. (Össz. lak. 149).

33. *Borzfalva*—Borze$ti. (J, K: Borzest.) — *Magy.* lak: J. 50, K: 64. Wgd. Vs I)om: 25. — J. Wgd: székely, J. Doni: magy. ny. — Templ. őrt. (Össz. lak: 235). *[ö. 284: r. k. 73: m. 65.].*

34. *Szárazpatak*—ValeaSeacá. (J, K: Valeszaka).—*Magy.* lak: J: 200. K. 135. Dg: 121, Dóm: 60 csal. — J: székely, Doni: magy. ny. *Templ. Kat.* — (Össz. lak: 398. Dg. szerint: 369.) *fö. 456: r. k. 231: m. 201.]*

35. *Bogdán*—Bogdana. — *Magy.* lak: B: 18 *(régebben tiszta magyar)* J: 120 (15 Kat. és 5 ref. csal.) Wgd: Vs. — J: székely. — Templ. őrt. — (össz. lak. 310,) [ö. 351.].

36. *Cáinfi:* (Seb.) Caint. — Magy. lak: Seb. (össz. lak: 465.) [ö. 396: r. k. 25: in. 17.].

37. *Blidari.* -— Magy. lak: Seb. — (össz. lak: 603.) [ö. 657: r. k. I: m. 1.).

38. *Popeni.* — *Magy.* lak: Seb. — Templ. őrt. (össz. lak: 250.) [Ö. 257: r. k. 4: m. 4.].

39. *Prála*—Pralea (J: Prajla). Magy. lak. J: 120 Kat., 30 ref. K: 152, Dóm: 55 csal. Seb., Col. d. P. — J: székely, Dóm: magy. ny.—Templ. Kat. és őrt. — (Össz. lak.: 377.) [Ö.: 347: r. k 248: ni. 25.)

40. *Angelest*—Anghele^ti. — Magy. lak.: J: 38. — J: oláh ny. — Templ. őrt. — (Össz. lak.: 850.) [Ö. 864: r. k. 2: ref. 2.]

41. *Domnest*—Domne§ti (K: Dumest, Seb. Damnc§ti.) Domne$ti—Sat. Tárg. — Magy. lak.: J: 165, K: 9. — J: oláh és magy. ny. — Templ. őrt. — (Össz. lak: 755.) D.-Sat. [ö. 815: r. k. 6.] D. Tárg. [0. 273: r. k. 9: m, 3.]

42. *Pávafalva*—Páune§ti. — Magy. lak: J: 16. — J: „jövevény magyar[14] — Templ. őrt. (2). * ---------- Össz. lak.: 4485.) [ö. 4853: r. k. 4: m. 1.]

A Tatros balpartján,
ill. baloldali mellékvölgyeiben a vízfolyás irányában haladva.

43. *Surdu.* Magy. lak.: Seb. — (össz. lak: 222.) *fö. 304: r. k. 16: m* —/

44. *Brusztulóza*—Brusturoasa. — Magy. lak.: J: 100, K: 224. Wgd: 16%. — J. Wgd. székely, magy. ny — Templ. — őrt. (össz. lak.: 1017.) *fö. 1065: r. k. 234: m. 12.]*

45. *Szimbria*—Sámbrea. Magy. lak.: Seb. *11930. összl. 364: r. k. 26: m. 11.1*

45. *Ágas*—Agá$u, *fösszl. 1050:* r. *k. 136: m. 49.]*

46. *Buruenis.* (Seb. Burienis.) — Magy. lak: Seb. — (Össz. lak.: 186.) *lösszl. 202: r. k. 52:* m. —.*]*

47. *Prelucs*—Preluci. (K: Prelucs.) — J: 50, K: 29. — székely. — (össz. lak.: 615.) *[Ö. 682: r. k. 3: m. 3.1*

48. Aszó—Asáu. Magy. lak.: Seb. — Templ. őrt. — (Össz. lak.: 1341.) *[Ö. 3608: r. k. 78: m 49.]*

49. *Komán falva*—Cománe^ti. K: Komunest, Seb.: Comanca. — Magy. lak.: J:100, K: 190, Wgd: *Yi.* — Wgd: székely. — Templ. őrt. (Kat. templ. Lunca de jos-ban). — (össz. lak.: 977, Lunca d. j.-é 453.) *[Ö. 1428: r. k. 172: m. 80.1* Romániaivá = Kúnfalva.

50. *Veszélyes*—Vásie$ti. — Magy. lak.: Seb. — Templ. őrt. — (Össz. lak.: 1177.)

51. *Vermes*—Verme§ti. — Magy. lak.: Seb. — Templ. Kat. és őrt. — (Össz. lak.: 548.) *[Ö. 376: r. k. 85: m. 70.]*

52. Sipoteni. (Seb. Sipotele.) — Magy. lak.: Seb. (össz. lak.: 200.) *[Ö. 272: r. k. 26.]*

53. *Glodur*—Gloduri. (Seb.: Glodusi.) — Magy. lak.: J: 150, K: 90. — J: székely, K: magy. ny. — (Össz. lak.: 110.) *fö. 119: r. k. 98: m. 72]*

54. Plopomba—Plopu. — Magy. lak.: K: 12. Seb. — (Össz. lak.: 623.)

55. Págubeni. — Magy. lak.: Seb. (össz lak.: 259.)

56. *Lárga*—Larga. — Magy. lak.: J: 75, K: 14, Seb., Doni. — J: székely, K: magy. ny. — Templ. őrt. — (Össz. lak.: 672.)

57. *Kukujec*—Cucueti. — Magy. lak.: Seb., Dóm. — Templ. őrt. — (Össz. lak.: 558.) [Ö. 1043: r. k. 109: m. 92.]

58. *Degettes*—Pácurile. — (Wgd: Pacurele, Se., Dóm: Pacura, K: Polkzrar.) Magy. lak.: K: 32. Wgd: túlnyomórészt magy. Dóm: 25 csal. — Wgd: székely, Dóm: magy. ny. — Templ. Kat. — (össz. lak.: 123.)

59. *Aknavásár*—Tárgu-Ocna, (J: Akna, J, K: Okna). — *Magy.* lak.: J: 70, K: 230, Dg: 42, (a belső városban) +110, (Geoseniben) + 10 csal. (Váleniben). Doni: 27 csal. — J: *székely,* Dóm: magy ny. — *Templ. Kat.* őrt. (11), izr. (3), örmény. — (össz. lak.: 7989, Dg: szerint 404 -|- 570 -f- 104 csal.) *[ö. 12.588: r. k. 2539: m. 543.]*

60. Tatros—Trotu§. — *Magy.* lak.: B: 125, J: 400, K: 340, Wgd: túl-nvomórészben magy.! Dóm: 130 csal. — *Templ. Kat.* és őrt. — (össz. lak.: 988.) *[ö. 3493: r. k. 1796:* m. *424.]*

61. *Vízóra*—Vii§oara, (Seb: Viioara). — Magy. lak.: K: 15, Doni: 15 csal., Seb. — Templ. őrt. — (össz. lak.: 840.)

62. *Pojána*—Poiana. (Dóm: Poiana Nucului.) — Magy. lak.: J: 100, Dóm: 10 csal. — J: székely magy. ny. — Templ. őrt. — (Össz. lak.: 639.)

63. Caracláu. — (Dóm: Caraclei, K: Karaklei.) — Magy. lak.: K: 19, Dóm: 14 csal. — Dóm: magy. ny. — Templ. őrt. — (Össz. lak.: 922.) [Ö. 1095: r. k. 39: m. 9.]

64. Brátesti, (K: Bratest). — Magy. lak.: K: 16, Doni: 3 csal. — Dóm: magy. ny. — Templ. őrt. — (össz. lak.: 632.) [Ö 753: r. k. 4.]

A Tazló (Tazláu) jobbpartján felfelé haladva.

65. Glodosu, (Seb.: Glodoasa). — Magy. lak.: Dóm: 10 csal., Seb. — Dóm: magy. ny. — Templ. őrt. — (Össz. lak.: 323.) [Ö. 302: r. k. 48.]

66. Bársáne§ti, (Berzine§ti). — Magy. lak.: K: 61, Dóm: 2 csal. — (Össz. Doni: magy. ny. 760.) [ö. 774.]

67. Gura—Vili, (,T.. K: Guravoi). — Magy. lak.: J: 150, K: 47, Doni: 3 csal. — J: székely, J: Dóm: magy. nv. — (Össz. lak.: 183.) [ö. 605: r. k. 63: m. 68.]

68. Tazláu—Prájoaia. (Seb. Taslan és külön Prajoaia.) — Magy lak.: Seb. — (össz. lak.: 552.) [ö. 540: r. k. 7: ra. 5.]

69. Moreni, (Seb.: Morani). — Magy. lak.: Seb. — Tcmpl. őrt. — (össz. lak.: 480.) *[Ö. 602: r. k. 25.]*

70. *Berzun*— BerzunJ. (1400: Berzinf. — Cost. 1. 40. — J: Berzoncza. K: Berzoncz, Iraets: Berzencze.) — Magy. lak.: J: 160, K: 227, Wgd: 16%.
— J, Wgd: székely. — Templ. őrt. — Kat. teinpl. Butucari-ban. A magyarok valószínűleg itt laknak. — (össz. lak.: 403, Bu-ucarié 507.) *[Butücare: ö. 552: r. k. 271: m. 123.]*

71. Scáriga. — Magy. lak.: Seb. — (össz. lak.: 225.) *[ö. 335: r. k. 23: m. 23.]*

72. *Ru$i.* (Seb.: Ru§i.) — Magy. lak.: Seb. —(Lahovari szerint Costineni falu része Costineni össz. lak.: Ds. szerint: 10.) Ru§iesti Poduri mellett van; Máine§ti közelében.

73. Felső Vereses. Ver§e§ti-de-jos. — Magy. lak.: Dg. 106. — (Össz. lak.: 680. Dg. szerint: 691.) *fö. 784:* r. *k. 115: m. 100.1*

Alsó Vereses. Ver§e$ti-de-sus. *[ö. 151:* r. *k. 28: m. 28.J*

74. *Turul*—Turluianul. — Magy. lak.: J: 12 csal. Seb: — Templ. kai. és őrt. — (össz. lak.: 295. *[ö. 368: r. k. 61. m. 14.1*

75. Teckán—Tejcani. (1493: Stetcani. — Bogdán II. 6, Seb.: Tescani.)
— Magy. lak.: Seb. Dóm: — Templ. őrt. — (össz. lak.: 934.) [. 753: r. k. 15: m. 14.JT erkán = István.

A Sós-Tázló (Tazlaáu-Sárat) mellékén.

76. Ardeoani. — Magy. lak.: Seb. — Templ. őrt. (2). — össz. lak.: 911.) *IÖ. 930:* r. *k. 44: m. 43.]*

77. *Szabncza*—Solon$,(B: Szaloncz, Saloncza, J: Szalancz, Szalaczul).
— Magy. lak.: B: 175, J: 120, K: 58. — J: székely. — Templ. őrt. — (Össz. lak.: 1560.) — Bandinus adatát Domonkos tévesen a Tatros jobboldali mellékvölgyében levő Slanicra vonatkoztatja. B. Lukácsfalváról Forrófalvára menet érinti Szaláncot, az tehát csak a Sós-Tázlós melléki falu lehetett. [Ö. 1749: r. k. 14.]

78. §esuri. — Magy. lak.: Seb. — (össz. lak.: J: 143.) [ö. 289: r. k. 9: m. 9.]

79. *Podur*—Poduri, (Podurile). — Magy. lak.: J: 20 székely. — Templ. őrt. (Össz. lak.: 419.) [ö. 425.]

80. *Podurások* J: 42. — Magy. lak.

81. Valea—Arinilor. — Magv. lak.: Seb. Templ. őrt. (össz. lak.: 1125.) [ö. 536.]

82. *Lukácsfalva*—Lucáce§ti. — Magy. lak.: 1459 oki. (Bogdán I. 30), B: 86 (régebben több mint 100 ház.), J: 3. — Templ. őrt. (össz. lak. 1107.) *[0. 3992: r. k. 164: m. 132.]*

83. *Alfalu,* Sath de gios (B). — Magy. lak. említi Bandinus, az ő korában, azonban már puszta a falu. Ma nem ismeretes e helyen ilyen néven. Petrás Ince helytelenül Albute§tivel azonosította. (L. Jerneynél.)

84. *Moinest*—Moine§ti, (K: Moinest). — Magy. lak.: J: 60, K: 173. — J: székely, magy. ny. — Templ. Kat. őrt (2) és izr. — (össz. lak.: 4095.) Jö. 6616: r. k. 460: m. 104.]

85. *Moinestpataka*—Páráu-Moine§ti. Magy. lak.: J: 43 székely.

86. *Sós-Tázló*—Tazláu-Sárat. — Magy. lak.: J: 23 székely, magy. ny. — (össz. lak. Lahovari szerint: 107.)

87. *Sehes.* — Magy. lak.: J: 60 székely.

A Tázló partjain feljebb;

88. *Szalánctorka*—Tárája, (Imets. — Ds: Gura Solonjului, J: Szaloncza kis falu, K: Szaloncza, Seb.: Gura Solonc!) — Magv. lak.* .1: 160, K: 174. Imets: 39. — J: székely. — Templ. Kat. (össz. lak.: 437.) [ö. 598: r. k. 278.1

89. *Sóskút*—Sárata. — Magy lak.: K: 19 Gegő. Doni. — Templ. őrt. — (Ossz. lak.: 401.) [0. 437.]

A Tázló balpartján, a víz folyásával szemben haladva.

90. *Újfalu*—Slobozia-Mielului. — (Slobodzia: B, — Seb. Dóm: Slobozia, <— K, Dóm: Szlobozia, .1: Szlobozia milului). Magy, lak: B: 49, J: 70, K: 109. — J: székelymagy. ny. — Templ. őrt. — ((Ossz. lak: 719.) *[0. 635:* r. *k., 32: m. 48.]*

91. Brátila-de-jos és de-sus. K: Bratilla, Dóm: Brátilla. — Magy. lak: K: 17. Dóm. — Templ. őrt. (3). — (Össz. lak: 1241.) *[Br.-dc-jos ö. 430. r. k. 3: m. 3.]*

92. Báláneasa. (Balamiasza). — Magy. lak. K: 98. — Templ Kat. és orl. — (Ossz. lak: 553.) *[Ö. 593:* r. *k. 17í: ni. 167.]*

93. *Rosszpatak*—Valea-Rea (Imets). — Magy. lak: Seb. — Templ. Izr. (2) — (össz, lak: 454 a faluban, 393 a vásárhelyen.) *[Ö. 438:* r. *k. 130 m. 118.]*

94. *Orosa*—Orá§a (K, Imets: Orosa-Pataka, Ds: Oráija-Avram, Buták András: Őrösé, Orosika — Kalugár 1933, saját feljegyzés.) — Magy. lak: K: 106. — (össz. lak: 161.) *[ö. 648: r. k. 4: m. 4.]*

95. *Esztufuj*—Stufu (Dóm: Estufui) — Magy. lak: Dg: 192, Dóm: 80 csal., Seb. — Wgd: székely, Dóm. magy. ny. — Templ. Kat. — (össz. lak: 243 Dg: 194.) *fö. 331: r. k. 289: ni. 283.] '*

96. *Gajdár*—Gáidár. — (J. K: Gaidár.) — Magy. lak: J: 150, K. 127. Dóm: 80 csal., Seb. Szathm. — J: Kalugarból települt „csángó", J, K, Dóm: magy. ny. — Templ. Kat. (Össz. lak: 241.) *[ö. 373: r. k. 369: m. 368.]*

97. *Máriafalva*—Larguja. (Szathm. Dóm. — K: Szárkutza.) — Magy. lak: K: 60. Dg: 114, Dóm: 40 csal. — K. Dóm: magy. ny. — Templ. Kat. -— (össz. lak: 135.) *fö. 144: r. k. 144: m. 8.]*

98. *Kövesalja*—Petricica, (Dóm., L. — Zöld:Kövespatak, J: Tolvaj-patak, K: Petricsika.) — Magy. lak: J: 250, K: 112, Dóm: 30 csal. Seb, Cold P. — J: székely K, Dóm: magy. ny. — Templ. Kat. és őrt. — (össz. lak. 599.) *fö. 713: r. k. 235.]*

99. *Vidráska*—Prisaca—Vidra§ca, (J, K. — Seb: Vidrascu.) — Magy. lak: J: 160, K: 137, Seb. — J: székely,magy. ny. — (össz. lak: 117.) *ÍÖ. 371: r. k. 4.]*

100. *Janók*—-Enáche$ti. (J. — Seb: Jenachesti.) — Magy. lak: J: 24 székely, magv. ny. Seb. — Templ. Kat. és őrt. — (össz. lak: 712.) (Emőke) [ö. 780: r. k. 79: m. 82.]

101. *Bozótfalva*—Bo$oteni. (J: Bosoten.) — Magv. lak: J: 150 székely, magy. ny. Dóm. — Temp. őrt. -— (össz. lak. 333.) *fö. 328.]*

102. *Szerbek*—Sárbi. (Seb: Serbi.) — Magy. lak: 117. K: 49. — J. Wgd: székely. Templ. Kat. — (össz. lak: 305.) *fö. 387: r. k. 370: m. 369.]*

103. *Sztrucjár*—Stugari — Magv. lak: J: 100, K: 109, Seb. Dóm. — Templ. őrt. — (Össz. lak: 427. *[ö. 419.]*

104. Násoe$ti. — Templ. Kat. — (össz. lak: 255. *(Ö. 315: r. k. 163:* m. *168.]*

105. *Cetafuia,* (Seb: Celatnia.) — Magv. lak: Seb. — Templ. őrt. — (Ö.ssz. lak: 712.) *fö. 671. r. k. 38: ni. 58.]'*

106. Poiana—Boului. — Magy. lak: Seb. — (Össz. lak: 26.)

107. *Pusztina*—Pustiana. — Magy. lak: J: 500, K: 482, Dg: 7621. — J, Wgd: székely, (Dg: magyarok és részben szászok! — Szászok alatt itt valószínűleg protestáns magyarok értendők. J, K és saját lészpedi és kalu gari értesüléseim szerint magyar nyelvű. — Templ. Kat. — (össz. lak: 1100.) — Lahovari (Dg) szerint Nagy István vajda telepítette be székelyekkel. A moldvai néphagyomány általában minden jelentékenyebb történelmi eseményt Nagy Istvánnak tulajdonít. Valószínűbb Jeney és Kovács (53. 1.) egybevágó tudósítása, mely szerint Pusztina székely lakói 1764-ben az osztrák sorozóbizottság kegyetlenkedései elől menekültek Moldvába. *[Ö. 1177: r. k. 1153: m. 1U7.]*

108. Cámpeni, (Zöld: Kompén, Seb: Campeni) Magy. lak: Zöld, Seb. — Templ. kát és őrt. — (össz. lak: 712.) *[ö. 601: r. k.* 4.7

109. *Formoza*—Frumoasa. — Magy. lak: J: 300, K: 367.. — J: székely. J. K. és saját értesüléseim (lészpedi) szerint magy. ny. — Templ. Kat. és őrt. — (Össz. lak: 1369.) *[ö. 1679: r. k. 908: m. 903.]*

110. *Tázló*—Tazláu. (Seb. Tazlan!) — Magy. lak: Seb. — Templ. orl. — (össz. lak: 1499.) *[Ö. 1855: r. k. 61: m. 29.]*

111. *Sziró?* — Magy. lak: Gegő (Pusztina félegyháza). $iurina?

112. Bárle§ti (Seb.) — Magy. lak: Seb. (Pusztina félegyháza). Bárnesti.?

113. *Huleni.* — Magy. lak: Seb. (Pusztina félegyháza). Háineala?

A Tázló torkolata alatt a Tatros völgyében.

114. *Zsevren*—Jevreni (J, — K: Zsebzin!) — Magy. lak: J: 25, K; 27. — J: székely. J, K: magy. ny. — Templ. őrt. — (össz. lak: 280.) *[ö.* .745.7

115. *Egyedhalma*—Adjud. 1433, Cost. II. 646, .1: Adzsud). — Magy. lak: Seb, Cold P. — Templ. őrt (2) és izr. — (össz. lak: 3003.) *fö. 6748:* r. *k. 97: w. 60.]*

A Szeret balpartján a Tatros torkolatával átellenben.

116. *Ploszkucén*—Ploscuteni. (J, Szathm: Ploskuczén, K: Ploszkotzén, Wgd: Plo$niJeni.) — Magy. lak: J: 390, K: 360, Dg: 900, Dóm: 300 csal. — J, Dóm: „csángó*, J: Szabófalváról települt, (Wgd, hibásan: székely), J, Dg: magy. ny. — Templ. Kat. — (össz. lak: 907.) *[ö. 1350:* r. *k. 1220: m. 1183.1*

A Szeret jobbpartján Ügyed halmától délre

117. *Kálmánjaivá*—Cálimáne§fi. (Sulzer: Klimoneschty.) — Stiízer szerint (III. 558) a faluban Kat. templom romjai láthatók 1779-ben, magy. lakossága azonban már ekkor nincs Ezért nem valószínű Jerney véleménye, mely szerint itt esetleg Kománfalvára kell gondolnunk. *[O. 576: r. k.* 77

118. Máráš§e§tí, (Maréit!) — Magy. lak.: K: 6, Doni: 15 csal. Seb Col. d. P. — Templ. őrt. (2). — (össz. lak.: 4459.) *[Ö. 4532:* r. *k. 178: m. 91.]*

119. *Eszperecz*—Sperieli (J). — Hajdani magy. lak.-ra vonatkozólag Jerney, Szegedi Jánost (Decreta et vitae regum Ungariae qui Transylvaniam possederunt, 1743. — 4. paragr. idézi.) A falu lak. ma 203 lelket számlál. Valószínűleg mind olához, [ö. 511: r. k. 1: m. 1.]

120. Fáurei. — Magy. lak.: Dóm: 30 csal. Seb. — Templ. őrt. — (Össz. Jak.: 571.) [ö. 715: r. k. 1: m. 3.1

A Futna, Illetve a Milkó (Mileov) folyók völgyében:

121. *Foksán*—Foc§ani (Foksány). — Magy. lak.: J: 200, K: 103, Seb: 350, Dóm: 200 csal. — J: jövevény magyar (valószínűleg székely), Doni: részben magy. ny. — Templ. Kat. őrt. (22) örm. (2), és izr. — (Ossz. lak.: 25.066.) *IÖ. 32.481: r. k. 932: m. 653.J*

122. Odobe$ti. — Magy. lak.: Seb. — Templ. őrt. 7 és izr. — (Ossz. lak.: 5744.) [0. 8106: r. k. 43: m. 20.]

A Susica forrásvidékén:

123. *Visonta*—Vizantia-Mánástireascá. — J. 400. — K: 336, Dóm: 100 csal. —- 1, Wgd: székely, Dóm: magy. nv. — Templ. Ds. szerint nincs, J. szerint Kat. van. — |(össz. lak.: 1074.) [Ö. 1109: r. k. 488: m. 488.]

124. Sovcja (gyártelep). — Magy. lak.: Col. d. P. — A telepet e néven Fruneescu helység névtárán kívül csak a térképek ismerik, A gyárimunkások között valószínűleg magyarnyelvű székelyek is vannak, [ö. 3798: r. k. 130: m. 58.]

125. Podiil-Schiopului. [ö. 686: r. k. 185: ni. 266.]

A Szeret balpartján, III. a Barlád völgyében.

127. Nicore^ti (J. Nikorest). — Magy. lak.: J: 15 jövevény magy. — Templ. őrt. (3). — (Ossz. lak.: 1283.) [Ö. 1456: r. k. 4.]

128. *Tekucs*—Tecuci. (B: Takucs, J: Takucz.) — Magy. lak.: Bánd. szerint a XVI. században több mint 200 ház, a XVII. században nincs, J: 70, K: 18. — Templ. őrt. (9) és izr. — (Ossz. lak.: 14.927.) [17.172: r. k. 218: in. 196.]

Egycdhalmától északra a Szeret jobbportján a vízfolyással ellentétes irányban haladva:

129. *Szászkút*—Sascut. — Szathm. Dóm. — J: székelyek és más magyarok, a ref.-ok háromszékiek. A magyarok valószínűleg mind Fántánele nevű faluban laknak, mert itt van a Kat. és prot. templ. Fántánele a Szászkút név oláh fordítása. Szászkút első említése tudomásom szerint 1698-ból való. Chibánescu: Surete izvoade. IX. 194.) [A faluban ö. 589: r. k. 115: in. 109.] [A vásárhelyen ö. 447: r. k. 113: m. 48.] [Fántánele-ben ö. 498: r. k. 399: m. 196.]

130. Bere«yli. — Magy. lak.: 7 magyar, ny. — Templ. őrt. — (Ossz. lak.: 1001.) [ö. 1.304: r. k. 2.]

131. Páncélti, (K: Puncsesti). — Magy. lak.: K: 21, Seb. — Templ. őrt. (2). (össz. lak.: 2615.) [ö. 1092: r. k. 28: m. 15.]

132. *Meinl riska*—Mándri^ca. (K). — Magy. lak.: K: 5 magy. ny. — Templ. őrt. — (Össz. lak.: 864.) [ö. 1218: r. k. 6.]

133. *örbény*—Orbeni, K: Őrben. — Magy. lak.: J: 10 csal, K: 21, Seb. — J: csángó és székely, K: magy. ny. — Templ. őrt. — (össz. lak.: 486 + 1493.) [Ö. 2108: r. k. 20.]

134. Páltinata — Magy. lak.: K: 11 magy. ny. — (Össz. lak.: 258+424.) [ö. 997: r. k. 1: m. 1.]

135. Gropile (K: Gropi). — Magy. lak.: K: 9 magy. ny. — Templ. őrt. (2). — (Össz. lak.: 933.) [ö. 1032: r. k. 2.]

136. *Rekecsin*—Rácáciuni. (K: Alsó-Rekecsin, Dóm: Rechecin.) — Magy. lak.: K: 113, Seb.,- Dóm: Coid. P. — K: Magy. ny. Templ. Kat. és őrt. (össz. Jak.: 1697.) *IÖ. 1981: r k. 244: m. 24.]*

137. *Kurmatura*—Curmátura. — Magy. lak.: K: 94 magy. ny. — (Forrásaim közül csak Fruncescu ismeri még Kovács mellett.)

138. *Gá§teni.* — Magy. lak.: Seb.: — Templ. őrt. — Össz. lak: 435.) *[ö. 243:* r. *k. 28.]*

139. *Kápota*—Capáta. Ds: Cáputa, Seb.: Capola!) Magy. lak.: K: 68. Dg: 75. Seb. -— Templ. Kat. — (össz. lak.: 181, Dg. szerint: 168.) *[ö. 192: r. k. 129: m. 133.]*

140. *Berendfalva*—Berinde^ti (J, K: Berengyes). — Magy. lak.: J: 15, K: 117. — J: székely, K: magy. ny. — (össz. lak.: 102.) [ö. 165: r. k. 51: m. 114.]

141. *Csík*—Ciocani, (Andrásfalva — nem tévesztendő össze a bukovinai Andrásfalvával —, Seb.: Cicani). — Magy. lak.: J: 160, K: 191. *— J: székely és „csángó" , J; K: magy. ny. — Templ. Kat. — (Össz. lak.: 146.) *[Ö. 190:* r. *k. 179: m. 145.]*

142. *Felső-Rekecsin*—Fundu-Rácáciuni, (K, — Szathm.: Felsőreketyén, Doni: Fundul Rechecin). — Magy. lak.: K: 479, Szathm, Doni, Col. d. P. — Templ. Kat. — (össz. lak.: 874.) *[Ö. 854:* r. *k. 842: m. 833.]*

143. *Újfalu*—Satul-Nou. — Magy. lak.: J: 20, K: 97, Dg: 10 csal. Dóm, Col. d. P. — J: székely és más magy. — K: magy. ny. — Templ. kai. — (össz. lak.: 465, Dg. szerint 37 csal.)

144. *Pokolpatak*—Valea-Rea. — Magy. lak.: J: 250, K: 121, Seb. — .1: „csángó" , K: vegyes nyelvű. — íössz. lak.: 126 + 204, Rekecsin és Klézse községekben.) *[(). 319: r. k. 283.]*

145. *Dióskút*—Ghiu§cut. — Magy. lak.: K: 13. magy. ny. (1:50.000 térképen völgy, Nyr. 3:93 szerint hidegforrás Klézse határában. Többi forrásaim nem ismerik.)

146. *Somoska*—Somujjca, (Seb., Do: Samosca, Dóm: Szamoska, Cold. P: Samo§ca). — Magy. lak.: J: 600, K: 543, Szathm., Seb., Dóm., Cold. P. *— J: „csángó[4], K: magy. ny. — Templ. Kat. — (össz lak.: 917.) *[ö. 907: r. k. 898.]*

147. *Klézse*—Cleja. (Zöld: Clésé, Seb.: Klezsa, népies neve Bogdánfaíván: Kléze.) — Magy. lak.: J: 1000, K: 1296, Dg: 1342, Seb.: 1502, Dóm. Col. d. P. — J: „csángó" . J, K és Lükő tapaszt: magy. ny. — Templ. Kat. — (Össz. lak.: 1800.) *[Ö. 1839: r. k. 1698: m. l.j*

148. Alexandria. — Magv. lak: Seb. — össz. lak: 322.) *fö. 842:* r. *k. 792: m. 3.]*

149. Rehojest. — Magy. lak: K. —

150. Carnat. — Magy. lak.

151. *Forrófalva*—Fáráoani. (A falu egyik része Kákova, 1932.) — Magy. lak: B: 400, J: 1500, K: 1287, Dg: 1508, Dóm: 350 csal. — J: „csángó" , J, K, Dóm: magy. ny. — Templ. Kat. — (össz. lak: 1792.) — Első említése 1474 (Bogdán II. 247), Sulzer (III. 556 és utána Wolf 1. 116) „íarowano"-jn a Fáráoani név olaszos alakjának hibás olvasata s nem külön plébánia, mint közlője vélte. *[ö. 1785: r. k. 1758: m. 1.]*

152—5. *Nagy patak*—Valea-Mare. Több faluból áll: *Valea de jós, Valea de sus, Costifa, Valea Draga.* Ezeket a magyar szerzők nem említik külön. — Magy. lak: J: 1500, K: 1426, Dóm: 450 csal. — J: „csángó" J, K, Doni: magy. ny. — Templ. Kat. — (össz. lak: 380+545+253+614.) [Valea-Mare: ö. 406: r. k. 347; Valea de Sus: ö. 474: r. k. 463; Valea Dragá: ö 684: r. k. 646; Costita: Ö. 282: r. k. 277: m. 63.]

156. *Nagy-Szöllős.* — Magy. lak: Zöld.

157. *Nagy-Lonkán.* — Magy. lak: Zöld.

158. *Paskán.* — Magy. lak: B: 30. A Szeret partján állott, valahol a mai Trunk helyén. Gegő is említi, mintha az ő korában még állott volna. Mi-

vel Gegő sohasem járt a Szeret partján (vö. Pelrás Incze tudósítását, Tudománytár 1842. Uj folyam 12. k.), s mivel a korabeli utazók egyike sem említi Paskánt, adatát a Bandinus Godexből lopott jószágnak kell minősítenünk.

159. *Ttunk* — Galbeni. Magy. lak: J: 350, K: 263, Dóm: 135 csal. — J. „csángó" és székely. J. K, Dóm: magy. ny. — Templ. Kat. (Dóm és saját megfigy.) (össz. lak: 556.) [ö. 577: r. k. 565.].

160 *Újfalu* — Ferdinánd. Magy. lak: Dóm: 180 csal. magy. ny. — A világháború után települt a szomszédos magyar falvakból, ezért a korábbi lorrasok nem ismerik. — *Templ.* Kat. (Lükő megáll.) [Ö. 1129: r. k. 961: m. 12.].

161. *Bogdánjaivá* — Valea-Seacá, (népi neve Bogdánfalába). — Magy. lak: B: 55, J: 1700., K: 1590, Seb: 2170, Dóm: 520 csal. - J: „Csángó". L: nagyobbrészt moldvai magyar, kisebb részben bevándorolt székely, magyar nyelvű. — Bogdánfalva községhez több kis magyar falu tartozik (1. a 162—166. sz.). Ezek lakosságát magyar forrásaink mind a Bogdánfalvához számították. A tulajdonképpeni Bogdánfalva lak: Ds. szerint 978 fő. — Kat. templom Flore§ten van. [*Valea-Seacá. ö. 872; r. k. 670; Florefti. ö. 872: r. k. 360.]*.

162. *Buzinka* — Rüjinca. — Magy. lak: L: kizárólag magyarok lakják. Néprajzi szempontból — mint az alábbi öt falu —ez is teljesen megegyezik Bogdánfalvával, vagyis nagyobb részben moldvai magyar, kisebb részben hevándorolt székely lak: — (össz. lak: 138.) [ö. 81. r. k. 81.].

163. *Bukila* — Buchila. Magy. lak: L: csak magyarok lakják. — (össz. lak: 528.) [Ö. 393: r. k. 362 m. 1.].

164. *Damok*—Domocu. — Magv. lak: L: csak magyarok lakják. — (Össz. lak: 58 + 28.) [Ö. *43: r. k.* 43.].

165. *Florest*—Flore§ti. — Magy. lak: L: (felső végén több cigánycsalád is lakik.) — Templ. Kat. (össz. lak: 591.) [ö. 372: r. k. 360.].

166. Frásinoaia. — Magy. lak: L: két-három ház. (Többség oláh. Az oláhok már a XVII. században is itt laktak, de Bogdánfalva magyar lakosságához mérten, akkor is kisebbségben voltak. — Cod. Bánd. 431.) *[Ö. Ili: t. k. 107.1*.

167. *Albén*—Albeni. (Szathm: Albény.)— Magy. lak: Szathm. L. (Össz. lak: 198.) [ö. 171: r. k. 171.].

168. *Szöllőshegy?* — Magy. lak: Zöld.

169. *Újhegy*—Dcalul-Nou. (Dg: Dealul Sárii.) — Magy. lak: J: 100, Dg: 637 nagyobb része, Dóm: 70 csal. Zöld. J. Dg. és Dóm. az alábbi következő Sóspatakkal és Talpával egynek veszik. — L: moldvai magyar, oláh nyelvű. — Templ. őrt. — (össz. lak: 242.) *[ö. 249: r. k. 235: m. 3.])*.

170. *Sóspatak*—Sárata. Magy. lak: Zöld. J. Dg. Cold P. Dóm. L. — 1. fent Újhegyen. — J: „csángók*, Kalugarból települtek. Dóm: oláh ny. — Dg: Templ. kai. (esetleg Újhegyen, v. Talpán). — (össz. lak: 331.) *[ö. 312: t. k. 84.1*.

171. *Talpa* — Magy. lak: Seb. Dg. (1. fent Újhegyen). — Templ. őri. (Össz. lak: 397.) [ö. 474: r. k. 414: m. 1.].

172 *Kalugár*—Liuzi-Cálugára. (L. -— Zöld, J, K: Kalugyerpataka,
Szathm: Luizi, Ds: Luizi, Ds, Dóm: Luizi Cálugára, Dóm: Luizi-Kalugar). — Magy. lak: J: 1300, K: 1530. Dg: 948, Seb: 2248, Dóm: 800 csal. A szádokban talán azért van ilyen nagy ingadozás, mert egyes szerzők a kisebb falvakat (173—174. sz.) is ide számítják. — J: „csángók", L: kultúrájuk erős székely hatást árul el. — J, K, Dóm. L: magvar nyelvű. — Templ. Kat.
— (össz. lak: 1664.) [ö. 1.876: r. k. 1.853: m. 1.800.].

173. *Koton*—Osebijii—Luizi-Cálugára. — Magy. lak: L: moldvai magyar. erős székely hatás alatt. — (össz. lak: 624.) [ö. 309: r. k. 66: m. 4. 1

174. *Korhán*—Corhana. — Magy. lak: L: moldvai magyar (kevés oláh is lakik a faluban), magy. ny. — (össz. lak: 322.) *(ö. 452: r. k. 406: m. 401.].*

175. *Nevér*—Negel. — L: Puszta falu Kalugar halárában. Lakói a inul; század végén magyarok voltak. Ds. szerint 1910-ben még 31 lakója volt.

176. *Plubok.* — Magy. lak: Zöld.

177. *Rekettyés*—Ráchiti§. — (J. — K: Richitest, Imets: Rityitest.) — Magy. lak: J: 200, K: 47, Dg: 68. — J: „csángók" (Kalugarból települtek) és két székely család. — Magy. ny. — Templ. Kat. és őrt. — (össz. lak: 239+72. *[Ö. 779: r. k. 95.].*

178. *lzvora* — Isvoarele (J, — K: Iszvóra, Seb: Isovarile). — Magy. lak: J: 18, K: 45, Seb. — J: székely, J, K: magy. ny. •— Templ. Kat. és őrt. — (Össz. lak: 239 + 72.) *[ö. 472: r. k. 183.].*

179. Letea-Nouá. — (Seb: Letea). — Magy. lak: Seb, Dóm. — Ds. hasonló néven csak politikai községet ismer, falut nem említ, csak a „Letea[4]* papírgyárat Domnija-Maria faluban (1428 lak.), [ö. 3096: r. k. 221: m. 71.j.

180. *Bákó*—Bacáu. (B: Bacovia, első eml. 1408, — Gost, II. 631). — Magy. lak: B: 680, J: 500, K: 452. — J: magy. ny. K: magy., lengyel és német nyelvű. Templ. Kat., örm., izr. és 7 őrt. — (össz. lak.: 18.846, J. korában 3200, B. korában a magyarság még többségben volt.) *[ö. 31.138:* r. *k. l. 897: m. 822.].*

181. Trandasila. — Magy. lak: J: 23.

A Terebes (Trebi§u), más néven Bernét (Bárnatu) patak völgyében felfelé haladva.

182. *Barát—Barafi.* (Zöld, J, Dóm. J. K: Barácz.) - J. szerint régi neve Terebes volt. — Magy. lak: J: 350, K: 226. — J: „csángó" (oláh ny.) és székely (magyar ny.). — Templ, Kat. (Össz. lak: 368.) *[Ö. 498: r. k. 455: m. 2.].*

183. *Magyar-Mardzsinén*—Márgineni-Unguri (Rázesi) (J. Zöld: Alsó-Marsinen. K: Mardzsinén-Unguri, Dóm: Márgineni.) Magy. lak: J: 400, K: 455, Dg: 631. — J: „csángó" kis töredéke magy. ny. — Templ. Kat. — (Össz. lak: 626.) [Ö. 752: r. k. 737: m. 3.].

184. *Küsbikk*—Margineni-Osebi|i, (J. 1. 271 1, — Seb. Dóm. Gujbic, K: Mardsinén-Osebicz. L: ma már csak a mellette álló domb neve Küsbikk-Cujbio Buták András, Kalugaron és az 1:50.000 román katonai térkép szerint.) — Magy. lak: K: 105, Seb. Dóm. K: magy. ny. L: ma oláh ny. — (össz. lak: 247.) *[ö. 309: r. k. 66: m. 7.)*

185. Márgineni-Munteni. (K: Marzsinén: Muntén.) — Magy. lak: K: 167 m. ny. — Templ. őrt. — (össz. lak: 974.) *[Ö. 973: r. k. 432:).*

186. *Szekatura*—Secátura. (J. K: — Dóm: Secatura.) — Magy. lak: .1: 200, K: 194, ^Dg: 204, Dóm: 60 csal. — J: „csángó". K; Doni: Magy. ny. — Templ. Kat. — (össz. lak: 259, DG. szerint a magyarok mellett csak 5 oláh *és* 4 *cigány lakik a faluban.) [Ö. 251: r. k. 244:j.*

187. Terebes—Trebi§u. (B. J. Doni. — Doni. Goid P: Trebe$ Dg. Bárnatu.) — Magy. lak: B: 155. Dg. 193, Dóm: 70 csal. — B. Dóm: magy. ny. — Jerney Baráttal azonosította. Valószínű, hogy a két falu egyvégbe nyúlik el, a patak völgyén s Bandinus, valamint Jerney adatai mindkettőre vonatkoznak. — (Össz. lak: 366.) *[ö. 425: r. k. 330: m. 1.].*

188. *Hidegkút*—Fántánele (B, Gegő, — B: Fontanella, Zöld: Fund Fontinél.) — Magy. lak: B: 58, Zöld, Gegő, Ds: Luter, kápolna.) — (Össz. lak: 338. — Már B. korában 400 oláh lakosa volt.) [ö. 257: r. k. 11:].

189. *Lunkán*—Luncani. — Magy. lak: J: 200 székely. — Templ. őrt. — (össz. lak: 662.) [ö. 516.].

190. Rápa—*Epei.* (J. K: Ripa Epei.) — Magy. lak: J: 35, K: 85. — J. székely. — (össz. lak: 78.) [ö. 98: r. k. 56.].

A Beszterce jobbpartján.

191. *Bírófalva*—Gheráe§ti, (1446 Gost, II. 246. — K: Ghirest.) — Magy lak: K: 52 magy. ny. — (Ossz. lak: 160.)

192. Hemeiu§i (Seb: Himeusi-Fant, Dóm: Himeius.) — Magy. lak: Seb. Dóm. — Templ. őrt. (össz. lak: 853.) [ö. 800: r. k. 23: m. 21.].

193. Rácila (Dg: Obrejesti.) — Magy. lak: Dg: 101, Dóm. — Templ. őrt. — (össz. lak: 405. Dg. szerint 315.) *[ö. 480: r. k. 235: m. 235.].*

194. *Lészped*—Lespezi (J, K: Leszpecz, Szathm: Leszper, Seb: Lespez-Gárleni.) — Magy. lak: J: 400, K: 315, Dg: 79 csal, Seb., Szathm., Doni. — J. L. magy. ny. — Templ. Kat. és őrt. — (össz. lak: 1080.) [ö. 1.314: r. k. 1.054: m. 1.054.].

A Beszterce és a Szeret között.

195. Ungureni. — Magy. lak: Zöld. — (Össz. lak: 206.).

196. Radomire§ti (J: Doftor, — e két néven szereplő helység azonosságát, Lavohári nyomán állapítom meg.)—Magy. lak: J. 54, K: 20. -— J: székely és „csángó", K: Magy. ny. — (össz. lak: 169+27.) *[ö. 161:* r. *k. 4.]*

197,. Szerbanest—§erbáne§ti. — Magy. lak: K: 30 magy. ny. — (össz. lak: 208.).

198. Costeiu (J: Kosztén, K: Kostei.) — Magy. lak: J: 50, K: 17. Seb, Dóm. — J: jövevény magyar, magyar ny. — (össz. lak: 141.)

199. Sáuce^ti (J: Szeucsesí, Seb: Sancesti.) — Magy. lak: J: 40 jövevény magyar, Seh. — (Össz. lak: 1156.) *[Ö. 1.334: r. k. 11.]*

200 *Szkinén*—Schineni (J.—K: Spinén, Seb: Skineni). — Magy. lak: J: 150, K: 96, Seb., Col d P. Dóm. — J: székely, K: magy. ny. Templ. Kat. és őrt. — (össz. lak: 592.) *[ö. 798: r. k. 297: m. 3.],*

201. *Berdilá.* — Magy. lak: Seb. Dóm. — Lahovari csak egy hasonló nevű völgyet ismer Ciuma§i községben.

202. Peletuci de Jós. — Magy. lak: Seb. Dóm. — (össz. lak: 143.) [ö. 222: r. k. 75.].

202a. Peletuci-de-Sus. [ö. 282: r. k. 42.].

203. §erbe§li. (J: Serbest.) — Magy. lak: J: 18 jövevény magy. — Templ. őrt. -— (Össz. lak:-507.) *[Ö. 479: r. k. 7: m. 1.1.*

204. Bere§ti. (yJ: Biriest, Berjest.) — Magy. lak: J: 50 székely. — Templ. őrt. (összv lak: 1254.) /*Ö. 1.304: r. k.* 2.7.

A Beszterce völgyében felfele haladva.

205. Buhu§i. —« Magy. lak: Seb, Dóm. — Templ. izr. (4) és őrt. (össz. lak: 3.200.) *lö. 8.655: r. k. 572: m. 85.].*

206. Bláge§ti. — (Zöld: Blegyest.) — Magy. lak: Zöld. — Templ. őrt. (Össz. lak: 1.702.) *[ö. 1.806: r. k. 6: m. ÍJ.*

207. *Jánosvölgye*—Valea-lui-Ion. '(Zöld.) — Magy. lak: Zöld. Templ. őrt. (Össz. lak: 897.). [Ö: 910: m. 10.].

208. *(J: Szűcs)* Socea. — Magy. lak: 80 székely, magy. ny. — Templ. őrt. — (Össz. lak: 501.).

209. Ncgule^ti. — Magy. lak.: Seb. Dóm. — (Össz. lak: 776.).

210. Román (K: Román). — Magy. lak: 70 magy. ny. — Templ. őrt.— (Össz. lak: 698.).

211. *Felső-Mar sínén* (Zöld). Márgineni. — Magy. lak: Zöld, Seb. •— Templ. őrt. — (össz. lak: 1889.).

112. Dochia. — Magy. lak: Seb. Cold P. — Templ. kát és őrt. — (Össz lak: 1.574.). [ö. 1.870: r. k. 100: m. 67.)

213. Turture§ti (Zöld: Turturen). — Magy. lak: Zöld. — Templ. őrt. — (Össz. lak. 283.). [ö. 368: r. k. 4: m. 3.l.

214. Cuculesti (Seb. Bárgáoani Félegyházának mondja). — fö. 367: r. k. 7.].

215. *Macskátcsi:* (Zöld) Má§cáte$ti. — Magy. lak: Zöld. — (Ossz. lak: 15, Lahovari szerint Dobreni községhez tart.).

216. Vánátori (Zöld: Vanatori). — Magy. lak: Zöld. — Terapl. őrt. — (Ossz. lak: 314.).

217. *Karácsonkő*—Piaira, »(J, B: Kracsonkő, Dóm: Piatra Neam^i) — Magy. lak: B: 16, J: 60, K: 201. — K: magy., német és oláh nyelvű. — Templ. Kat., lipován, 6 őrt. és 12 izr. — (össz. lak: 18.965, Bandinus korában 800.). *[ö. 29.824: r. k. 999: m. 500.].*

218. *Tarkő*—Tarcáu. — Magy. lak: Dóm. — Templ. őrt. — (össz. lak: T. Gheuca: 589, + Schitu: L: 444.) [ö. 9J: r.. k. 24.].

219. *Hangú* (Ds: gura Hangului). — Magy. lak: Dóm. — Templ. őrt. (össz. lak: 1.677.). [ö. 2.001: r. k. 2: m. 1.].

220. *Brates*—Brata$e$ti (Viforenitől keletre), [ö. 365: r. k. 37: in. 14.].

221. Sácue§ti —;(Sácueni Traian és Tira litv. között).

222. Burbulesti: Dóm. Helyesen: Burghele§ti (Vaslui m. ben.)

A Szeret balpartján a víz folyásával ellenkező irányba haladva.

223. *Korbászka*—Corbasca. — Magy. lak: J: 35 „csángó*[4] magy. ny. — Templ. őrt. (Össz. lak: 810.). [ö. 907: ref. 1.].

224. Fulgeri§. — Mágy. lak: Seb. — (össz. lak: 255.) [ö. 171: r. k. 11: m. 11.].

A Dienef patak völgyében:

225. Diencj. — Magy. lak: Seb. — Templ. őrt. — (össz. lak: 310+197.) [Ö. 317: r. k. 6: m. 6.].

226. Pánceíjti (J. K: Poncsest). — Magy. lak: J: 25, K: 42. — J. magy. ny., K: oláh ny. — Templ. őrt. — \(össz. lak: 1.019.) [ö. 1.092: r. k. 28: m. 15.].

227. *Lábnik*—Vladnic;(Dom, — J, K: Vladnik). — (Magy. lak: J: 396, K: 344, Dóm: 110 csal. — J: székelyek Háromszék-, Csík- és Gyergyóból.
— J, Dóm: magy. ny. K: részben oláh nyelvű. — Templ. Kat. — (össz. lak: 574.) [Ö. 730: r. k. 615: m. 608.].

A Rácátáu patak völgyében felfelé haladva:

228. Bázga (K: Basga, Seb: Barga!). — Magy. lak: K: 40 oláh ny. Seb. (Össz. lak: 218+119.) [Ö. 345: r. k. 13: m. 2)

229. Rácatáu \(J, K: *Rekett-tó,* Seb: Racatan!). — Magy. lak: J: 135, K: 50. — J: több magyar faluból jöttek, magy. ny. K: részben oláh ny. — Templ. őrt. — (Össz. lak: 199.) [Ö. 192: r. k. 27: m. 31.].

230. Recea. — Magy. lak: Seb. — Templ. őrt. — (össz. lak: 185+171.) [Recea-de-Sus. ö. 213.].

231. Galeri. — Magy. lak: K: 54 magy. és oláh ny, Seb. — (össz. lak: 168.) [Ö. 213: r. k. 72: m. 42.].

232. Márascu. — Magy. lak: Seb. — Templ. őrt. — (Össz. lak: 73.) [ö. 92: r. k. 17.].

233. Horge§ti. (K: Horgest). — Magy. lak: J: 286, K: 298, Dóm: 110 csal, Seb, Gold P. •— J: „csángók", Moldva melléki magyar falukból különösen Bírófaivárói települt, J, Dóm: oláh ny, K: részben magy ny. — l'empl. Kat. és 2 őrt. — (össz. lak: 1.637.) [ö. 1.316: r. k. 814: m. 207.]

234. Valén—Váleni. _ Magy. lak: J: 202, K: 289, Dóm: 90 csal, Seb, Cold P. — J: „csángók" Szabófalváról települt, J, K, Dóm: magy. ny. —
— Templ. Kat. — Ifössz. lak: 467.) *[ö. 547: r. k. 410.].*

235. PoduI-Ro§u. — Magy. lak: Seb. — Csak Frunz említ hasonló nevű falút Bákó megye Alsó-besztercei járásban, Petresti községben, tehát a Szeret jobbpartján, míg Seb. Váleni félegyházának állítja. Tehát a Szeret balpartjára teszi.

236. Parincea (J: Porincsel, K: Porincz, Seb: Parinca. — Magy. lak: J: 124. K: 180, Seb. — J: bukovinai és erdélyi székelyek. K: magy. és oláh nyelvűek. — Templ. 2 őrt. — (össz. lak: 571.) *[ö. 809: r. k. 28: m.* MJ.

237. *Magyarfalu*—Ungureni (J, Szathm. — J. K: Ungurén). — Magy. lak: J: 46, K: 36. Szathm. — J: „csángók", Egyed, Szabó- és Tamásfal várói településtek. K: magy. és oláh ny. — Templ. őrt. — (össz. lak: 438.) [ö. 434: r. k. 1: m. 2.].

238. Tociloasa (J: Tocsilósza). — Magv. lak: J: 20 magy. ny. — (össz. lak: 264.) [ö. 354: r. k. 6.].

239. Varnila. (K: Várnicza.) — Magy. lak: K: 68, Seb. — K: magy. és oláh ny. — (össz. lak: 92.) [ö. 38: r. k. 23.]

240. Bártá§e§ti. — Magy. lak: Seb., Doni. — Templ. őrt. (Össz. lak: 159.)

A Szeret partján felfelé.

241. *Diósfalu*—Goeseni. (J. K. — Dóm: Diószeg. Zöld: Diószín, Szathm: Gyoszén, Seb: Joseni.) — Magy. lak: 531, K: 241, Dóm: 160 csal., Seb., Szathm.: Col d. P. — J: „csángóknak tartják magukat, de különféle helyek ről és magyar földről származnak[4]*. J, K, Doni, L: magy. ny. — TempL Kat. és őrt. (össz. lak: 1255.) [Ö. 1363: r. k. 833: m. 135.]

242. Fántáneanu. — Magy. lak: Seb. — (össz. lak: 132.) [ö. 110: r k. 12.]

243. Blajoaia. (Lahovari csak hasonló nevű patakot ismer Diósfaluban. Seb: Valea Blajoaci.) — Magy. lak: Seb.

244. *Ketris*—Chetri§. (J, K, — Szathm, Col d P., Dóm: Petris.) — Magy. lak: J: 298, K: 211, Dóm: 70 csal., Szathm, Col d P. — J: „bukovinai magyar". J, K, Dóm: magy. ny. — (össz. lak: 414.) [ö. 474: r. k. 341.]

245. *Tamás*—Tama§i. /(Első elmit. 1433, Cost. I. 353.) — Magy. lak: K: 72, Doni: 25 csal., magy. ny. — Templ. Kat. —« (össz. lak: 525.) [ö. 472: r. k. 80: m. 28.]

246. *Hákova*—Racova. — Magy. lak: J: 76, K: 39, Dóm: 10 csal. Seb. — J: csángók", Bogdánfalváról és Forrófalvárói településtek, — J, Dóm: magy. ny. — (ÖSsz. lak: 573.) [ö. 602: r. k. 71.]

247. *Fornikár*—Furnicari. ÍJ, K.) — Magv. lak: J: 61, K:69, Dóm: 8 csal., Seb. — J: „csángók" Bogdánfalváról, J, Dóm: magy. ny. — (össz. lak. 184+75.) [Ö. 263: r. k. 69.]

248. Buhociu. (J: Bohócs, K: Bohoczia.) Magy. lak: J: 60, K: 182, Seb; Dóm. — J: „csángók". Kalugarról településtek, magy. ny. Templ. Kat. és őrt. — (össz. lak: 1104.) [ö. 1169: r. k. 287.1

249. *f'jfalu*—Bejghiru. (K.—K. Dg. Seb? Dóm: Satul-Nou. — Magy. lak: K: 140. Dg: 833. Seb, Dóm. — K: részben magy. ny. — Templ. Kat. — (össz. lak: 1072.) [Ö. 1214: r. k. 847-1

250. *Traian*. — Magy. lak: Seb, Do. — Templ. Kat. — (össz. lak: 795.) fö. 1658: r. k. 680.]

251. Herjionna—Mánástire$ti. (K: Hertzione.) — Magy. lak: K: 13 oláh ny. — (össz. lak: 389.)

252. Cámpeni. (K: Kempieni.) — Magy. lak: K: 18. — (össz. lak: 351.)

253. *Prezest*—Prájc?ti. — Magy. lak: J: 1300. K. 1038, Seb, Dóm, Col d P — J: „csángók". — Templ. Kat. és őrt. — (össz. lak: 1852.). [ö 2025: r. k. 1646.].

254—7. Prezest leánvegyházai között említi Seb. *fírasesti*-1, K. *Miklós-falvai*—Micláuseni? [ö. 708: r k 20.]. ((455 részben magy. ny. Kat. lakos

sal) és *M ovilát,* ez valószínűleg azonos Mágiával (12 magy. és oláh ny. Kat. lak.) Végül Dóm. *Páráu-Biserici.* Földrajzi helyüket nem sikerült megállapítanom, mert többi forrásaim nem ismerik őket.

258. Bogdáne§ti—Bogdanest. (J, K.) Magy. lak: J: 350, K: 212, Seb, Dóm. J: „csángó“ és székely magy. ny. — Templ. Kat. és őrt. — (össz. lak: 270+46.) [. 370: r. k. 264.]

259. *Juráskó Pojánája*—Poiana-lura§cu. — J, K: Poána; Seb, Dg: Poiana lui Iura§cu; Dóm: Poena.) — Magy. lak: J: 550, K: 315, Dg: 360, Seb, Dóm. —[1] J: „csángók[4]. — Szabófalváról települtek, L: ma csak 4—5 öreg tud magyarul. — Templ. Kat. ((össz. lak: 495.) [ö. 770: r k. 671: m. 212.]

260. Mágia. — (Seb. Magla, Dóm: Mugla.) Magy. lak: Dg: 41, Seb, Dóm, L. — (össz. lak: 293, Dg szerint 234.) [ö. 275: r. k. 55.]

261. Negri. (Seb: Negreni.) — Magy. lak: Dg: 13, Seb, Dóm. — (össz. lak: 580. Dg. szerint 320.) [Ö. 628: r k. 37: m. 8.]

262. Ro§ior. — Magy. lak: Dg: 20, Seb. — Templ. őrt. — (össz. lak: 350, Dg. szerint 286.) [Ö. 927: r. k. 106: m. 108.]

263. Ru§i. (J: Ruszvladika, K: Ruszvaldiki, Seb: Rusiu, Vladivai! Szalhm. Vladica, Dóm: Russi-Vladicái — Magy. lak: J: 70, K: 40, Dg: 92, Seb. Don:.
— J: székely. — Templ. Kat. és őrt. — (össz. lak: 995, Dg: 567.)

264. Dámane$ti. — Magy. lak: Seb. — Templ. őrt. — (össz. lak: 601.) [Ö. 893: r. k. 3: m. 1.].

265. *Kalugarén*—Cálugöreni, (J: Kalugurén, K: Kalughereni, Seb: Calugoreni, Dóin: Cálugeráni.) — Magy. lak: J: 400, K: 298, Dg: 286, Seb, Doni.
— J: „Bukovinából eredett székely magyarok*[4]. L: magy. ny. székelyek. — Templ. Kat. — (Össz. lak: 397.) [0. 438: r. k. 409: m. 127.]

A Berbécs (Berheci) patak völgyében felfelé baladva.

266. Negule§ti. (Seb: Cornu-Niegulesti.) — Magy. lak: Seb. — Templ. őrt. — (Össz. lak: 451.)

267. *Gajcsána*—Unguri. (J, K: Gaicsána, Dg: Ungureni; Seb, Col d. P. Dóm: Gáiceana, Szathm: Gyécsán. — Ds: Gáiceana község Unguri nevű faluja.) — Magy. lak: J: 520; K. Dg: 418. Dóm: 150 csal., Seb. Szathm. Col d P. — J: bukovinai magyarok (azaz székelyek), Dg: kb. 300 éve települtek Bákó megyéből, Dóm: helybeli monda szerint Szent László korában települtek mai helyükre. Jerney állítását tartom legvalószínűbbnek. K, Dóm: magy. ny. —[1] Templ. Kat. (össz. lak: 666.) [Ö. 847: r. k. 843: m. 837.]

268. Vultureni. — Magy. lak: Seb. — Templ. őrt. (össz. lak: 289.)

269. *Medelén*—Medeleni. Magy. kai: J: 130: K: 31, Seb. — J: „gyülevész magy.“, magy. ny. ((össz lak: 254.)

270. Zapodia. (A Zeletin forrásánál.) — Magy. lak: Seb, Dóm. (Össz. lak: 191.)

A Moldva és Szeret folyók között észak felé haladva.

271. *Románvásár*—Román. Magy. lak: B: 30, (korábban 800 magy. és szász), K: 152, Dg: 285. — Templ. Kat. és izr., örmény és 6 őrt. — (össz. lak: 18.128.) *[0. 28.823: r. k. 1079: m. 366.]*

272. *Tamásfalva*—Támá§eni.;(L: népies neve Tamászfala. — Első említ: 1449, Bogdán: Cronice ínedite. 36, 70. 1.) — Magy. lak: B: 70, J: 800, K: 757, Dg: 1060. — J: „csánó“, L: „moldvai magyar” , J, K, L: oláh nyelvű. — Templ. lak. — (össz. lak: 1495.) [Ö. 1661: r. k. 1628.]

273. *Egyedfalva*—Adjudeni. (B: Dsidafalva, Gsiudafalva. J: Dzsidafalva, K: Indeni, L: népies neve Zudofala.) Magy. lak: B: 163, J: 700,? K: 616, Dg: 563, Col d P, L. — J: „csángók” . L: moldvai magy. — J, K, L: oláh ny. — Templ. Kat. (össz. lak: 1302. Dg. szerint 885. — Dg. adatai hibások.

A falu lakossága néhány újabb jövevény kivételével magyar eredetű katolikusok. [Ö. 1585: r. k. 1562.]

274. *Újfalu*—Traian. Magy. lak: L: kb. 800, magy. ny. „moldvai-magyar", 1881-ben Szabófalváról települt. — Templ. Kat. és őrt. (össz. lak: 329.) *[0. 404: r. k. 339.]*

275. *Szabófalva*—Sbáoani. (L: népies neve: Szeufala. — Első említ.: 1606, Cost. II. 479.) — Magy. lak: B: 300, J. 2000, K: 1601, Dg: 2460. — *3:* „csángó", L: „moldvai magyar". — J, K, L: magy ny. — Templ. Kat. — ;(Össz. lak: 3376, ebből Ciocanu szerint 37 ortodox oláh.) *[Ö. 4448: r. k. 374: m. 2.]*

276. *Berendfalva*—Berinde§ti. A XV—XVI. században emlegetett magyar falu (Cost. II. 472., Chibanescu: Surete ÍJÍ izvoade. 21: 155.) Ma csak a Berengyes (Berendi§) patak viseli nevét, de a szabófalvi magyarok között még él a falu emléke is. (L).

277. *Kelgyeszt*—Pilde$ti. (L: a falu népies neve. — J: Pelgyest, Felgyest, K: Pildest.) — Magy. lak: J: 500, K: 342, Dg: 900, L: kb. 1300. — J: ..csángó", L: „moldvai magyar". — J, L: magy. nyelvű — Templ. Kat. — jössz, lak: 1181, Dg: 803!) — *Lakói kivétel nélkül magyarok,* L. *[ö. 1536: r. k. 1506.]*

278. *Lökösfalva*—Lecu$eni. (B.—B: Lökösen, Gegő, J: Lakosfalva, L: népies nevei: Bálázok és Lekuszén. — Első említ.: 1408, Cost. I. 62.) — Magy. lak: B: 40, J: 200, Dg: 120. — J: „csángók", L: „moldvai magyarok". L: csak részben tudnak magyarul. — (össz. lak: 402, Dg: 295. -— Dg. adatai hibásak, mert a falu lakói mind Kat. magyarok.) [Az 1930-as stat. Szabófalvához számítja.]

279. *Bírófalva*—Gheráe§ti. (J: Ghiraeíjti, Giriest, K: Gyerest. L: népies neve: Gyireszt. Első említ: 1552, Cost. II. 538.) — Magy. lak: J: 800, K: 786, Dg: 960, Cold P. -— J: „csángó", L: „moldvai magyar". -— J: csak az öregje tud magyarul, L: az öregek részben ma is magyar nyelvűek. — Templ. Kat. és őrt. — jössz, lak: 1846, Dg: 1461. — A faluban erős oláh kisebbség él. [ő. 2233: r. k. 1804: m 4.]

280. *lstvánfalva*—Tecjani, Kickófalva. (Gegő és L: a falu népies neve Szabófalván. — B: Steczkófalva, oláhul: Keczkány, Gegő: Steczkőfalva, J: Teczkófalva, K: Tezkán, L: népies neve ált.: Cseckán. — Első említ.: 1455, Cost. II. 535.) —i Magy. lak: B: 160. J: 250, K: 180, Dg: 240. — J: „csángó", L: „moldvai magyar". — J: magy. ny. L: oláh ny. — Templ. Kat. (Szent István király tiszteletére.) \(össz. lak: 372.) [ö. 446: r. k. 436.]

281. *Jugán*—Iugani. (Dg. régi községi iratok és helybeli hagyomány szerint régen a Cozme$ti—Kozmafalva nevet is viselte.) Első említése 1460—1503 között. — Cost. II. 538, szintén e néven ismeri.) — Magy. lak: J: 400, K: 365, Dg: 400, Cold P, L. — J: „csángók", L: „moldvai magyar", J: tévesen azt állította, hogy „csak öregei tudnak magyarul". Ma a 15 éven aluli gyerekek és néhány jövevény kivételével itt mindenki tud magyarul. (L.) — Templ. Kat. (össz. lak: 660. Dg. szerint 182 oláh is lakik a faluban. Ez tévedés. 1864-ben, a jobbányfelszabadításkoT a községházán található okmány szerint csak magyarok voltak a faluban. Ma 5 őrt. és kb. 5 izr. is lakik a faluban: a tanító, a földbirtokos ispánja és egy kereskedő. Mind jövevények. — L.) *fö. 716: r. k. 701.]*

282. Sturza. {(Seb. és L: a falu népies neve Sturdza: L: u. a.: Pipirig.) — Magy. lak: Seb: L: Domafalváról települt „moldvai magyar". — Az árvíz elől húzódtak az ármentes partra, (össz. lak: 299.) *[ö. 584: r. k. 579.]*

283. *Domafalva*—Ráchiteni. (B: Reketeni a falu oláh neve, J: Rakiten, K: Recsetén, L: a falu népies neve Jugánben: Demufala.) — Magy. lak: B: 389, J: 700, K: 661, Dg: 836. — J: „csángó", L: „moldvai magyar". — J: „magy. keveset tud", L: „ma csak 4—5 öreg tud magyarul". — Templ. kai. (Össz. lak. 971.) [Ö. 963: r. k. 955.]

284. *Merszefalva*—Mirce§ti. (J: Mergyest, Merdzsest, R: Mercest, L: népies neve: Merszefala. — Első említése 1455, Cost. II. 535. — A XVIII. századvégi (1:28.000) térképen és a hozzátartozó katonai összeírásokban nem szerepel, azért a XV. századból származó adatot esetleg más hasonló nevű falura kell vonatkoztatnunk.) — Magy. lak: J: 200, K: 137, L: kb. az ossz. lak. fele. — J: „csángók[1], L: „moldvai magy.*, — J, K, L: oláh, ny. —• Templ. Kat. és őrt. — össz. lak: 807.) [ö. 857: r. k. 372.]

285. Ferdinand. Magy. lak: Seb, Cold P, L. — L: „moldvai magyar* a szomszéd magy. falvakból települt újfalu. Magyarul kevesen tudnak". (Össz. lak: 354.) [Ö. 480: r. k. 190.]

286. *Bartyák*—Bartice$ti. (Bartyika: a falu népies nevei, L: — J: Barticsfalva, K: Barticsest.) — Magy. lak: J: 500, K: 460, Dg: 480, Cold P. — J: „csángó*, az öregek magy. ny. — Templ. Kat. (össz. lak: 834. — Dg szerint 109 oláh lakosa is van.) [ö. 1051: r. k. 1031.]

287. Nispore§ti. (Dg — J: Zap d; K, Dg, Seb: Zapodia. — Dg: szerint a két név egyazon falura vonatkozik. Valószínűleg J, K és Seb. is közös néven említik a Ds-ben külön feltüntetett két falucsKat. ((Magy. lak: J: 500, K: 390, Dg: 449. — J: „csángó", oláh nyelvű. — Templ. Kat. — (Össz. lak: 578+53.1 [ö. 820: r k. 794.]

288. *Halas*—Hálauce§ti (J., — J, K: Halaucsest. Zöld: Halvesest. — Első említ.: 1600, Iorga: Studii §i documente. XI. 274.) — Magy. lak: J: 1300, K: 1317, Dg: 1500, (a közeli Lunkás lakosságát valamennyien ide számítják). J: „csángó* és székely! L: „moldvai magy." — L: oláh ny. — Templ. Kat. és őrt — (Össz. lak: 2182. — Dg. szerint 678 oláh is lakik a faluban.) [Ö. 2634: r. k. 2153.]

289. *Lunkás*—Luncaái. — Magy. lak: Seb, Dg: — Templ. Kat. (Össz. lak 572.) */Ö. 579: r. k. 572.]*

290 Muncelul-de-sus. (J: Muncsellu, K: Moncsella.) — Magy. lak: J: 50, K: 63, Dg: 250. — J: „csángó*. — Templ. őrt. — (össz. lak: 1318, Dg. szerint: 1226.) [ö. 1462: r. k. 55: m. 12.]

Principeasa-Maria. [ö. 364: r. k 93.]

291. *Magosfalva*—Mogo§e§ti. j(J, K: Mogoscsest.) — Magy. lak: J: 100. K: 96, Dg, Seb. — J: „csángó*, oláh nyelvű. — Templ. Kat. és őrt. íössz. lak: 816, Dg. szerint: 571.) [Ö. 843: r. k. 308.]

292. Cozme§ti. (J: Kozmest, K: Hosmest.) — Magy. lak: J: 80. K: 71. — J: „csángó*, oláh ny. — Templ. őrt. (2). — $_V$(össz. lak: 1220.) [Ö. 1443: r. k. 190: m. 76.]

293. Pa§cani—Gara. (Seb: Paskan, Cold. P.: Pascani.) — Magy. lak: Seb. Col d. P. — Templ. Kat. és izr. (össz. lak: 1717.)

294—6. Nem tudom megállapítani pontosan a következő falvak földrajzi helyét: *Bepelnics,* J: 3 Kat. lak. (Halas félegyh.); *Huszárjaivá,* Zöld és Gegő említik magy. lakosságát, (Szabófalva félegyh., talán Rotorral azonosítandó; rosior: huszár, lovaskatona); *Urbest,* Zöld eml. magy. lak. *Szabófalva félegyh.). Újabbkori forrásaink nem ismerik e helységeket.

A Moldva folyó jobbpartján és a Valea-Neagra völgyében.

297. Bude$ti—Ghicái. — Magy. lak: Seb. — Templ. őrt. — (össz. lak-1019.) [ö. 1219: r. k. 4: m. 2.]

298. Bozieni—Bal§. — Magy. lak: Seb. — Templ. őrt — (össz. lak: 544.) [Ö. 501: r. k. 4.]

299. Corhana. (.T: Korán, Kordén, K: Horani.) — Magy. iák: J: 200, K-151, Dg: 140. — J: „csángó*, magy. ny., L: „moldvai magy.'\ ma oláh nyelvű. — Templ. Kat. — (össz. lak: 307, Dg. szerint: 216.) [ö. 400: r. k. 348]

300. Ccrtieni. (Seb: Cirteni.) — Magy. lak: Seb. — Templ, őrt. (össz. lak: 260.) [ö. 303.]

301. *Borgooán*—Bárgáoani. (K, — J.: Zöld: Begován. J: Berkófalva. — Első említ.: 1542, Gihibáncscu: Ispisoace §i zapise. I. k. 1. rész, 65. 1.) — Magy lak: J: 500, K: 473, Seb. L. — J: „csángó" és „jövevény-magyar". L: a falu lakossága felerészben őrt. oláh. A katolikus magyarok felerészben ma is magyar nyelvűek (a felső végen), felerészben már csak oláhul beszélnek. A magyarnyelvűeket „székelynek[14], az oláhnyelvűeket „csángódnak nevezik a helybeliek, ennek a névadásnak azonban nem tulajdonítanak néprajzi jelentőséget. A brázai Ili Anton Janóban felesége, kétnyelvű borgováni magyar leány a „csángó" végről azt mondja pl: hogy a borgováni „székely" és „csángó" beszéd semmiben sem különböznek. „Asa l'au poreclit, sá se deosebe§te capátul asela dela sat." |(1932. saját feljegz.) Rövid néhánynapos ottartózkodásom alkalmával magam sem találtam székely kultúrelemeket a faluban. A nagykarimájú kalap előfordulását itt nem kell székely hatásnak tulajdonítanunk, mert a Beszterce völgyében már az oláhok is viselik. A női fejrevalók viszont már jó ötven évvel ezelőtt is moldvai-magyar jellegűek. (Vö. Condrea: Geogr, com Bárgáoani. — Buletinul .Societáfii Geografice Románé. V 1884.)

Helybeli monda szerint a falu alapítója Borgó István (Stefan Bárgáu) volt. Kezdetben csak három lakosa volt, egy székely, egy csángó és egy oláh. A monda természetesen a folklóré körébe tartozik. A történeti valóság az lesz, hogy a falu Beszterce-Naszód megyei Borgó vidékéről települt s innen vette nevét. — A székely és csángó nevek egészen új keletűek lesznek és a magyarnyelvű és az elolához hosodott katolikusok megkülönböztetésére szolgál. A románvásárvidéki magyarok pl. általában „székely"-nek nevezik a Bákó-vidéki moldvai magyarságot is, mert úgy vélik, hogy azok „igaz-magyarok, vagyis az irodalmi nyelvet beszélik. Magukról ugyanezek hiányában és a teljes elolához hosodás útján azt tartják, hogy „elkorcsosult" csángók. A csángó név borgováni használatából és a székelyekkel való szembeállításából semmiesetre sem szabad annak ősi népnév voltára következtetnünk. — Templ. Kat. és őrt. — (Ossz. lak: 1129) [Ö. 1327: r. k. 984: m. 609.]

302. *Baratca.* — Magy. lak: Seb. — (össz. lak: 17.) Briteani?

303 *Homiceni.* (J, K: Onicsén. J: a Barlád" forrásánál levő Onicenivel azonosította: „egy rezes-falu, másik Neuma birtoka" . — Vö. Ds: Naiman, falu Oniceni közs. — Viszont J: Halas, K: Talpa félegyházának állítja, tehát csak a Szeréttől nyugatra kereshetjük. Valószínűleg a Homiceni név elferdített alakjával van dolgunk.) — Magy. lak: J: 100, K: 25. — J: „csángó" , oláh ny. — Templ. őrt. (össz. lak: 160.) [ö. 199.]

304. *Bráza*—Breazá (J: Brácza, K: Brassa.) — Magy. lak: J: 12, K: 63, Seb. J: „csángó" , L: magyarul csak néhány öreg tud. — (össz. lak: 114.) *[ö. 162: r. k. 162.]*

305. Arámoaia. (Seb: Aramaia.) — Magv. lak: Seb: — Templ. őrt. fössz. lak: 184.) [ö. 174: r. k 33: m. 33.]

306. *Szócsa*—Soci. (Halas félegyháza a „niamczi czinut"-ban. Valószínűleg a Miroslávesti községhez tartozó Soci falu lesz.) — Magy. lak: J: 150 „bukovinai magyar" . — Templ. őrt. (össz. lak: 1027.) [Magában Soci-ban ö. 325.]

307. *Talpa.* — Magy. lak: J: 180, K: 140, Zöld, Seb., Col d P. — J: „csángó" és székely magy. ny. — Templ Kat. és őrt. — /(össz. lak: 442.) [Ö. 622: r. k. 275.]

308. *Valén*—Váleni. (K: Valién.) — Magy. lak: J: 50, K: 52. — J, K: oláh ny. — Templ. őrt. (Össz. lak: 1008) [ö. 1152: r. k. 79: m. 69.]

309. *Dávid*—Dávid. (J. Dázsid, Dg. szerint régen „§cheianak is nevezték.) — Magy. lak: J: 95, K: 9, Dg: 100, Seb. — J: „csángó" és jövevény-magyar" . — Templ. Kat. (össz. lak: 150, Dg. szerint: 135) [ö. 156: r. k. 91.]

310. *Tupilac*—Tupilaji. (J: Tupilácz, K: Tupilátz.) Magy. lak: J: 15, K: 46, Dg: 90, Seb. — Templ. Kat. és 2 őrt. (Ossz. lak: 1400, Dg. szerint: 1144.) [ö 1651: r. k. 166.]

311. *Kakasfalva*. (Gegő, Zöld—Molnár: Kokosest, Zöld—Domokos: Kokosel. — Szabófalva félegyh. — Az 1:28.000 térkép szerint Tupilac mellett volt egy Kokos nevű falu.) — Magy. lak: Zöld, Gegő.

312. *Fehérpataka*—Valea-Albá. (K, J: Valle-Alba.) — Magy. lak: J: 50, K: 93, Zöld. — J: oláh ny. — (Dg. Rázboicnivcl azonosítja, viszont az 1: 300.000 térkép mindkettőt külön tünteti fel.)

313. Grumáze^ti. — Magy. lak: Seb. — Templ. 2 őrt. (Ossz. lak: 1998.)

414. *Németváros*—Neamfu. (J, K: Niamcz, Seb: Neamc, B: Nemez.) — Magy lak: B: 94, (régebben 1000 szász Kat.). J: 12, K: 151, Seb. — K: magy., oláh és német nyelvű. — Templ. izr. és 6 őrt. (Ossz. lak: 9095.) [Ö. 9475: r. k. 57: m. 19.]

315. *Gyula—Giulefti*. (B). — Magy. iák: B: a XVII. század elejére elpusztult. Kat. templ. volt — ma őrt. templ. [Ö. 615.]

316. *Folticsén*—Fálticeni. (J, K, Seb: Folticeni.) — Magy. lak: J: 100. K: 289, Seb — K: német, lengyel és oláh nyelvű. — Templ. Kat., izr. és őrt. (Ossz. lak: 8637.) [ö. 14.096: r. k. 274: m. 68.]

317. *Moldvabánya*—Baia. (B, J, K: Baja, K: Bója, J: Moldva-Bánya.) J: Magy. lak: B: 256, (régebben 6000 szász Kat.)—K: 30, K: vegyesnyelvű, — Templ. 2 őrt. — Kat. temploma romjai még láthatók. Vö. Calendarul catolic, 1914. 54. 1. (Ossz. lak: 2704.) [ö. 3105: r. k. 8: m. 3.]

318. Sasca—Mare-Micá-Nouá. (Zöld—Dóm.: Saska, Talpa félegyh.) •— Templ. 2 őrt. (Ossz. lak: 500-|-313.) [S.-Mare: ü. 390: r. k. 5. Micá 473.]

319. *Hosszúmező*—Cámpulung (Hurinuzachi: Documente XV.—691, 701.) — Magy. lak: László M.: iparosok, magy. ny. [. 1007: r. k. 1413: m. 4.]

A Szeret balpartján a Moldva torkolatától észak felé haladva.

320. Muncelul-de-jos (a Barlád forrásánál). — Magy. lak: Dg: 54 — Templ. őrt (Ossz. lak: 491, Dg szerint: 1133.)

321. *Balázs] alva*—Bálu§efjli. (J. Gegő—Jerney: Ankucza, J: Balosest, K: Balascsest.) — Magy. lak: K: 206, Dg: 470, L: felerészben magyarnyelvű „maldvai-magyar" . — Templ. Kat. és őrt. (Ossz. lak: 1222, Dg szerint: 890.^ (ö. 1310: r. k. 567.)]

322. Corhana la Moara. — Magy. lak: Seb. — Lahovary szerint a falu elpusztult.

323 *fiécse*—Recea. (J, K,—J: Vaszluj megyébe teszi. Szerinte és Seb. szerint Prezest, K. szerint Tamásfalva félegyháza. Ez utóbbi állítások arra késztetnek, hogy Román megyében a Szeret partján álló Recea-val azonosítsam. A Vaszluj megyében található hasonló nevű falu a horlesti plébánia érdekkörébe esik.) — Magy. lak: J: 150, K: 116, Dg: 27, Seb. Doni. — .1. Szabófalváról származott „csángók" és jövevény székelyek. — Templ. őrt. (Össz. lak: 293, Dg. szerint 213.) [ö. 393: r. k. 53: m. 49.]

324. *Szágna*—Sagna. \(J.—K: Szákna.) — Magy. lak: J: 400, K: 460, Dg: 500, Seb.) —• J, K: oláh ny. — Templ. Kat. és őrt. (össz. lak: 1450, Dg: 1021.) *fö. 1689:* r. k. *970: m. 272.]*

325. Piscu—Rusului. (J: Kisku-Ruszului, K: *Kiskőrösi.)* — Magy. lak: J: 70, K: 45, Seb. — J: „gyülevész-magy" . — K: oláh ny. — Templ. őrt. (Össz. lak: 23+141.) *[Ö. 267: r. k.* 45.7

326. Veja. (J: Vezsia, K: Vescia.) — Magy. lak: J: 70, K: 55, Seb. — J: „gyülevész-magyar", K: oláh ny. (össz. lak: 157+79.)

327. Principele Carol. (új falu Bára mellett.) — Templ. Kat. (össz. kik: 293.) *[Ö. 460: r. k. 251: m. 222.]*

328. Bára. (K: Boara.) — Magy. lak: K: 64. (össz. lak: 261.)

329. Balomire^ti. (J. K: Balumirest.) — Magy. lak: J: 30, K: 17. — J: „gyülevész-magyar". (össz. lak: 209.)

Az Albula völgyében:

330. *Burjánfalva*—Buruiene§ti. (J, K.) — Magy. lak: J: 600, K: 751, I)g: 971. — J: „csángó" oláh ny. — Templ Kat. i(Össz. lak: 1304.) [ö. 1456: r. k. 1436.)

331. *Pohánka*—Bulianca. (1:28.000 térképen. — Seb. Buhoanca, Col d P. Buhonca. Dg: régi neve Fáre§ti. Fráte§ti. — Dg. első említ. 1586.) — Magy. lak: J. 150, K: 149, Dg: 171, Seb, Col d P. — J: „csángók" , oláh ny. — Templ. Kat. (össz. lak: 262, Dg: 211.) [Ö. 316: r. k. 273.]

332. *Acél falva*—Opelem. (J, K: Acélfalva, Oczelén, Seb: Ocelenil, Cost. I. 385, II. 247: Bozieni, a falu régi neve, első említ: 1438.) — Magy. lak: J: 500, K: 545, Dg: 936, Seb: 990, Col d P—J: „csángó" , oláh nyelvű. — Templ. Kat. és őrt. (össz. lak: 1454, Dg: 1088.) [ö. 1697: r. k. 1329: m. 273.]

333 *Aczél—Oczel* nevű falut is említ J. a közelben 30 oláh ny. „csángó [4] lakossal, Egyedfalva félegyházaként.

334. Maxine§ti. (Frunz: Macsinesti, J: Makszinest. — Frunz szerint Acélfalvával azonos. Talán annak egy különálló része, hogy J. külön említi.) — Magy. lak: J: 160 oláh nyelvű „csángó" .

335. *Bogicse*—Boghicea. (J. — K: Bokicsia, J: BugaczI)—Magy. lak: J: 90, K: 64, Seb, Col d P. — J: „csángó" , oláh ny. — Templ. Kat. és őrt. (össz. lak: 1025.) [ö. 1175: r. k. 234: m. 219.]

336. Slobozia. (Dg., Seb., Col. d P.: Petresti, K: Petrest.) — Magy. lak: K: 132, Dg: 153, Seb., Col. d P. — K: oláh ny. (össz. lak: 868, Dg. szerint: 661.) [ö. 875: r. k. 430: m. 111]

337. Nestiuta (K, — J: Nistiuta,) (Nistria?) 1801-ben Petresttel határos, lorga: Studii $i documente. V. 557. — Magy. lak: J: 80, K: 25, J: oláh ny.

A Szeret partján felfelé:

338. Rotunda. — Magy. lak: J: 300, K: 290, Dg: 424. — J: „csángó", oláh ny. — Templ. Kat.)(össz. lak: 660.) [ö. 760: r. k. 747: m. 1.]

339. *Miklósfalva—Butea*. (J, K—L: a falu népies neve Mikloszén. — Micláu§eni hivatalosan a szomszéd oláh lakosságú falu neve. Ez a község székhelye. Első említése 1472. Bodgán, I. 171.) — Magy. lak: J: 850, K: 972, Dg: 1472, Col. d P., J: „csángó" oláh nyelvű. — Templ. Kat.. (Össz. lak: 1600, Dg. szerint: 1744.) [ö. 1853: r. k. 1802.]

340. Scheia. (J: Szkeja. — Első említ.: 1631. — Bianu: Documente Románé, 184.) — Magy. lak: J: 220, K: 301, Dg: 360. — J. „csángó" , oláh ny. — Templ. Kat. és őrt. 2. (Össz. lak: 965, Dg: 744.) [ö. 883: r. k. 504: m. 1.]

341. Cuza—Voda. (Seb: Kuza—Voda.) Magy. lak: Seb. (Össz. lak: 717.) [Ö. 752: r. k. 36.]

342. *Farkasfalva*—Fárcá§eni. (J, K—L: Farkaszén, a falu népies neve.) — Magy. lak: J: 200, K: 431, Dg: 480. — J: „csángó" , L: „moldvai-magyar" .
.1, L: oláh nyelvű, — Templ. Kat. (össz. lak: 750. L: lakói mind magyarok. Dg. tévesen 208 lakost 'említ itt.) [Ö. 796: r. k. 774.]

343. Cogálniceanu. (Seb: Cogalniceni!) —Magy. lak: Seb: (Össz. lak: 416.)

344. Oboroceni de-jos. ((Dg., Col. d P.: Caracas.) — Magy. lak: Dg: 130, Col. d P. — Templ. Kat. és őrt. (össz. lak: 435, Dg.: 584.)

Feljebb ,u Somos (§omuz) torkolatával átellenben:

345. Sirejel. (J. Szereczel.) — Magy. lak: J: 40 „csángó" , oláh ny. (Össz. lak: 1133.)

346.. Lespeziele. (Seb: Lespezi.) — Magy. lak: Colescu (Recensámánlul generál al României, 1899.): 465 Kat. és 19 prot. magyar állampolgár. — Seb. — Templ. Kat., őrt. és 3 izr. (Ds. szerint Kat. iskola is van.) (Össz. lak: 1682.)

A Nagy-Somos (Somozu-Mare forrásánál (Bukovinában):

347. *József falva*—Tolova. (L. Vorniceni egy Bogdánfalváról származóit józseffalvi család szerint.) — Magy. lak: Kiss H.: 395, László: 1200, Kis—Várday: 941+241. — Kis—Várday: Csík megyéből Mária Terézia uralkodása alatt kiüldözött székelyek. — Kis—Várday szerint 580 oláh is lakik a faluban, [ö. 1163: r. k. 573: m. 543.] 1941-ben átjöttek hazánkba.

347a. Kis-Józseffalva.

A Szucsóva (Suceava) torkolatánál:

348. Liteni. — Kat. lak.: K: 15 vegyes nyelvű. — Templ. orl. — (Ossz. lak.: 2443.)

A Szeret és Szucsáva között:

349. Vereti. — Magy. lak.: Seb. — Templ. őrt. — (Ossz. lak.: 722.*)*

350. Dumbráveni, (J: Dobrovén, K: Domvrovén). — Kat. lak.: J: 20, K: 55. — J, K: különféle nemzet. — Templ. 3 őrt. — (Ossz. lak.: 3498.)

351. Salcia. —• Kat. lak.: Seb. — Templ. őrt. — (Ossz. lak.: 1460.)

352. *Szucsáva*—Suceava (B: Szucsavia). — Kai. lak.: B: hajdan töb3> mint 800 szász, magy. és olasz, 1646-ban: 25. — Mai számukat nem ismerjük.

353. Burdujeni. — Kat. lak: Seb. — Templ. 2. őrt. 1. izr. — (Össz. lak: a faluban 2427, a vásárhelyen 2402.)

354. Hánfe§ti (K: Hancsest). — Kat. lak: K: 16 vegyes ny. — Templ. őrt. (össz. lak: 2196.)

355. Zvori§tea, (K: Svorest, Seb: Zvoresti). — Kat. lak: K: 30 vegyes ny. Seb. — Templ. őrt. — (össz. lak: 1282.)

356. *Fogadjisten*—Jacobe§ti. — Magy. lak: Kiss 11: 667. László: 800 (kevesebb oláh is lakik a faluban). Kiss-V. 240. Kiss-Várday: székelek, Mária Terézia korában menekültek Csíkból, (ma az oláhok többségben vannak) 298 (Kiss-Várday szerint). A Sulzer (III. 556) és Wolf (1. 166) említette Jakobeschty-t Jerney (Jakabfalva) tévesen Sós Tázló melléki Jac,obe§ti-vel azonosította. Sulzer szerint a falu a német Kordonban (Bukovina) van, tehát Fogad jistennel aonos. [ö. 855: r. k. 172: m. 153.] 1941-bcn visszajöttek hazánkba. z

357. *Istensegits*—Jibeni, (1:200.000 térkép: Cibeny). — Magy. lak: Kiss H: 1327, László: 4000, Kiss-Várday: 3940 székely, Mária Terézia korabeli csíki menekült, *[ö. 3239: r. k. 3099: m. 30U3.]* 1941-ben visszajöttek hazánkba.

358. *Iladikfalva*—Dorne§li, Magy. lak: Kiss H: 1330, László: 5000. Kiss-Várday: 6684 székely, Mária Terézia korabeli csíki menekült. (Kis-Várday szerint 263 más nemzetiségű ideiglenes lakosa is van a falunak.) [ö. 4934: r. k. 4693: m. 4534.] 1941-ben visszajöttek hazánkba.

358a. Satu-Maré. [ö. 2781: r k. 622; m. 257.]

359. Rádáuji, (László: Radautz). — Magy. lak: László: iparosok.

360. *Andrásfalva*—Maneuji. — Magy. lak: Kiss H: 1041, László: 3000. Kis-Várday: 3680 székely, Mária Terézia uralkodása alatt bujdostak el Csík megyéből. (Kis-Várday szerint 250 német, 108 lengyel, 80 oláh és 16 ukrán is lakott a faluban.) [ö. 2781: r. k. 1959: m. 2272.] 1941-ben visszajöttek hazánkba.

360a. Frátáuti-Vechi: [m. 100.]

361. *Szeredvásár*—Siret. (B. — László: Szereth). — Magy. lak; (B: a XVI. század végén Kat. üldözések elől Moldvabányára és Kotnárra menekült). László: magyar iparosok.

362. *Laudonfalva*—Balcáuji. — Magy. lak: Kiss H: 1327 Mária Terézia korabeli székely menekült, Kis-Várday szerint Hadikfalvára költöztek ál.

363. Tomnatic. (L: Tomnatik.) — Magy. lak: László: magyar lakosai már elköltöztek.

364—6 Filipeni lorga (Nego^ul si me^te^ugurile 183). 1759-ben magyar és német iparosok jöttek Lengyelországból. A vallásuk üldözése miatt a bukovinai Filipeniben telepedtek le. A vajdától kedvezményeket kaptak. — Gegő szerint Mária Terézia korabeli székely bujdosótelepek volttak még Bukovinában *Boldogfalva* és *Magyarfalva* is. Kis-Várday szerint ezek a falvak soha sem léteztek.

A Szucsáva torkolatától a Szeret balpartján felfelé:

367. Tudora. — Kat. lak: Seb. — Templ. őrt. (Ossz. lak: 3005.)

368. Corni. — Kat. lak: Seb. — Templ. őrt. — (Ossz. lak: 2828.)

369. Cáline§ti. — Kat. lak: Seb. Templ. őrt. — (össz. lak: 859.)

370. Bucecea. — Kat. lak: Seb. — Templ: 2 őrt. és 5 izr. - (össz. lak: a vásárhelyen 1634 +a faluban 1655.)

371. Leorda. — Kat. lak: Seb. — Templ. 2 őrt. — (össz. lak: 941.)

372. Miháileni. — Kat. lak: K: 32 oláh ny., Seb. — Templ. kát, 2 őrt. és izr. — (össz. lak: 3202.)

Tovább északra:

373. Dersca. — Kat. lak: Seb. — Templ. őrt. — (össz. lak: 2001.)

374. Tureatca. — Kat. lak: Seb. — Templ. 2 őrt. — (Össz. lak: 2281.)

A Prut völgyében:

375 Tárnauca, (K: Tarnovka). — Kat. lak: K: 20 vegyesnyelvű. — Templ. 3 őrt. — (össz. lak: 3306.)

376. Herta. — K: Herza.) — Kat. lak: K: 14 vegyes ny., Seb. — Templ. 2 őrt. és 2 izr. — (össz. lak: 2849.)

377. Csernovic-Cernáuti, (László: *Csernovitz).* — Magy. lak: László; iparosok.

378. Hude§ti, (K: Hudest). — Kat. lak: 35 oláh ny.

A Prut és a Ba$eu között vízmentén:

379. Darabani. — Kat. lak: Seb. — Templ. őrt. és izr. — (Össz. lak: 4948.)

380. Bivolu Mic: Maré, — Seb: Bivoli. — Kat. lak: Seb. — Templ. őrt. (Össz. lak: 1292 + 434.)

381. Codreni. — ICat. lak: Seb. — (össz. lak: 322.)

382. Podriga. — Kat. lak: Seb. — (össz. lak: 545.)

383. §tiubeieni, (Seb: Stubieni). — Kat. lak: Seb. — Templ. őrt. — (össz. lak: 1874.)

384. S&veni. — Kat. lak: Seb. — Templ. 2 őrt. — (össz. lak: 3543.)

385. Ripiccni, (Ds, — 1:200.000 térkép: Rápieeni). — Kat. lak: Seb. — Templ. őrt. — (össz. lak: 962 + 799.)

386. §tefane$ti. — Kat. lak: Seb. — Templ. 2 őrt., 7 izr. (össz. lak: 3300+1221.)

387. Rünghilesti. — Kat. lak: Seb. — Templ. őrt. — (össz. lak: 748.)

A Zsizsia (Jijia) völgyében lefelé haladva:

388. Pomárla. — Kat. lak: Seb. — Templ. őrt. — (össz. lak: 788.)

389. Dorohoi. — Kat. lak: J: 30, K: 26, Seb. — J: részben magy. K: vegyes ny. — Templ. Kat. 2 izr., 3 őrt. — (Össz. lak: 13.951.)

390. Horláceni — (K: Horlaszéni.) — Kat. lak: K: 10. — Templ. őrt. *— (össz. lak: 525.)

391. Vácule§ti. — K: Vakule§t.) — Kat. lak: K: 16 vegyes ny. Templ. őrt. — (Össz. lak: 1891.)

392. Bro§cáu|i. — K: Broscovitzi.) — Kat. lak: K: 12 vegyes ny. — Templ, őrt. — (Össz. lak: 2575.)

393. Sapoveni. — Kat. lak: Seb. — j(össz. lak: 430.

394. Dángeni. — Kat. lak: Seb. — Templ. őrt (össz. lak: 709.)

395. Tru§e§ti. — Kat. lak: Seb. — Templ. őrt. — (össz. lak: 1262.)

A Szik na (Siena) partján:

396. *Botosán*—Botolani, (K: Botusán). — Kat. lak: J: 200, K: 360, Seb. 850. — J: magy., néme tés lengyel ny. — Templ. Kat. és 3 őrt. — (Össz. lak: 32.574.) [Ö. 32.355: r. k. 688: m. 115.]

397. Joseni, (Seb: szerint Botosán-félegyháza). — Kat. lak: Seb.

398. Sulila. (K: Suliza.) — Kat. lak: K: 41 oláh ny. — Templ. őrt. — (össz. lak: 2508.)

A Meletin völgyében:

396. Criste§ti. — Kat. lak: Seb: — Templ. őrt. — (Össz. lak: 1608.) [Ö. 1898: r. k. 9: m. 1.]

400. Co§ula. — Kat. lak: Seb: — Templ. őrt. — (össz. lak: 1339.)

401. Flámánzi. (Seb: Flamanzi, K: Flemenza.) — Kat. lak: K: 2 Seb. — Templ. 3 őrt. — (Össz. lak: 1262.) *[ö. 1618: r. k. 16: w. 11.]*

402. Store§ti. — Kat. lak: Seb. — Templ. őrt. — (össz. lak: 587.)

403. Frumu§ica. — Kát- lak: Seb. — Templ. 2 izr. — (Össz. lak: 1068.)

404. Rádeni. — (K: Rideni.) — Kat. lak: K: 30. — Templ. őrt. — (Össz. lak: 733.)

405. *Sípotok*—§ipotele, (L: a falu népies neve, lazu Porculuiban: Dóm: Sipote). — Magy. lak: Dóm: 2. — Templ. őrt. — (össz. lak: 681.)

406. Iazu-Porcuiui. — Magy. lak: Doni: 66, L: 16 család, Col. d. P. — L: moldvai-magyar, Jugánról és Kelgyesztről települt a XIX—XX. század fordulóján. A nyolc éven felüliek magyar nyelvűek. — Templ. Kat. — (Össz. lak: 211. — L: a lakosság fele oláh.) [ö. 300: r. k. 72.]

407. Vládeni. — Magy. lak: Dóm: 2. — Templ. őrt. — (Össz. lak: 717.)

408. Adame§ti. — Magy. lak: Col. d. P; L, „moldvai-magyar*[4] Románvásár vidékéről települt néhány család a század elején. Részben magy. ny.

409. *Csórók*—Fántünele. (Col. d. P; Cioara, Seb: Ciovara.) — Magy. lak: Dóm: 173, Dg. Seb, Col. d P. L: „moldvai- magyar[4]* Dg: 1879-ben telepítették felszabadított jobbágyokkal, L: a moldvaparti magyar falvakból. Oláh nyelvűek. — Templ. őrt. és Kat. — (össz. lak: 1493.)

410. Fántánele-Noi. — Magy. lak: Dóm: 77, magy. ny. és Col. d P. — Újfalu: a többi forrásmunkákban még nem szerepel, [ö. 182: r. k. 256.]

411. Coarnele-Caprii. — Magy. lak: Doni: 2. — (Össz. lak: 2023.)

412. *Prágurok*—Focuri. (L: a falu népies neve Jazu-Porculuiban. Dg: Praguri, Seb: Pragi.) — Magy. lak: Dg: 150, Seb., Col. d P., L: moldvai-magyar Dg: 1879-ben a felszabadított jobbágyoknak adtak itt telket. L: Xománvásár vidékéről jöttek. Ma oláh nyelvűek. — Templ. Kat. őrt. és lipován. — (Össz. lak: 2092, Dg. szerint: 820.) [ö. 2685: r. k. 222.]

413. Rádeni, (K: Reteni). — Magy. lak: K: 4. — (Össz. lak: 357.)

A Balhoj (Bahlui) völgyében a vízfolyással ellenkező irányba haladva.

414. Chipere§ti, (Zöld-Dom: Kiperest). — Magy. lak: Zöld: Templ. őrt. — (össz. lak: 235.)

415. *Jászvásár*—Ia§i. — (Reicherstorffer: Jászvár, L: románvásárvidéki népies neve Jászár.) — Kat. lak: B: 300, régebben több mint 1000 K: 2210,

Seb: 3000, Col. d P. — D: magyar, K: német, lengyel, francia és magyar nyelvű. Templ. Kat., prot., örmény, 43 őrt. és 72 izr. — (Ossz. lak: 75.229.) [Ö. 102.782: r. k. 3178: m. 543.]

416. Valea-Lupului. — Magy. lak: Dóm: 10, Seb. — (Ossz. lak: 331.) [Ö. 378: r. k. 28.]

417. Miroslava. Magy. lak: K: 5 oláh nyelvű. — (Ossz. lak: 231.)

418. Gáureni. — Magy. lak: Dóm: 10, Templ. őrt. — (Ossz. lak: 132.) |Ö. 245: r. k. 13.]

419. Uricani. — Magy. lak: Dóm: 7. — Templ. őrt. — (Ossz. lak: 430.)

A Balhojtól tovább délre:

420. Horle§li. — (.1, K: Horlest.) — Magy. lak: J: 250, K: 376, Dg: 262 -]- 594, (Horle$ti-catolici -f- H.-domnifei), Seb: 689. Dóm: 894. — J: „csángó" : J, Dg: oláh nyelvű. Dg: 1790-ben telepítették szabófalvi, bírófalvi, miklósfalvi és kotnári magyarokkal. — Templ. Kat. Gg. szeriní. (Ds. hibásan őrt. templomot említ itt.) — (Ossz. lak: 1218.) [ö. 1281: r. k. 964.]

421. Schitu-Slavnic. — Templ. Kat. — (Ossz lak: 189.)

422. Voine$ti (K: Vijnest). — Magy. lak: K: 98, Döm: 2, K: oláh ny — Templ. őrt. — (Ossz. lak: 1438.)

423. Slobozia, (J: Szlobozén). — Magy. lak: J: 30, Dóm: 85, Dg — .1: „csángó", oláh ny. — (Ossz. lak: 689.) [Ö. 770: r. k. 95.]

Közelben de már a Barlád vízgyűjtő területén vannak:

424. Secáluri (Ds, — Col. d P., Dóm: Secálura). — Magy. lak: Doni: 11, Col. d P. (Ossz. lak: 261.) [Ö. 209: r. k. 7.]

425. Jibana. — Magy. lak: Dóm: 14 Col. d. P. — (Ossz. lak: 387.) [Ö. 209: r. k. 9.]

Horlest leányegyházai.

426. Bolbocani. — Magy. lak: Dóm: 5.

427. liazu-Mucului (Col d P. — Doni: Jazu nuciilui). — Magy. lak: Dóm: 18.

428. Lancsest. — Magy. lak: J.

429. Sáveni. — Magy. lak: Dóm: 165. [Ö. 199: r. k. 186.]

430. Sprinceana. •— Magy. lak: Doni: 192, Col d P. [ö. 196: r. k. 195.]

431. Urde$ti (J: Ortyest). — Magy. lak: J: 12 „csángó" oláh ny.

432. Voronc§ti. — Magy. lak: Dóm: 6.

A Balhoj partjain tovább felfelé:

433. Cucuteni, (Sulzer III, 556: Kokotány). — Magy. lak: Dóm: 5. — lVmpl. őrt. (Sulzer szerint 1779-ben Kat. plébánia.) (Ossz. lak: 593.)

434: Dume§ti (J: Domnest). — Magy. lak: J: 30, K: 13, Dóm: 3, — J: oláh ny. — Templ. őrt. — (Ossz. lak: 793.)

435. Hoise$ti. — Magy. lak: Dóm: 8. Templ. őrt. — (Ossz. lak:641.)

436. Podul-Iloaei. — Magy. lak: Dóm: 20, Col d P. — Templ. őrt. és 5 izr. — (Ossz. lak: 3011.) [0. 3783: r. k. 27: m. 25.]

437. Bárlejjti-Unguri, (J: Berliest, K: Bérlést és Berlestit tévedésből két helyen közli: Horlest és Kotnar félegyházaként, — Seb: Bariesti). — Magy. lak: J: 135, K: 63 és 76, Dg: 49. — J: „gyülevész-magyar" Dg: 1850 körül települt, K: olák ny. — Templ. Kat. — (Ossz. lak: 235.)

438. Erbiceni. — Magy. lak: Dóm: 3. — Templ. őrt. — (Ossz. lak: 1374.)

439. Spinoasa. — Magy. lak: Dóm: 206. — lak: 369.)

440. Belcest, (J: Belcsest, — K: tévesen Talpa leányegyházaként említi. A Neam^-megyei Beszterce jobbparti Belcestivel nem azonosíthatjuk, mert ez a vidék K. szerint a Kalugari plébániához tartozik. A Balhoj menti faluban viszont több más forrásunk is említ magyar lakosságot). — Magy. lak: J: 6, K: 23, Dóm: 117, Seb., Col. d. P. — Templ. őrt. — (Ossz. lak: 3167.)

441. Tauza Belce§ti. — Magy. lak: Dóm: 8.

442. Hodora (Dóm: Hodo§a). — Magy. lak: J: 20, Dóm: 6. — Templ. 2 őrt. — (Ossz. lak: 975.)

443. Iosupeni (J: Józseffalva, K: Josepest). — Magy. lak: J: 50, K: 62. — J: „csángó[1] oláh ny. — (Ossz. lak: 47.) [ö. 70: r. k. 49: m. 5.]

444. Moara-Prefectului, (J: Móra Praefectura, K: Moraprefectului). •— Magy. lak: J: 30, K: 25. — J: „csángó“, oláh nyelvű. — Ossz. lak: 186.) [0. 224: r. k. 17: m. 17.]

445. *Kotnár*—Cotnar, (B: Kuthnár, K: Kotnara, Gegő: Kútvár). — Magy. lak: B: 275, J: 150, K: 301. — K: oláh ny. — (Ossz. lak: 722. — Bandinus korában a lakosság nagyobbik fele magy., kisebbik fele szász és oláh.) [ö. 884: r. k. 218: m. 58.]

446. Amadsej. — Magy. lak: B: 99.

447. Serata. — Magy. lak: B: 40.

448. Ceplenita, (K: Cepleniza). — Magy. lak: K: 6. — Templ. őrt. —- (Ossz. lak: 1362.)

449. *Herló*—Hárláu. (B, J. — K: Herlon.) — Magy. lak: B. a XVI. században 500 magy. ház, 1630 körül 200 magy. család, 1646-ban ezek utódai mind oláh nyelvű ortodoxok. J: 28, K: 51, J: oláh ny. — Templ Kat. és 3 őrt. — (Ossz. lak: 4358.) [ö. 9074: r. k. 356: m. 18.]

450. *Deleni,* (J: Délén) — Magy. lak: J: 5, K: 22. — Templ. Őrt. — (Ossz. lak: 1985.)

A Kis-Balhoj (Bahluief) völgyében felfelé haladva:

451. Bánáti. — Magy. lak: Dóm: 171, Col d P. — Templ. Kat. -— (Ossz. lak: 479.)

452. Gugea, (Seb: Gugia). — Magy. lak: Seb. — (Ossz. lak: 84.)

453. *Szép-Város*—Tárgu-Fiumos, (J, K: — L: románvásárvidéki népies neve Szépvárassz). — Magy. lak: J: 25, K: 30, Dóm: 10. — J: oláh ny. — Templ. izr. 2 lipován és 3 őrt. — (Ossz lak: 4986.) *[ö. 4932: r. k. 253: m. 4.]

454. Strunga. — Magy. lak: B: 11. — (Ossz. lak: 437.)

Ismét a Prut völgyében lefelé haladva:

455. Ráducáneni, (J: Redukanen, Bohotin és Redukáni néven hibásan küiön falunak feltüntetve; K: Redukanina). — Magy. lak: J: 600 (és külön 560), K: 499: Dg, Seb, Col d P. L. — J: „csángó” és „egyéb jövevény magyar” Dg: 1806-ban települt L: oláh nyelvű. Néparjzi jellege nehezen állapítható meg, mert az oláh környezet hatása sok mindent megváltoztatott. Egy öregasszony feltette még kedvemért régi moldvai-magyar divatú kerpáját, írja Lukő. Az s hangot sokszor még bizonytalanul és nem minden esetben ejtik, ami szintén moldvai-magyar eredetük emléke.
— Templ. Kat. és 3 izr. — (Ossz. lak: 2783.) [0. 3006: r. k. 1573.]

456. Valea lui Bosie, (J: Bozia). — Magy. lak: J: 20. — Templ. ort.
— (Ossz. lak: 273.)

457. Pogánesti, (J: Pogonest). — Magy. lak: J: 20 jövevény magyar. — Templ. őrt. — (össz. lak: 812.)

458. *Húsz*—Husi, (Reicherstorffer: Hutzwaras; B, K: Hús; B, Gegö: Huss, — Bandinusnál magyar családnevekben Huszti, — J: Húsz: Seb: Husi, — az újabb forrásmunkák azonban e néven a következő 456. sz. alatt említett Corni-Ungurit értik. A két helységet semmi esetre sem azonosíthatjuk. Húsz- városának hajdani alapítói, a magyar husziták Bandini korában még többségben voltak a városban. A magy. 1. eloláhosodott, de megmaradt városlakónak. Semmi okunk nincs feltételezni, hogy kiköltöztek volna a szomszédos faluba és elparasztosodtak volna. Corni-Ungurit csak néhány éve csatolták a városhoz, azelőtt Epureni községhez tartozott. A helybeli hagyomány (L) és Lahovari földrajzi szótára szerint, korábban még távolabb esett a várostól s a Benfa (Bence) nevű helyen állott. [Ö. 17.130: r. k. 3983: *m. 82A.]*

459. Corni-Unguri, (J: Komi Unguri, Magyar Komi). — Magy. lak: Gegö 130, J: 2000, K: 1539, Seb: 2952, Dg: 783, L: a falu egész lakossága magyar eredetű. Néhány Bákó vidékéről bevándorolt magyar nyelvű lakosa is van, a többi oláh nyelvű (oláh ny.-re v. ö. J. és Dg.-t is). Patra$ szerint a corni-i Patra§ (Petrás) és Páli (Pali) családok ősei a XVIII—XIX. század fordulója körül Csöbörcsökről (Subur§u) költöztek ide. — A falu hajdani magyarságának néprajzi jellegét nem sikerült megállapítani. Településének korát sem ismerjük. — Templ. Kat. (L. — Ds. hibásan ort.-nak tartja templomát.) — össz. lak: 1102.)

460. Bandinus említ egy magyar falut Húsz* közelében, melynek lakói az ő érkezését megelőző években Húszra és Csöbörcsökre költöztek.

461. *Szentjeromos* (Zöld-Dom, — Zöld-J: Jeromosfalva). — Zöld szerint Huszita alapítású magyar falu volt Húsztól északra, s Húsz tanítványától, Prágai Jeromostól kapta nevét. — A mai Ghermáne§ti neve talán ennek emlékét őrzi.

462. Movila, (J: Movilla). — Magy. lak: J: 16 csángó[4] ‘oláh ny. — J: szerint Húsztól északra volt.

463. Lunca-Bonului, (J: Lunka). — Magy. lak: J: 8 oláh ny. — Templ. őrt. — (össz. lak: 1158.)

464. Satul-Nou (Seb; — J: Kreczest. — A Lohán partján.) — Magy. lak: J: 9 oláh ny. — Seb. — (össz. lak: 243.) — Satui Nou Crefe§ti községhez tartozik. J. ezen a néven említi. [Ö. 739: r. k. 119.]

465. Curteni. ÍJ: Kürtén). — Magy. lak: .1: 5 „csángó” oláh ny. — Templ. őrt. — (össz. lak: 543.)

466. *Lukán.* (J, Sulzer, III. 560: Lukány, magyar falu omladéka a Prut partján.)

467. Poiana— Cárnului (a Vasluief partján, J: Pojána Kornului, K: P.-Kernului, Seb: Poiana.) — Magy. lak: J: 125, K: 121, Seb. — J: „csángó[4]* székely oláh ny. (össz. lak: 197.)

A Barlád (Bárlad) partjain:

468. Vaslui. (B: Vaslo.) — Magy. lak: B: 300 ház a XVI. sz. végén, 16 lélek a XVII. sz. közepén. — Templ. lipován izr. és 2 őrt. (össz. lak: 10.397.) [Ö. 15.310: r. k. 167: m. 79.]

469. Crasna. (Col. d. P.: Crassna.) — Magy. lak: Col., d. P. (össz. íak: 126.)

470. *Bariód*—Bárlad. (B, J—K, Seb, Dóm: Beriad, J: Berlát, Dóm: Bárlad.) — Magy. lak: B: 150, J: 40, K: 46, Dóm: 30 csal. — B, J, K: magy. ny. Dóm: oláh ny. — Templ. Kat. 10 izr. és 14 őrt. (össz. lak: 25.288.) [ö. 2G.204: r. k. 257: m. 186.]

A Prut torkolatánál:

471. *Galac*—Gáláéi. (Seb.-—B, J, K: Galacz.) Magy. lak: B: 70, J: 307, K: 352, Seb: 4300, Col d P. — Templ. Kat., prot. kálvin, lipován, örmény, görög, 4 izr. és 21 őrt. (Össz. lak: 71.641. [Ó. 100.611: r. k. 3931: m. 2155.j

Beszarábiában:

472. Ismail. Kat. lak: Col. d. P. — Ciobanu szerint Kat. templ. plébániája van a megyének.

473. Emmental. — Kat. lak.: Col. d. P. — Német telep. 1940-ben átköltöztették Németországba a német lakóit.

474. *Nyeszterfehérvár*—Cetatea-Albá. (Reichestorffer. — Török neve: Akkerman. A Benkő (Milkovia 1. 228) közölte adatot, mely szerint 1518-ban a milkoi püspökséghez tartozó Kat. esperesség volt itt, nem tarthatjuk hitelesnek, mivel az említett püspökség ekkor már névleg sem állt fenn, a gyakorlatban pedig már évszázadokkal korábban elvesztette egyházmegyéjét. — Sulzer (III. 46!) szerint Kat. temploma az orosz-török háború idején még állott, Kat. lakossága azonban nem volt. Jerney már a templomot sem találta meg. (1. 55—57.)

Feljebb a Nyeszter (Nistru) partján:

475. *Csöbörcsök*—Ciuburciu. (B: Zöld. — Niccolo Barsi 1633: Ciberéin (Mélanges de l'école roumaine en Francé. 1925.1. 329.), Rákóczi tatárországi követeinek naplója, 1705—1706: Csoborcsik, Csebercsik (Századok 1868 és 1873), Patai György jezsuita levele, 1743: Tsöbörtsökfalva, (Molnár: Magy. könyvház. III. 1783.). Arbore és Ds. Basar.: Cioburci, — Urechia (Cod. Bánd. CLXI.) és Fischer (D. Kulturarbeit d. Deutsclitums in Rumanien. 167. 1.) hibásan Nyeszterfehérvárral azonosítják.

Arbore és Ds. Basar szerint ^(193 1.) eredetileg tatárok lakták. A tatár falu 1770 körül elnéptelenedett s csak 1818—1827 között települt be ismét, most már oláh és ukrán lakosokkal. A fenti állítások első részét, mely a falut a XVIII. sz. végéig tatár lakosságúnak állítja, az összes régi források cáfolják. N. Barsi szerint 30 házát, Kat. magyarok s ennél többet őrt. oláhok lakták (1633). Bandinus 200 magyar talált itt. Harangozniok csak a magyaroknak volt szabad.

1706-ban a csöbörcsöki magyarok Rákóczi tatárországi követei útján papit kértek a fejedelemtől. Még az évben megérkezett a faluba Csücsör pap és holtáig, kb. 10 évet töltött közöttük. Azóta sem volt több papjuk. — Turkuli Sámuel, 1720 körül 7 magyar falut talált Krímben (Sándor: Sokféle. 1801. VII. 150.) Krím it tvalószínűleg a krimi tatárok országát jelenti, melyhez Csöbörcsök és az alább említendő falvak (476—478. sz.) tartoztak. Zöld Péter Csöbörcsökön és a szomszédos magyar falvakon 7139 magyart' gyóntatott meg 1757-ben rövid látogatása alkalmával.

Ds. Basar közelebbről meg nem határozott oklevelek alapján 1400 körüli településnek tartja Csöbörcsököt. 1700 körüli helybeli hagyományok szerint Csöbörcsököt Nyeszterfehérvár török kézre jutása után annak magyar lakossága alapította. (Századok. 1868. 582. 1.). Való, hogy Hunyadi a moldvai végvárakat |(pl. Kiliát) a török elleni hathatósabb védelmük célja ból magyar őrséggel rakta meg (Iorga: Studii istorice asupra Chiliéi §i CetáJii-Albe. 1900.). Nyeszterfehérvár eleste után Tatárország felé Csöbörcsök lett a legfontosabb moldvai véghely. A Nyeszterfehérvári porkolábok székhelyét is ide tették át.

A XVI. század elején Csöbörcsök is tatár kézre került (Nistor: Istoria Basarabiei). A tatár uralom megdőltével (az orosz-török háborúban) azután a magyarok is elhagyták Csöbörcsököt és szomszédos falvaikat. Egy

részük nyugatibb falvakba költözött (V. ö. a cornii Patra§- és Pali-családok hagyományait (fent a 459. sz. alatt), másrészük talán a tatárokkal együtt keletre húzódott.

Zöld Péter a csöbörcsökvidéki magyarságot a XV. század elején Szlavóniából menekült husziták utódainak tartotta. Bilay viszont az 1490 táján eíbujdosott székelyek ivadékait látta bennük. Bitav feltevését a bujdosó székelység településtörténetének ismeretében nem fogadhatjuk el.

László állítása szerint 1802-ben és még azután is magyarok laktak Csöhörcsökön és vidékén. Ez nem valószínű. Jerney 1845-ben már nem talált itt magyarokat. Domokos értesülése, mely szerint a Nyeszter túlsó partján, ukrániai Csöbörcsökön ,(1:200.000 térképen: Czuburczy), magyarok laknának (Id. m. 183.) újabb hírek szerint téves.

476—8. Szentantal, Szentjárnos és Szentpéter XVIII. századi magyar falvakat Zöld Péter említi. Turkuli Sámuelt fent idézett adata alapján még más három magyar falut is kereshetnénk itt, biztosan azonban nem állítjuk, hogy ezeket említette krimi magyarok neve alatt. A falvak magyar lakossága Zöld adata szerint számbelileg is igen jelentékeny volt (kb. 10.000 lélek a négy faluban). Az itt említett három falu eredete és sorsa valószínűleg azonos Csöbörcsökével.

479. Tighina (Törökorsz: Bender). — Kat. lak: Col d P. — Ciabanu: 2 két plébánia és 4 kápolna van a megyében.

480. Balmaz. — Kat. lak: Col d P.

481. *Kisjenő*—Chi§ináu (Ciobanu; Kisinev). — Kat. lak: Col d P. — Ciobanu: Kat. lak. plébánia.

482. *Őrhely—Orhei* (Ciobanu). — Kat. lak: Col d P. — Ciobanu: Kat. templ. plébánia.

483. Balti. — Kat. lak: Col d P. — Ciobanu: Kat. templ. kápolna plébánia.

484—8. *Mugijiló*—Unguri Zöld-Molnár, a nyeszterparti Mohilev város nevéből. Auner: A romániai magyar telepek történeti vázlata. 54. 1. — hibásan Ripiceni-vel azonosítja Zöld Mugyilóját). Zöld szerint a XVIII. század végén Mugyilú város moldvai negyedében (ma Unguri falu) és még négy más közeli faluban magyarok laktak. Az utóbbi négy falu nevét Zöld nem említi. Állításának hitelt kell adnunk, mert az Unguri név szintén a falu hajdani magyarságáról beszél. Jerney korában már Unguri is orosz lakosságú (id. m. 1. 63.).

489. Soroca. — Ciobanu: Kat. templ. plébánia és pap a megyében.

490. Hotin. — Kai. lak: Col d P. — Ciobanu: Kat. templ. plébánia és pap a megyében.

491. Strojtsin. — Patai György jezsuita szerint 1743-ban Hotin mellett tiszta magyar falu volt. — Talán a Prut közelében, Hotintól délnyugatra eső Stojcsin alakban közli a nevet (id. m. 1. 63.) s „régi tudósítások" nyomán azt állítja, hogy „Rákóczi-felekezetű magyarok" telepedtek meg itt. Az ő korában már nincs a falunak magyar lakossága.

HUSZADIK FEJEZET.

A moldvai magyarok politikai, kulturális és gazdasági helyzete.

A moldvai magyarok számának meghatározása és elhelyezkedésük felvázolása után még egy kérdés érdekelheti a magyar közvéleményt, éspedig az, hogy milyen a moldvai magyarok társadalmi, politikai, vallási, kulturális és gazdasági helyzete.

A moldvai magyarságnak — bár számuk 120.000 — soha sem volt képviselője a román parlamentben, a pártszervezkedést magyar alapon nem engedélyezték mindmáig: nemcsak a megyei, hanem még *a községi képviseletben sincs egyetlen egy magyar ember sem magyar nyelvi alapon.* A megyei és községi képviseleteken *magyarul meg sem szabad szólalni>* magyar nemzeti kulturális vagy vallási kérdést föl sem szabad vetni. Nincs Európának még egy kisebbségben élő nemzetisége, amely annyira el volna nyomva, mint a moldvai magyarság.

Pedig evvel szemben Magyarországon a románság a törvényhozás terén mindég képviselve volt. A magyar parlamentben külön román nemzetiségű képviselők ültek, a felsőházban pedig mindkét román egyház képviselve volt püspökei által. A megyei képviselet tagjai nemzetiségi arányszám szerint szerepeltek és soha más nyelven nem szólaltak fel, mint románul. Nem egy megye élén román főispán is állott. Vajda Sándor, volt magyar parlamenti képviselő a román parlamentben 1932-ben bevallotta, hogy a magyarországi román párt állandóan szubvencióban részesült. A magyarországi román sajtót nagyrészt romániai pénzen tartották fenn. S a választási küzdelem céljaira a román párt Romániából kapott pénzt. A községi önkormányzatban, nyelvi és nemzetiségi tekintetben teljes szabadságot élveztek a románok.

Moldvában a magát magyarnak valló egyén nem juthat be semmiféle közigazgatási állásba. Az sem kap állást, aki magyarnyelvű állami iskolában nyert oktatást. *Az 1930-ban 109.953,*

majdnem kivétel nélkül magyar római katolikus hívőnek, egyetlenegy magyar anyanyelvű vagy magyarul tudó papja sem volt. Kivételt csak a 13.000 bukovinai katolikus képezte, akiknek még osztrák időben volt katolikus papjuk, s így nem sikerült őket magyar vezetőktől megfosztani. Nemcsak hogy magvar embert nem alkalmaztak közigazgatási állásban Moldvában. de még a magyar nyelvet sem szabad használni, sem hivadalnoknak, sem az ügyfeleknek. Szigorúan meg van hagyva a hivatalnokoknak, hogy magyar nyelven senkivel se érintkezzenek. Még abban az esetben sem szabad magyarul beszélni, ha az ügyfél nem tud románul s így meg volna a jogos igénye ahhoz, nogy kisegítő nyelvként magyar anyanyelvét használja.

A világháború előtt Magyarországon a közigazgatásban a románok egyáltalán nem voltak háttérbe szorítva, összesen *10.023 magát románnak valló egyén állott közszolgálatban Magyarországon.* Ezek közül 1359 a közigazgatásnál, 778 az igazságszolgáltatásnál, 3822 az egyházaknál. 3443 a tanügynél, 528 közegészségügyi szolgálatban és 93 egyéb közszolgálatban.

A világháború előtt a román kormány a moldvai magyar többségű falvakban nem is létesített iskolákat, hogy így magyar nyomtatvány még csak kezébe se jusson a moldvai magyar ságnak. Végtelen szomorú látvány, hogy a román parasztnál sokkal intelligensebb magyar Moldvában sem írni sem olvasni nem tud. A világháború után ezt a népbutító politikát már feladták a román közoktatásügy vezetői. A magyar falvakban nagyon is jó iskolákat állítottak föl* belőlük azonban *teljesen száműzték a magyar nyelvet.* A magyar öntudatú gyermekeket az oláh tanítók egyenesen üldözik. Az iskola épületén belül magyarul a gyermekeknek meg sem szabad szólalniok, de még is számonkérik, hogy otthon szüleikkel magyarul beszélnek-e. *Egész Moldva területén egyetlenegy magyarnyelvű iskola sincs, de még heti egy órában sem tanítják a magyar nyelvet sehol sem.* A külön honorált tanítók a kizárólag románnyelvű műkedvelő előadások részvételére is kényszerítik a magyar gyermekeket.

A hivatásáról megfeledkezett egyház is szolgálatába áll az erőszakos elrománosításnak. Magam tudok eseteket, hogy 15—16 éves gyermekeket nem engedett a pap az első szentáldozáshoz, mert nem tudták oláhul a katekizmust, nem esketett meg házaspárt, mert nem tudták románul a hitigazságokat és a szokásos imádságokat. Mondanom sem kell, hogy az illetők magyarul a kívánt katekizmust és hitigazgágokat kifogástalanul tudták.

Hallatlan erőfeszítéseket tesz a román állam, hogy a magyar nyelvet teljesen elhallgattassa Moldva területén. Magyar sajtótermékeket a román poste nem közvetít Moldvába még

Erdélyből sem. Magyar nyomtatványt személyesen kell helyhez vinni és ha- valakiről megállapítják, hogy ezt a közvetítést rendszeresen végzi, szigorúan megbüntetik. Egy alkalommal a Kárpátokon átcipelt magyar sajtótermékeket csak rövid időre helyeztem el egyik hű moldvai magyarnál, akit azonban följelentettek a csendőrségen és félelmében elégette a nála elhelyezett sajtótermékeket, nehogy érte megbüntessék.

Megkísérelte a kétségbeesett magyarság, hogy áldozatok árán is elhelyezzen moldvai gyermekeket erdélyi iskolában. A román tanügyi hatóságok erre a moldvai gyermekeket visszatoloncolták Moldvába és megfenyegették a magyar iskolákat, hogy bezárják őket, ha moldvai magyar gyermekeket merészelnek fölvenni.

A románok Magyarországon nyelvoktatás terén teljes autonómiát élveztek. Öt románnyelvű papnevelőintézetük, négy főgimnáziumuk, egy algimnáziumuk, egy alreál-iskolájuk és egy főkereskedelmiük, kilenc fiúinternátusuk, öt polgári és felsőleányiskolájuk, négy nőegyleti leányiskolájuk, egy-egy ipari és háztartási leányiskolájuk s valamint *2985 népiskolájuk* volt. Az oktatás nyelve mindenben kivétel nélkül román volt, csupán a magyar nyelv oktatása történt magyarul. A tanítási programot maga az iskolatulajdonos felekezet állította össze; az állam csak azt követelte meg, hogy benne legyen az állam által megállapított elvégezendő anyag. A tanítás ellenőrzése szintén a felekezet joga volt. A magyar állam csak felülvizsgáló közeget küldött ki. A megállapított esetleges fogyatkozásokat a közoktatásügyi miniszter közölte az iskolatulajdonos felekezettel és erre ő tette meg az intézkedéseket, nem pedig a miniszter. Azt. hogy a gyermek milyen iskolába járjon, kizárólag a szülőknek volt a joga megállapítani. Az autonóm és románnyelvű oktatáshoz a magyar állam tetemes összeggel járult hozzá. Míg az iskolafenntartó görögkeleti egyház pl. 52.600 koronát juttatott 1913-ban a középiskolai tanárok honorálására, addig a magyar állam 35.000-et. A népművelési célt külön román szervezetek végezték, amelyek szabadon működhettek s még Romániából is kaphattak súlyos pénzösszeget.

A román oktatás segélyezésére komoly alapítványok létesültek: maga a Gojdu-alap 1906-os zárszámadás szerint 6.660,711 korona vagyonnal rendelkezett s évi gyarapodása 323.023 korona volt. Volt azonfelül 400.000 koronás Stroicescu-, 50.000 koronás Cri§an-, 20.000 koronás Ardelean-, és 10.000 koronás Gáll-alapítvány, hogy a kisebbeket ne is említsem.

A moldvai csángómagyarok számára nevelődő papságot sovén román és magyargyülölő szellemmel itatják át. Lehetőleg már elrománosodott vagy nem magyar származású gyermekeket vesznek föl a papnevelőbe. Ha az intézetbe egy-egy magyar-

öntudatú és magyarnyelvű gyermek kerül be, gondoskodnak róla, hogy románt faragjanak belőle, ha pedig erre nem kapható, akkor előbb-utóbb kiüldözik onnan. Már elemi után veszik fel őket és a szünidőre sem engedik vissza a családhoz, hogy a magyar környezetből teljesen kiszakítva, sikerüljön őket teljesen elrománosítani. Beszédes példa ezen románosítás sikerére a jelenlegi jászvásári püspök esete. A Rab-nevű családból származó püspök ma már Robu-nak írja a nevét és nem akar magyar szót sem kiejteni, holott anyja még nem is tudott románul, kizárólag magyarul beszélt. Egész Moldva területén nem volt egyetlenegy magyarul tudó pap sem, pedig számos magyar faluban a hívek nagy százaléka nem is tud románul. Számtalan lelki vergődés és kétségbeeséssel határos kimúlásnak volt e sorok írója maga is szemtanúja, mert a magyar hívek közt élő katolikus lelkipásztor hosszú évtizedek után sem vesz magának annyi fáradtságot, hogy a nép nyelvét megtanulja. Kihívóan figyelmeztetik a híveket, hogy aki a román állam kenyerét eszi, tanuljon meg románul. A lelketlen kúfárok nem hallják a nép ajkán fagyott visszhangot, hogy aki a magyar nép verejtékével keresett kenyeret eszi, az viszont tanuljon meg magyarul.

Nem elég, hogy a papok nem tudnak magyarul, de az 1774-es pápai rendeletet fitymáló püspöki intézkedés egyenesen eltiltja a magyar szót, imát és éneket a templomból.

Eddig még legalább a nép sorából kikerült diákok (tanítói oklevél nélküli kántorok) voltak magyarok, akik a 10—15 községre eső egy-egy papot helyettesítették minden olyan ténykedésben, ami nincs feltétlen papi felszenteléshez kötve. Ezek tartották a magyar szót ébren a moldvai magyarok lelkében. Újabban már a diákokat is román nevelésben részesítik s csak román 'érzésűeket neveznek ki ez állásokba. *A kiérdemült magyar diákokat végkielégítés nélkül máról-holnapra elbocsátják magyar öntudatuk miatt, mert nem hajlandók a magyar imádságot románnal felcserélni. Nem hiába sír fel a csángó magyarok éneke:*

Csángó-magyar, csángó-magyar!
Műve lettél csángó-magyar?
Ágról szakadt madár vagy te:
Elfeledve, eltemetve.

Idegen nyelv hóbortja nyom,
Oláh papok a nyakadon.
Nem tudsz énekelni, gyónni,
Anyád nyelvén imádkozni.

A magyarországi román egyházak teljes nyelvi és vallásszabadságnak örvendtek. A hitoktatás nyelve román volt, a

templomokban a nép románul énekelt és imádkozott. A papnevelőintézetekben a legsovénabb román nevelésben részesítették a román növendékeket és a magyar állam emellett súlyos összegekkel segélyezte a papnevelőintézeteket. A román nemzetiségű mozgalmak élén a román pópák állottak, ennek ellenére a magyar állam nagy birtokokat adott a román egyházaknak és évenként 3 millió koronával járult hozzá a papok fizetéséhez.

A moldvai magyarságnak még gazdasági téren sem engedték meg a szervezkedést. Magyar szövetkezetei, értékesítő vagy segély nyújtó pénzintézeteket nem létesíthetnek.

Evvel szemben a magyarországi románság nemzeti alapon gazdaságilag is szabadon szervezkedhetett. Ki is használta ezt a lehetőséget és a szomszéd Románia pénzügyi segítségét kérte e célra. A magyarság szinte öngyilkossággal határos nagylelkűséggel engedte ezt a feldarabolására irányuló tevékenységet. A 15 nagyobb román bank 1908-ban 5,718.000 korona alaptőkével rendelkezett; a betétjük 29.724.563 korona volt és 155 fiókkal rendelkeztek. A bankok különösen a románok földvásárlását támogatták, román üzletek és iparok nyitására nyújtottak majdnem kamatmentes kölcsönt, valamint a szövetkezetek nemzeti alapon való megszervezését segélyezték.

A moldvai magyarok között még néprajzi tanulmányok végzésére sem tartózkodhatik magyar ember. A Romániához csatolt erdélyi részekből sem lehet ide eljutni. A moldvai magyarságot kínai fallal zárták körül. Ha kerülő úton eljut hozzájuk valaki, rövidesen kiutasítják, amint azt Domokos Pál Péter és Lükő Gábor dr. esete mutatja.

*

Mindhiába a román államnak minden elnyomása és üldözése. A moldvai magyarság él, 120.000 tömege jogot és igazságot követel. 1930-ban már 32.845 magyar kényszerítette be nevét a román statisztika íveire, bár tudta, hogy ezért üldözés fogja érni.

A moldvai magyarság az oláhok előtt foglalta el ezt a területet és 1050 évig tartott ott ki minden viszontagság ellenére.

Túlélte a kun-tatár pusztítást. Túlélte az oláh vajdák véres üldözését. Templomaikat földig rombolták, papjaikat legyilkolták vagy kiüldözték. Világi vezetőiktől őket megfosztották. Részes szervezetüket a múlt században szétrombolták. *A román állam és egyház karöltve folytatják a legveszedelmesebb üldözést, elnyomatást, gazdasági, közigazgatási kulturális és szellemi téren. A moldvai magyarok azonban ezt az üldözést is ki fogják*

bírni, mert nem halt ki lelkűkből az összmagyarsággal való egybetartozásuk büszke tudata. „Lopva, súgva" dalolják, hogy:

„Halljuk, még áll Magyarország.
Istenem, bár Te is megáldd!
Hogy rajtunk könyörüljenek,
Elveszni ne engedjenek "

Magyarország az újjáépülő Európában megint elfoglalja az őt megillető helyet. Erre rá is szolgált ezeréves történelme, áldozatos Európavédelme, államalkotó képessége és kulturális előrehaladottsága következtében. A moldvai magyarok biztosan meghallják ennek az új Magyarországnak a szavát. Magyarország súlya és az Európát újjárendező baráti nagyhatalmak segítsége eléri azt, hogy a civilizált embereknek kijáró legelemibb emberi és nemzeti jogokat, a moldvai magyaroknak is megadják.

A moldvai magyarokkal foglalkozó könyvek

(Csak a fontosabb munkákat idézem.)

Auner Károly: A romániai magyar telepek történeti vázlata. Temesvár, 1908.

Auner, Carol: Episcopia Milcoviei. Revista Catolica, Bukarest, 1912.

Baár Tibor: A csángók irodalma. Festi Hírlap, 1913, november 6.

Bállá Péter: Népzenei gyűjtés a bukovinai magyar falvakban. Kny. az Ethnographia-Népélet 1935. évi 1—4. számából. Bp. 1936.

Ballagi Aladár: A magyarság Moldvában. Földrajzi közlemények. Bp. 1888. XVI. k. 1—27. la.

Barna Endre: Románia nemzetiségi politikája és az oláhajkú magyar polgárok. Budapest, 1908.

Baumyartner Sándor: Moldva a magyarság nagy temetője (németül és olaszul is megjelent). Budapest, 1940.

Bitay Árpád dr.: Adalékok a moldvai és havasalföldi katholicizmusnak az erdélyivel való érintkezéséhez. Erdélyi Irodalmi Szemle. Kolozsvár, 1924, I. évf. 9—10. sz. 436. I.

Bitay Árpád dr.: A csángó név első értelmezője. Erdélyi Irodalmi Szemle, Kolozsvár, 1928. V. évf. 1—4. sz. 118. 1.

Bitay Árpád dr.: Moldvai magyar kath. egyházfŐgondonkság létesítési terve 1700 tájt. Erdélyi Irodalmi Szemle, Kolozsvár, 1928. V. évf. 1—4. sz. 117—118. 1.

Boros Fortunát dr.: Egy fejezet a „keleti karcolatokéból. Egy vasárnap délután a csángók között. A Hírnök, Kolozsvár, 1924. XXI. évf. 24. sz. 580—582. 1.

Codex Bandinus. Memoriu asupra scrierci lui Bandinus dela 1646 urmatu de texlu, insofule de acte $i documenlc de V. A. Urechia, Bucuresci, Academia Romana 1895. (Magyarul Domokos összefoglaló munkájában: A mold. ni,agy. múltja és jelené-ben.)

Csüni Bálint: Úti benyomások a moldvai magvarok (csángók) közt. Debreceni Szemle, 1934. VIII. évf. 6. (80) sz. 241—255. 1.

Domokos Pál Péter: A moldvai magyarság. Csíksomlyó, 1931. (II. kiadás: Kolozsvár, 1934.)

Domokos Pál Péter: A moldvai magyarság történeti számadatai. Hitel, 1938. évi 4. sz. 295—308, 1.

Domokos Pál Péter: Néprajzi jegyzetek a Szeret partjáról. Erdély, 1938. XXXV. évf. 3—4. sz. 58—59. 1.

Domokos Pál Péter: Adalékok Moldva történetéhez. Kolozsvár, 1940.

Domokos Pál Péter: Mert akkor az idő napkeletre fordul, ötven csángómagyar népdal. Kolozsvár, 1940.

Domokos Pál Péter: A moldvai magyarok múltja és jelene. Kolozsvár, 1941. Domokos járult legtöbbet hozzá a moldvai magyarokra vonatkozó új adatgyűjtéshez (énekek, szokások, 26 falu Kat. lakosainak névsora, irodalmi emlékek stb.).

Döbrentei Gábor" kérdései 's Petrás Incze feleletei n moldovai magyarok felől. Tudománytár, Buda, 1842, tizenkettedik kötet, 7—34. 67—98 és 147—163. 1.

Eötvös Lajos: A csángó-ügy irodalomtörténete. Vasárnapi Újság. 1870. 353—354. 1.

Erdélyi Lajos: A gyimesi, moldvai és bukovinai csángók eredete. Magyar Nyelv. Budapest, 1908. IV. kötet. 6. sz. 257—261. 1.

Ferenf, Joan dr.: Istoria catolicismului in Moldova. Cultura Crcstina, Balázsfalva 1914.

P. Gegő Elek: A moldvai magyar telepekről. Buda, 1838.

György Endre: Magyarok a régi Romániában. Erdélyi Irodalmi Szemle, Kolozsvár. 1925. II. évf. 5. sz. 199—208. 1.

Györffy István tanulmánya, Földrajzi Közlemények, 1916. 498—502. 1. (A csángók kis néprajzi térképével.)

Györffy István: Moldvai csángók. (Térképpel.) A Magyar Földrajzi Intézel 1917-i zsebatlasza. Bp. 1917.

Ignácz Rózsa: Keleti magyarok nyomában.

Jerney János keleti utazása a magyarok őshelyeinek kinyomozása végett. 1844 és 1845. 2 kötet; I. kötet: Ételközi út, Pesten 1861.

Kantemir Demetri: Historisch-geographische und politische Beschrcibung dér Moldau mit Landkarte. Frankfurt und Leipzig. 1771.

Lükö Gábor: A moldvai csángók. I. A csángók kapcsolatai az erdélyi magyarsággal. II. kiadás, Bp. 1936. Néprajzi Füzetek (szerk.: dr. Györffy István.) 3. sz. (Alapos munka. Bebizonyította, hogy a szamosvölgyi magyarsággal is összefüggésben volt a moldvai magyarság.)

Lükö Gábor: Havaselve és Moldva népei a X—XII. században. Kny. az Ethnographia-Népélet, 1936. évf. 3—4. számából.

Mikecs László: Csángók. Budapest, 1941. Az eddigi anyag szorgalmas összegyűjtője.

Munkácsi fiemát: A moldvai csángók eredete. Etnographia, Budapest, 1902. XIII. évf. 10. sz. 433—440. 1.

Rosetti, Radu: Despre Ungurii §i episeopiile catolice din Moldova. Bukarest, Acad. Rom. 1905.

Rubinyi Mózes: Tanulmányok a romániai csángókról. Budapest, 1906.

Sebestyén Ede: A romániai magyarok élete. Bp. 1904. Siebenbiirgische Vierjahrschrift. 1933: 266. 1. 1934: 198. 1.

Szarvas Gábor: A moldvai csángó nyelvről. Magyar Nyelvőr, 1874. III. kötet, I. füzet, 1—6, II. füzet 49—r-54. 1.

Tatnosi János: A moldovai csángómagyarok (térképmelléklettel), Katolikus Szemle, Bp. 1921. 65—76. 1.

Teleki Domokos gróf: Egynéhány hazai utazások leírása. Bécs, 1796.

Veress Endre dr.: A moldvai csángók származása és neve. Kolozsvár, 1934, Erdélyi Tud. Füzetek 67. sz.

Weygand, Gustav Dr.: Neunter Jahresbericht des Instituts fin* Rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig. 1902. 131—154. 1. (Ismertette Györffy a Magyar Nyelv, XXI. évf. 124—125. 1.)

Wichmann György dr.: A t* s, z, s, és z-hangok története a moldvai csángó nyelvben. Nyelvtudománya Közlemények. Budapest. 1907. XXXVII. k. 3. füz. 149—163. 1.

Wichmann Görgy: A moldvai csángó mássalhangzók történetéből. Magyar Nyelv, Bp. 1908, IV. k. 4 sz. 160—167. 1., 5. sz. 208—216. I., 7. sz. 295—307. 1., 9. sz. 394—400. 1., 10. sz. 457—462. 1.

Wichmann György: Válasza. Nyelvtudományi Közlemények, Budapest, 1908. XXXVIII. k. 3. füzet, 265—266. 1. (Válasz Rubinyi Mózes hozzászólására.)

Vichmann György: A moldvai csángó magánhangzók történetéből. Magyar Nyelvőr, Budapest, 1908. XXXVÍI. évf., V. füzet, 193—202. 1., VI füzet, 241—249. 1., VII. füzet 303—314. 1.
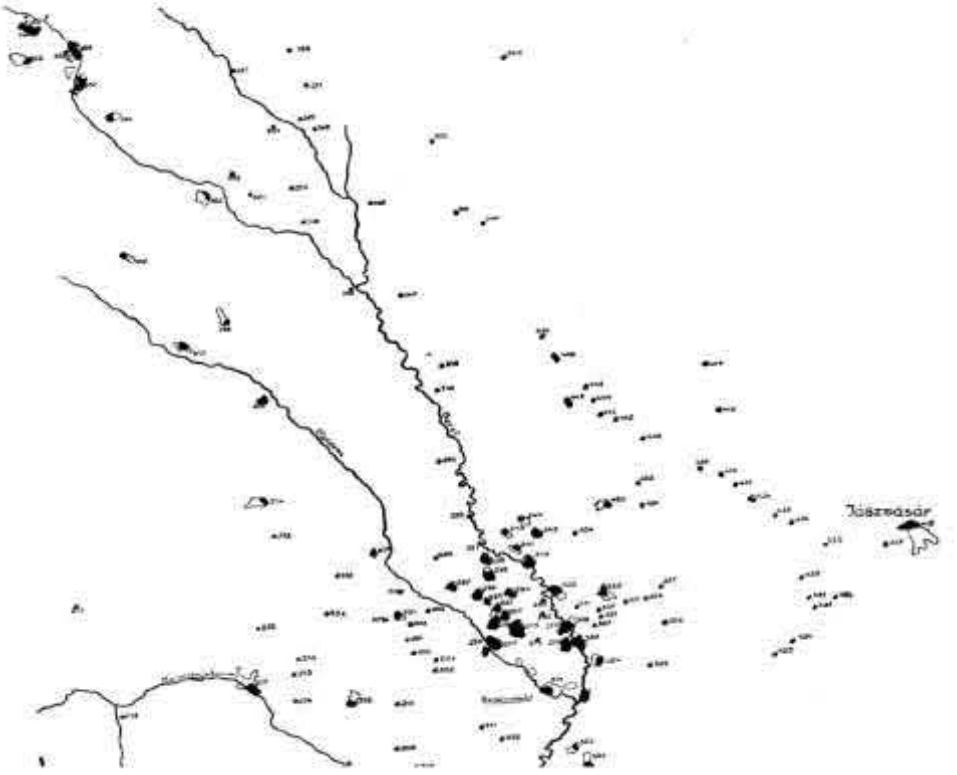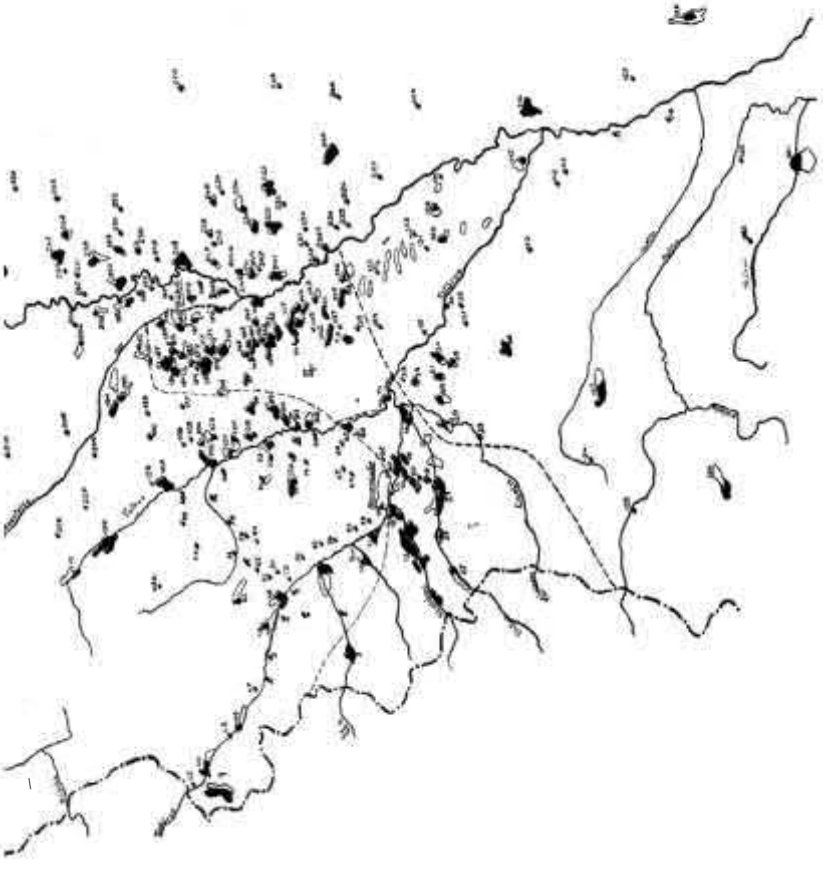
A moldovai magyarság térképe.